

Національний університет фізичного виховання і спорту України
Міністерство освіти і науки України

Національний університет фізичного виховання і спорту України
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ПЕТРЕНКО НАТАЛІЯ БОРИСІВНА

УДК: 796.012.35: 792.027.5 + 616.89-008.434-053.4

ДИСЕРТАЦІЯ

**ВПЛИВ ЗАНЯТЬ З ЕЛЕМЕНТАМИ ТАНЦЮВАЛЬНИХ ВПРАВ НА
КОГНІТИВНІ ФУНКЦІЇ ДІТЕЙ 4–6 РОКІВ З ВІДХИЛЕННЯМИ МОВЛЕННЯ**

24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання різних груп населення

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного
виховання та спорту

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Н.Б. Петренко

Науковий керівник
Філіппов Михайло Михайлович, доктор біологічних наук, професор

Київ – 2018

АНОТАЦІЯ

Петренко Н. Б. Вплив занять з елементами танцювальних вправ на когнітивні функції дітей 4–6 років з відхиленнями мовлення. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту (доктора філософії) за спеціальністю 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення». – Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, 2018.

Актуальність даної роботи пов'язана з пошуком нових методичних підходів для часткового чи повного усунення відхилень мовлення. Зараз майже 80 % дітей мають одне або кілька захворювань, і лише 15 – 20 % народжуються повністю здоровими, причому у кожної третьої дитини фіксують відхилення у фізичному або психічному розвитку. Тому позитивними у системі дошкільного виховання можна вважати розробки педагогами нових різноманітних програм фізичного виховання не тільки для зміцнення здоров'я, а й для повноцінного розумового розвитку.

На підставі вище зазначеного була сформована мета роботи: теоретично обґрунтувати, розробити та перевірити організаційно-методичні засади проведення занять з елементами танцювальних вправ, арт-терапії, логоритміки з дітьми 4–6 років, які мають відхилення мовлення, для підвищення рівня розвитку когнітивних функцій.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що:

- вперше для дітей 4–6 років з відхиленнями мовлення науково обґрунтовано і розроблено зміст спеціальних занять з елементами танцювальних вправ, логоритміки та арт-терапії для покращення когнітивного та психофізичного розвитку дитини. Розроблена навчальна програма танцювально-коригувальної спрямованості містила адаптаційно-організаційний, коригувально-ускладнювальний, коригувально-стабілізувальний, заключно-підсумковий етапи,

що сприяло покращенню граматичної і лексичної сторони мовлення, вимові звуків, розвитку фонематичних процесів та складової структури слова;

- за даним констатувального експерименту обґрунтовано організаційно-методичні умови впровадження розробленої навчальної програми танцювально-коригувальної спрямованості в практику роботи закладу дошкільної освіти, визначено критерії оцінювання запропонованої програми;
- доповнено дані щодо особливостей змісту спеціальних занять з елементами танцювальних вправ для дітей дошкільного віку з відхиленнями мовлення із залученням інноваційних засобів;
- отримали подальший розвиток дані про взаємозв'язок когнітивних функцій з психофізичним розвитком у дітей з відхиленнями мовлення;
- розширено наявні напрацювання щодо організації занять з дитячим контингентом в умовах закладу дошкільної освіти на підставі використання традиційних та інноваційних засобів фізичного виховання у підвищенні фізичних якостей, психомоторного розвитку, когнітивних функцій, координаційних здібностей і мовлення дітей дошкільного віку.

Практичне значення роботи полягає в розробці методичних рекомендацій щодо використання занять з елементами танцювальних вправ з включенням інноваційних засобів коригування мовленнєвих порушень у дітей 4–6 років, які впроваджені у навчальний процес закладів дошкільної освіти № 61, 110, 653, а також в спеціалізованій школі № 80, у роботу дитячого театру «Спалах», Міжнародного благодійного фонду «У колі друзів». Також основні наукові положення, отримані при підготовці дисертаційної роботи, використані для вдосконалення змісту навчальної дисципліни «Вікова анатомія та фізіологія» і впроваджені в освітній процес підготовки студентів Національного університету фізичного виховання і спорту України.

У дисертаційній роботі проаналізовано та узагальнено дані вітчизняних і закордонних авторів з наступних питань: формування й організації мовлення; особливості розвитку пізнавальних здібностей дітей 4–6 років; технологія розвитку когнітивних функцій у дітей з відхиленнями мовлення засобами фізичної

культури; застосування різних форм рухової активності для коригування мовленнєвих відхилень; значення ідеомоторики у формуванні рухових дій.

Показано, що у коригувальній роботі з дітьми можна використовувати такі рухові програми, які містять, крім фізичного напруження, розвиток уяви, уваги, пам'яті, мислення і координаційних здібностей, і на цих засадах домагатися нормальної адаптації дітей у соціумі.

Наведено методи, етапи дослідження та вдані про контингент учасників дослідження. Було використано такі методи: аналіз та узагальнення літературних даних за темою роботи, соціологічні, педагогічні, психологічні та методи математичної статистики. У дослідженні брали участь 97 дітей 4–6 років, здорових та з відхиленнями мовлення.

Встановлено, що є зацікавленість сім'ї у розвитку мовлення дітей, а також в музичному та хореографічному розвитку; сформованість граматичної і лексичної сторони мовлення, розвиток фонематичних процесів, вимови звуків, складової структури слова на початку навчального року у дітей з мовленнєвими відхиленнями відповідали середньому рівню (5–6,9 балів) мовленнєвого розвитку.

Визначено головну стратегію вибору технології хореографічного виховання дітей 4–6 років, що базується на заняттях, організованих спеціальним чином, і застосуванні методики яка, крім традиційного розвитку фізичних якостей і навичок, забезпечує коригування мовленнєвих відхилень.

Обґрунтовано і розроблено зміст хореографічних занять з використанням спеціально розроблених комплексів вправ.

Особливістю проведення таких занять було застосування у всіх його частинах ігор та вправ, спрямованих на коригування мовленнєвих функцій.

Наведено дані щодо аналізу результатів оцінки когнітивних функцій. Було показано, що у дітей дошкільного віку з мовленнєвими відхиленнями відбулося зростання продуктивності і стійкості уваги, пам'яті, мислення та уяви, водночас сформувалася стійка потреба виконувати опановані вправи, підвищення вербального мислення.

За результатами анкетування, 100 % батьків дітей основної групи вважають, що розроблений процес організації танцювально-коригувальних занять сприяв виправленню мовленнєвих відхилень у цих дітей.

Спостерігалися статистично значущі позитивні відмінності психофізичного розвитку, когнітивних функцій і координаційних здібностей: у 77 % дітей основної групи вони були вищими за середні, у 19 % – середніми, і лише у 4 % – нижчими за середні.

Виявлено, що показники фізичних якостей в основній групі зросли на 14 %, в контрольній – на 7 %, психомоторних, відповідно – на 11 % і на 5 %. При цьому координаційні здібності у дітей основної групи у середньому збільшилися на 23 %, тоді як в контрольній – на 14 %.

Колективне експертне оцінювання підтвердило сприятливий вплив танцювально-коригувальних занять на позитивні зміни у когнітивних процесах і психофізичному стані дітей з мовленнєвими відхиленнями.

Аналіз спеціальної науково-методичної літератури, інформації мережі Інтернет та власні спостереження дають змогу зробити висновок про те, що загальний стан здоров'я дітей в Україні незадовільний, на сучасному етапі система коригування відхилень мовлення у дітей дошкільного віку не повністю задовольняє потреби суспільства в усуненні таких відхилень і вимагає якісного оновлення.

Аналітичні дослідження проблеми мовленнєвих відхилень у дітей 4–6 років показали, що їх причиною часто є та чи інша патологія рухової сфери.

Способом вирішення цієї проблеми є оптимізація хореографічного виховання з одночасним коригуванням мовленнєвих відхилень, і на цих засадах розвитку когнітивних функцій у дітей 4–6 років.

Дослідження компонентів психофізичного розвитку, когнітивних функцій і координаційних здібностей дітей 4–6 років з відхиленнями мовлення на етапі констатувального експерименту свідчать про те, що значення показників цих компонентів у 50 % дітей відповідали рівню розвитку вищому за середній, у 38 % – середньому, у 12 % – нижчому за середній.

На підставі результатів констатувального експерименту була обґрунтована і розроблена авторська програма проведення хореографічних занять зі включенням елементів танцювальних вправ, яка спрямована на коригування відхилень мовлення для дітей 4–6 років.

Після впровадження танцювально-коригувальних занять у дітей основної групи спостерігалися статистично значущі позитивні відмінності психофізичного розвитку, когнітивних функцій і координаційних здібностей.

Проведена порівняльна характеристика змін показників вербального мислення, основних фізичних якостей, психомоторного розвитку, координаційних здібностей дала змогу виявити статистично значуще їх підвищення у дітей основної групи, які займалися за танцювально-коригувальною програмою, порівняно з контрольною.

Колективне експертне оцінювання також підтвердило позитивний вплив танцювально-коригувальних занять на виправлення мовленнєвих відхилень, зміни у когнітивних процесах і психофізичному стані дітей з відхиленнями мовлення.

Ефективність впровадження розроблених педагогічних технологій у процесі проведення занять з елементами танцювальних вправ з дошкільнятами підтверджується виявленими позитивними змінами у мовленнєвому і психофізичному розвитку, когнітивних функціях і координаційних здібностях.

Результати формувального експерименту свідчать про те, що запропонована танцювально-коригувальна технологія на підставі спеціально розроблених комплексів вправ позитивно вплинули на стан мовлення і когнітивні функції дітей дошкільного віку з відхиленнями мовлення.

Ключові слова: коригування, фізичні якості, психомоторний розвиток, відхилення мовлення, психофізичний розвиток, когнітивні функції, координаційні здібності.

ABSTRACT

Petrenko N. B. Impact of classes with elements of dance exercises on cognitive functions of 4–6 year old children with speech impairments. – Qualification research work as a manuscript.

The dissertation work is aimed at obtaining a scientific degree of the Candidate of Science Physical Education and Sport (Doctor of Philosophy) in specialty 24.00.02 «Physical culture, physical education of different population groups». – National University of Ukraine on Physical Education and Sport, Kyiv, 2018.

The relevance of this work is related to the search for new methodological approaches for partial or complete elimination of speech impairments. Almost 80% of children now have one or more diseases, and only 15–20 % of them were born completely healthy, with each third child was registered with deviation in physical or mental development. Therefore, improvement of the system of preschool education can be considered the development of teachers of new programs of physical education, not only for the improvement of health, but also for full mental development.

In the dissertation work were analyzed the data of domestic and foreign authors and summarized on the following issues: the formation and organization of speech; the peculiarities of development of cognitive abilities of 4–6 year old children; the methodology of development of cognitive functions in children with speech impairments by means of physical activities; the use of various forms of motor activity for correction of speech impairments; ideomotor value in the formation of motor actions.

It is shown that in therapeutic work with children is possible for the of use such motor programs that contain, in addition to physical stress, the development of imagination, attention, memory, thinking and coordination abilities, and on this basis, to achieve the normal adaptation of children in society.

The following methods were used: analysis and generalization of data on the topic of work, sociological, pedagogical, psychological and mathematical statistics

methods. The study involved 97 4–6 year of age children – healthy and with speech impairments.

The dissertation presents the results of the study of the state of speech, basic physical qualities, psychomotor development, cognitive functions and coordination abilities.

It is established that there is: the interest of the family in the development of children's speech, as well as in musical and choreographic development; the formation of the grammatical and lexical side of speech, the development of phonemic processes, pronunciation of sounds, the component of the structure of the word.

The main strategy of choosing choreographic education for 4–6 year old children is determined, which is based on specially organized classes and the application of technique which besides the traditional development of physical qualities and skills, provides correction of speech impairments.

In the dissertation work the content of choreographic lessons is substantiated and developed with the use specially designed exercise complexes.

The peculiarity of conducting such classes was the application in all its parts of games and exercises aimed at correcting speech functions.

The dissertation work provides the data on the analysis of evaluation cognitive functions results. It has been shown that in pre-school children with speech impairments there has been an increase in the productivity and stability of attention, memory, thinking and imagination, at the same time, there was a steady need to perform mastered exercises, increase verbal thinking.

According to the results of the survey, 100 % of children's parents of the main group believe that the developed process of organizing dance-correctional choreography classes contributed to the correction of speech impairments in these children.

There were statistically significant positive differences in psycho-physical development, cognitive functions and dance abilities: in 77 % of children in the main group they were above the average, 19 % were moderate, and only 4 % were below average.

It was found that the degree of physical qualities in the main group increased by 14 %, and in the control group – by 7 %, psychomotor qualities, respectively: by 11 % and by 5 %. At the same time, the dance abilities in the children of the main group in average increased by 23 %, while in the control group – by 14 %.

The collective expert evaluation confirmed the beneficial effect of dance-correcting choreographic exercises on positive changes in cognitive processes and the psychophysical state of children with speech impairments.

Analysis of special scientific-methodical literature, Internet information and my own observations suggest that the overall state of children's health in Ukraine is unsatisfactory, at the present stage, the system for adjusting speech impairments among preschool children does not fully satisfy the need in eliminating such deviations and requires qualitative upgrades.

Analytical studies of speech impairments among 4–6 year old children have shown that the cause of such disorders is often some kind of pathology in the motor sphere.

The solution to this problem is optimization of choreographic education with simultaneous correction of speech impairments and development of cognitive functions among 4–6 year old children.

Investigation of psychophysical development components, cognitive functions and dance abilities among 4–6 year old children with speech impairments at the stage of the confirmatory experiment indicate that the values of the indicators of these components among 50 % of children correspond to the above the average level of development, 38 % – the average level, 12 % – below average level.

Based on the results of the experiment, the author's program of conducting choreographic exercises with the inclusion of elements of dance exercises, aimed at correcting speech impairments for 4–6 year old children was substantiated and developed.

After introduction of dance-correctional choreographic classes in the main group of children there were statistically significant positive differences in psychophysical development, cognitive functions and dance abilities.

The comparative characteristic of changes in the indicators of verbal thinking, basic physical qualities, psychomotor development, and dance (motor) abilities has made it possible to reveal statistically significant increase in the dance-correction program engagement among the main group of children compared to the control group.

The collective expert evaluation also confirmed the positive influence of dance-correctional choreographic exercises on adjusting speech impairments, changes in cognitive processes and the psychophysical state of children with speech impairments.

The effectiveness of introducing the developed pedagogical technologies in the process of conducting choreographic exercises with preschool children is confirmed by the positive changes in speech and psychophysical development, cognitive functions and dance abilities.

The results of the experiment indicate that the proposed dance-correction technology on the basis of specially developed exercise complexes positively influenced the state of speech and the cognitive functions of preschool children with speech impairments.

Key words: correction, physical qualities, psychomotor development, speech impairments, psychophysical development, cognitive functions, coordination abilities.

Список публікацій здобувача за темою дисертації

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Петренко Н. Особенности изменений физического развития и когнитивных функций у детей дошкольного возраста с речевыми отклонениями под влиянием занятий спортивными танцами. Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2015;20:84-9. Фахове видання України.

2. Петренко НБ. Методический подход к определению неоднородности когнитивных функций у дошкольников, требующих коррекции речевых нарушений. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2016;2:40-5. Фахове видання України, яке включено до міжнародних наукометричних баз: Web of Science, Index Copernicus.

3. Петренко НБ. Особенности овладения музыкальным ритмом дошкольниками с речевыми нарушениями при использовании в занятиях танцевально-коррекционной программы. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2016;4:23-8. Фахове видання України, яке включено до міжнародних наукометричних баз: Web of Science, Index Copernicus.

4. Петренко НБ, Филиппов ММ. Изменение физического и психофизического развития дошкольников с речевыми отклонениями под влиянием занятий с использованием танцевально-коррекционной программы = Change in physical and mental development among preschool children with speech disorders under the influence of dance classes and correctional programs. Journal of Education, Health and Sport formerly Journal of Health Science. Poland [Интернет]. 2016;6(10):471-84. Стаття у науковому виданні Польщі, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. Доступно: <http://ojs.ukw.edu.pl/index.php/johs/article/view/3978>. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні дослідження та формулюванні висновків, співавтора – в обробці матеріалів дослідження, оформленні публікації.*

5. Петренко НБ, Васильєва НІ. Корекція мовних порушень у дітей дошкільного віку під впливом спеціально розроблених хореографічних занять = Correction of speech disorders among preschool children under the influence specially designed dance classes. Journal of Education, Health and Sport formerly Journal of Health Science. Poland [Интернет]. 2017;7(1):377-86. Стаття у науковому виданні Польщі, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. Доступно: <http://ojs.ukw.edu.pl/index.php/johs/article/view/4245>. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні дослідження та формулюванні висновків, співавтора – в обробці матеріалів дослідження, оформленні публікації..*

6. Петренко НБ, Филиппов ММ. Возможности коррекции речевых отклонений у детей 4–6 лет средствами эрго- и арт-терапии. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2017;2:75-81. Фахове видання України, яке включено до міжнародних

наукометричних баз Web of Science, Index Copernicus. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні дослідження та формулюванні висновків, співавтора – в обробці матеріалів дослідження, оформленні публікації.*

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Петренко НБ. Вплив занять спортивними танцями на когнітивні функції дітей дошкільного віку. В: Індивідуальні психофізіологічні особливості людини та професійна діяльність: матеріали 5-ої Всеукр. наук. конф.; 2014 Квіт 16-18; Черкаси. Черкаси; 2014. с. 58.

2. Петренко НБ. Физические качества и когнитивные функции у дошкольников с речевыми отклонениями. В: Молодь та олімпійський рух: матеріали 8-ої Міжнар. наук. конф. молодих учених, присвяч. 85-річчю НУФВСУ [Інтернет]; 2015 Верес 10-11; Київ. Київ; 2015. с. 206-7. Доступно: <http://uni-sport.edu.ua/naukova-robota/naukovi-konferentsiji-seminari.html>.

3. Петренко НБ. Физическое развитие и когнитивные функции у дошкольников 4–5 лет с речевыми нарушениями. В: Молодь та олімпійський рух: матеріали 9-ої Міжнар. наук. конф. молодих учених [Інтернет]; 2016 Жовт 12-13; Київ. Київ; 2016. с. 197-8. Доступно: <http://uni-sport.edu.ua/naukova-robota/naukovi-konferentsiji-seminari.html>.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

1. Петренко НБ. Особенности физических качеств и когнитивных функций у детей дошкольного возраста с речевыми отклонениями. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. 2015;3K2(57). с. 257-60.

2. Петренко НБ, Філіппов ММ. Застосування засобів арт-терапії у фізичній реабілітації дітей 4–6 років з мовними відхиленнями. Патологія, реабілітація, адаптація. 2017; 15 (3): 163-70. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні дослідження та формулюванні висновків, співавтора – в обробці матеріалів дослідження, оформленні публікації..*

3. Петренко НБ, автор; Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Літературний письмовий твір практичного характеру “Навчальна програма з позашкільної освіти художньо-естетичного напрямку танцювально-коригувальної спрямованості хореографічного гуртка “QDance”. Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 77371. 2018 Бер 05.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ І ПОЗНАЧЕНЬ.....	17
ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1 РУХОВА АКТИВНІСТЬ ЯК ФАКТОР КОГНІТИВНОГО РОЗВИТКУ І КОРИГУВАННЯ ВІДХИЛЕНЬ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	24
1.1 Механізми формування мовлення у дітей дошкільного віку.....	24
1.2 Вікові особливості розвитку пізнавальних процесів дітей 4–6 років з різним станом мовлення.....	28
1.3 Місце фізичних вправ в розвитку когнітивних функцій у дітей з відхиленнями мовлення.....	34
1.4 Використання засобів рухової активності для коригування відхилень мовлення дітей дошкільного віку.....	41
1.5 Значення ідеомоторики у формуванні рухових дій дітей дошкільного віку.....	48
Висновки до розділу 1.....	50
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	53
2.1 Методи дослідження.....	53
2.1.1 Теоретичний аналіз та узагальнення даних науково-методичної літератури.....	53
2.1.2 Соціологічні методи (анкетне опитування).....	54
2.1.3 Педагогічні методи (педагогічне тестування, педагогічний експеримент).....	56
2.1.4 Психолого-педагогічні методи.....	57

2.1.5 Методи психолінгвістики.....	62
2.1.6 Методи математичної статистики.....	63
2.2 Організація дослідження.....	64
РОЗДІЛ 3 ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ 4–6 РОКІВ З ВІДХИЛЕННЯМИ МОВЛЕННЯ.....	66
3.1 Характеристика стану сформованості структурних компонентів мовлення у дітей 4–6 років на етапі педагогічного констатувального експерименту в закладі дошкільної освіти.....	66
3.2 Оцінювання психофізичного розвитку дітей дошкільного віку на етапі педагогічного констатувального експерименту.....	71
Висновки до розділу 3.....	85
РОЗДІЛ 4 КОРЕКЦІЇ ВІДХИЛЕНЬ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ ТАНЦЮВАЛЬНИХ ВПРАВ.....	87
4.1 Технологія проведення танцювально-коригувальних занять з дітьми дошкільного віку, які мають відхилення мовлення.....	87
4.2 Організація та зміст танцювально-коригувальних занять.....	94
Висновки до розділу 4.....	127
РОЗДІЛ 5 ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗРОБЛЕНОЇ ТАНЦЮВАЛЬНО-КОРИГУВАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ ДІТЕЙ 4–6 РОКІВ	129
5.1 Характеристика змін показників психофізичного розвитку.....	129
5.2 Вплив розроблених засобів відхилень мовлення на розвиток когнітивних функцій і координаційних здібностей.....	139
5.3 Оцінювання стану мовлення.....	151
Висновки до розділу 5.....	157
РОЗДІЛ 6 АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	160

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	172
ВИСНОВКИ.....	176
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	179
ДОДАТКИ.....	203

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ І ПОЗНАЧЕНЬ

ЗД – група здорових дітей

ЗДО – заклад дошкільної освіти

ЗНМ – загальне недорозвинення мовлення

ЗПР – затримка психічного розвитку

ЗРВ – загальнорозвивальні вправи

ЗФП – загальна фізична підготовка

КГ – контрольна група

ОГ – основна група

СМГ – ситуаційна міні-гра

ФФНР – фонетико-фонематичні порушення мовлення

ЦНС – центральна нервова система

Me – медіана

25% – нижній кuartиль

75% – верхній кuartиль

ВСТУП

Актуальність теми. Одним з основних завдань, визначених Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, схваленої Указом Президента України від 25 червня 2013 р. № 344/2013, є формування гармонійно розвиненої, морально і фізично здорової особистості, яка відповідально ставиться до свого здоров'я [32].

Потреба оновлення сучасного змісту дошкільної освіти, зокрема спеціальної фізкультурної [200], набуває сьогодні особливої актуальності, через те, що зараз майже 80 % дітей мають одне або кілька захворювань, і лише 15–20% народжуються повністю здоровими, причому у кожній третій дитини фіксують відхилення у фізичному або психічному розвитку [23–26, 68, 89, 106].

Дослідники вказують на взаємозв'язок між інтелектуальним, моральним, емоційним, соціальним розвитком і руховою діяльністю, фізичною підготовленістю, станом здоров'я дитини [68, 146–149, 166], що визначає доцільність застосування такої системи навчання і виховання, яка передбачає інтегрований освітній, виховний і оздоровчий ефект. Однак дослідники [37, 38, 70, 138–140] зазначають, що одним із кризових явищ вітчизняних традиційних і авторських систем освіти є розрив між фізичним вихованням та іншими сторонами виховання дітей дошкільного віку. Тому позитивними у системі дошкільного виховання можна вважати розробки педагогами нових різноманітних програм фізичного виховання не тільки для зміцнення здоров'я, а й для повноцінного розумового розвитку. У цих програмах модифікуються класичні [37, 38] та впроваджуються новітні методики залежно від конкретних умов [11, 14, 130, 195, 216].

Згідно з дослідженнями [14, 137, 204, 122], з кожним роком збільшується кількість дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку (різного характеру, за умови збереженого інтелекту) і опорно-рухового апарату [92]. Так, за даними світової статистики, протягом останнього десятиліття частка дітей з діагнозом

«загальне недорозвинення мовлення» досягла 70 %, у результаті чого проблема профілактики і коригування мовленнєвих порушень набуває актуального характеру [232, 237, 238].

Розвиток мовленнєвих дефектів [61, 239, 243] ускладнює пізнавальну діяльність, впливає на формування нервових реакцій, погіршення психоемоційного стану та обмеження спілкування з однолітками. Безумовно, все це призводить до затримки психічного розвитку, порушення рухової активності [149].

Для соціальної адаптації таких дітей, повноцінного розумового і фізичного їх розвитку рекомендованою є рання корекція логопедичних порушень засобами фізичної культури, що можна реалізувати за допомогою спеціально побудованої технології занять з поєднанням арт-терапії та елементів танцювальних вправ [217]. Однак, досліджень щодо інтегрованого впливу на когнітивні процеси і мовлення засобами танцювальних вправ помітно бракує. У зв'язку з цим актуальною є розробка таких методичних підходів для часткового чи повного усунення відхилень мовлення.

Взаємозв'язок роботи з науковими планами, темами.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури та спорту на 2011–2015 роки згідно з темою 3.9 «Вдосконалення наукових засад спорту для всіх, фітнесу і рекреації» (номер державної реєстрації 0111U001735), плану наукової роботи НУФВСУ на 2016–2020 роки згідно з темою кафедри здоров'я, фітнесу та рекреації «Теоретико-методологічні засади оздоровчо-рекреаційної рухової активності різних груп населення» (номер держреєстрації 0116U001630). Роль автора полягає в обґрунтуванні і розробці навчальної програми танцювально-коригувальної спрямованості для дітей 4–6 років – спеціально розроблених занять з елементами танцювальних вправ, арт-терапії, логоритміки, спрямованих на коригування мовленнєвих відхилень, поліпшення психофізичного стану, а також на розвиток когнітивних функцій.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити та

експериментально перевірити ефективність організаційно-методичних засад проведення з дітьми 4–6 років, які мають відхилення у розвитку мовлення, фізкультурно-оздоровчих занять з елементами танцювальних вправ, оцінити їх вплив на когнітивні функції та підвищення фізичних якостей.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати та узагальнити за даними літературних джерел стан досліджуваної проблеми у теорії і практиці фізичного виховання у закладах дошкільної освіти.

2. Оцінити стан психофізичного і мовленнєвого розвитку, когнітивних функцій у дітей дошкільного віку з відхиленнями мовлення.

3. Розробити навчальну програму занять танцювально-коригувальної спрямованості для дітей 4–6 років з відхиленнями мовлення.

4. Визначити для дітей дошкільного віку з відхиленнями мовлення організаційно-методичні умови реалізації програми з елементами танцювальних вправ та перевірити їх ефективність в умовах закладів дошкільної освіти.

Об’єкт дослідження – розвиток психічних процесів і мовлення дітей 4–6 років під впливом фізкультурно-оздоровчих занять з використанням танцювальних вправ в умовах закладів дошкільної освіти.

Предмет дослідження – вплив занять з елементами танцювальних вправ на когнітивні функції, психофізичний розвиток і підвищення фізичних якостей дітей 4–6 років з відхиленнями мовлення.

Методи дослідження. Аналіз і узагальнення даних спеціальної науково-методичної літератури, даних мережі Інтернету та досвіду передової практики з проблеми коригування відхилень мовлення у дітей дошкільного віку проводилися з метою теоретичного обґрунтування об’єкта дослідження. Для отримання й узагальнення інформації про бажання краще пізнати дитину з метою створення сприятливих умов її розвитку було здійснене анкетне опитування батьків. Одним із основних методів дослідження стали педагогічні експерименти: констатувальний був запроваджений з метою отримання вихідних даних, що стали підґрунтям розробки програми проведення танцювально-коригувальних занять з

використанням інноваційних засобів, формувальний проводився з метою оцінки ефективності розроблених підходів до організації і проведення фізкультурно-оздоровчих занять.

Стан сформованості структурних компонентів мовлення визначали відповідно до законодавчо-нормативної бази та за діагностичними критеріями основних видів мовленнєвих відхилень, наведених у «Професійному довіднику вчителя-логопеда дошкільного навчального закладу». Оцінювання вербального мислення проводили за методикою Я. Йєрасека у нашій модифікації. Координаційні здібності визначали у процесі динаміки їх розвитку за методиками Т. І. Суворової, А. І. Буреніної, М. А. Ветлугіної, Н. В. Зарецької, З. Я. Роот за допомогою аналізу поєднання кількох рухів в єдину танцювальну композицію, узгоджену з ритмом і музичним супроводом.

Для визначення результативності застосованої авторської навчальної програми танцювально-коригувальної спрямованості проведення занять з інтеграцією музики, руху і слова, а також для виявлення якісних змін у розвитку всіх мовленнєвих компонентів, впорядкованості рухової активності проводили експертну оцінку із залученням експертів вищої категорії, спеціаліста першої категорії і кваліфікаційної категорії «спеціаліст».

Систематизація матеріалу і первинна математична обробка були виконані за допомогою табличного процесора Microsoft®Excel 2010. Статистичну обробку проводили за допомогою програмного пакету «StatSoft STATISTICA 10.0».

Наукова новизна роботи полягає в тому, що:

✓ вперше для дітей 4–6 років з відхиленнями мовлення науково обґрунтовано і розроблено зміст спеціальних занять з елементами танцювальних вправ, логоритміки та арт-терапії для покращення когнітивного та психофізичного розвитку дитини. Розроблена навчальна програма танцювально-коригувальної спрямованості містила адаптаційно-організаційний, коригувально-ускладнювальний, коригувально-стабілізувальний, заключно-підсумковий етапи, що сприяло покращенню психофізичного розвитку, граматичної і лексичної сторони мовлення, вимові звуків, розвитку фонематичних процесів та складової

структури слова;

- ✓ за даними констатувального експерименту обґрунтовано організаційно-методичні умови впровадження розробленої навчальної програми танцювально-коригувальної спрямованості у практику роботи закладу дошкільної освіти, визначено критерії оцінювання запропонованої програми;

- ✓ доповнено дані щодо особливостей змісту спеціальних занять з елементами танцювальних вправ із залученням інноваційних засобів для дітей дошкільного віку з відхиленнями мовлення;

- ✓ отримали подальший розвиток дані про взаємозв'язок когнітивних функцій з психофізичним розвитком у дітей з відхиленнями мовлення;

- ✓ розширено наявні напрацювання щодо організації занять з дитячим контингентом в умовах закладу дошкільної освіти на підставі використання традиційних та інноваційних засобів фізичного виховання для підвищення рівня фізичної підготовленості, психомоторного розвитку, когнітивних функцій і мовлення дітей дошкільного віку.

Практичне значення роботи полягає в розробці методичних рекомендацій щодо використання занять з елементами танцювальних вправ зі включенням інноваційних засобів коригування мовленнєвих порушень у дітей 4–6 років, які впроваджені у навчальний процес закладів дошкільної освіти № 61, 110, 653, спеціалізованої школи № 80, у роботу дитячого театру «Спалах», Міжнародного благодійного фонду «У колі друзів», що підтверджено відповідними актами. Також основні наукові положення, отримані при підготовці дисертаційної роботи, використані для вдосконалення змісту навчальної дисципліни «Вікова анатомія та фізіологія» і впроваджені в освітній процес підготовки студентів Національного університету фізичного виховання і спорту України (підтверджено актами впровадження).

Особистий внесок здобувача. У спільних публікаціях здобувачеві належать пріоритети в організації дослідження, аналізі, обговоренні фактичного матеріалу, інтерпретації отриманих результатів і їх теоретичному узагальненні. Внесок співавторів визначається участю у формуванні завдань дослідження, в організації

дослідження окремих наукових напрямів, допомогою в обробці матеріалів, підготовці публікації.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження були представлені й обговорені на VI Міжнародній науково-методичній конференції «Сучасні проблеми та перспективи розвитку фізичного виховання, здоров'я і професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту» (Київ, 2015), VIII та IX Міжнародних конференціях «Молодь та Олімпійський рух» (Київ, 2015, 2016), V Всеукраїнській науково-практичній конференції «Індивідуальні психофізіологічні особливості людини та професійна діяльність» (Черкаси, 2014), VI Науково-практичній конференції спілки психологів і психотерапевтів України до дня захисту дітей «Розвиток особистості в епоху тривоги та змін» (Київ, 2016), наукових конференціях кафедр біології спорту та медико-біологічних дисциплін НУФВСУ (2014–2017).

Публікації. За темою дисертаційної роботи опубліковано 12 наукових праць. З них 4 праці опубліковано у фахових виданнях України, з яких 3 включено до міжнародних наукометричних баз, 2 публікації у науковому виданні іншої держави, яке увійшло до міжнародної наукометричної бази; 3 публікації апробаційного характеру; 3 публікації, що додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається з анотацій, вступу, переліку умовних позначень, шести розділів, висновків, списку використаних джерел, 9 додатків. Загальний обсяг роботи становить 293 сторінки. Статистичний матеріал ілюстровано 8 рисунками та 33 таблицями. У роботі використано 274 джерела спеціальної наукової літератури, з них – 43 іноземних авторів.

РОЗДІЛ 1

РУХОВА АКТИВНІСТЬ ЯК ФАКТОР КОГНІТИВНОГО РОЗВИТКУ І КОРИГУВАННЯ ВІДХИЛЕНЬ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1 Механізми формування мовлення у дітей дошкільного віку

Процеси порушення мовлення вивчаються фізіологами, невропатологами, нейропсихологами, лінгвістами тощо. Ці знання використовуються спеціальною педагогікою з коригувальною метою. Одним з її розділів є логопедія, яка розглядає мовні розлади з позиції їх попередження і подолання засобами спеціально організованого навчання і виховання [41, 132, 176].

Вивчаючи проблему коригування мовних порушень, потрібно зосередити увагу на механізмах формування й організації мовлення.

Мовлення є продуктом тривалого суспільно-історичного розвитку і засвоюється дитиною протягом порівняно короткого часу. Мовна функціональна система ґрунтується на діяльності багатьох мозкових структур, кожна з яких виконує специфічно притаманну їй операцію [96, 187, 221, 222].

Питаннями розвитку дитячого мовлення дослідники цікавилися з давніх часів. Починаючи з античності, поява мовлення у дитини вважалось похідною з внутрішнього розвитку її здібностей без впливу мовного середовища (Геродот, 1972) [55]. Перші систематичні спостереження за процесом становлення мовлення датовані кінцем 18 століття. Німецький вчений Д. Тідерманн (1787) [196] опублікував огляд розвитку мовлення свого сина [73]. Пізніше Ч. Дарвін [66], В. Прейер [173], К. і В. Штерни [99, 226], А. Грегуар [10], І. А. Бодуен де Куртене [27, 128], Н. А. Рибников [181], А. Н. Гвоздев [51] записували мову своїх дітей і здійснювали свої мовні дослідження.

Основну теоретичну базу вітчизняної науки про розвиток дитячого мовлення складають роботи Л. С. Виготського [43, 45], І. Н. Горелова [59, 60],

Б. М. Гріншпуна [64], Н. І. Жинкіна [77–79], Р. Е. Левиної [111], А. А. Леонтьєва [114–118], Н. Х. Швачкіна [217], і багатьох інших.

У лінгвістиці мовлення – це послідовність мовних одиниць (фонем, морфем, слів, пречень), регульована свідомістю, що формує ту чи іншу думку (Ф. М. Березін, Б. Н. Головін, 1979) [15]. Мовлення і мовна діяльність беруть участь у формуванні та функціонуванні психічного відображення реальності [46, 47].

Механізм утворення мови. Дитина з початком свого розвитку вчиться управляти мовним апаратом, диханням, ковтанням, тому що це формує довільну можливість вимови звуків. Другим компонентом для формування мови є звуковий подразник. У результаті, між слуховою, моторною зонами, дихальним центром установлюються умовно-рефлекторні зв'язки. При формуванні письмової мови підключаються зорові зони й ті структури, які управляють рухами пальців і рук [206].

Функція мови здійснюється певними структурами кори великого мозку. Руховий центр мови, що забезпечує усне мовлення, відомий як центр Брока, розташований біля основи нижньої фронтальної звивини. При ушкодженні цієї ділянки мозку спостерігаються розлади рухових реакцій, що забезпечують усне мовлення. Акустичний центр мови (центр Верніке) знаходиться в області задньої третини верхньої скроневої звивини й у прилеглої частині – надкрайовій звивині. Ушкодження цих областей призводить до втрати здатності розуміти зміст почутих слів. Оптичний центр мови розташований у кутовій звивині, ураження цієї ділянки мозку позбавляє можливості розпізнавати написане [206].

Ліва півкуля відповідальна за розвиток відверненого логічного мислення, пов'язаного переважно з обробкою інформації на рівні другої сигнальної системи. Права півкуля забезпечує сприйняття й переробку інформації, переважно на рівні першої сигнальної системи. Незважаючи на зазначену певну лівопівкульність локалізації центрів мови в структурах кори великого мозку (і як результат – відповідні порушення усної та письмової мови при їх ушкодженні), слід зазначити, що порушення функції другої сигнальної системи зазвичай

спостерігаються й при ураженні багатьох інших структур кори й підкіркових осередків. Функціонування другої сигнальної системи визначається роботою цілісного мозку [206].

Відомо, що у процесах розвитку і сприйняття мовлення думка використовує коди мовлення, а слово є складною системою кодування, що реалізує функції позначення, аналізу та узагальнення. Досліджуючи порушення вищих психічних процесів внаслідок локальних уражень мозку і спираючись на теорії розвитку мовлення, А. Р. Лурія виділяє 3 функціональні блоки у фізіологічній діяльності головного мозку [123–125].

Перший блок – це підкіркові утворення (утворення верхнього стовбура і лімбічної системи), які забезпечують тонус кори [123].

Другий блок – кора задніх відділів великих півкуль, які здійснюють приймання, переробку і зберігання чуттєвої інформації, яка надходить із зовнішнього світу. Це основний апарат головного мозку, який здійснює пізнавальні (гностичні) процеси. У його структурі розрізняють первинні, вторинні і третинні зони. Первинні зони – це проекційні зони кори, нейрони які отримують інформацію від органів чуття. Вторинні – ті, які здійснюють аналіз збуджень, отриманих первинними зонами. Вони як і первинні зберігають свою специфічну модальність (зорові, слухові та ін.) і складають кірковий відділ того чи іншого аналізатора (зорового, слухового та ін.). Третинні зони є зонами перекриття кіркових відділів аналізаторів, які виконують функцію аналізу, синтезу, інтеграції отриманої чуттєвої інформації різної модальності. На підставі діяльності зон відбувається перехід до оперування значенням слів, складними логіко-граматичними структурами з абстрактними співвідношеннями [123].

Третій блок – це кора передніх відділів великих півкуль (моторна, премоторна і префронтальна зони), вона забезпечує програмування, регуляцію і контроль поведінки, здійснює регуляцію діяльності підкіркових утворень, тону су і уваги відповідно до поставлених завдань [123].

Мовна діяльність здійснюється спільною роботою всіх відділів, де кожен з них бере певну специфічну участь в мовному процесі. Виділення і диференціація

значущих акустичних ознак мовлення забезпечується аналітико-синтетичною діяльністю кортикальних апаратів мовно-слухового аналізатора, куди входять вторинні відділи лівої скроневої ділянки кори головного мозку (зона Верніке), які пов'язані з нижніми відділами постцентральної і премоторної зони кори. Процес артикуляції здійснюється на підставі найтоншої регуляції складної координованої роботи м'язів мовного апарату. У постцентральної зони відбувається аналіз кінестетичних відчуттів, що надходять від м'язів мовного апарату. У премоторній ділянці організовуються моторні програми мовного акту, створюються серії нервових імпульсів і кінетичні моделі, які забезпечують можливість плавного переходу від одного руху до іншого. Третинні відділи кори головного мозку забезпечують переклад послідовно отриманої акустико-моторної інформації у смислові схеми й образи [124, 125].

Отже, ураження будь-якої з ділянок призводить до порушень мовлення [52, 53, 144, 198, 228, 229].

У процесі формування і сприйняття мовлення велику роль відіграє моторна сторона мовлення – набір словосполучень, що відрізняються чіткими фонематичними ознаками і забезпечують стійкість звучання і виразності слова [84, 120, 201, 209]. Завдяки мові виникає логічна пам'ять, абстрактне мислення; у руховій сфері на базі елементарних рухів і дій формуються предметні дії. І. П. Павлов [145] назвав мову «вищим регулятором людської поведінки», а Л. С. Виготський [45] розглядав її як основний засіб розвитку особистості, управління поведінкою людини.

За А. А. Леонтьєвим [114] онтогенез мовленнєвої здатності – складна взаємодія з одного боку – процесу спілкування дорослих і дитини, процесу, який розвивається поетапно, з іншого – процесу розвитку предметної та пізнавальної діяльності дитини. І те, що розвивається в процесі розвитку дитячого мовлення – це не мовлення, а характер взаємодії наявних у розпорядженні дитини мовних засобів і характеру функціонування цих засобів, тобто спосіб використання мовлення з метою пізнання і спілкування.

С. Л. Рубінштейн вважав [179], що основним і вирішальним у розвитку мовлення дитини є не власне оволодіння номінативною функцією слова, а те, що дитина за допомогою слова здобуває можливість спілкуватися зі своїм оточенням.

Значний відсоток мовних порушень виявляється у дошкільному віці, який є сенситивним періодом для розвитку мовлення. Своєчасне, міждисциплінарне виявлення цих порушень може сприяти розробці засобів для усунення або мінімізації їх негативного впливу на формування особистості та на психічний розвиток дитини [223, 231].

У логопедії та дефектології розрізняють поняття «норми» і «порушень мовлення» [41, 222]. Норма мовлення – це загальновизнані варіанти вживання мовлення в процесі мовної діяльності. Порушення мовлення – це відхилення від мовної норми, зумовлене розладом нормального функціонування психофізіологічних механізмів мовленнєвої діяльності [176].

1.2 Вікові особливості розвитку пізнавальних процесів дітей 4–6 років з різним станом мовлення

Ефективність педагогічного процесу в дошкільному закладі спрямована на всебічний розвиток дитини, також і фізичний [106, 146].

Вікові особливості та функції організму дитини пов'язані зі значною потребою в різних рухах [2, 3, 22, 48]. Знання про ці особливості і їх урахування необхідні педагогам, батькам для правильної організації розумового та фізичного розвитку дітей у навчальних закладах і в сім'ї. Це є актуальним у зв'язку з тим, що в дошкільному віці відбувається інтенсивний розвиток організму, закладаються основи розвитку психічного і фізичного здоров'я [50, 74, 98, 193].

Процес індивідуального розвитку кожної дитини відбувається в оточенні предметів матеріальної і духовної культури, людей і їх взаємин. Все це разом складає умови психофізіологічного розвитку дитини [107, 141, 178]. Від них залежать її індивідуальні особливості, використання і перетворення у відповідні здібності тих чи інших задатків, які є в дитини з народження.

Для гармонійного розвитку дитини необхідна певна сукупність методів і способів навчання, при цьому важливі організація, зміст і рівень педагогічної підготовки вихователів [163, 168].

Реалізація потенціалу дитини в процесі навчання створює нові можливості для його подальшого більш високого рівня. За словами С. Л. Рубінштейна [178] дитина розвивається, виховуючись і навчаючись.

Відомо, що когнітивними (пізнавальними) функціями називаються найбільш складні функції головного мозку, за допомогою яких здійснюється процес раціонального пізнання світу і забезпечується цілеспрямована взаємодія з ним: сприйняття інформації; обробка й аналіз інформації; запам'ятовування і зберігання; обмін інформацією та побудова і здійснення програми дій [19, 109].

Когнітивні функції (від лат. *cognitio* – пізнання) – вищі мозкові функції (пам'ять, увага, уява, мислення, сприйняття).

Когнітивний розвиток (від англ. *cognitive development*) – розвиток усіх видів розумових процесів: сприйняття, пам'ять, формування понять, вирішення завдань, уява і логіка.

Когнітивні процеси – психічні процеси, які виконують функцію раціонального пізнання [109].

Під час вивчення психології дитини жодному явищу не приділяється стільки уваги, скільки мисленню й мовленню, оскільки вони є основою інтелекту. За Л. С. Виготським [42], мислення – це здатність опосередкованого відображення істотних зв'язків і відносин між предметами і явищами навколишнього світу. Цей процес неоднорідний, він відбувається у кілька етапів і складається з безлічі операцій.

У ранньому дитинстві мислення розвивається у процесі оволодіння предметним світом і через вирішення практичних завдань, коли необхідно встановити певні відносини між предметами, які відкрито не спостерігаються в реальній ситуації [42, 107].

Психологи визначили, що вже у трирічному віці для дітей характерна допитливість [30, 71, 162]. У період з 4 до 6 років формується спосіб мислення.

Близько 6 років розвивається наочно-образне мислення, на підставі якого стає можливим формування узагальнених знань, встановлення зв'язків між явищами. Стає доступною операція порівняння.

Як визначає М. М. Поддяков [166], розвиток словесно-логічного мислення у дітей цього віку відбувається як мінімум за два етапи. На першому – дитина засвоює значення слів, які стосуються предметів і явищ, вчиться користуватися ними у вирішенні завдань, на другому – пізнає систему понять, які визначають стосунки, і також засвоює логіку судження, що сприяє початку шкільного навчання.

У 4–5 років посилюється вияв творчості, спостерігається зростання словесних форм уяви, зумовлене розвитком мовлення і мислення, дитина засвоює прийоми і засоби фантазування, створення нових образів. Уява від швидкоплинної поступово перетворюється у довільну, що дає змогу реалізовувати створений задум [212], тобто відбувається утворення нових поєднань з тимчасових нервових зв'язків, вже сформованих у корі великих півкуль мозку.

Отже, всі пізнавальні здібності – сприйняття, пам'ять, увага, мислення, мовлення, уява – взаємопов'язані між собою, при цьому мислення і мовлення посідають центральне місце [18, 19].

Відповідно до сучасних уявлень, когнітивні функції (в перекладі з латинської – пізнання) визначаються як вищі мозкові функції, серед яких: пам'ять, увага, психомоторна координація, мовлення, вміння рахувати, мислення, планування, контроль вищої психічної діяльності тощо [19, 109].

Проблема розвитку когнітивних здібностей не нова, вона веде свій початок від робіт Ф. Гальтона [49], який вважав, що здібності розвинути не можна. Проте така відповідь не влаштовувала наукову громадськість і багато ентузіастів та цілі колективи шукали способи розвитку когнітивних здібностей [161].

Проблемою розвитку когнітивних здібностей також займалися В. Н. Дружинін [69], Р. М. Грановська [63], Т. Н. Березіна [18, 19] та інші автори [169, 202].

Метою цього огляду є аналіз наукових праць, присвячених розвитку когнітивних здібностей (пам'яті, уваги, мислення і уяви) за допомогою спеціальних занять у дітей з мовними відхиленнями.

Можна припустити, що ті з когнітивних процесів, які перебувають під меншим генетичним впливом і відповідно значним впливом середовища, краще піддаються розвитку за допомогою спеціальних коригувальних занять [19, 109], а отже, робота з ними більш перспективна для дітей з мовними відхиленнями.

У дитячому віці затримка психічного розвитку (ЗПР) – одне з найпоширеніших психолого-педагогічних порушень. За даними ВООЗ, вони наявні у 30 % дітей, які вступають до школи.

Затримка психічного розвитку – це порушення темпу окремих психічних функцій (уваги, пам'яті, мислення, волі, емоцій) [127]. Серед найважливіших симптомів, на підставі яких ставиться діагноз ЗПР, є порушення розвитку саме когнітивних процесів: пам'яті, уваги, мислення [261, 273]. Тому виникає досить закономірне запитання: чи можна за допомогою будь-яких спеціально організованих коригувальних занять розвинути когнітивні процеси дитини так, щоб вони досягли нормальних значень?

У зв'язку з тим, що динаміка розвитку когнітивних функцій багато в чому визначена функціями другої сигнальної системи (мовлення) [205, 206], вважаємо за необхідне більш детально зупинитися на їх особливостях.

Особливості пам'яті. Пам'ять – запам'ятовування, збереження, подальше відтворення індивідом його досвіду. У дошкільному віці утворюються два основні функціональні рівні пам'яті – впізнавання і відтворення. Змістом пам'яті є вербальний, осмислений матеріал, а його механізмом – довільне регулювання процесу запам'ятовування і відтворення. У віці 4–5 років дитина утримує в пам'яті 5-6 предметів або картинок з 10-15 запропонованих, а в 6 років – 7-8 [18, 19, 109].

Численні психолого-педагогічні спостереження показали [42, 70, 71], що недостатня сформованість процесів пам'яті [78, 87, 95, 106, 107] часто є головною причиною ускладнень у шкільному навчанні [127, 136, 212, 213, 226].

У дітей з відхиленнями мовлення і ЗПР виявлено зниження довготривалої і короткочасної пам'яті, довільного і мимовільного запам'ятовування [86]. Мимовільне запам'ятовування у них менш продуктивне порівняно з нормально розвиненими дошкільнятами. Наприклад, у школі таким дітям досить важко тримати в голові зміст текстів, таблиць і схем, завдань, їм властиве коливання продуктивності пам'яті, що залежить від різних причин. Зорова пам'ять у них часто виявляється кращою за слухову, тому ілюстрований матеріал засвоюється молодшими школярами краще, ніж вербальний.

Особливості уваги. Увага – зосередження свідомості на певному об'єкті, що забезпечує його особливо чітке відображення. Порівняно з попереднім віковим періодом у дошкільному віці у дитини значно збільшується обсяг уваги. До 4–5 років дитина може у складній ситуації діяти вже з 2-3 предметами. Важливою властивістю уваги є її стійкість. Діти можуть займатися одним видом діяльності до 1-1,5 години в старшому дошкільному віці [19, 109].

У цьому віці в різних видах продуктивної діяльності дитини починає розвиватися перенесення уваги, тобто швидкість навмисного переходу дитини від одного об'єкта (або виду діяльності) до іншого. Недостатнє перенесення уваги іноді може виявлятися в такому поширеному явищі, як неуважність [19].

Центральною лінією розвитку уваги є поступовий перехід від мимовільної уваги до довільної. Оскільки дітям легше зосереджуватися на тих об'єктах навколишнього світу, які цікаві і важливі у цей момент, то мимовільна увага не вимагає керованого вибору об'єкта уваги і зусиль, щоб його утримати. Мимовільна увага властива всім людям від народження, а у дошкільному віці є переважальною. Довільна увага відрізняється своєю усвідомленістю і цілеспрямованістю, тобто ми самі обираємо об'єкт, на якому хочемо зосередитися. Без управління своєю увагою неможливо з успіхом вчитися у школі. Перші спроби керувати своєю увагою дитина робить вже у 6 років, коли змушує себе зосередитися на важливому, жертвуючи цікавим. Такі спроби вимагають від неї фізичних зусиль і волі, тому дітям важко довгий час займатися одним і тим же – вони легко відволікаються і втомлюються [19, 109].

Зниження уваги і працездатності характерне для всіх дітей з мовними порушеннями і ЗПР. Максимальне напруження уваги в одних дітей виявляється на початку виконання завдання, потім воно поступово знижується, в інших – зосередження уваги зростає у процесі діяльності. У деяких дітей спостерігається його періодичність [86].

Вважається, що порушення уваги веде до порушення інтелектуальної працездатності. Воно викликає: підвищену стомлюваність, наростання психічного напруження, імпульсивності, повільності; погіршення концентрації уваги, вияви невмотивованих розладів настрою, сльозливості, примхливості, млявості, сонливості або гіперактивності та балакучості. Порушення уваги призводить до погіршення почерку і координації рухових дій; підвищеної чутливості до шуму, задухи, яскравого світла; супроводжується головними болями [19].

Особливості мислення. Мислення – є опосередковане, узагальнене відображення дійсності людиною в її істотних зв'язках і взаєминах [19].

Процес мислення – діяльність, пов'язана з вирішенням того чи іншого завдання чи проблеми. Мислення є дуже складною цілісною і водночас конкретною формою психічної діяльності. У дошкільному віці відбувається перехід від наочно-дієвого до наочно-образного мислення. У віці 4–5 років найбільш характерною формою мислення є наочно-образне мислення. Дитина може вирішувати завдання не тільки в процесі практичних дій з предметами, але й подумки, спираючись на свої образні уявлення про предмети [19, 109].

Чотири роки – переломний вік у розвитку образного мислення. Мислення дітей образне за своєю суттю. Вивчення розвитку дитячого мислення в онтогенезі показує, що у дитини послідовно виникають, розвиваються і тісно взаємодіють між собою три основні форми мислення: наочно-дієве (або «ручне»), потім, із розвитком візуальних і розумових операцій, здійснення дій з предметом, мислення набуває рис наочно-образного, яке у свою чергу стає базою для словесно-логічного виведення кола понять за межі дитячого досвіду [19].

До кінця дошкільного віку, до 6–7 років, у дитини розвивається логічне мислення, яке стає засобом планування діяльності та контролю за нею, а попередні дві форми мислення і далі удосконалюються [19].

З'ясовано, що у дітей з мовними відхиленнями мислення розвинене краще, ніж у дітей з розумовою відсталістю, у них краще виражена здатність абстрагувати, узагальнювати, допомагати іншим і використовувати їх в різних ситуаціях [86, 184]. На розвиток мислення впливають не тільки увага, сприйняття уявлень про навколишній світ, а й рівень розвитку мовлення. Існує багато відмінних характеристик діяльності мислення дошкільнят з мовними відхиленнями. Серед них такі: недоліки мотивації, зниження пізнавальної активності, прагнення уникнути інтелектуального напруження і навіть існує відмова від виконання складних розумових завдань. У таких дітей наявний уповільнений темп мовлення і його розвитку, частіше трапляються мовні відхилення.

Особливості уяви. Уява – це здатність людської свідомості створювати образи, які не мають безпосередніх аналогів у реальній дійсності. Це також створення програми поведінки, коли проблемна ситуація невизначена. Уява є важливим чинником, тому що вона є підґрунтям творчої діяльності. Розвиток творчої уяви в образотворчій діяльності у дітей з мовними відхиленнями менш вивчене, ніж інші когнітивні процеси. Уява і фантазія проявляються і розвиваються найбільш інтенсивно вже у віці 4 років. У дітей з мовними відхиленнями розвиток уяви знижений, тому у них менш розвинена здатність фантазувати. Якщо це не коригувати, то надалі у дитини може знижуватись здатності до творчого мислення, занять наукою і мистецтвом [65].

1.3 Місце фізичних вправ в розвитку когнітивних функцій у дітей з відхиленнями мовлення

У педагогічній роботі заняття фізичними вправами, як й інша активна діяльність, не завжди використовуються як освітній засіб виховання і розвитку

дітей. Як показав аналіз спеціальної літератури, серед причин недооцінювання виховного впливу занять фізичними вправами, туризмом, спортом на розвиток особистості дошкільняти є недостатність відповідних наукових розробок [37, 38, 70, 138, 140, 146, 224].

Науково-педагогічні погляди щодо когнітивного виховання дошкільнят зосереджені на дослідженні таких проблем: ознайомлення дітей з навколишнім середовищем [39, 93]; зв'язок розумового і морального виховання на матеріалі знайомства з роботою дорослих [146], ігрова діяльність [5, 6, 133]; виховання колективних стосунків [141].

Встановлено позитивний вплив різних засобів когнітивного й емоційно-морального виховання дітей, серед яких: читання [36, 109, 135]; усна народна творчість [7]; музика [35]; комп'ютерні технології [94]; театралізовані ігри [128].

Водночас, питання формування когнітивних функцій у дітей дошкільного віку у процесі фізичного виховання залишається ще недостатньо дослідженим. Тут можна виділити два аспекти: по-перше, віковий, який стосується обґрунтування значення і механізмів виховного впливу фізкультурно-оздоровчих занять на розумовий розвиток дитини; по-друге, педагогічний, який включає певну послідовність побудови компонентів таких занять [146].

Виховний аспект занять фізичними вправами безпосередньо пов'язаний з поняттям «провідного типу діяльності», яке згідно з О. М. Леонтьєвим [119], означає таку діяльність, у процесі якої відбуваються головні зміни у психіці дитини і розвиваються певні психічні процеси, які готують перехід дитини до нового, вищого ступеня її розвитку. Її характеризують такі головні компоненти:

- ✓ поява і диференціація інших, нових видів діяльності;
- ✓ формування або перебудова окремих психофізіологічних процесів;
- ✓ розвиток основних психічних процесів особистості у певний період онтогенезу.

Дитина намагається підтримувати гармонію і рівновагу з навколишнім світом, її поведінка визначається бажанням зняти напруження. Це досягають завдяки заняттям фізичними вправами, у результаті чого не тільки

вдосконалюються фізіологічні процеси і регуляція функціонального стану організму, але і здійснюється виховний вплив на особистість, формується поведінка дошкільняти [146].

Когнітивне виховання тісно пов'язане з моральним розвитком, оскільки взаємодія між педагогічним впливом і розвитком особистості відбувається через сприйняття, усвідомлення, оцінювання і перевірку досвідом моральних вимог [168].

Заняття фізичною культурою забезпечують гармонійний і всебічний розвиток особистості, а також впливають і на розумовий розвиток [244, 248, 266, 271].

Розумове виховання включає спеціально організовані проблемні ситуації в процесі занять фізичними вправами, вирішення яких вимагає осмислених дій (отримання й обробка інформації, аналіз, уприйняття рішення тощо) [254, 265]. Сюди також відносять аналіз результативності, який передбачає спостереження, порівняння та узагальнення досліджуваного матеріалу, проведення рефлексії діяльності (застосовується як самостійний метод для визначення особистісного ставлення учасників процесу власної діяльності на занятті, емоційно-ціннісним переживанням) [54].

У процесі фізкультурних занять фізичні вправи прямо й опосередковано впливають на розумовий розвиток дітей [190]. На особливу увагу застосовують такі вправи в яких поєднуються два компоненти рухової дії з елементами розумової діяльності, що реалізується у формі дидактичної гри, хоча помічено, що посилену фізичну роботу важко поєднати з напруженою розумовою діяльністю [190]. Відповідно до принципу «однополюсної витрати енергії», сформульованого К. Н. Корніловим, був визначений механізм оптимального поєднання рухової дії з дидактичними іграми, завданнями і вправами:

- ✓ синхронне виконання під час рухової дії елементів дидактичних ігор, за умови, що розумові та фізичні навантаження невисокі;
- ✓ послідовне виконання, коли дидактична гра передусь виконанню рухової дії або виконуються після її завершення. При цьому вправи високої складності, які

спрямовані на розумовий розвиток дитини, виконуються тоді, коли рухові дії не вимагають значних м'язових напружень (основні види рухів на стадії закріплення і вдосконалення, вправи для загального розвитку і вправи в шерензі, ігри середньої і малої рухливості) [190].

На думку Е. Я. Степаненкової [191] особливе значення в розвитку когнітивних функцій при проведенні занять фізичною культурою має використання ігрових образів, які найбільше відповідають сприйняттю і мисленню дітей. Дитина ніби входить у гру і, наслідуючи образ, виконує рух в цілому, причому досить виразно. Використання ігрових образів значною мірою сприяє стимуляції розумових процесів.

Сприянням активізації розумової діяльності є вказівки, запитання, які організовують дітей і підводять їх до самостійних висновків [146].

Використання предметів у процесі фізичних вправ активізує і розумову, і рухову діяльність дітей. Мислення маленьких дітей конкретне, тому виконання предметно оформленого завдання мобілізує їх індивідуальні можливості, викликає позитивні емоції, що позначається і на фізичних зусиллях. Предмети служать наочними орієнтирами, що допомагають дітям побачити траєкторії рухів, «підігнати» їх до тих вимог, які висуває педагог [191].

Як вказує Т. А. Щербакова [227], вирішення завдань інтелектуального розвитку має здійснюватися через засвоєння двох взаємопов'язаних розділів фізичного виховання, а саме: знання і вміння.

Розділ «Знання» включає:

- ✓ способи раціонального виконання основних рухів, вправ у шеренгах і спортивних іграх;
- ✓ правила рухливих і спортивних ігор;
- ✓ розуміння взаємозв'язку природи, людини і суспільства з фізичною культурою.

Розділ «Уміння» вміщує:

- ✓ рухові вміння: виконання основних рухів, стройових вправ й елементів спортивних вправ;

- ✓ ігрові вміння: виконання рухових дій, які є змістом рухливих і спортивних ігор з дотриманням необхідних правил;
- ✓ розумові вміння: виконання аналізу, синтезу, порівнянь, класифікації, узагальнення явищ і їх внутрішніх властивостей та відносин;
- ✓ вміння кількісного і порядкового рахунку в межах 10-ти;
- ✓ вміння сприймати завдання, самостійно планувати й організовувати свої дії щодо їх вирішення, здійснювати самоконтроль і самооцінку якості їх виконання;
- ✓ вміння діалогічного і послідовного, лексично грамотного монологічного мовлення [227].

Отже, використання різних методів і прийомів для розвитку розумових здібностей дітей дошкільного віку за допомогою різних форм фізичної культури, творчих завдань, створення пошукових ситуацій, співвідноситься з програмою початкової школи [130, 192].

Діти з відхиленнями мовлення не можуть впоратися з вимогами навчальної програми. У них, як правило, нормальний слух і зір, немає дефектів опорно-рухового апарату. Основними причинами їх ускладнень у навчанні називають підвищену стомлюваність, нестійку увагу, погану пам'ять, недостатній рівень розвитку мислення й мовлення [14, 136, 204, 238].

У межах психолого-педагогічних досліджень накопичено значний матеріал, який свідчить про специфічні особливості дітей з відхиленнями мовлення [86, 272].

Спроби вивчення можливостей коригування когнітивних функцій у дітей з відхиленнями мовлення робилися різними фахівцями неодноразово. Наприклад, відомо, що навчання у звичайній загальноосвітній школі сприяє розвитку короткочасної пам'яті учнів з відхиленнями мовлення: поліпшуються її обсяг, прискорюється швидкість запам'ятовування, точність відтворення, стійкість збереження інформації [85]. Відомо також, що шкільне навчання призводить до поліпшення когнітивних процесів у всіх дітей, але при цьому все одно деякі з них відстають [19].

На сьогодні розроблено велику кількість методик психокоригувальної роботи з дітьми [127]. Це методи коригування порушень уваги, пам'яті та мислення. На практиці вони показали свою ефективність – без спеціальних занять мовленнєві відхилення у таких дітей зазвичай посилювалися. Спеціальні заняття сприяють частковому коригуванню порушень уваги, пам'яті, мислення та мовлення, завдяки чому діти можуть закінчити звичайну загальноосвітню школу [86], отримавши задовільні оцінки.

Практичне застосування методик з розвитку когнітивних функцій свідчить про те, що зусилля педагогів завжди винагороджуються, а будь-який тренінг є ефективним. Якщо з дитиною цілеспрямовано працювати, у неї обов'язково розвинуться певні здібності. Все це правильно і для дітей з відхиленнями мовлення, хоча ефект виражений більше у здорових дітей [20].

Однак крім суто когнітивних здібностей, ще є творчі, духовні [19], соціальні [16]. В цьому плані цікавим стає аналіз літературних джерел з оцінювання ефективності розвитку відповідних здібностей у здорових дітей і в дітей з відхиленнями мовлення.

Для розвитку творчих здібностей часто застосовують театралізовані й ігрові тренінги, наприклад, Е. А. Медведєва [131] доводить ефективність психокоригувальної технології для формування передумов й елементів творчої уяви у старших дошкільнят з відхиленнями мовлення в театралізованих іграх.

Також часто уява і творчі здібності використовують як засади для розвитку у дітей інших когнітивних процесів. Це пов'язано з тим, що у процесі уяви можуть формуватися образи вищих порядків [19], а також образна сфера, пов'язана з особистісним розвитком дитини [16].

Як відомо, в процесі малювання відбувається координація двох видів мислення: конкретне мислення, яке пов'язане з роботою правої півкулі головного мозку, і абстрактно-логічне, за яке відповідає ліва півкуля. Тому багато фахівців дитяче малювання розглядають як один з видів аналітико-синтетичної діяльності мозку [85]. Малюючи, дитина формує об'єкт і думку графічно, оформляючи свої знання, аналізуючи закономірності, що стосуються зовнішнього світу. Малювання

дає їй можливість в образній формі найбільш легко висловити те, що вона переживає і знає, незважаючи на брак слів. В. С. Мухіна та інші дослідники також підкреслюють, що малюнок для дітей є не мистецтвом, а промовою [86]. Дитячий малюнок є також своєрідним експериментуванням з художніми символами, що використовуються як замітники зовнішніх предметів.

Спонтанна образотворча діяльність найбільш природна для дитини, вона їй цікава і приємна, не вимагає надмірних вольових та інтелектуальних зусиль, схожа на гру і не викликає тривожних переживань. Крім того, малювання сприяє розвитку дрібної моторики рук, яка в свою чергу впливає на ефективність навчання мовлення та письма [86].

Існує значна кількість досліджень, присвячених розвитку образного мислення як засобу для формування інших когнітивних здібностей, навичок та вмінь. Наприклад, в дослідженні Г. М. Плюхіної [164] використовували музично-ритмічні рухи для загального психомоторного розвитку дітей з мовленнєвими відхиленнями. Автор показала ефективність своєї коригувальної програми не тільки для підвищення у дитини здібностей до музики і танцю, а й для підвищення загального психомоторного розвитку, що є підґрунтям мовлення і письма.

Огляд результатів досліджень, присвячених розвитку окремих когнітивних здібностей у дітей з мовленнєвими відхиленнями, показав: незважаючи на те, що корекційна робота для них необхідна й ефективна, найчастіше вона є недостатньою [19]. При цьому здійснений аналіз дав змогу виділити найбільш ефективні напрями психокоригувальної роботи для таких дітей: тренінги з розвитку уяви, а також образотворчих, артистичних, музичних, танцювальних здібностей. Це дає нам змогу зробити припущення про те, що для майбутніх наукових досліджень в коригувальній роботі з дітьми можна використовувати такі рухові програми, які вміщують, крім фізичних навантажень, вправи з розвитку уяви і творчих здібностей, і на цій підставі домагатися адаптації дітей у соціумі.

1.4 Використання засобів рухової активності для коригування відхилень мовлення дітей дошкільного віку

Останнім часом одним з розповсюджених засобів рухової активності дітей як шкільного так і дошкільного віку є використання елементів спортивних танців. Сучасні спортивні танці формують необхідний арсенал рухових навичок, комплексно розвивають різні фізичні здібності. Для опанування танцювальних вправ потрібна початкова підготовка, що вимагає володіння складним комплексом рухових дій, формування спеціальної координації рухів, розвитку почуття ритму і навичок для виконання складних танцювальних елементів [58, 113, 174].

Особливістю спортивних танців є їх дуєтність. Виконання танцю партнером і партнеркою демонструє не тільки спортивну підготовленість, силу, витривалість, динаміку, а й високий рівень узгодженості рухів і технічної майстерності танцювального дуєту [72, 91, 197].

Особливого значення при цьому набуває опанування музичного ритму. Відомий вплив музики на розумову діяльність дітей і на функції мозку, що відображено в роботах цілої низки дослідників [63, 167, 184]. Ритмічні музичні звуки можуть призвести до спонтанних рухових реакцій, таких як постукування, плескання, танці та співи [248, 256]. Так новонароджені реагують на дорослих, їхні обличчя і жести [268], і синхронізують рух тіла з мовою дорослих [127, 241, 261], а 3-4-місячні немовлята можуть рухати кінцівками у відповідь на ритмічну танцювальну музику [248]. У віці одного року діти можуть виконувати більш ритмічні рухи кінцівками і виявляти емоції під час прослуховування музики [274]. Досить часто старші діти дошкільного віку починають спонтанно грати на барабані, коли грає дорослий [255]. Тобто спеціально підібрана музика здатна оптимізувати діяльність мозку. Тому дуже важливо, щоб дитина з народження (і навіть раніше) мала можливість чути гарну музику.

Показано, що регулярне сприйняття дітьми спеціально підібраної музики покращує короткочасну пам'ять, а також підвищує вербальний і невербальний інтелект. Музика підвищує чутливість не тільки слухового, але і зорового

аналізатора, оптимізує функції мозку, покращує регуляцію довільних рухів, прискорює переробку інформації, що в цілому позитивно впливає на розумову працездатність [234].

Відомо, що розташована в передній частині головного мозку зона Брока має важливе значення для виконання послідовності фізичних рухів, для відстеження музичних ритмів, для перетворення думки у вимовлені слова, що важливо для вікового розвитку і впливає на організацію процесів навчання [213, 241, 262].

Музично-ритмічні рухи для дітей з відхиленнями мовлення мають особливе значення, тому що рухові вправи тренують мозок, рухливість нервових процесів [21, 147]. Організація рухів за допомогою музичного ритму розвиває пам'ять, увагу, мислення, уяву, допомагає залучати і пробуджувати інтерес до діяльності [165, 203]. Це пов'язано з тим, що характерні для них особливості рухової і психічної сфери добре піддаються коригуванню.

Через відсутність стабільності у родині виникають ускладнення в формуванні емоційно-адаптивних процесів у дітей, як наслідок у них можуть розвиватися відхилення мовлення. Тому важливо навчити таких дітей рухатися в характері музики, передаючи її темпові, динамічні, метроритмічні особливості, що в цілому може позитивно впливати на коригування мовних відхилень [156, 164, 165, 167].

Танцювальні вправи залучають короточасну і довготривалу рухову пам'ять для відтворення танцювальних фігур, тому вони активно впливають на мотонейрони кори головного мозку, розвиваючи рухові центри. Водночас постійні зміни зв'язок і ритмів у танці стимулюють і розвивають функціональну рухливість нервових процесів [232, 235, 243].

Регулярне сприйняття дітьми спеціально підібраної музики також покращує вербальне і невербальне мислення, оптимізує функції мозку, що виявляється у регуляції довільних рухів, прискоренні обробки інформації, підвищенні розумової працездатності [234, 237, 242, 250].

Оскільки потреба в рухах становить одну з основних фізіологічних потреб дитячого організму і є умовою його нормального формування і розвитку, то

позитивні емоції, насиченість їми занять є основними умовами навчання дітей рухам. При цьому необхідно зацікавити дитину, заглибити її у подальше вивчення рухових дій за допомогою казко-терапії та ігрового тренінгу. Така зацікавленість позитивно діє на рухову активність дітей, а засвоєння рухів впливає на розвиток мовлення: вдосконалюється розуміння мовлення дорослого, розширюється словник активного мовлення, що допомагає виховувати не тільки рухові здібності, а й комунікативні якості [245, 253, 258, 270].

Існує безліч різних методик для оптимізації рухової активності дітей: казко-терапія, арт-терапія, танцювально-рухова терапія та інші. Їх ефективність вже давно доведена, тому все це використовують у роботі з дітьми дошкільного віку для розвитку не тільки когнітивних здібностей, а й коригування відхилень мовлення [40, 110, 214].

Сучасна психологія і педагогіка значною мірою орієнтовані на використання у коригувальній роботі різних видів мистецтва як важливого засобу виховання гармонійної особистості дитини, її культурного розвитку [137, 208, 230].

Поняття «арт-терапії» (художня терапія, терапія мистецтвом) виникло в контексті ідей З. Фрейда і К. Юнга [97, 112, 211], і розглядалося як один з методів терапевтичного впливу за допомогою художньої (образотворчої) творчості.

У широкому розумінні арт-терапія це – ізотерапія (лікувальний вплив засобами образотворчого мистецтва: малюванням, ліпленням, декоративно-прикладним мистецтвом тощо), бібліотерапія (лікувальний вплив читанням), імаготерапія (лікувальний вплив через образ, театралізацію), музикотерапія (лікувальний вплив через сприйняття музики), вокалотерапія (лікування співом), кінезитерапія (танцетерапія, хореотерапія, коригувальна ритміка – лікувальний вплив рухами) [33].

Головна мета арт-терапії – гармонійний розвиток дитини, розширення можливостей її соціальної адаптації за допомогою мистецтва, участь у громадській та культурній діяльності в мікро- і макросередовищі [97, 159, 211]. Різні варіанти арт-терапії дають можливість самовираження, самопізнання і допомагають дитині піднятися на вищий щабель свого розвитку [97, 211].

Процес залучення до танцювально-рухової активності [214, 219, 220] вимагає виконання певних умов:

- ✓ дітям повинні бути добре знайомі запропоновані фізичні й танцювальні вправи, а також відповідно до вікових особливостей дітей має бути використаний фольклорний матеріал: примовки, ігри у вигляді казок, лічилки і скоромовки, народні пісні і танці (додаток В).
- ✓ танцювально-рухова діяльність має супроводжуватися частою зміною вправ з багаторазовим повторенням кожного руху;
- ✓ слід домагатися від дітей яскравого й образного виконання рухів;
- ✓ домагатися того, щоб моторна щільність танцювально-рухових занять в поєднанні з фольклорним матеріалом досягала 80 %.

Фізичні й танцювальні вправи в поєднанні з фольклором у структурі заняття розташовуються в певному порядку, зумовленому фізичними та психологічними особливостями дитячого організму [27, 33].

До занять фізичними вправами з елементами фольклору належать:

- ✓ рухово-творчі, що ґрунтуються на одному з видів усної народної творчості – загадках, віршах. При цьому використовується 10-15 загадок рухового характеру або сюжет однієї або двох казок з доповненнями їх загадками;
- ✓ сюжетно-танцювальні з «вкрапленням», «вплетенням» елементів фольклору. Ці заняття проводяться у формі «рухового» оповідання чи казки;
- ✓ театралізовано-танцювальні з використанням імітаційних, мімічних і пантомімічних вправ, інсценувань та ігор, де діти виконують різні ролі, наслідуючи або копіюючи дії людини, зображуючи тварин і птахів;
- ✓ музично-ритмічні, що ґрунтуються на народних танцях, іграх і хороводах, з використанням пісень і народних мелодій;
- ✓ ігрові танцювальні – на підставі народних рухливих ігор;
- ✓ пізнавальні – з використанням елементів фольклору, що оживляє процес навчання, робить його посильним для дітей дошкільного віку;

✓ інтегровані фізкультурно-танцювальні заняття з елементами фольклору, що дають змогу здійснити якісне і міцне засвоєння знань, умінь і навичок в галузі фізичного виховання.

Розвиток дітей та поліпшення їх здоров'я у процесі навчання танцювальним вправам у дошкільних установах – одне з актуальних завдань сучасної педагогіки [172, 182]. Для дітей у закладі дошкільної освіти часто є нездійсненими вимоги, передбачені типовою програмою виховання («Дитина», «Старт», «Фізкульт-ура!» тощо). Багато дітей потребують особливих програм навчання танцювальним вправам, у яких мають бути враховані їх соматичні, інтелектуальні та фізичні можливості. Ці програми повинні бути орієнтовані на коригування не тільки рухово-танцювального, але й мовленнєвого, емоційного і загально психологічного розвитку. Бажано використовувати такі прийоми і методи, які б сприяли максимальній активності всіх каналів сприйняття (зір, слух, дотик, нюх, пропріочутливості тощо) і переробки інформації. Саме цим вимогам відповідає методика роботи з коригувальними м'ячами або фітболами [172].

Заняття з м'ячем зміцнюють м'язи спини і черевного преса, створюють хороший м'язовий корсет, але головне – формують навичку правильної постави, яка складно і довго виробляється у звичайних умовах [172, 182].

Вправи виконуються дітьми, поки педагог розповідає казку. Як правило, діти в цих заняття не мають значного м'язового навантаження, хоча кількість рухів значна, але вони спрямовані на розвиток дрібної моторики (хапання, кидання, погладжування предметів, різні види ритмічних ударів), звуконаслідування, ігровий зміст [182].

Діти отримують задоволення не з того, що навчилися виконувати той чи інший рух, а від самого процесу гри. Рекомендується використовувати м'ячі в обсязі, що не перевищує 40 % загальної тривалості заняття, бо дітям важливо надати можливість не тільки виконувати вправи з м'ячами, а й ходити, бігати, стрибати і танцювати [143, 171, 182].

Основну увагу приділяють роботі над тонусом, статичною координацією та збереженням певної пози, навчанню технічно правильного виконання танцювальних рухів загального розвитку і розвитку рухової координації [177].

Знання про світ, про філософію життя споконвіку передавалися з вуст у уста і переписувалися, кожне покоління перечитувало і сприймало його. Під терміном «казко-терапія» розуміють спосіб формування знань про духовний шлях, соціальну реалізацію людини [33].

У чарівних казках перемагає добро, що пробуджує у дітей внутрішню віру і творчу силу. Спочатку вони виявляються на рівні неусвідомленого відчуття, що допомагає дітям легко долучитися до різних занять, зокрема до спортивних танців [1, 33, 122].

Структура занять з використанням казко-терапії в поєднанні з фітбол-танцювальною гімнастикою відповідає класичним заняттям, які складаються з:

- підготовчої частини, до завдань якої входить розвиток всіх видів уваги, сприйняття і пам'яті, орієнтування в просторі за допомогою рухів;
- основної частини – де здійснюється опанування танцювальних рухів загального розвитку і спеціальних танцювальних рухів;
- заключної частини – де використовуються рухливі ігри і релаксація.

Діти дошкільного віку вже добре співвідносять свої дії з музикою, тому в процесі виконання рухів потрібен музичний супровід [172, 182].

До танцювальних ігор з використанням коригувальних м'ячів входять всі рухи загального розвитку, які вивчені раніше. Однак, одні і ті ж рухи, що повторюються від заняття до заняття, швидко набридають дитині, тому для різноманітності і зацікавленості всі вправи бажано поєднувати в казки [177].

Фітбол-казки можуть використовуватися на заняттях з дітьми дошкільного віку, коли педагог-хореограф супроводжує переказ сюжету казки, знайомими танцювальними рухами, опанованими раніше [172, 177].

Казко-терапія – це синтез багатьох досягнень психології, педагогіки, психотерапії і філософії різних культур, сприяє подальшому вивченню бальної

хореографії. У процесі казко-терапевтичних занять і танцювальних рухів діти пізнають уявлення про час і простір, взаємозв'язок розуму і тіла [1, 33, 75, 122].

Отже, заняття, що містять поєднання рухів з казкою і музикою, розвивають творчі здібності, розкривають природний потенціал дітей, формують позитивні емоційно-вольові якості, сприяють розвитку загальної рухової координації і сприяють коригуванню відхилень мовлення, оскільки їх об'єднують спільні механізми нервової регуляції [122].

Формування людини на всіх етапах еволюційного розвитку відбувалося в нерозривному зв'язку з активною м'язовою діяльністю, тому фізичні навантаження мали важливу біологічну роль в її життєдіяльності [144].

Ігрові дії вимагають від дитини реалізації всього комплексу здібностей [8, 87, 90].

Рухливі ігри різної спрямованості є дуже ефективним засобом комплексного вдосконалення координаційних якостей. Вони допомагають удосконалювати такі якості, як спритність, швидкість, силу, гнучкість та ін. Гра стає ефективним методом фізичного виховання на початковому етапі вивчення спортивних танців. Використання рухливих ігор передбачає не тільки застосування конкретних засобів вдосконалення координаційних якостей, але може здійснюватися шляхом застосування особливостей гри в будь-яких танцювальних фігурах [101, 190].

Елементарні вміння і навички, вдосконалені дітьми в ігрових умовах, не тільки порівняно легко перебудовуються під час подальшого, більш поглибленого вивчення техніки рухів, але і полегшують подальше оволодіння відповідними технічними прийомами. А на етапі вдосконалення рухових дій в ігрових умовах розвивається здатність найбільш економно і доцільно виконувати багато засвоєних рухів у цілісному, завершеному вигляді [190].

Отже, у процесі ігрової освітньої танцювальної діяльності досягається високий рівень емоційного, інтелектуального, фізичного, комунікативного, морально-етичного, естетичного розвитку, при цьому ігровий танець для дітей дошкільного віку може мати як розвиваючий, так і коригувальний характер [249, 259, 268, 269].

1.5 Значення ідеомоторики у формуванні рухових дій дітей дошкільного віку

Термін «ідеомоторика» складається з двох частин: «ідео» (уявний) і «моторика» (рух), тобто дослівно – «уявний рух». Ідеомоторика є внутрішнім механізмом функцій ЦНС, що ґрунтується на уявленні виконання руху [185].

У зв'язку з тим, що фізичні вправи впливають на відхилення мовлення дошкільнят, свідомо їх участь у формуванні коригувальних впливів може здійснюватися шляхом створення певних установок, образів і відчуттів, які значною мірою можуть посилити ефективність цих впливів. Зокрема, йдеться про ідеомоторне тренування. У зв'язку з цим вважаємо за необхідне зупинитися на теоретичному обґрунтуванні цих положень.

Взаємозв'язок нервових регуляторних і координаційних процесів з рухом І. Сеченов [185] назвав психомоторикою. Будь-яка дія або довільний рух завжди мають мету і на щось спрямовані. На відміну від мимовільних рухів, довільні – здійснюються за участі свідомості, і лише після їх опанування – несвідомо. Провідну роль в організації довільних рухів грають вищі інтегративні зони кори великих півкуль (в першу чергу, лобні долі). Одночасно до активного стану переходять й інші частини ЦНС. При цьому утворюється спеціальна функціональна система, яка визначає оптимальні способи вирішення рухових завдань: вдалого моменту для початку руху, найбільш відповідної його структури (узгодженість роботи м'язів, ступінь і швидкість їх напруження тощо), оптимального рівня функціонування вегетативних систем, постійного та ефективного коригування рухів у процесі їх виконання тощо.

Формування рухової навички, автоматизація руху, переведення управління рухом зі свідомої сфери у підсвідому характеризує такий психофізіологічний процес, як ідеомоторика [185].

Ідеомоторний акт – це м'язове напруження, яке може виникати під час уявного виконання рухової дії [185].

Кожен рух відтворюється у моторній зоні великих півкуль головного мозку. Будь-якому довільному руху передують створення певної програми його реалізації, у результаті сигнали спрямовуються до конкретних м'язів тіла. При цьому здійснюється складний аналіз поточних процесів і зовнішніх умов. Якщо рухи часто повторюються, нервова система мінімізує процеси керування. Коли ми думаємо про дії, виникає ідеомоторний образ. Якщо контроль м'язової активності при цьому послаблений, можуть виникнути відповідні рухи, тобто відбудеться ідеомоторний акт [185].

Ідеомоторика є одним з компонентів психомоторики, до якої належать і сенсомоторика (рух у відповідь на сенсорні сигнали), координація (диференціювання і регулювання м'язових зусиль), спритність (за Н. А. Бернштейном [21] – «рухова винахідливість»), психомоторні здібності (потенційні можливості людини в руховій сфері) тощо.

Відмінність ідеомоторного акту від рефлексорного руху полягає в меті та пусковому механізмі. Для рефлексу характерне виконання рухів у відповідь на вплив, тоді як ідеомоторний акт спрямований на кінцевий результат. Рефлексорний рух припиняється зі зникненням збудливого впливу, а ідеомоторний – повторюється до досягнення певної мети або до усвідомлення безглуздості його продовження [185].

Ідеомоторний акт завжди починається зсередини, зі свідомого прийняття рішення щось зробити, рефлекс же є відповідною реакцією організму на сигнал, усвідомлення якого найчастіше відбувається після закінчення рухового реагування [185].

Стан готовності людини до певних рухових дій тісно пов'язаний з ідеомоторикою. Очікування конкретної ситуації передбачає підготовку типових рухових образів. При цьому перші ознаки очікуваної ситуації є «пусковим» механізмом складної дії у відповідь [205, 206].

Для різних станів формуються свої рухові програми, які активуються у разі появи образу в свідомості. Експериментально доведено, що ідеомоторні образи досить стійкі (В. Г. Сивицький [185]). Так, в умовах напруженої діяльності (за

дефіцитом часу) рух частіше виконується не так, як вимагає ситуація, а так, як його було завчено. Чим краще освоєно рух, тим стабільніше ритм його ідеомоторного відтворення під час багаторазового повторення.

Зі зміною темпу руху його ідеомоторний ритм може порушуватися (під час уявного виконання маловивченого руху) або спрощуватися (у складному, але добре відомому русі) [185].

Відомо, що коли мозок з якоїсь причини не встигає обробити аферентні сигнали від пропріорецепторів, рух виходить більш швидкий, але через відсутність коригування з урахуванням зовнішніх умов може виявитися неефективним. Такі рухи здійснюються практично ідеомоторно: створюється цілісний образ майбутнього руху і формується комплекс еферентних сигналів до м'язів без очікування зворотної пропріоцептивної аферентації. Тобто ідеомоторний акт у цьому аспекті полягає в тому, що під час уявлення руху підвищується напруження (тонус) відповідних м'язів [185].

Таким чином, передбачається, що застосування елементів ідеомоторного тренування дітей у поєднанні танцювальних рухів з певними образами і ситуаціями, які виникають у процесі проведення занять з елементами танцювальних вправ та використанням казко-терапії, музикальний супровід може бути одним з ефективних засобів коригування мовлення для дітей 4–6 років.

Висновки до розділу 1

Аналіз літературних джерел дозволів визначити, що мовлення, як продукт вищого проявлення функцій ЦНС, формується завдяки аналітико-синтактичній діяльності кортикальних зон мовного, слухового та інших аналізаторів, які забезпечують аналіз перероблення різних видів інформації в смислові схеми і образи. Завдяки мовленню формується логічна пам'ять, абстрактне мислення, предметні дії. Визначено, що порушення мовлення значною мірою обмежують ці процеси.

Згідно з даними літератури, гармонійний розвиток дитини забезпечується використанням сукупності засобів розвитку пізнавальних процесів, здібностей дитини, формуванням певного сприйняття довкілля.

Порушення мовлення, що виникають у дітей середнього і старшого дошкільного віку, значною мірою обмежують можливості соціального спілкування, створюють ускладнення для подальшого шкільного навчання тощо. У таких дітей знижена короткочасна і довгострокова пам'ять, зменшена можливість зосередження свідомості на певному об'єкті, ускладнене перенесення уваги від одного виду діяльності до іншого.

Літературні дані свідчать про те, що формування когнітивних функцій у дітей дошкільного віку значною мірою залежать від впливу використання засобів фізичного виховання. Заняття фізичною культурою підсилюють не тільки розвиток когнітивних функцій, але і впливають на формування особистості, волі, самостійності тощо.

Дослідниками визначена ефективність різних засобів фізичної культури в розвитку когнітивних функцій, але відсутні роботи, які обґрунтовують комплексне застосування фізичних засобів у поєднанні з елементами арт- та казко-терапії у їх становленні для дітей з відхиленнями мовлення.

Показано, що для коригування відхилень мовлення певний вплив можуть здійснювати фізичні вправи, які не тільки розвивають фізичні якості, але і формують почуття ритму, синхронізують рух тіла з мовленням, створюють позитивні емоції, тренують рухливість нервових процесів тощо, що в цілому оптимізує діяльність мозку.

Найбільш сприятливими для цього можуть бути танцювальні вправи у поєднанні з арт- та казко-терапією, ігротренінгами тощо. Процес ігрової освітньої танцювальної діяльності може позитивно впливати на корекцію відхилень мовлення, підвищувати інтелектуальний, комунікативний, морально-етичний розвиток дошкільнят.

Визначено, що одним із засобів позитивного впливу на формування рухових дій і мовлення може стати ідеомоторика, яка ґрунтується на внутрішніх

механізмах функцій ЦНС при уявленні про виконання певних рухів. Вона є компонентом психомоторики, яка коригує напруженість, координацію, спритність тощо.

Представлений огляд літературних джерел показав, що при великій кількості наукових досліджень щодо взаємозв'язку фізичних якостей, когнітивних функцій, психофізичних проявів в процесі розвитку дітей дошкільного віку, недостатньо розроблені методичні підходи, які можуть комплексно позитивно впливати на коригування відхилень мовлення у таких дітей. Тому вирішення цієї проблеми і стало предметом нашого дослідження.

Отримані результати дослідження опубліковано в наукових працях: 152–154, 156, 157–159.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1 Методи дослідження

Для вирішення поставлених завдань, подальшого теоретико-методичного аналізу, вивчення особливостей побудови танцювально-коригувальної програми занять з дітьми дошкільного віку з мовними відхиленнями й оцінювання ефективності розроблених засобів використовували такі методи дослідження:

- ✓ теоретичний аналіз й узагальнення даних науково-методичної літератури;
- ✓ соціологічні методи (анкетне опитування);
- ✓ педагогічні методи (педагогічне тестування, педагогічний експеримент);
- ✓ психолого-педагогічні методи;
- ✓ методи психолінгвістики;
- ✓ методи математичної статистики.

2.1.1 Теоретичний аналіз й узагальнення даних науково-методичної літератури

Для теоретичного аналізу досліджуваної проблеми було використано доступну вітчизняну і зарубіжну літературу, проаналізовано 274 джерела наукової та методичної літератури, з них 43 – зарубіжні. Вивчалися концептуальні положення сучасної науки щодо проблем фізичного розвитку і фізичної підготовки дітей, аналізувалися методичні підходи до вивчення і визначення засобів формування й оцінювання функціональних можливостей організму і стану когнітивних функцій, також і в дітей з мовленнєвими відхиленнями.

Нами були вивчені різні типи документальних матеріалів (друкованих, рукописних, офіційних, особистих).

До матеріалів друкованих належать постанови уряду, законодавчі акти, газетні статті, публікації планів фізкультурно-оздоровчих занять у різних виданнях науково-методичного характеру.

Рукописні документи – це програми фізкультурно-оздоровчих занять.

Як офіційні документи, вивчали: Закон України «Про охорону дитинства» [82], Закон України «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу» [80], Закон України «Про дошкільну освіту» [81], Закон України «Про фізичну культуру і спорт» [83] та ін.

Під час вивчення документальних матеріалів користувалися фронтальним і вибіркоvim методами [102, 105].

Фронтальний метод передбачав відбір багатьох документів, що характеризують діяльність всіх організацій, які займалися фізкультурно-оздоровчою та коригувальною діяльністю останні 10–15 років.

Застосовували вибірковий метод, який є підставою проведення фізкультурно-оздоровчих і коригувальних занять з дошкільнятами у спеціалізованих закладах дошкільної освіти, для відбору методичних матеріалів.

2.1.2 Соціологічні методи (анкетне опитування)

Згідно з даними вчених (Б. А. Ашмарин, 1978), особисті документи, якими є анкети, становлять особливу цінність, оскільки дають змогу отримати інформацію про стан проблеми, ставлення суб'єктів до навколишньої дійсності, незалежне оцінювання виконаних дій [9] тощо. Нами проводилося три варіанти анкетування батьків дітей 4–6 років з метою:

- ✓ отримання інформації про виявлення індивідуальних особливостей та оцінювання стану мовлення своїх дітей;
- ✓ характеристики музично-творчого та хореографічного виховання дітей дошкільного віку;

✓ оцінювання ефективності розроблених технологій хореографічних занять, що спрямовані на коригування мовленнєвих відхилень.

Для отримання й узагальнення інформації про обізнаність батьків щодо темпів розвитку мовлення їх дітей проводили опитування, яке стосується проблем формування правильного мовлення дитини, яке залежить від оточення і від того, як говорять батьки, скільки уваги приділяють мовному спілкуванню з дитиною, чи грають з дітьми в ігри, які сприяють розвитку мовлення, як в цілому оцінюють мовлення своєї дитини, чи проводять роботу для вдосконалення мовлення зі своїми дітьми (додаток Г1).

З метою отримання інформації про якість музично-творчого і хореографічного виховання дітей здійснювали опитування батьків, яке стосується якості проведення свят і розваг у закладі дошкільної освіти, проявів творчих і хореографічних здібностей у дітей, побажань батьків щодо подальшої музичної та хореографічної освіти їхніх дітей (додаток Г2).

Наприкінці навчального року анкетування здійснювали з метою отримання суб'єктивної оцінки ефективності застосування спеціально розробленого змісту хореографічних занять із залученням засобів і методичних підходів для коригування мовленнєвих відхилень (додаток Г3).

Для оцінювання результативності застосовуваної авторської навчальної програми танцювально-коригувальної спрямованості (свідоцтво про реєстрацію авторського права № 77371 від 05.03.2018) проведення занять з інтеграцією музики, руху і слова, виявлення якісних змін у розвитку всіх мовленнєвих компонентів, впорядкованості рухової активності, було використано метод експертного оцінювання – індивідуальне опитування експертів фахівців-педагогів, які мають вищу категорію: психолога – І. В. Якущенко; логопеда – Н. І. Васильєвої; музичного керівника – А. Є. Петрусенко; інструктора з фізичного виховання – Г. В. Буторової; вихователя-методиста – Т. Б. Науменко; психолога спеціаліста першої категорії – С. М. Дмитришеної; вихователя кваліфікаційної категорії «спеціаліст» – Н. В. Вдовиченко. Ступінь узгодженості відповідей респондентів визначали за допомогою коефіцієнта конкордації Кендалла (W) [67,

100]. Протягом навчального року експерти спостігали за зміною психофізичного, когнітивного і мовного розвитку дітей, після чого давали свою оцінку.

2.1.3 Педагогічні методи (педагогічне тестування, педагогічний експеримент)

З метою оцінювання психофізичного розвитку дітей дошкільного віку було проведено констатувальний та формувальний педагогічні експерименти. У ході експерименту було вивчено мовленнєві, фізичні, когнітивні й координаційні характеристики дітей 4–6 років.

У педагогічному експерименті взяли участь 97 дітей 4–6 років. Констатувальна частина педагогічного експерименту проводилася з метою отримання первинної інформації про психофізичний та мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку. У ньому взяли участь діти 4–6 років у кількості 60 осіб з відхиленнями мовлення (30 дітей 4–5 років та 30 дітей 5–6 років). Окремо, для порівняння було обстежено 37 здорових дітей (13 дітей 4–5 років та 24 дитини 5–6 років).

На початку формувального експерименту були сформовані основна (ОГ), контрольна (КГ) та група здорових дітей (ЗД). Кількість учасників склала 97 осіб, які були розподілені на: ОГ до складу увійшло 26 дітей (12 дітей 4–5 років та 14 дітей 5–6 років) та КГ – 34 дитини (18 дітей 4–5 років та 16 дітей 5–6 років) з мовленнєвими відхиленнями, а також групу ЗД – 37 дітей (13 дітей 4–5 років та 24 дитини 5–6 років). Тривалість експерименту склала один навчальний рік. У КГ та у групі ЗД хореографічні заняття відбувалися згідно з програмою «Дитяча хореографія» [219], рекомендованою МОН України, в ОГ – із залученням до цієї програми комплексу розроблених інноваційних засобів і підходів, спрямованих на коригування мовленнєвих відхилень.

Дослідження проводили у спеціалізованих закладах дошкільної освіти Києва: № 61, 110, 653. Дотримувалися морально-етичних норм відповідно до Гельсінської декларації (ред. 2013) [210]. Батьки індивідуально давали письмову

згоду на проведення педагогічних спостережень за фізичним станом і когнітивним розвитком дітей.

2.1.4 Психолого-педагогічні методи

Для оцінки психофізичного розвитку, когнітивних функцій, координаційних здібностей використовували психолого-педагогічні методи та тести, які представлені в навчальному посібнику «Практикум з вікової психології» [57].

Поняття психомоторних та психофізичних характеристик в літературі [57, 205, 206] обоюноються, тому ми не визначали різницю між цими формуваннями. Для оцінювання психомоторного розвитку дітей були застосовані тести відповідно до віку дитини (враховували повних 6 місяців). Зміст тестів був таким: тест 1 – стояння протягом 15с із заплющеними очима, руки вздовж тулуба, стопи паралельно (6-а позиція); тест 2 – заплющивши очі торкнутися вказівними пальцями рук (почергово) кінчика носа; тест 3 – підстрибування (висота стрибка не враховується); тест 4 – вкладання монет в коробку (з максимальною швидкістю); тест 5 – протягом 10с горизонтально витягнутими руками позначити в повітрі кола, однакові для обох рук; тест 6 – почерговий міцний потиск дитиною руки експериментатора (стежили за тим, щоб дитина не залучала до роботи інші групи м'язів: стиснення в кулак іншої руки, перекошування обличчя, морщення чола, відкривання рота, міцне стискання губ тощо).

Для оцінювання основних життєво-необхідних рухів використовували такі тести (згідно [57]): тест 1 – пристосувальна ходьба по прямій лінії з «шашками» (помилки: сходження з лінії, не потрапляння в «шашку», пропускання «шашок», перехресний рух ніг); тест 2 – «лягти і встати» (помилки: неповне випрямлення тулуба і ніг, дотик головою до підлоги, крім помилок, враховували тривалість виконання); тест 3 – точність влучання м'яча у ціль (фіксувалася кількість влучань); тест 4 – визначення динамічної витривалості (виконання стрибків спочатку на одній нозі якомога вище, потім – на іншій, враховували кількість стрибків за кожні 5 секунд і загальну їх суму); тест 5 – оцінювання статичної

витривалості (в положенні стоячи якомога довше нерухоме утримання витягнутих у сторони рук).

Оцінювання вербального мислення (за методикою Я. Йєрасека, яка представлена в [57]), здійснювали шляхом формулювання дитиною відповіді на поставлені їй 20 запитань, які ми згрупували в 5 тестів (система оцінювання наведена нижче):

✓ Тест 1. Відповіді на запитання, які закінчують речення.

Удень світло, а вночі...?

Вранці ми снідаємо, а вдень...?

Небо блакитне, а трава...?

✓ Тест 2. Відповіді на запитання, що характеризують порівняння.

Яка тварина більша: кінь чи собака?

Маленька корова – це теля, а маленька собака –?

Собака більше схожа на кішку чи на курку? Чим вони схожі?

✓ Тест 3. Відповіді на запитання «Чому?»:

Чому перед приїздом поїзда дорогу для автомобілів і людей перекривають шлагбаумом?

Чому у всіх автомобілях є гальма?

Чому люди займаються спортом?

Чому це аморально (неправильно, погано, недобре), коли хто-небудь ухиляється від роботи?

Чому на конверт з листом потрібно наклеювати марку?

✓ Тест 4. Відповіді на запитання «Чим?»

Чим схожі один на одного сокира і молоток?

Чим схожі один на одного білка і кішка?

Чим відрізняється цвях від гвинта? Як би ти їх упізнав, якби вони тут лежали?

Чим відрізняється стара людина від молодії? Яка між ними різниця?

✓ Тест 5. Відповіді на запитання, в яких потрібно перелічити чи об'єднати поняття.

Черешні, груші, яблука, сливи – що це?

Що таке Київ, Харків, Львів, Одеса?

Котра година? А зараз...?

Футбол, стрибок у висоту, теніс, плавання – що це?

Які ти знаєш транспортні засоби?

Відповіді фіксували і оцінювали в балах за розробленою нами системою оцінювання. Запитання ставили дітям в усній формі.

Визначення таких когнітивних функцій, як рухова пам'ять, увага, мислення здійснювали за участю фахівців-педагогів, які мають вищу категорію психолога І. В. Якущенко, логопеда Н. І. Васильєвої, музичного керівника А. Є. Петрусенко, інструктора з фізичного виховання Г. В. Буторової, вихователя-методиста Т. Б. Наumenко і психолога спеціаліста першої категорії С. М. Дмитришеної, вихователя кваліфікаційної категорії «спеціаліст» Н. В. Вдовиченко.

Також оцінювали координаційні здібності (з їх фіксацією в особистих картах дітей) у процесі динаміки розвитку за допомогою аналізу поєднання кількох рухів у єдину танцювальну композицію, узгоджену з ритмом і музичним супроводом. Брали до уваги музикальність, творчі вияви, пластичність (гнучкість) [27, 31, 195].

Музикальність визначали як здатність сприймати і передавати в русі образ й основні засоби виразності, змінювати рухи відповідно до музичних фраз, темпу і ритму. Оцінювали відповідність виконання рухів музиці в процесі здійснення таких вправ:

✓ «Хто з лісу вийшов?» – після прослуховування музики дитина повинна була не тільки вгадати, хто вийшов з лісу, а й показати рухом, закінчити його із зупинкою музики, відображаючи характер музики;

✓ «Заводь двигун» – діти згинали руки в ліктях і виконували обертальні рухи під повільну музику – повільно, під швидку – швидко, тобто показували перемикання з одного темпу на інший;

✓ «Страуси» – під тиху музику діти рухалися, як страуси, а під гучну музику «ховали голову в пісок» (відображення у русі динамічних відтінків).

Творчі вияви оцінювали в процесі виконання танцювальних вправ як вміння імпровізувати під знайому і незнайому музику опановані рухи, а також за можливістю придумувати власні, оригінальні «па». Дітям пропонувалося під музику після її прослуховування відтворити такі персонажі: струмочок, вітер, дощик, ромашку, бджілку, лисичку, ведмедя, зайчика тощо.

Для оцінювання розвитку координації рук і ніг застосовували такі вправи:

- ✓ відводили в сторону праву руку і в протилежну сторону ліву ногу і навпаки;
- ✓ піднімали одночасно зігнуту в лікті праву руку і зігнуту в коліні ліву ногу і навпаки;
- ✓ відводили вперед праву руку і назад ліву ногу і навпаки.

Пластичність, гнучкість, плавність рухів рук, рухливість оцінювали в процесі виконання таких вправ:

- ✓ «відсунь кубик далі» – перевіряли гнучкість тіла вперед, пропонували сісти на килим так, щоб п'яти були біля краю килима, де розташований кубик, ноги прямі на ширині плечей, притиснуті до килима (нахилялися і відсували кубик якнайдалі, ноги повинні були залишатися прямими);
- ✓ «кільце» – перевіряли гнучкість тіла назад, лежали на животі, піднімали спину, руки впиралися в підлогу, намагалися дістати пальцями ніг до тім'я.

Також здійснювалася суб'єктивна оцінка емоційності (виразності міміки і пантоміміки, вміння передавати в позі, жестах різноманітну гаму почуттів, залежно від характеру музики та змісту композиції – страх, радість, здивування, настороженість, тривогу тощо, тобто вміння висловити свої почуття) та відчуття ритму в процесі виконання ритмічних вправ (передача в русі ритму прослуханого музичного твору), які вимагали постійного зосередження уваги.

Так, виконували вправу з «долоньками», де діти повинні були точно повторити плескання хореографа, який аплодував по-різному, реагуючи на виконання мімікою:

- 4 рази по колінах обома руками (повторити 2 рази);

- 3 рази по колінах, 1 раз в долоні (повторювати до точного виконання);
- 2 рази по колінах, 2 рази в долоні;
- 1 раз по колінах, 1 раз в долоні (з повторенням).

Теоретична база нашого досвіду ґрунтується на дослідженнях відомих фахівців, які присвячені виробленню і розвитку у дошкільнят творчої активності в танці на підставі навчання їх мові виразних рухів. До неї увійшли:

- програма Т. І. Суворової «Танцювальна ритміка для дітей» [192], яка містить репертуар для занять ритмікою і хореографією з дітьми дошкільного і молодшого шкільного віку (танці, ігри, вправи вирізняються доступністю для виконання, яскравістю музичного супроводу і можуть використовуватися на дитячих святах, конкурсах, концертах, а також музичних і фізкультурних заняттях з дітьми);

- програма з ритмічної пластики для дітей дошкільного віку А. І. Буреніної «Ритмічна мозаїка» [31] (розкривається технологія, в підставі якої – музичний рух, спрямовлений на цілісний розвиток особистості дітей від 3 до 9 років, а система роботи передбачає варіативні ігрові форми організації педагогічного процесу в закладах дошкільної освіти і школі на підставі співпраці дитини і дорослого);

- методичні рекомендації: «Музичний розвиток дитини» М. А. Ветлугіної [34] (взаємозв'язок музичного розвитку, виховання і навчання, впливу педагогів на музичний розвиток дітей дошкільного віку, розвиток у дитини загальної музикальності), «Танці в дитячому садку» Н. В. Зарецької, З. Я. Роот [85] (колективні танці для дітей 3–6 років), «Музично-рухові вправи в дитячому садку» Е. П. Раєвської, С. Д. Рудневої, Г. Н. Соболевої, З. Н. Ушакової [175] (запропоновані вправи й етюди, які сприяють вихованню музичного сприйняття у дітей, удосконаленню їх рухів, розвивають здатність творчо втілювати музично-руховий образ).

Для оцінки результатів тестування нараховували бали таким чином: високий рівень А (правильно виконує) – 9-10 балів (відмінно), вище середнього В

(повільно, напружено виконує) – 7-8,9 (дуже добре), середній С (виконує за зразком) – 5-6,9 (добре), нижче середнього D (тривалий пошук способу виконання завдання або неповний обсяг виконання) – 3-4,9 (задовільно) і низький Е (наявні грубі помилки при виконанні завдання) – 1-2,9 бали (незадовільно) [27, 31, 57, 195].

2.1.5 Методи психолінгвістики

Для оцінювання стану мовлення використовували методи психолінгвістики [60, 114] відповідно до законодавчо-нормативної бази та за діагностичними критеріями основних видів мовленнєвих відхилень, наведеними у «Професійному довіднику вчителя-логопеда дошкільного навчального закладу» [176], рекомендованому МОН МС України (№1/11-4593 від 28.02.13).

Оцінку таких компонентів мовлення, як

- ✓ сформованість граматичної сторони мовлення (відмінювання під час підрахунку предметів);
- ✓ вимова звуків (повторення пропозицій);
- ✓ розвиток фонематичних процесів (прослуховування і знаходження предмета на малюнку);
- ✓ сформованість лексичної сторони мовлення (назва кожного і смислове узагальнення всіх малюнків);
- ✓ розвиток складової структури слова (правильне промовляння складів у словах)

проводили за більшою участю спеціалістів вищої категорії, які проводили попередні спостереження (когнітивних функцій), а саме: логопеда Н. І. Васильєвої, вихователя-методиста Т. Б. Науменко, психолога спеціаліста першої категорії С. М. Дмитришеної вихователя кваліфікаційної категорії «спеціаліст» Н. В. Вдовиченко.

2.1.6 Методи математичної статистики

Аналіз отриманих у ході дисертаційного дослідження даних виконували за допомогою таких методів математичної статистики, як вибіркового метод, описова статистика, параметрична й непараметрична статистика, метод експертних оцінок із визначенням коефіцієнта конкордації Кендалла (W) [67, 100].

Статистичний аналіз робили за допомогою програмного пакету «StatSoft STATISTICA 10.0». Оскільки розподіл досліджуваних показників відрізнявся від нормального, перевага була надана непараметричним методам [67, 100].

Для порівняння даних на стадії перетворювального експерименту нами проведено порівняльний аналіз показників критеріїв ефективності та визначення статистичної достовірності відмінностей між вибірковими показниками, розподіл яких не відповідав закону нормального розподілу, нами застосовано непараметричні критерії: знаків (для зв'язаних вибірок) і критерій Манна-Уїтні (для незв'язаних вибірок). Для опису та демонстрації даних використовували медіану (Me) та інтерквартильний розмах із зазначенням нижнього і верхнього кватилей (25% і 75%) [67, 100].

Для перевірки відмінностей між двома залежними вибірками парних вимірів на початку і кінці навчального року використовували Т-критерій знакових рангових сум Вілкоксона. Критерій призначений для зіставлення показників, які були виміряні за двох різних умов на одній і тій же вибірці обстежуваних. Він дає змогу встановити не тільки спрямованість змін, але і їх вираженість, тобто здатний визначити, чи є зрушення показників в одному напрямі більш інтенсивним, ніж в іншому. Рівень статистичної значущості в дослідженні був прийнятий рівним 0,05.

Для розподілу дітей 4–6 років з мовними порушеннями на однорідність фізичних якостей, психомоторного розвитку, когнітивних функцій, координаційних здібностей було проведено кластерний аналіз [188]. На підставі цього аналізу будували систему класифікації досліджуваних об'єктів і змінних у вигляді дерева (дендрограми) і розбиття об'єктів на задане число віддалених один від одного класів.

2.2 Організація дослідження

Обстежено дві групи дітей віком 4–6 років з мовленнєвими відхиленнями (контрольна і основна – 60), також для порівняльного аналізу була обстежена група здорових дітей (37). У зв'язку з тим, що ми обстежували дітей першого дитинства, тобто 4–6 років (періодизація онтогенезу людини за А. А. Маркосяном, 1968), ми вважали можливим об'єднати їх в одні групи.

Дисертаційна робота виконувалась у період з 2013 по 2018 роки в чотири етапи.

На першому етапі дослідження (листопад 2013 – серпень 2014) проводився теоретичний аналіз і узагальнення даних, представлених у науково-методичній літературі для визначення основних підходів до розвитку фізичних якостей, когнітивних функцій, координаційних здібностей і мовлення. Проведено ґрунтовний аналіз програм коригувальних занять для дітей дошкільного віку з відхиленнями мовлення. Було визначено ступінь наукової розробленості досліджуваної проблеми, об'єкт та предмет дослідження, сформульовано мету та завдання, а також визначено методи дослідження.

На другому етапі (вересень 2014 – серпень 2015) проведено констатувальний експеримент, метою якого було дослідження порушень мовлення, оцінювання психофізичного розвитку і когнітивних функцій дітей 4–6 років. Було здійснене анкетне опитування 87 батьків цих дітей. На цьому етапі здійснювали формування змісту занять з елементами танцювальних вправ та арт-терапії, що позитивно впливають не тільки на психофізичний і когнітивний розвиток дітей, а й на коригування відхилень мовлення. Визначено психофізичну підготовленість дітей дошкільного віку з порушенням та без порушення мовлення. Проведено статистичний аналіз отриманих результатів. У констатувальному експерименті взяли участь 97 дітей 4–6 років (60 з відхиленнями мовлення та 37 здорових дітей) закладів дошкільної освіти № 61, 110, 653 м. Києва. На основі отриманих даних кластерного аналізу та опитування батьків дітей була розроблена авторська

програма танцювально-коригувальної спрямованості, на яку було отримане 05.03.2018 свідоцтво про реєстрацію авторського права № 77371.

На третьому етапі (вересень 2015 – червень 2016) проведено формувальний експеримент. У формувальному експерименті взяли участь 97 дітей 4–6 років (26 – основної групи, 34 – контрольної групи з відхиленнями мовлення та 37 групи здорових дітей). Оцінка ефективності розроблених засобів і методичних підходів з використання елементів ритмічних танцювальних вправ в сукупності з логоритмікою, фітбол-танцювальною гімнастикою, ігрофітнесом, танцювальною казко-терапією, креативною партерною гімнастикою, ігротанцями для вдосконалення психофізичного розвитку, когнітивних функцій і коригування мовленнєвих відхилень у дітей дошкільного віку оцінювалась шляхом порівняння результатів дослідження до та після педагогічного експерименту. Були проаналізовані результати анкетування батьків та опитування експертів. Здійснено математичну обробку даних отриманих результатів дослідження. Проаналізовано та узагальнено результати.

На четвертому етапі (липень 2016 – березень 2018) проведено аналіз та узагальнення експериментальних результатів, статистичну обробку отриманих даних, впровадження результатів у практику, здійснено оформлення дисертаційної роботи, сформовано основні висновки. Дисертаційну роботу було підготовлено до апробації та офіційного захисту.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ 4-6 РОКІВ З ВІДХИЛЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

3.1 Характеристика стану сформованості структурних компонентів мовлення у дітей 4-6 років на етапі педагогічного констатувального експерименту в закладі дошкільної освіти

У фізичному вихованні, педагогіці, у дитячій психології вагома частка комплексних досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних фахівців присвячена проблемам мовлення. За даними світової статистики, кількість дітей з мовленнєвими розладами неухильно зростає. Так, з огляду на те, що за останнє десятиліття кількість дітей з діагнозом «загальне недорозвинення мовлення» (ЗНМ) досягло 70 %, проблема профілактики мовленнєвих відхилень має актуальний характер [10, 17, 29, 61].

Як показано в огляді літератури, всебічний гармонійний розвиток дитини пов'язаний з його індивідуальними фізичними, соматичними, психічними та іншими особливостями. У зв'язку з цим ми визнали за необхідне на початку педагогічного констатувального експерименту проаналізувати, як суб'єктивно оцінюють батьки мовленнєвий розвиток своїх дітей.

З метою отримання й узагальнення інформації про усвідомлення батьками індивідуальних мовленнєвих особливостей своїх дітей, про бажання краще пізнати дитину для створення сприятливих умов її розвитку, було здійснене анкетне опитування батьків. В анкетуванні взяли участь 87 батьків. Нами була використана анкета (зміст анкети наведено у додатку Г1), яка торкається умов формування правильного мовлення дитини (соціум, мовлення батьків, їх педагогічна активність).

Була виявлена зацікавленість батьків у розвитку мовлення своїх дітей, однак не всі батьки визначили свою провідну роль в його формуванні та розвитку (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Результати анкетування батьків дітей 4-6 років (%) на початку навчального року (n = 87)

Питання	Так	Не завжди	Не можу відповісти	Ні
1. Чи проводите Ви зі своєю дитиною роботу для вдосконалення її мовлення?	67	19	5	9
2. Чи турбує Вас мовленнєвий розвиток дитини?	45	11	2	42
3. В цілому оцінюєте мовлення Вашої дитини задовільно?	69	17	2	12
4. Ви стежите за тим, як говорить Ваша дитина?	87	10	0	3
5. Чи правильно використовує в розмові займенники «я», «ти», «він», «вона»?	67	21	2	10
6. Чи допускає в мові граматичні помилки (довгі ушка, багато стульців, моя яблуко)?	14	32	2	52
7. Чи ставить дитина запитання, які починаються словами «Хто», «Як», «Скільки»?	82	10	2	6
8. Ви виправляєте мовні помилки своєї дитини?	86	8	2	4
9. Чи граєте Ви разом зі своєю дитиною в ігри, що сприяють розвитку мовлення ?	47	32	2	19

За анкетними даними 47 % батьків грають з дітьми в ігри, які сприяють розвитку мовлення дітей, при цьому 69 % з них оцінюють мовлення своєї дитини задовільно.

Далі аналіз показав, що 67 % батьків працюють зі своїми дітьми над вдосконаленням мовлення. Оскільки мовлення є компонентом мислення, можна припустити, що це сприяє мовно-розумовій діяльності. У зв'язку з цим було виявлено, що:

- ✓ 87 % батьків стежать за тим, як говорять їхні діти;
- ✓ 67 % – звертають увагу на використання дитиною у розмові займенників «я», «ти», «він», «вона»;
- ✓ 82 % – ставлять дитині запитання, що починаються словами «Хто», «Як», «Скільки»;

✓ 86 % – виправляють мовні помилки своєї дитини.

Виявилося, що 45 % батьків турбує розвиток мовлення своєї дитини, але лише 14 % з них звертають увагу на те, що їхня дитина припускається у мовленні граматичних помилок.

Тобто, як впливає з представлених результатів, формування правильного мовлення дитини залежить і від оточення, і від того, як говорять її батьки, і скільки уваги приділяють вербальному спілкуванню з нею, наскільки в дитячому дошкільному закладі створюється певна обстановка, що стимулює мовний розвиток.

Педагоги нерідко стикаються з відхиленнями у грамотності мовлення дітей, оскільки більшість батьків не надають цьому особливого значення. Вони вважають, що дитина переросте, навчиться і буде правильно говорити, тому не виправляють її мовні помилки. На жаль, цього може і не статися, якщо відхилення грамотності мовлення є одним із сигналів загального недорозвинення дитини.

Причини порушень мовлення можуть бути різними: це гіперзбудливість дитини, емоційне і рухове занепокоєння, прояв загальмованості, млявості і пасивності тощо. Оскільки рухова зона кори великих півкуль головного мозку регулює як загальні соматичні функції, так і роботу мовного апарату, розвиток рухового аналізатора може сприяти коригуванню мовних відхилень.

Це може мати важливе значення не тільки для повноцінного оволодіння мовою, а й для удосконалення таких психічних процесів, як сприйняття, пам'ять, увага, розумові операції, уява тощо.

На початковому етапі дослідження було проведено характеристику стану мовлення у дітей 4–6 років з мовленнєвими відхиленнями (30 дітей 4–5 років та 30 дітей 5–6 років).

Оцінювання стану сформованості структурних компонентів мовлення у дітей здійснювали відповідно до законодавчо-нормативної бази за діагностичними критеріями основних видів мовленнєвих відхилень, карті логопедичного супроводу, яка є додатком до «Професійного довідника вчителя-логопеда

дошкільного навчального закладу», що рекомендований МОН МС України (№ 1/11-4593 від 28.02.13) [176].

Оцінювали такі компоненти мовлення: граматику (відмінювання під час підрахунку предметів); вимову звуків (повторення пропозицій); розвиток фонематичних процесів (прослуховування і знаходження предмета на малюнку); лексику (назва кожного і смислове узагальнення всіх малюнків); складову структуру слів (правильне проговорювання складів у словах).

Для оцінювання компонентів мовлення застосовували 10-ти бальну шкалу. Для демонстрації даних використовували показники медіан (інтерквартильний розмах).

Оцінювання стану мовлення починалося з бесіди, спрямованої на встановлення емоційного контакту з дитиною, на розуміння нею запропонованого завдання. У процесі бесіди дітям пропонували виконати низку завдань для виявлення рівня мовного розвитку.

Суттєвих змін по бальній оцінці між дітьми 4–5 та 5–6 років нами не було виявлено, то ми не поділяли їх, згідно з рішенням психолого-медико-педагогічної комісії.

Аналіз результатів здійсненого оцінювання стану мовлення показав, що у дітей 4–6 років з мовленнєвими відхиленнями прослуховування і знаходження предмета на малюнку, відмінювання під час підрахунку предметів не характеризувалося грубими помилками в граматичній побудові за значенням медіани показника $Me (25 \%, 75 \%) = 6 (4; 7)$ (рис.3.1). Тобто сформованість граматичної сторони мовлення і розвиток фонематичних процесів на початку навчального року у цих дітей відповідали середньому рівню (5–6,9 балів) мовленнєвого розвитку.

Також було виявлено, що діти досить довго не могли знайти спосіб виконання завдання чи виконували його не в повному обсязі, коли треба було назвати кожен окремих малюнок і зробити смислове узагальнення всіх малюнків. Отже, сформованість лексичної сторони мовлення була на середньому рівні (5–6,9 балів) за значенням медіани показника $Me (25 \%, 75 \%) = 6 (5; 7)$.

Виконання завдання, в якому треба було продемонструвати вірне промовляння складів у словах, характеризувалося порушенням звукової і складової структури слова за значення медіани показника $Me (25\%, 75\%) = 6 (5; 8)$, що відповідало середньому рівню (5–6,9 балів).

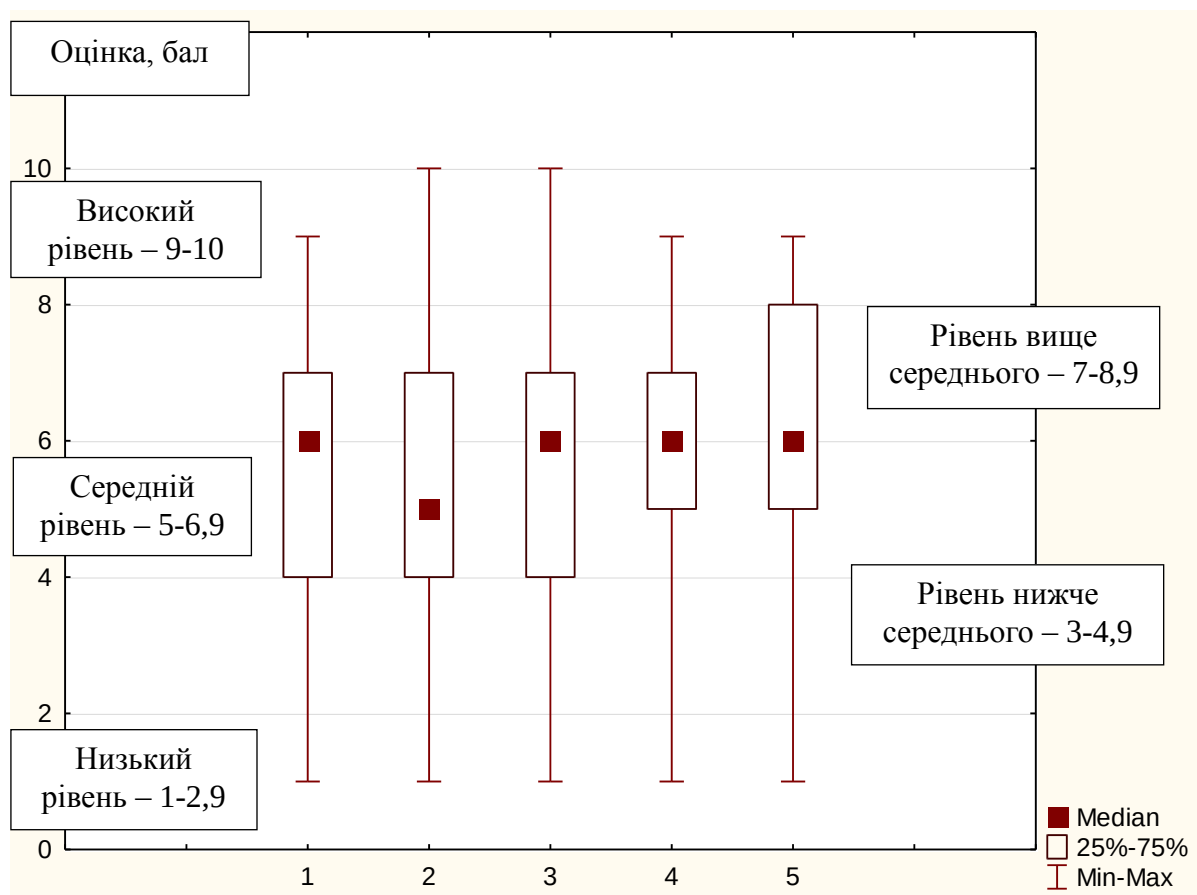

Рис. 3.1. Оцінювання стану структурних компонентів мовлення у дітей 4–6 років з мовленнєвими відхиленнями (опис наведено за допомогою графічного зображення медіан та інтерквартильного розмаху).

Примітка. Показники оцінювання: 1 – сформованість граматичної сторони мовлення; 2 – вимова звуків; 3 – розвиток фонематичних процесів; 4 – сформованість лексичної сторони мовлення; 5 – розвиток складової структури слова.

Повторюючи пропозиції, діти вимовляли невірно кілька звуків, що також відповідало середньому рівню (5–6,9 балів) вимови звуків – відповідно $Me (25\%, 75\%) = 5 (4, 7)$.

Отже, профілактику, виявлення й усунення відхилень мовлення бажано здійснювати своєчасно і якомога раніше. Так, інтенсивне становлення мовлення відбувається у період раннього дитинства (1-3 роки), а виявляються мовні відхилення у дошкільному віці. Тобто у трирічному віці, коли у дітей інтенсивно розвивається зв'язне мовлення, відбувається перехід від ситуативного мовлення до контекстного, що вимагає повного узгодження у роботі центральної нервової системи (мовно-рухового механізму, уваги, пам'яті, довільності тощо.). Виникає деяка неузгодженість у роботі центральної нервової системи, у нейроендокринній та судинній регуляції, що призводить до зміни поведінки – спостерігається впертість, негативізм тощо.

Все це свідчить про високий ступінь уразливості мовної системи. При цьому виникають складнощі спілкування, може спостерігатися недостатня фізична активність та інші зміни, які перешкоджають шкільному навчанню. Тобто, відхилення мовлення, що виникли, тою чи іншою мірою негативно впливають на психічний розвиток дитини, відбиваючись на його розумовій діяльності й поведінці.

3.2 Оцінювання психофізичного розвитку дітей дошкільного віку на етапі педагогічного констатувального експерименту

На цьому етапі дослідження була проведена робота зі складання порівняльної характеристики стану рухових якостей дітей 4–6 років з мовленнєвими відхиленнями і здорових. Порівнювалися результати дітей дошкільного віку з мовленнєвими відхиленнями з аналогічними результатами здорових дітей, наведеними у літературі [57]. У ході цього дослідження були виявлені певні відміни психофізичного розвитку у дошкільнят з відхиленнями мовлення порівняно зі здоровими дітьми (рис.3.2).

Також було виявлено, що діти з мовленнєвими відхиленнями поступалися здоровим одноліткам в точності рухових дій і витривалості. Виконуючи тести (точність кидків м'яча, утримування рук), 70 % дітей з мовленнєвими

відхиленнями затруднювалися в виконанні завдання, у них були напружені і скуті руки, були неточності прицілу, що й стало причиною невлучання м'яча у ціль.

Очевидно, це можна пояснити тим, що у цих дітей був недостатній розподіл уваги між рухами у багатьох суглобах і ланках тіла, і не було узгодженості їх між собою.

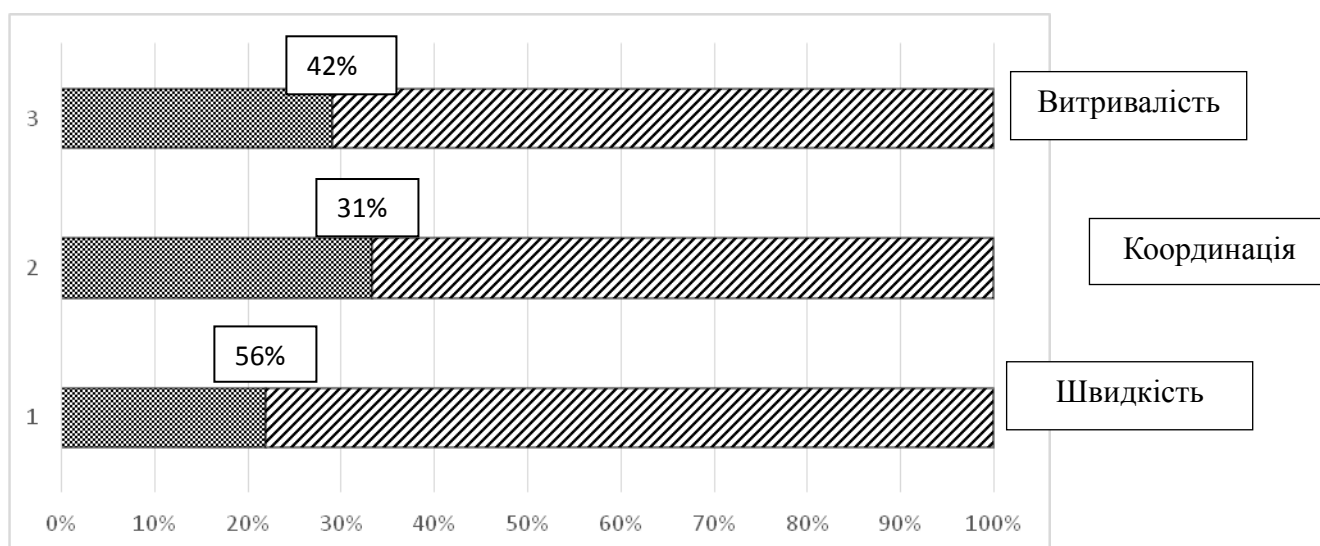

Рис. 3.2. Відсоткове співвідношення рухових якостей здорових дітей дошкільного віку та з відхиленнями мовлення.

■ А – діти з відхиленнями мовлення; ■ В – здорові діти.

Примітки: 1 – швидкість; 2 – координація; 3 – витривалість.

На підставі отриманих даних стану рухових якостей можна зробити висновок про те, що діти дошкільного віку з мовленнєвими відхиленнями значною мірою відстають від їх здорових однолітків.

Наступним завданням нашого дослідження було оцінити відмінність психофізичного розвитку дітей 4–6 років з мовленнєвими відхиленнями від дітей такого ж віку, але здорових.

Психофізичний розвиток у дітей оцінювали за допомогою тестів, що визначають координацію рухів, їх швидкість, здатність виконувати кілька рухів одночасно. Визначали швидкісні можливості, координацію рухів, стан статичної та динамічної витривалості, сили і одночасності виконуваних рухів.

Для оцінювання основних життєво-необхідних рухів використовували такі тести: тест 1 – пристосувальна ходьба по прямій лінії з «шашками»; тест 2 – «лягти і встати»; тест 3 – точність влучання м'ячем у ціль; тест 4 – визначення динамічної витривалості (виконання стрибків спочатку на одній нозі, як можна довше, потім – на другій); тест 5 – оцінювання статичної витривалості (утримання в положенні стоячи витягнутих в сторони рук нерухомо і якомога довше). Фактичний статистичний матеріал подано у додатку Д.

Проведена порівняльна характеристика показала, що швидкісні якості, координація рухів і витривалість у дітей з мовленнєвими відхиленнями значно відрізнялися від аналогічних показників у здорових дітей (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

**Статистичні значення показників основних життєво-необхідних рухів у дітей
4–6 років**

Тест	Медіана (інтерквартильний розмах) Me (25 %; 75 %)		Статистична значущість, p
	Група дітей з відхиленнями мовлення (n = 60)	Група здорових дітей (n = 37)	
1	7,00 (5,00; 8,00)	9,00 (8,00; 9,00)	p<0,001
2	7,00 (5,00; 7,00)	9,00 (8,00; 9,00)	p<0,001
3	6,00 (4,00; 7,00)	8,00 (6,00; 9,00)	p<0,001
4	7,00 (5,00; 8,00)	9,00 (8,00; 9,00)	p<0,001
5	6,00 (5,00; 7,00)	9,00 (6,00; 9,00)	p<0,001

Примітка: 1 – ходьба «шашками»; 2 – лягти і встати; 3 – точність кидків м'яча; 4 – стрибки на 1-2-х ногах; 5 – утримання рук із заплученими очима.

Отже, спостерігалися статистично значущі відмінності на рівні показників, що характеризують швидкість рухових дій (ходьба по «шашечках», лягти-встати) і точність (кидків м'яча), а також динамічну (стрибки на 1 і на 2-х ногах) і статичну

(утримання рук із заплющеними очима) витривалість у дітей з мовленнєвими відхиленнями порівняно зі здоровими дітьми ($p < 0,001$).

Так, під час проведення тесту – ходьба по прямій лінії з «шашками» – у дітей з мовленнєвими відхиленнями спостерігалася плутаність в рухах, сходження з лінії, пропускання «шашок», невлучання у «шашку», перехресний рух ніг. Також у цих дітей під час проведення тесту «лягти і встати» були допущені помилки: неповне випрямлення тулуба і ніг, дотик головою до підлоги, а під час тесту з виконання стрибків спочатку на одній нозі, якомога довше, потім – на другій, була плутаність у рухах і швидка стомлюваність.

Проведене дослідження показало, що точність попадання м'яча в ціль і утримання в положенні стоячи нерухомо і якомога довше витягнутих рук в сторони – більшість дітей з мовленнєвими відхиленнями затрудилися при зосереджуванні на виконання завдання, не могли влучити м'ячем у ціль, у них були напружені і скуті руки.

Можливо, це можна пояснити тим, що у дітей з відхиленнями мовлення переважає слабкий тип нервової системи, який характеризується низькою витривалістю і високою стомлюваністю.

Для оцінювання психомоторного розвитку були використані тести на визначення окремих компонентів руху. Зміст тестів був таким: тест 1 – стояння протягом 15с із заплющеними очима, руки вздовж тулуба, стопи паралельно; тест 2 – заплющивши очі, торкнутися вказівними пальцями рук (почергово) кінчика носа; тест 3 – підстрибування; тест 4 – вкладання монет у коробку; тест 5 – горизонтально витягнутими руками позначити в повітрі кола, однакові для обох рук; тест 6 – почергове міцне стискання дитиною руки експериментатора (табл. 3.3).

Здійснена порівняльна характеристика показала, що спостерігалися статистично значущі відмінності між здоровими дітьми і з відхиленнями мовлення в рівні показників, що характеризують статичну (стояння із заплющеними очима) і динамічну (торкання носа) витривалість, а також одночасність (вистрибування) і швидкість (збирання монет у коробку), виразність

(малювання кіл в повітрі) і силу (потиск рук) виконання рухів у дітей з відхиленнями мовлення порівняно зі здоровими ($p < 0,001$).

Таблиця 3.3

Статистичні значення показників психомоторного розвитку у дітей 4-6 років

Тест	Медіана (інтерквартильний розмах) Me (25 %; 75 %)		Статистична значущість, p
	Група дітей з відхиленнями мовлення (n = 60)	Група здорових дітей (n = 37)	
1	6,00 (5,00; 7,00)	8,00 (6,00; 9,00)	$p < 0,001$
2	6,00 (4,00; 7,00)	8,00 (6,00; 9,00)	$p < 0,001$
3	7,00 (5,00; 7,00)	9,00 (8,00; 9,00)	$p < 0,001$
4	7,00 (5,00; 8,00)	8,00 (8,00; 9,00)	$p < 0,001$
5	6,00 (5,00; 7,50)	9,00 (8,00; 9,00)	$p < 0,001$
6	6,00 (4,00; 7,00)	9,00 (8,00; 9,00)	$p < 0,001$

Примітка: 1 – стояння із заплученими очима; 2 – дотик до носа; 3 – підстрибування; 4 – збирання монет в коробку; 5 – малювання кіл в повітрі; 6 – потиск рук.

Так, під час проведення тестів – стояння протягом 15с із заплученими очима, руки вздовж тулуба, стопи паралельно і торкнутися вказівними пальцями рук (почергово) кінчика носа у дітей з мовленнєвими відхиленнями була помічена слабка стійкість, невміння тримати рівновагу, надмірність рухів. Тобто діти схибили чи у них тремтіли руки, чи не завершували дію (коли рука рухається все повільніше і навіть зупиняється, не доходячи до мети).

Під час проведення тесту – підстрибування, де висота стрибка не враховувалася, у дітей не спостерігалось м'яке приземлення одночасно на дві ноги.

Під час проведення тесту – вкладання монет в коробку з максимальною швидкістю у дітей рух пальців рук не був вільним.

Під час виконання тестів – протягом 10с горизонтально витягнутими руками позначити в повітрі кола, однакові для обох рук, і почергове міцне стиснення дитиною руки експериментатора, у дітей спостерігалось стиснення в кулак іншої руки, перекошування обличчя, зморщування чола, відкривання рота, міцне стиснення губ тощо.

Можливо, це пов'язане з тим, що кожен рух людини формується у центральній нервовій системі, де виникають нервові зв'язки, що визначають латентні періоди рухової реакції, які у дітей дошкільного віку мають свої особливості.

Проведені тестування й аналіз дозволили виявити, що психофізичний розвиток дітей 4–6 років з відхиленнями мовлення на початковому етапі навчання характеризувався середнім рівнем (5–6,9 балів).

Це свідчить про те, що діти з порушенням мовленнєвих функцій і психомоторного розвитку вимагають певної уваги в плані коригування психофізичного розвитку.

Аналітичне вивчення [14, 51, 85, 87, 96, 222] проблеми мовленнєвих відхилень і ролі хореографічного виховання в їх коригуванні у дошкільнят дало змогу виявити таке: традиційне дошкільне хореографічне виховання не передбачає використання спеціальних педагогічних технологій, що забезпечують коригування мовленнєвих відхилень у дітей, але всебічно сприяють інтенсивній руховій активності дитини.

Найбільш істотним компонентом оволодіння складним комплексом рухових дій і формування спеціальної координації рухів є використання танцювальних вправ. Вони не тільки розвивають різні фізичні якості і пов'язані з ними здібності, а й активізують ділянки моторної зони кори великих півкуль головного мозку, які відповідають за загальну рухову активність, і які формують довільну регуляцію мовленнєвих функцій.

Для подальшого аналізу розроблених і застосованих нами технологій коригувального процесу хореографічного виховання ми вважали за потрібне визначити творчі здібності дітей 4–6 років.

Першим завданням цього етапу дослідницької роботи було оцінити творчий розвиток дошкільнят дитячих спеціалізованих навчальних закладів. Для цього було проведено анкетування, в якому взяли участь 87 батьків (зміст анкети подано в додатку Г2).

Опитування було спрямоване на суб'єктивне оцінювання творчих здібностей дітей щодо музично-творчого і хореографічного виховання.

Виявлено, що творчі здібності у дітей мають переважне значення (табл. 3.4). Однак, не менш важливим є вдосконалення координаційних здібностей у дітей, формування спеціальних умінь, навичок, а також адекватного оцінювання і самооцінювання в музичному та хореографічному плані. Більшість батьків розуміють, що сьогоденний розвиток координаційних здібностей надалі може позитивно впливати на розвиток нервових структур, активацію аналізаторів, вдосконалення психофізіологічних властивостей і когнітивних функцій, що буде природно сприяти коригуванню мовленнєвих відхилень.

Таблиця 3.4

Результати анкетування батьків дітей 4-6 років (%) на початку навчального року (n = 87)

Запитання	Так	Не завжди	Не можу відповісти	Ні
1. Чи влаштовує Вас якість проведення свят і розваг у дитячому садку?	78	9	9	4
2. Чи задоволені Ви результатами музичного виховання Вашої дитини у дитячому саду?	73	7	18	2
3. Чи виявляються творчі здібності вашої дитини?	75	15	5	5
4. Чи виявляються координаційні здібності вашої дитини?	40	16	26	18
5. Чи будете Ви і далі займатися музичною освітою дитини?	47	13	27	13
6. Чи будете Ви і далі займатися хореографічною освітою дитини?	38	9	35	18

Анкетування також дало змогу виявити, що 78 % батьків задоволені якістю проведення свят і розваг у закладі дошкільної освіти. Це мало велике значення,

оскільки святкові ранки і розваги в закладі дошкільної освіти – важлива складова частина освітньо-виховного процесу, адже саме вона активно впливає на формування особистості дошкільняти, допомагає йому виявити свої навички, вміння, творчу ініціативу, підводить певний підсумок педагогічної роботи. Так, добре організовані свята благотворно впливали на розвиток психічних процесів дитини, створюючи сприятливу ситуацію для розвитку її мовлення і сприяючи її моральному вихованню.

Водночас в цьому процесі був і негативний бік, оскільки на дошкільнят лягало велике моральне і фізичне навантаження. Найчастіше діти брали участь у святі в абсолютно новій для себе ролі, а підготовка вимагала від них багато часу і сил. Тому вони потребували значної підтримки з боку педагогів і батьків, які, так само як і вони, з хвилюванням і нетерпінням чекали святкових ранків. При цьому діти відчували радість від того, що можуть продемонструвати свої досягнення батькам, які прийшли на них подивитися.

Намагаючись оцінити, чи виявляються творчі та координаційні здібності у дошкільнят, було виявлено, що 75 % дітей виявляють свої здібності у творчості, з них 40 % – координації танцювальних рухів, де танець є засобом розвитку творчих здібностей. На запитання – «Чи задоволені Ви результатами музичного виховання Вашої дитини», 73 % батьків відповіли позитивно. Наступні запитання анкети стосувалися бажань батьків продовжити музичну і хореографічну освіту їхніх дітей. Було виявлено, що 47 % батьків планують надалі займатися музичною і 38% хореографічною освітою своїх дітей.

Специфічними для коригувальної роботи з дітьми в процесі фізичного виховання в дитячому дошкільному закладі, як правило, є вправи на постановку діафрагмально-мовного дихання, м'язове розслаблення, розвиток дрібної моторики й артикуляції, координацію рухів і просторових уявлень, відчуття ритму.

Актуальність використання нетрадиційних засобів і методів фізичного, естетичного та музичного виховання дітей дає змогу наситити освітній процес позитивними емоціями, що значною мірою збагачує інтелектуальний та емоційний розвиток дитини.

Згідно з даними літератури, формування характеру, розвиток ініціативи, волі, виявлення обдарувань і природних здібностей є важливим фактором – як соматичного здоров'я, так і фізичного розвитку [131, 137, 121, 201].

Відомо [134, 164, 165, 167], що заняття з елементами танцювальних вправ можуть допомогти творчо реалізувати цю потребу, розвинути почуття ритму, зміцнити скелет і мускулатуру, стимулювати процеси пам'яті, уваги, мислення й уяви. Припускається, що набуття такого досвіду може допомогти дитині у майбутньому успішно освоювати різні художньо-творчі та спортивні види діяльності. Танцювально-коригувальні вправи мають на меті залучення короткочасної і довготривалої пам'яті (когнітивних елементів) для запам'ятовування і відтворення танцювальних фігур. Ці вправи чинять активний вплив на мотонейрони кори головного мозку, розвиваючи рухові центри. Постійні зміни зв'язок і ритмів у танці стимулюють нейрони до перемикавання, розвиваючи функціональну рухливість нервових процесів.

Добре відомо, що особливе значення в механізмах формування мовлення дітей дошкільного віку мають: увага, пам'ять, мислення, уява. Так, максимальне напруження уваги в одних дітей проявляється на початку виконання завдання, потім воно поступово знижується, в інших воно настає у процесі діяльності, у третіх спостерігається його періодичний підйом і спад.

Численні психолого-педагогічні спостереження показали, що недостатньо сформовані процеси запам'ятовування найчастіше є головною причиною ускладнень у шкільному навчанні. У першу чергу увага і пам'ять впливають на розвиток мислення і мовлення, уяви, які є підставою творчої діяльності.

Визначали можливості екстраполяції поєднання декількох рухів у танцювальну композицію з узгодженням ритму музичного супроводу таких компонентів, як музикальність, творчі вияви, координація танцювальних рухів, пластичність (гнучкість) [206].

Таке комплексне оцінювання координаційних здібностей слугувало підставою для визначення когнітивних функцій, що характеризують пам'ять, увагу, уяву.

Оскільки музика грала роль зовнішнього подразника для полегшення рухів, доводилося розучувати малюнок танцю, завдяки чому залучалися когнітивні функції.

Проведений аналіз показав, що спостерігалися статистично значущі відмінності рівня показників, що характеризують музикальність, творчі вияви, координацію танцювальних рухів, пластичність (гнучкість) у дітей з мовленнєвими відхиленнями порівняно зі здоровими дітьми ($p < 0,001$) (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Статистичні значення показників координаційних здібностей у дітей 4–6 років

Тест	Медіана (інтерквартильний розмах) Me (25 %; 75 %)		Статистична значущість, p
	Група дітей з відхиленнями мовлення (n = 60)	Група здорових дітей (n = 37)	
1	6,00 (5,00; 7,00)	9,00 (6,00; 9,00)	$p < 0,001$
2	6,00 (5,00; 7,00)	9,00 (7,00; 9,00)	$p < 0,001$
3	6,00 (5,00; 7,00)	8,00 (6,00; 9,00)	$p < 0,001$
4	6,00 (5,00; 7,00)	9,00 (8,00; 9,00)	$p < 0,001$

Примітка: 1 – музикальність; 2 – творчі вияви; 3 – координація танцювальних рухів; 4 – пластичність, гнучкість.

Так під час оцінювання відповідності виконання рухів музиці в процесі виконання вправ: «Хто з лісу вийшов?», «Заводь двигун», «Страуси» у дітей з відхиленнями мовлення було виявлено, що рухи не відображали характер музики і не збігалися з темпом і ритмом, а також з початком і кінцем твору. Тобто ці діти не були музикальні, але за даними сучасної музичної психології нахили до музикальності (комплекс природних задатків, що забезпечує можливість виховання в людині музичного смаку, здатності повноцінного сприйняття музики) притаманні кожній людині, хоча часом вони залишаються не виявленими або не

розвиненими. При цьому наявність абсолютного або тонкого відносного слуху виявляється менш важливою, ніж здатність відчувати ладофункціональні співвідношення звуків (кожен звук, стаючи певним щаблем ладу, неодмінно набуває властивості стійкості або нестійкості і, відповідно до цього свого значення, виконує ту чи іншу роль – функцію – в ладі), а також велике значення має почуття ритму і цінним задатком є музикальна пам'ять.

Творчі вияви оцінювали в процесі виконання танцювальних вправ під знайому і незнайому музику. Дітям пропонувалося під музику, після попереднього прослуховування, відтворити таких персонажів: ромашку, бджілку, лисичку, сонячного зайчика, струмочок тощо.

Зокрема, нами було виявлено, що у дітей з мовленнєвими відхиленнями увага знижена, оскільки у них не було вміння самостійно знаходити свої оригінальні рухи, підбирати слова, що характеризують музику і пластичний образ.

У здорових дітей такі вміння були, оскільки елементи дитячої музичної творчості виявляються одними з перших, коли у дитини з'являється здатність до рухів під музику, тоді і розвивається зорово-просторова координація, музичний слух і моторика, дитина вчиться керувати тілом й опановує танцювальні рухи.

Визначення координації танцювальних рухів (узгоджена робота м'язів тіла) показало, що у дітей з мовленнєвими відхиленнями було не одночасне, але правильне виконання після повторного показу таких вправ:

- ✓ відвести в сторону праву руку і в протилежну сторону ліву ногу і навпаки;
- ✓ підняти одночасно зігнути в лікті праву руку і зігнути в коліні ліву ногу і навпаки;
- ✓ відвести вперед праву руку і назад ліву ногу і навпаки.

Розвиток координації танцювальних рухів у дітей передбачає не тільки вдосконалення виконуваних вправ, але й узгоджену взаємодію процесів збудження і гальмування в корі головного мозку, що створює сприятливі умови для координованої роботи центральної нервової системи в цілому.

Також було виявлено, що пластичність танцювальних рухів (властивість людського тіла, яка виражається в його плавних, витончених рухах) і гнучкість (ступінь прогину назад і вперед) у дітей з мовленнєвими відхиленнями характеризувалася середньою рухливістю хребта вперед під час виконання вправи «Відсунь кубик далі» і назад – під час виконання вправи «Кільце». Пластичність є найпотужнішим інструментом імпровізації в танцях, де 50 % – це властивості мозку, а решта 50 % – тіла.

Що стосується емоційності, оцінку якій здійснювали суб'єктивно за зовнішніми проявами, вона характеризувалася бідною мімікою і невиразністю рухів, хоча діти з мовленнєвими відхиленнями підспівували під час виконання танцювальних вправ.

Також суб'єктивно оцінювали почуття ритму. Виконання ритмічних вправ вимагало постійного зосередження уваги. Більшість дітей з мовленнєвими відхиленнями не могли передати ударами ритмічний малюнок. Очевидно, це відбувалося тому, що у них почуття ритму недосконале, внаслідок чого уповільнювалося становлення зв'язного мовлення, воно було невиразним. Такі діти говорили примітивно, використовуючи короткі уривчасті висловлювання.

Проведена порівняльна характеристика показала, що у здорових дітей спостерігалась висока рухова активність, хороша координація танцювальних рухів, здатність до танцювальної імпровізації. Ці діти могли передавати характер мелодії, самостійно починати і закінчувати рух разом з музикою, змінювати рух на кожну частину музики. У них був стійкий інтерес, і вони виявляли потребу до сприйняття рухів під музику, ударами передавали ритмічний малюнок.

Тоді як у дітей з мовленнєвими відхиленнями спостерігалась слабка творча активність, рухи були примітивні, однотипні, відтворювали нескладний ритм, передавали тільки загальний характер і темп музики. При цьому вони висловлювали свої почуття в русі, передавали характер персонажа, але правильне виконання вправ на координацію спостерігалось лише після повторного показу рухів, при цьому спостерігалася скутість, загальмованість, млявість.

У дошкільному віці формування розумових здібностей багато в чому пов'язане з формуванням арсеналу рухових здібностей, тому наступним етапом досліджень стало визначення когнітивних функцій, що характеризують пам'ять, увагу, уяву як основні складові такого процесу, як мислення. Природні здібності мозку, або, кажучи мовою науки, когнітивні функції – це той арсенал, завдяки якому ми успішно існуємо в цьому світі.

Для характеристики мислення було проведене оцінювання вербального мислення (основним носієм якого є мовлення, словесне мислення, внутрішній діалог із самим собою) за методом Я. Йєрасека, який складався з 20 запитань, які групуються у такий спосіб: тест 1 – відповіді на запитання, які закінчують речення; тест 2 – відповіді на запитання, які характеризують порівняння; тест 3 – відповіді на запитання *чому?*; тест 4 – відповіді на запитання *чим?*; тест 5 – відповіді на запитання, в яких потрібно перелічити або об'єднати поняття. Запитання давали дітям в усній формі.

Таблиця 3.6

Статистичні значення показників вербального мислення у дітей 4-6 років

Тест	Медіана (інтерквартильний розмах) Me (25 %; 75 %)		Статистична значущість, p
	Група дітей з відхиленнями мовлення (n = 60)	Група здорових дітей (n = 37)	
1	5,00 (3,00; 7,00)	9,00 (8,00; 9,00)	p<0,001
2	6,00 (3,00; 7,00)	9,00 (8,00; 9,00)	p<0,001
3	6,00 (4,00; 7,00)	8,00 (8,00; 9,00)	p<0,001
4	6,00 (4,00; 7,00)	9,00 (8,00; 9,00)	p<0,001
5	5,00 (3,50; 7,00)	9,00 (8,00; 9,00)	p<0,001

Примітка: 1 – відповіді на запитання, які закінчують речення; 2 – відповіді на запитання, які характеризують порівняння; 3 – відповіді на запитання *чому?*; 4 – відповіді на запитання *чим?*; 5 – відповіді на запитання, в яких потрібно провести перерахування чи об'єднання понять.

Проведений аналіз показав, що спостерігалися статистично значущі відмінності рівня показників, що характеризують вербальне мислення у дітей з мовленнєвими відхиленнями порівняно зі здоровими ($p < 0,001$) (табл. 3.6).

Було виявлено, що показники вербального мислення у дітей з відхиленнями мовлення нижчі, ніж у здорових. Здорові діти швидше знаходили способи відповідей на запитання, у них успішнішою була реалізація складності знаходження смислових значень, що свідчило про кращий розвиток у них когнітивних функцій.

Оскільки мислення дітей розвивається від наочно-дієвого до наочно-образного, а потім – до словесно-логічного, яке починає формуватися до кінця дошкільного віку, то вже словесно-логічне мислення передбачає вміння оперувати словами і розуміти логіку міркувань.

Незважаючи на своєрідну дитячу логіку, діти з відхиленнями мовлення могли правильно міркувати і відповідати на досить складні запитання. Правильні відповіді від них можна було отримати за певних умов. Передусім дитині потрібно було встигнути запам'ятати запитання. Крім того, запитання вона мала уявити собі, а для цього – зрозуміти його. Тому важливо було так сформулювати запитання, щоб воно було зрозуміле дітям.

Найкращий спосіб добитися правильної відповіді – це так організувати дії дитини, щоб вона могла зробити відповідні висновки на підставі власного досвіду. У сприятливих умовах, коли діти відповідають на зрозуміле, цікаве для них запитання і при цьому спостерігають доступні їх розумінню факти, це свідчить про те, що можуть логічно правильно міркувати.

Отже, когнітивні функції відповідають найскладнішим видам діяльності головного мозку, таким як за фізична, психічна та емоційна взаємодія дитини з навколишнім світом, людьми і власне з собою; розумові процеси, можливість реалізовувати себе. Тобто, когнітивні функції визначають особистість людини, вони не є вродженими, а формуються протягом життя в результаті набування людиною індивідуального досвіду під впливом різних факторів зовнішнього середовища.

Сказане вище дає підстави припустити, що для дітей з проблемами в розвитку мовлення перспективним засобом реабілітації можуть стати танцювально-коригувальні заняття з використанням танцювальних вправ (фігур), образно-ігрових вправ з предметами і без, фітбол-танцювальної гімнастики, музично-рухливих ігор, ігрофітнесу, дихальних вправ, креативної гімнастики, рухової казко-терапії, логоритміки тощо. Зазначене вище забезпечує розвиток уваги, пам'яті, внутрішньої зібраності, а також формування творчих здібностей.

Висновки до розділу 3

На етапі констатувального експерименту було встановлено, що:

- ✓ є зацікавленість сім'ї у розвитку мовлення дітей, а також в музичному та координаційному розвитку;
- ✓ сформованість граматичної і лексичної сторони мовлення, розвиток фонематичних процесів, вимови звуків, складової структури слова на початку навчального року у дітей з мовленнєвими відхиленнями відповідали середньому рівню (5-6,9 балів) мовленнєвого розвитку;
- ✓ за станом рухових якостей діти 4–6 років з мовленнєвими відхиленнями значною мірою відстають від їх здорових однолітків;
- ✓ на початку навчального року спостерігалися статистично значущі відмінності рівня показників психофізичного розвитку, координаційних здібностей і когнітивних функцій у дітей 4–6 років з мовленнєвими відхиленнями порівняно зі здоровими ($p < 0,001$).

Отже, можна зробити висновок, що хоча проблема коригування мовленнєвих відхилень, застосування при цьому засобів фізичного та хореографічного виховання і спрямованості їх впливу добре відомі, дотепер немає технологічних розробок процесу хореографічного виховання дітей 4–6 років з одночасною корекцією відхилень мовлення.

Це дало нам змогу визначити головну стратегію використання засобів хореографічного виховання для дітей 4–6 років, що базується на заняттях,

організованих спеціальним чином, і допомагає, крім традиційного розвитку фізичних якостей і навичок, забезпечити коригування відхилень мовлення.

Отримані результати дослідження опубліковано в наукових працях: 151–154, 156, 157.

РОЗДІЛ 4

КОРЕКЦІЇ ВІДХИЛЕНЬ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ ТАНЦЮВАЛЬНИХ ВПРАВ

4.1 Технологія проведення танцювально-коригувальних занять з дітьми дошкільного віку, які мають відхилення мовлення

Сучасна спеціальна педагогіка і арт-педагогіка значною мірою орієнтовані на використання у коригувальній роботі з дітьми, які мають порушення в розвитку різних видів мистецтва, серед них музика і рухи як найважливіші засоби формування гармонійної особистості. Це має велике значення для створення внутрішнього світу і залучення дитини до культурно-освітнього та соціального середовища.

У нашому дослідженні проведення занять з елементами танцювальних вправ мало коригувальну спрямованість, спрямовану на поліпшення когнітивного розвитку дітей 4–6 років з відхиленнями мовлення. Нами було розроблено зміст танцювально-коригувальних занять з використанням інноваційних елементів для дітей дошкільного віку, які мають відхилення мовлення і на цій підставі поліпшення розвитку когнітивних функцій в умовах закладу дошкільної освіти.

Ми згодні з висновками Н. В. Москаленко [140] стосовно того, що інноваційні програми з фізичного виховання повинні включати заходи щодо покращення таких компонентів здоров'я – психічного, фізичного і соціального. Тому завданням цього розділу було розробити зміст танцювально-коригувальних занять, спрямований на покращення вказаних компонентів здоров'я.

На підставі даних літературних джерел, результатів власного констатувального експерименту та багаторічного досвіду роботи було обґрунтовано і розроблено зміст танцювально-коригувальних занять, теоретичні основи яких ґрунтуються на базових положеннях теорії і методики фізичного

виховання, представлених у роботах Т. Ю. Круцевич [102, 106], Н. В. Москаленко [138–140] та інших.

Методологія проведення таких занять, як і методика хореографічного виховання (науково обґрунтована система формування хореографічних знань, рухових навичок, які забезпечують гармонійний розвиток особистості [10, 11]), ґрунтується на сукупності цілого ряду дисциплін: спеціальної психології та педагогіки, хореографії, музикознавства [219].

Під технологією ми розуміли систему принципів та способів організації і побудови теоретичної та практичної діяльності, а також цілісну сукупність послідовних дій, спрямованих на досягнення поставленої мети, як в теорії та методики фізичного виховання під методологією досліджень ми мали на увазі способи отримання нових наукових знань, або уточнення і доповнення наявних [103, 105, 108].

Структурна організація технології проведення танцювально-коригувальних занять представлена у вигляді моделі формування гармонійного розвитку дошкільнят в процесі хореографічного виховання (додаток Е). Модель включає послідовність певних кроків педагогічної діяльності вихователя і дитини, які спрямовані на особистісне зорієнтоване когнітивне виховання у процесі занять танцювальними вправами з урахуванням індивідуальних особливостей. Також представлені форми організації проведення занять, хореографічно-оздоровчі заходи в режимі дня та хореографічні розваги.

Мета, завдання та принципи розробки та реалізації танцювально-коригувальних занять.

Так, метою таких занять було коригування порушень мовлення та розвиток і поліпшення когнітивних функцій у дітей дошкільного віку з мовленнєвими відхиленнями.

За допомогою розроблених нами занять вирішували коригувальні, освітні, виховні завдання:

✓ подолання основного мовленнєвого відхилення, розвиток дихання, голосу, артикуляції, вдосконалення основних психомоторних якостей (статичної та

динамічної координації, переключення рухів, м'язового тону, рухової пам'яті і довільної уваги) у всіх видах моторної сфери (загальної, дрібної, мімічної, артикуляційної);

- ✓ формування рухових навичок й умінь, почуття ритму (музичний метр, темп, регістр), поняття просторової організації тіла;

- ✓ розвиток почуття ритму музичного твору і власного ритму рухів, виховання здатності ритмічно рухатися під музику і критично ставитися до своїх рухів і до мовлення;

- ✓ залучення дітей до художньо-естетичної культури;

- ✓ формування інтересу до хореографічного мистецтва;

- ✓ розвиток мімічних, рухових і мовленнєвих виявів, сенсорно-музичних здібностей;

- ✓ забезпечення пізнавальних потреб дітей у хореографічному мистецтві, збагачення їх музичними враженнями;

- ✓ формування музично-творчих виявів, здатності вираження свого Я у музичній діяльності;

- ✓ профілактика і корекція наявних відхилень у розвитку когнітивних функцій;

- ✓ створення умов для соціокультурної адаптації дитини.

Перераховані завдання мали специфіку їх вирішення залежно від характеру відхилень у дітей.

Принципи розробки та реалізації танцювально-коригувальних занять:

- ✓ принцип науковості передбачав розкриття причинно-наслідкових зв'язків процесів, подій, включення в засоби навчання науково перевірених знань, відповідних сучасному рівню розвитку науки;

- ✓ принцип систематичності ставив вимогу забезпечення послідовного переходу від розвитку одних психофізичних якостей до інших, послідовності вивчення танцювальних вправ, а також доцільного порядку та спрямованості різних навантажень, що застосовуються [103, 105, 108];

- ✓ принцип індивідуальності передбачав необхідність врахування індивідуальних особливостей дитини;
- ✓ принцип доступності та поступовості спрямований на створення рухових навичок, динамічних стереотипів та включення варіативних змін у виконання рухів, передбачає, що завдяки мобілізації розумових та фізичних здібностей дитина успішно справляється з програмним матеріалом [103, 105, 108];
- ✓ принцип спеціалізованості, який спрямований на встановлення співвідношення різних видів дій, вправ та ін.;
- ✓ принцип різноспрямованої ритмічності полягає у співвідношенні сенсорних, розумових і вегетативних компонентів;
- ✓ принцип наочності спрямований на зв'язок чуттєвого сприйняття з мисленням;
- ✓ принцип етапності танцювально-коригувального процесу передбачав послідовне застосування коригувальних заходів за чотирма етапами: адаптаційно-організаційний, коригувально-ускладнювальний, коригувально-стабілізувальний, заключно-підсумковий.

Розроблено навчальну програму, за допомогою якої протягом навчального року проводились хореографічні заняття танцювально-коригувальної спрямованості (2 рази на тиждень тривалістю до 25-30 хв). Заняття містили вправи з предметами (прапорці, м'ячі, гімнастичні палиці та ін.), спортивні танці, фітбол-танцювальна гімнастика, рухова казко-терапія, логоритміка, дихальні вправи тощо. Перед заняттями дітей знайомили з необхідними елементами музики, хореографії, танцювальних фігур, дитячого фітнесу, рухів зі співом.

Дотримувалися такої структури танцювально-коригувальних занять:

- ✓ 1-а частина – підготовча (4-5 хв): вправи, які впливають на весь організм;
- ✓ 2-а – основна (10-12 хв): вправи на позиції рук і ніг, ритмічна частина проходила у швидкому динамічному темпі, вправи на розвиток пластичності хребта, зміцнення м'язів спини і черевного преса, м'язів ніг;

✓ 3-тя – заключна (8-10 хв): хореографічні композиції, побудовані на раніше вивчених і релаксаційних вправах.

У всіх частинах занять з використанням засобів арт-терапії застосовували ігри та вправи, спрямовані на коригування мовленнєвих функцій: формування швидкості і точності реакції на звукові або вербальні сигнали; освоєння різних якостей уваги, всіх видів пам'яті, словесної регуляції дій на підставі узгодження слів і рухів; розвиток вміння реалізовувати запрограмовані дії після умовного сигналу. Залежно від засвоєння необхідних елементів, ускладнювали вправи, фігури, музичний супровід і ритм, додавали узгодженість слів і рухів, здійснювали реалізацію запрограмованих дій після умовного сигналу, удосконалювали зорову орієнтацію в просторі, подання концентрували на виразності образу, створювали ситуації для виконання спільних дій і творчих завдань.

Для успішності оволодіння танцювальними вправами забезпечували такі умови проведення занять: використовували музичний зал із дзеркалами і хореографічним станком; підбирали відповідну естетичну форму одягу дітей і викладача.

Оскільки для дітей з мовленнєвими відхиленнями характерні різні порушення як пізнавальних процесів, так і сенсорного та моторного розвитку, на хореографічних заняттях з використанням танцювально-коригувальної програми коригування відхилень мовлення застосовували розробки нових, найбільш оптимальних форм і методів навчання дітей.

На танцювально-коригувальних заняттях формування психомоторики здійснювали на неусвідомленому, мимовільному рівні, з включенням завдань для розвитку мовлення. Всі навички, отримані під час занять, закріплювалися на мовному матеріалі (слова, фрази, словосполучення), який сприймався дітьми на слух й активно використовувався ними в мові. На початку коригувального курсу відпрацьовувалися рухові навички та вміння, а потім на цій підставі будувалася мовна робота.

У процесі занять контролювали правильність оволодіння танцювальними фігурами, розуміння музичного супроводу й узгодження слів і рухів, а також рухів зі співом.

Теоретичний матеріал реалізовували в ігровій формі при проведенні тематичних і сюжетно-рольових хореографічних занять. Для цього було розроблено тематичний зміст певних сюжетів: «Особливості будови нашого організму», «Правила особистої гігієни», «Подорож до казкової країни харчування», «Ми – частина природи», «Фізична культура, спорт і музика в житті людини», «Здоров'я та безпека на заняттях».

Основні критерії оцінювання навчальних досягнень дітей дошкільного віку за танцювально-коригувальною програмою.

Оцінювання основних життєво-необхідних рухів:

✓ швидкість рухових дій: тест 1 – пристосувальна ходьба по прямій лінії з «шашками» (помилки: сходження з лінії, не потрапляння в «шашку», пропускання «шашок», перехресний рух ніг); тест 2 – «лягти і встати» (помилки: неповне випрямлення тулуба і ніг, дотик головою до підлоги, крім помилок, враховували тривалість виконання);

✓ точність: тест 3 – точність влучання м'яча у ціль (фіксувалася кількість влучань);

✓ динамічна витривалість: тест 4 – визначення динамічної витривалості (виконання стрибків спочатку на одній нозі якомога вище, потім – на іншій, враховували кількість стрибків за кожні 5 секунд і загальну їх суму);

✓ статична витривалість: тест 5 – оцінювання статичної витривалості (в положенні стоячи якомога довше нерухоме утримання витягнутих у сторони рук).

Оцінювання психомоторного розвитку:

✓ статична координація: тест 1 – стояння протягом 15с із заплющеними очима, руки вздовж тулуба, стопи паралельно (6-а позиція);

✓ динамічна координація: тест 2 – заплющивши очі торкнутися вказівними пальцями рук (почергово) кінчика носа;

- ✓ одночасність виконання рухів: тест 3 – підстрибування (висота стрибка не враховується);
- ✓ швидкість виконання рухів: тест 4 – вкладання монет в коробку (з максимальною швидкістю);
- ✓ виразність виконання рухів: тест 5 – протягом 10с горизонтально витягнутими руками позначити в повітрі кола, однакові для обох рук;
- ✓ сила виконання рухів: тест 6 – почерговий міцний потиск дитиною руки експериментатора (стежили за тим, щоб дитина не залучала до роботи інші групи м'язів: стиснення в кулак іншої руки, перекошування обличчя, морщення чола, відкривання рота, міцне стискання губ тощо).

Оцінювання вербального мислення здійснювали шляхом формулювання дитиною відповіді на запитання:

- ✓ тест 1 – відповіді на запитання, які закінчують речення;
- ✓ тест 2 – відповіді на запитання, які характеризують порівняння;
- ✓ тест 3 – відповіді на запитання «Чому?»;
- ✓ тест 4 – відповіді на запитання «Чим?»;
- ✓ тест 5 – відповіді на запитання, в яких потрібно перелічити чи об'єднати поняття.

Координаційні здібності оцінювали у процесі динаміки розвитку за допомогою аналізу поєднання кількох рухів в єдину танцювальну композицію, узгоджену з ритмом і музичним супроводом. Брало до уваги:

- ✓ відповідність виконання рухів музиці в процесі здійснення таких вправ: «Хто з лісу вийшов?» – після прослуховування музики дитина повинна була не тільки вгадати, хто вийшов з лісу, а й показати рухом, закінчити його із зупинкою музики, відображаючи характер музики; «Заводь двигун» – діти згинали руки в ліктях і виконували обертальні рухи під повільну музику – повільно, під швидко – швидко, тобто показували перемикання з одного темпу на інший; «Страуси» – під тиху музику діти рухалися, як страуси, а під гучну музику «ховали голову в пісок» (відображення у русі динамічних відтінків);

✓ творчі вияви оцінювали в процесі виконання танцювальних вправ як вміння імпровізувати під знайому і незнайому музику опановані рухи, а також за можливістю придумувати власні, оригінальні «па»; пропонувалося під музику після її прослуховування відтворити такі персонажі: струмочок, вітер, дощик, ромашку, бджілку, лисичку, ведмедя, зайчика тощо;

✓ для оцінювання розвитку координації рук і ніг застосовували такі вправи: відводили в сторону праву руку і в протилежну сторону ліву ногу і навпаки; піднімали одночасно зігнуту в лікті праву руку і зігнуту в коліні ліву ногу і навпаки; відводили вперед праву руку і назад ліву ногу і навпаки;

✓ пластичність, гнучкість, плавність рухів рук, рухливість оцінювали в процесі виконання таких вправ: «відсунь кубик далі» – перевіряли гнучкість тіла вперед, пропонували сісти на килим так, щоб п'яти були біля краю килима, де розташований кубик, ноги прямі на ширині плечей, притиснуті до килима (нахилялися і відсували кубик якнайдалі, ноги повинні були залишатися прямими); «кільце» – перевіряли гнучкість тіла назад, лежали на животі, піднімали спину, руки впиралися в підлогу, намагалися дістати пальцями ніг до тім'я.

Оцінювання показників стану структурних компонентів мовлення:

- ✓ 1 – граматична складова (відмінювання під час підрахунку предметів);
- ✓ 2 – вимова звуків (повторення пропозицій);
- ✓ 3 – фонематична складова (прослуховування і знаходження предмета на малюнку);
- ✓ 4 – лексична складова (назва кожного і смислове узагальнення всіх малюнків);
- ✓ 5 – складова структура слів (правильне промовляння складів у словах).

4.2 Організація та зміст танцювально-коригувальних занять

У цьому підрозділі наводиться характеристика змісту занять і розроблених методичних підходів, що використовували для дітей основної групи, в якій

здійснювали коригування відхилень мовлення. Оскільки для порівняльної характеристики отриманих результатів були сформовані контрольна група і група здорових дітей, коротко зупинимося на змісті проведення занять з дитячої хореографії у цих групах.

У контрольній групі і в групі здорових дітей хореографічні заняття здійснювали відповідно до робочої програми, складеної на підставі програм: «Розвиток дітей дошкільного віку в музично-руховій діяльності», «Дитяча хореографія», «Казкова фізкультура», базовий компонент дошкільної освіти в Україні «Ритміка й основи танцю», програми «Дитина» для роботи дошкільних установ, яка містила базові компоненти загальної фізичної підготовки [13, 68, 75, 219, 220].

Головним завданням процесу хореографічного виховання в цих групах було забезпечення ритмо-рухового режиму, спрямованого на формування елементарних основ (засад) хореографічної культури.

На відміну від цього, в основній групі процес занять з елементами танцювальних вправ характеризувався поступовим введенням до всіх частин занять елементів коригування мовленнєвих відхилень. Одночасно з набуттям необхідних навичок, підвищенням функціональних можливостей організму і загальної фізичної підготовленості, застосовували комплексні вправи коригувальної спрямованості з використанням додаткових засобів рухового впливу.

Цю педагогічну технологію впроваджували через застосування розробленого нами методу, що передбачав таку послідовність певної діяльності викладача і дошкільнят:

- ✓ спочатку проводили побудовані на поєднанні рухів, музики і слова бесіди про загальні поняття в ігровій формі. Водночас акцентували увагу на важливості усвідомлення та необхідності застосування спеціальних вправ для коригування мовленнєвих відхилень;

- ✓ після цього дітей навчали оволодінню спеціальними вправами і їх комплексами;

✓ потім формували певні м'язові напруження шляхом виконання спеціальних вправ з концентрацією уваги на фіксації геометричного розташування різних частин тіла, кінцівок, проводили обов'язкову рефлексію дошкільнят про отримані у цей час відчуття;

✓ у процесі занять націлювали дітей на ідентифікацію відчуття акцентованих м'язових напружень і їх відтворення на самостійних заняттях.

Розроблені нами методичні підходи та засоби коригування мовленнєвих відхилень застосовували в усіх частинах занять і передбачали виконання вправ по колу, по лініях, у парах, у колонах і в шеренгах. Цілісний процес навчання танцювальних рухів, що спрямовані на коригування мовленнєвих відхилень, умовно поділяли на такі процеси:

- ✓ ознайомлення з танцювальною вправою коригувальної спрямованості;
- ✓ навчання виконання танцювальної вправи коригувальної спрямованості;
- ✓ удосконалення рухової навички як творче виконання танцювальної вправи коригувальної спрямованості.

При застосуванні методики формування коригування порушень мовлення в процесі танцювально-коригувальних занять та на їх підставі розвитку когнітивних функцій дітей дошкільного віку з мовленнєвими відхиленнями передбачали дотримання певних педагогічних умов [146, 236, 239, 251, 252].

Завдання, які вирішували у процесі танцювально-коригувальних занять: забезпечення своєчасного психофізичного розвитку; підвищення рівня фізичної підготовленості; оволодіння основними танцювальними рухами; виховання потреби у заняттях танцювальними вправами; розвиток когнітивних функцій і мовлення.

В процесі занять ігри сприяли розширенню знань у дітей про предмети і явища та були спрямовані на розвиток мовлення [56, 76, 146]. Оскільки рух і гра – найважливіші компоненти життєдіяльності дітей, вони завжди готові рухатися і грати, тому наші заняття починалися словами: «Пограймося...», «Перетворімося на...», «Вирушаймо ...» тощо (сюжетні заняття чи ігри). Ігровий метод надавав

навчально-виховному процесу привабливої форми, полегшував процес запам'ятовування і освоєння танцювальних і мовних структур.

За допомогою танцювальних вправ ми формували психофізичні якості та здійснювали коригування мовленнєвих порушень. Так, залучали дітей до виконання конкретних правил (у процесі проведення образно-танцювальних ігор); здійснювали показ і пояснення різних танцювальних підходів, привчали дітей до певних способів поведінки: вітатися, дякувати; демонстрували правильні форми поведінки дорослих й однолітків; привчали їх до встановлення спільної рухової діяльності.

За допомогою танцювально-коригувальних занять досягалося привчання дітей до запам'ятовування плану окремих сполучень рухів та цілісних танцювальних композицій. При цьому використовували проявлення індивідуальних можливостей у дітей до комплексного використання різноманітних методів, спрямованих на формування особистості дитини, формували впевненість в собі.

Крім обов'язкових танцювально-коригувальних занять з використанням арт-терапії залучали дітей до участі у святах танцю, концертах та інших суспільних заходах. Це сприяло виявленню самостійності та ініціативи у виконанні танцювальних завдань, наполегливості, відповідальності, дисциплінованості тощо. Такі заходи, як правило, проводили за участю батьків, що сприяло більш ефективній реалізації виховних завдань.

Отже, реалізація виховного потенціалу танцювально-коригувальних занять була можлива за умов визначення, дотримання і застосування всіх компонентів формування психофізичного розвитку і коригування мовленнєвих порушень дітей дошкільного віку з мовними відхиленнями в процесі хореографічних занять.

Таким чином, для формування психофізичного розвитку і коригування мовленнєвих порушень дошкільнят з відхиленнями мовлення в процесі танцювально-коригувальних занять нами були використані як традиційні засоби хореографічного виховання, так й елементи інноваційних коригувальних педагогічних технологій.

Так, авторська система «Театр фізичного виховання й оздоровлення дітей» М. М. Єфименка [146, 180] в нашому дослідженні була цікава тим, що в процесі проведення танцювально-коригувальних занять було можливо не тільки розвивати фантазію імпровізації у руховій діяльності, але й сприяти формуванню особистісних якостей, культури поведінки. Автор наголошує на обов'язковому музичному супроводі, тональність якого змінюється в ході проведення заняття.

Кожне заняття, відповідно до авторської системи «Театр фізичного виховання й оздоровлення дітей», є ситуаційною міні-грою (СМГ), в якій діти вступають в етап рольової гри, виконуючи ролі тварин чи птахів, комах чи наслідуючи казкових героїв. При цьому відбувається розвиток пізнавальних процесів і мовлення, вираження почуттів [146, 177].

Одним із нових напрямів коригування і оздоровлення є впровадження в практику фізичного виховання дітей дошкільного віку сюжетних занять, які забезпечують оптимальні умови для психофізіологічного розвитку дитини, а також формування зв'язків між різними напрямками виховання [140, 146].

Важливе місце для підвищення ефективності танцювально-коригувальних занять з дошкільнятами у нашому дослідженні передбачало використання елементів технології максимального розвитку дитини під час рухової діяльності, яка була розроблена М. О. Руновою [146, 163], де принцип індивідуально-диференційованого підходу давав змогу забезпечити максимальний розвиток кожної дитини, мобілізацію її активності та самостійності.

Застосування методу психофізичного тренінгу (через власні рухи передавати зміст літературних творів) [186] і методу «дитячого експериментування» (розуміти побудову руху, змінювати його форму і зміст) [166] передбачало удосконалення змісту виховної роботи з формування психофізичного розвитку і коригування мовленнєвих порушень дошкільнят з відхиленнями мовлення у процесі танцювально-коригувальних занять, де діти засвоювали рухи не в готовому вигляді, а з позиції творчості, яка передбачала рухову імпровізацію, рухове уявлення, рухове експериментування.

Використовуючи методологічні принципи, які були представлені Н. Є. Пангеловою [146], та іншими дослідниками нами були розроблені зміст і методика проведення танцювальних рухів, спрямованих на розвиток фізичних здібностей і когнітивних функцій для дітей 4–6 років з відхиленнями мовлення (табл. 4.1).

Таблиця 4.1

Зміст і методика проведення танцювальних рухів, спрямованих на розвиток фізичних здібностей і когнітивних функцій дітей 4–6 років з відхиленнями мовлення

Зміст	Фізичні здібності, які переважно розвиваються	Когнітивні функції, які переважно розвиваються	Методичні рекомендації		
			Інтенсивність, ЧСС, уд/хв.	Тривалість, с	Кількість повторень, (разів)
Біг легкий за асоціацією зі струмочком та плескання у долоні рівномірно, передаючи радісний настрій, радіючи веселій музиці, рухам іншої дитини, що танцює, голосно рахуючи кожний оплеск (педагог дає завдання рахувати до 8, що визначає тривалість вправи)	Спритність Швидкість Ритмічність	Мислення Увага Рухомість нервових процесів	140-160	10-12	2-3
Притупування ногою (правою або лівою) на кожен чверть чи половину такту, узгоджуючи притупування з оплесками (під час кожного сплеску в долоні голосно називати диких тварин)	Спритність Швидкісно-силові Ритмічність	Пам'ять Уява Увага	150-170	15-20	3-4
Стрибки (наче м'ячик, пташка, зайчик) – зображення образів (перед виконанням вправи продемонструвати якомога більше «таємниць Терпсіхори»)	Спритність Швидкісно-силові	Пам'ять Мислення Увага	150-170	15-20	3-4

Для дітей дошкільного віку велике значення мали ритмічні танцювальні рухи. Систематичне виконання таких рухів позитивно впливало на психофізичний розвиток дитини, покращувало роботу серцево-судинної, дихальної, нервової системи, зміцнювало м'язи та опорно-руховий апарат, розвивало фізичні якості. Виконання різновидів танцювальних вправ у поєднанні із завданнями для коригування мовленнєвих відхилень дало змогу ефективно розвивати як координаційні здібності, так і когнітивні функції дитини.

На підставі засобів сполученого розвитку (за Н. Є. Пангеловою) [146] фізичних здібностей і когнітивних функцій дітей дошкільного віку нами були розроблені зміст і методика проведення образно-танцювальних ігор (табл. 4.2).

Таблиця 4.2

Зміст і методика проведення образно-танцювальних ігор, спрямованих на розвиток фізичних здібностей і когнітивних функцій дітей 4–6 років з відхиленнями мовлення

Зміст	Фізичні здібності, які переважно розвиваються	Когнітивні функції, які переважно розвиваються	Методичні рекомендації		
			Інтенсивність, ЧСС, уд/хв.	Тривалість, с	Кількість повторень, (разів)
“Миші і кіт” Ходьба і біг з ловлею та утіканням. Діти втікають від “кошеняти” у певну намальовану фігуру – коло, квадрат, трикутник	Швидкість Спритність	Сприймання Увага Пам'ять	150-180	10-12	6-8
“Ритм мого ім'я” Вітання у колі, яке утворили діти, струнко стоячи у першій позиції. Педагог робить два оплески, звертаючись до дитини праворуч, зі щирою усмішкою нахиляє голову вниз, адресуючи вітання. Педагог ритмічно, з чітким наголосом на необхідному складі проспівує своє ім'я. Завершує вітання двома оплесками. Той, кого привітали виконує все те саме	Спритність Координація Гнучкість	Сприймання Увага	130-150	15-40	5-6
“Бджілки” Ходьба, біг, стрибки, діти підлізають під шнур, імітуючи рухи бджіл по всьому залу на вісім тактів. На закінчення музичного періоду діти зупиняються і заплющують очі	Швидкість Гнучкість	Увага Уява	150-180	8-10	3-4

Введення у заняття з дітьми образно-танцювальних ігор мало не тільки оздоровчий і тренувальний вплив, але і допомагало підвищити рівень мовлення дитини.

Також ми застосовували ігрові змагання за рекомендацією Н. Є. Пангеловою [146] та естафети, які сприяли розвитку фізичних якостей, слугували методом вдосконалення вже раніше засвоєних дітьми рухових навичок [37, 38] (табл. 4.3).

Підбір рухів в іграх-естафетах здійснювали з урахування рівня набутих дітьми рухових навичок, фізичного стану й індивідуальних особливостей [200]. Відповідно до цього дітей ділили на групи – від 5-6 до 8-12 чоловік, рівних за можливостями.

Наявність елемента змагання в естафетах створювало високий емоційний фон, що сприяло мобілізації всіх можливостей організму дитини.

Таблиця 4.3

Зміст і методика проведення ігор-естафет, спрямованих на розвиток фізичних здібностей і когнітивних функцій дітей 4–6 років з відхиленнями мовлення

Зміст	Фізичні здібності, які переважно розвиваються	Когнітивні функції, які переважно розвиваються	Методичні рекомендації		
			Інтенсивність, ЧСС, уд/хв.	Тривалість, с	Кількість повторень, (разів)
“Поклади на своє місце” Біг до м'яча, підняття, обертання довкола себе, встановлення його на картинку з назвою цифрою, повернення бігом в кінець колони	Швидкість Координація	Увага Мислення Пам'ять Рухомість нервових процесів	150-180	6-8	3-4
“Естафета з м'ячами” Біг наввипередки за сигналом до м'ячів різного кольору. Треба принести м'яч певного кольору (2-3 команди)	Швидкість Спритність	Сприймання Мислення	160-180	6-8	3-4
“Естафета з обручами” Біг наввипередки за сигналом із завданням поставити обруч певного кольору у визначене місце, як олімпійська емблема (2-3 команди)	Швидкість Спритність	Увага	150-160	15-40	3-4

Отже, у зміст танцювально-коригувальних занять, що проводили в ігровій формі, були внесені вправи, які сприяли не тільки підвищенню рівня загальної фізичної підготовленості, але й були спрямовані на активізацію когнітивних функцій дитини: сприйняття, пам'яті, уваги, мислення, уяви.

Також у процес танцювально-коригувальних занять впроваджували таку методику психопрофілактичної роботи, як казко-терапія. Суть її полягала у тому,

що будь-який рух передавав якийсь образ фантазії, що насичена емоційним змістом, тим самим об'єднувалась діяльність психічних функцій, а за допомогою коментарів ведучого приверталась ще й внутрішня увага дітей до цих процесів [146].

Завданням танцювальної казко-терапії у поєднанні з логоритмікою було збереження психофізичного здоров'я, розвиток мовлення, кращого розуміння себе та інших, створення можливостей для самовираження особистості.

При цьому поєднували корекційно-розвивальну роботу у процесі танцювально-коригувальних занять з логоритмікою. Такий підхід базується на ритмічних закономірностях мовлення, музики, вправ для загального розвитку, базових танцювальних кроків та елементів ігрофітнесу. Вирішували такі основні завдання на заняттях з елементами логоритміки:

- ✓ автоматизування звуків у складах;
- ✓ розвиток слухового сприйняття, уваги та пам'яті, висоти і сили голосу;
- ✓ формування і коригування постави, почуття темпу і ритму, просторової орієнтації;
- ✓ розвиток фізичних здібностей: сили, витривалості, швидкості, гнучкості, спритності;
- ✓ коригування координації рухів рук (пальчикова гімнастика, залучення до вправ для загального розвитку дрібних рухів рук і ніг);
- ✓ покращення психічного стану;
- ✓ формування творчості.

Музика на заняттях стимулювала фантазію і створювала настрій, надавала рухам темп, силу і динаміку.

Ігровий зміст вправ танцювальної казко-терапії у поєднанні з логоритмікою не був випадковим, а відображав процес оволодіння навичками контролю рухової та емоційної сфери. Сюжет був побудований у такий спосіб, що він вирішував такі завдання: дати дітям можливість виявити різноманітні м'язові відчуття шляхом повторення рухів та дій ведучого; навчити дитину спрямовувати затримувати увагу на своїх відчуттях, вчити розрізняти і порівнювати їх; навчити дитину

визначати характер танцювальних рухів, які супроводжуються різними м'язовими відчуттями; навчити дитину змінювати характер своїх рухів, спираючись на контроль м'язових відчуттів, роботу уяви, уваги та пам'яті, висоти і сили голосу тощо.

У послідовності вправ танцювальної казко-терапії у поєднанні з логоритмікою дотримувались, по-черговості, виконання протилежних за характером рухів: різких і плавних; напружених та розслаблених; частих і рідких; дрібних і загальних; помітних коливань тіла і повної непорушності; махових і стрибкових; зв'язаними з вільним просуванням у просторі і обмеженням.

Таке чергування зміни характеру рухів рефлексивно впливало на гармонізацію діяльності мозку, впорядкування психічної та рухової активності дитини, покращення її настрою.

Орієнтовний зміст цих вправ подано в додатках Ж1, Ж2, Ж3, Ж4. Зразки конспектів сюжетних танцювально-коригувальних занять за казкою наведені у додатку Ж5.

Складовою частиною коригувально-розвивальної роботи з дітьми були елементарні вправи дихальної гімнастики. Відомо, що від дихання багато у чому залежить здоров'я людини, її фізична та розумова діяльність [146], а також певною мірою мова. Врахували: доступність вправ для дітей; ступінь впливу вправ на зміцнення дихальної мускулатури, вентиляцію всіх відділів легень, розвиток верхніх дихальних шляхів тощо (додаток Ж6).

Одними з найбільш ефективних методів організації танцювально-коригувальних занять дітей дошкільного віку були ігровий і спортивно-ігровий (змагальний), їх правильна організація сприяла удосконаленню ритмо-рухових здібностей та когнітивних функцій особистості [146].

Змістом занять спортивно-танцювального виховання була ритмічна гімнастика, танцювальні вправи, рухливі ігри, спортивні види фізичних вправ, естафети, елементи спортивних танців (додаток Ж7).

Нами були запропоновані такі танцювально-коригувальні заняття різних типів: навчально-тренувальні заняття, з використанням образно-танцювальних

ігор; сюжетно-ігрові заняття, які побудовані на одному сюжеті на підставі різноманітних образно-танцювальних ігор, ігор-естафет; комплексні коригувальні заняття, які спрямовані на інтеграцію різних видів діяльності; тематичні заняття, присвячені, як правило, якомусь одному виду спортивних ігор або вправ: спортивні танці, футбол тощо (додаток Ж8).

Образно-танцювальні ігри (ігротанці) сприяли не тільки гармонійному розвитку організму дитини, вдосконаленню різноманітних вмінь і навичок з основних рухів (ходьби, бігу, стрибків, рівноваги), розвитку фізичних здібностей, але і розвитку мовлення, творчості, формуванню взаємних стосунків у групі.

За напрямом виховних впливів образно-танцювальні ігри були поділені нами на такі види: ігри з правилами; ігри-естафети; сюжетні танцювальні ігри; українські народні танцювальні ігри.

Зміст форм активного відпочинку дітей.

Найбільш ефективними формами активного відпочинку дітей були свята танцю, змагання-розваги.

У свою чергу свята танцю відбувалися 2-3 рази на рік (тривалість 50 хв – 1 год 20 хв), вони були підсумковою формою роботи з хореографічного виховання, де діти демонстрували свої досягнення. Сценарій свята танцю, який відповідав програмно-методичним вимогам хореографічного, мовного, естетичного виховання дошкільнят представлено в додатку Ж9.

Свято танцю, яке відбувалось за такою схемою: відкриття свята танцю, парад учасників під святковий марш, привітання; виступи учасників; проведення танцювальних змагань; участь в іграх-естафетах, сюрпризний момент; завершення свята, підведення підсумків, нагородження, закриття свята танцю сприяло виявленню самостійності та ініціативи у виконанні рухових дій, досягненню кращих результатів в умовах змагань, вихованню колективізму, наполегливості, відповідальності.

Додатковим компонентом такого роду діяльності було впровадження змагань-розваг, які ми проводили 1-2 рази на місяць. Їх зміст включав рухливі ігри, вправи спортивного та танцювального характеру. Головною метою змагань-

розваг було удосконалення рухових вмінь і навичок дітей у невимушеній ігровій обстановці, залучення до систематичного виконання різноманітних складних вправ. Організація таких занять мала оздоровлюючий характер у загальному вигляді. Стимулом до проведення таких занять, було заохочення переможців. Тривалість змагань-розваг 30–50 хв (додаток Ж10).

Плани-конспекти танцювально-коригувальних занять, сценарії для різних форм активного відпочинку наведені в додатках Ж1–Ж10, навчальна програма танцювально–коригувальної спрямованості – в додатку И.

Так нами була розроблена послідовність проведення етапів танцювально-коригувальних занять для дітей 4–6 років у закладах дошкільної освіти (табл. 4.4).

Таблиця 4.4

Послідовність проведення етапів танцювально-коригувальних занять для дітей 4–6 років у закладах дошкільної освіти

Етап (кількість тижнів)	Основна мета етапу
Адаптаційно-організаційний (8)	Адаптація організму до навчальних навантажень, формування когнітивного, танцювального, фізичного та мовленнєвого розвитку дітей
Коригувально-ускладнювальний (8)	Підвищення стану когнітивних функцій, фізичних якостей, в процесі навчання основам техніки виконання танцювальних вправ
Коригувально-стабілізувальний (10)	Забезпечення розвитку правильного дихання, артикуляції, голосу, регуляцію таких основних рухових характеристик, як темп, ритм, координація, а також вдосконалення таких психофізичних якостей, як статична й динамічна координація, перемикавання рухів, рухова пам'ять, довільна увага тощо в усіх видах моторної сфери (загальної, дрібної, мимічної, артикуляційної)
Заключно-підсумковий (10)	Навчання усвідомленому виконанню коригувальних вправ за допомоги рухів, музики і слів, їх словесного опосередкування й аналізу

Процес занять з елементами танцювальних вправ та поступовим введенням елементів коригування мовленнєвих порушень здійснювався за 4 етапи (табл. 4.5–

4.8), тривалістю кожного в 2-2,5 місяці: на адаптаційно-організаційному етапі використовували комплекс коригувальних вправ з акцентом на осінню тематику (ліс, парк, зоопарк, дача, осінній бал), в поєднанні з основними рухами з імітацією різноманітних дій, з імітацією поведінки птахів, звірів та ін.; на коригувально-ускладнювальному етапі ускладнювали комплекс коригувальних вправ і присвячували проведенню новорічних свят з імітацією погодних явищ, оригінальних рухових образів (новорічний карнавал), особистих емоційних переживань; на коригувально-стабілізувальному етапі проходили підготовку до 8-го березня (бал квітів) і комплекс коригувальних вправ у поєднанні з основними рухами був присвячений проведенню цього свята; на заключно-підсумковому етапі готувалися до випускного балу, закінчення навчального року, коригувальні вправи діти виконували осмислено, намагалися їх словесно опосередкувати, проаналізувати, здійснювали регуляцію темпу, ритму, координації рухів та інших рухових характеристик.

Адаптаційно-організаційний етап характеризувався специфічною подачею певної «оздоровчої дози», спрямованої на коригування мовленнєвих порушень, зміцнення здоров'я, психофізичний розвиток і фізичну підготовленість. Це був й активний відпочинок. Де рух, фізичне навантаження сприймалися організмом як «м'язова радість». На наших заняттях діти вчилися визначати міру своїх сил і можливостей, розвивати обережність, готувати себе для успішного оволодіння складними руховими навичками.

Спочатку дошкільнята виконували вправи, які впливали на весь організм. Вирушаючи на прогулянку в ліс, діти зустрічали зайця, лисицю, вовка, ведмедя (образно-ігрові рухи), потім заблукавши, шукали дорогу додому (стройові вправи).

Далі використовували вправи різного характеру. Заблукали на лісову галявину (елементи хореографії), весело, добре в лісі (комплекс фітбол-танцювальної гімнастики). По дорозі додому зустріли вовка, сову, лисицю (ігротанці). Ось ми і вдома (логоритміка), згадаймо, кого ми бачили (ігрофітнес).

Таблиця 4.5

Зміст загальних і спеціальних вправ, що увійшли до адаптаційно-організаційного етапу танцювально-коригувальних занять

№ п/п	Тиждень							
	1-й	2-й	3-й	4-й	5-й	6-й	7-й	8-й
1	A–C	A–C	D, E	D, E				
2			A–C	A–C	A–C	A–C	A–C	A–C
3					A	A	A, B	A, B
4	A	A	A	A				
5	A	A	A	A				
6					A	A		
7	A, B	A, B	A, B	C	C	C	D	D
8	A, B	A, B	A, B	C, D	C, D	C, D		
9					A	A	A	A
10	A–C	A–C	A–C	A–C	A–D	A–D	A–D	A–D

Примітки: 1 – вправи для загального розвитку (ЗРВ) з предметами: А – вправи для рук і плечового поясу; В – вправи для ніг; С – вправи для тулуба; D – ЗРВ сюжетного характеру; E – ЗРВ за програмою М. Єфименка;

2 – хореографічна абетка: А – вправи для естетично-виразних положень тулуба; В – вправи для естетично-виразних положень ніг; С – вправи для естетично-виразних положень рук;

3 – шиккування і перешикування: А – рівняння на орієнтири; В – шиккування у колону, шеренгу, у дві колони, парами, у два і більше кола;

4 – вправи у ходьбі: А – ходьба на носках, п'ятах, зовнішній стороні ступні, дрібним і широким кроком, «змійкою» між предметами;

5 – вправи у бізі: А – біг з високим підніманням колін;

6 – вправи у стрибках: А – стрибки на місці вгору на двох ногах;

7 – образно-ігрові вправи: А – плескання у долоні рівномірно, передаючи радісний настрій, радіючи веселій музиці, рухам іншої дитини, що танцює; В – обертання кистями рук легке («веселі ручки»), звеселяючи себе та інших; С – стрибки (наче м'ячик, пташка, зайчик), зображення образів; D – біг легкий за асоціацією зі струмочком, листячком, сніжинкою, пушинкою, що летить і кружляє;

8 – скарбниця українських традиційних рухів: А – вітання українським уклоном з рукою, прикладеною до серця; В – тримання рук в положенні «руки в боки», наче вправний козачок або гарненька дівчинка-україночка; С – розведення рук в сторони з положення «руки вниз» і «руки на талії» відповідно до характеру музики; D – нахил голови з боку в бік ритмічно, милуватися одне одним;

9 – музично-рухові вправи: А – ходьба ритмічна у помірному темпі, у спокійному, веселому та бадьорому характері маршової й танцювальної музики, уявляючи себе певним казковим персонажем;

10 – інноваційні вправи: А – фітбол-танцювальна гімнастика; В – логоритміка; С – ігрофітнес; D – креативна партерна гімнастика; Е – ігротанці.

Організація та зміст танцювально-коригувального заняття на адаптаційно-організаційному етапі.

Підготовча частина.

Здійснювали набуття елементарного досвіду сприймання танцювальних рухів, образів, способів їх виконання; розвиток творчості, ініціативи, самостійності у виконанні завдань; ритмічного слуху; пластичності та виразності рухів; культури поведінки.

Привітання. Діти входили до зали, розташовуючись врозтіч – танцювальна казко-терапія «Подорож до осіннього лісу». У кожної дитини у залі було своє місце. Діти тричі виконували вітання у вигляді поклону таким чином: перші – хлопчики, другі – дівчатка, потім – всі разом, кожен своє вітання.

Розминка. Вправи для загального розвитку (ЗРВ) з предметами «Осіньні листя» – темп рухів: дотримувались одного темпу, переходили з одного темпу на інший, поступово прискорювали або уповільнювали темп. Виконання цих вправ на фоні позитивного емоційного збудження сприяло вихованню правильного мовлення.

Основна частина.

Хореографічна абетка – розвивали навички плавних рухів рук, координації рухів, здійснювали процес становлення хореографічних умінь, також розвивали слухове сприймання, увагу та пам'ять. Виконували естетично виразні позиції рук,

за асоціацією вітру, який трохи дихав і колихав листочки. Змінювали основні танцювальні положення ніг, готуючи їх до подорожі у казковий ліс – розвивали силу м'язів ніг, формували гарну поставу.

Шикування і перешиковування виконували, вирушаючи до казкового осіннього лісу невідомою дорогою, де можуть очікувати на різні небезпеки – здійснювали розвиток навичок орієнтування в просторі, швидкості реакцій, виховували відчуття мови. Діти рухалися по колу, повернувшись один за одним, потім проходили через середину залу. Побудова в колону.

Фітбол-танцювальна гімнастика – здійснювали розвиток орієнтування в просторі з предметом, зміцнювали м'язи спини і черевного пресу, створювали м'язовий корсет, виробляли навик правильної постави, розвивали дрібну моторику, фонематичне сприймання, слухову увагу та пам'ять, мислительні операції, виховували зосередженість. Використовували м'ячі за асоціацією з казковим осіннім лісом, де жили білочки, які стрибали з гілочки на гілочку і їли горішки. А гілочки були тоненькі, і щоб не впасти і не впустити горішок, білочки стрибали на гостреньких носочках, узгоджували слова з рухами і музичним супроводом, сприяли розвитку швидкісних, швидкісно-силових і координаційних здібностей.

Ігротанці починали з запитання – «Скажіть, що росте восени у лісі?». Діти відповідали та показували, які бувають гриби, як вони ростуть. Виконували елементарні музично-рухові імпровізації, розвивали зв'язне мовлення, увагу та пам'ять, виховували зосередженість.

Після бесіди і показу здійснювали танцювальну композицію «Казкові грибочки» – розвивали почуття ритму, координацію рухів, швидкість реакцій, творчу уяву.

Заклучна частина.

Логоритмічні вправи робили на мовному матеріалі, рухи пальців відповідали тексту і виконувалися одночасно з мовленням. Виконуючи вправу – «Дощик», здійснювали коригування координації рухів рук, розвиток дрібної моторики, автоматизування звуків у складах, розвиток слухового сприйняття,

уваги та пам'яті, швидкості реакції, висоти і сили голосу, покращення психічного стану, м'язового напруження.

Вправи креативної партерної гімнастики діти виконували, сидячи на підлозі, в партері, що дозволяло зняти навантаження з хребта і більш ефективно впливати на нього, відпочиваючи, створюючи атмосферу радості і стимулюючи розвиток креативних здібностей, поліпшуючи гнучкість, гарну поставу і суглоби.

Під час ігрофітнесу виконували вільне фантазування, передаючи характер рухів тварин та голосно називаючи їх. Розвивали м'язову силу, гнучкість, увагу та пам'ять, висоту і силу голосу, зв'язне мовлення, мислительні операції.

Досить відпочивши, здійснювали музично-рухливу гру «кішки і мишки». Розвивали почуття ритму, музикальність, творчість, координацію рухів, оптимізували позитивні емоції.

На прощання діти виконували уклін, як на початку заняття, і під музику виходили із зали.

Отже, цей етап завершувався виконанням на занятті танцювальної казко-терапії «Подорож до осіннього лісу», вітання, розминки, хореографічної абетки, побудови в колону, вправами фітбол-танцювальної гімнастики, ігротанців, танцювальної композиції, логоритмічних вправ, вправ креативної партерної гімнастики, ігрофітнесу, музично-рухової гри і поклону, спрямованих на зміцнення основних м'язових груп і коригування мовленнєвих відхилень.

Крім того, велася підготовка до «Свята осені», завданнями якого були: формування уявлення про різні темпи музики (швидка і повільна); розвиток почуття ритму; навчання виконання оплесків простого ритмічного малюнку; передача характеру музики у русі. Освоєні дітьми різні види вправ допомогли нам розробити і застосувати різноманітні варіанти постановки, такі як «Вальс листочків», «Танець з парасольками», «Казкові грибочки». Це здійснювалося: підбором різних комбінацій видів вправ; визначенням предметів для виконання; підбором видів танцювальних фігур за ступенем складності; визначенням кількості пар.

На коригувально-ускладнювальному етапі, поступово ускладнюючи комплекс коригувальних вправ, заняття присвячували проведенню новорічних свят з імітацією виявів погодних явищ, оригінальних рухових образів (новорічний карнавал), особистих емоційних переживань.

Таблиця 4.6

Зміст загальних і спеціальних вправ, що увійшли до коригувально-ускладнювального етапу танцювально-коригувальних занять

№ п/п	Тиждень							
	9-й	10-й	11-й	12-й	13-й	14-й	15-й	16-й
1	A	A	A, B	A, B	A–C	A–C	A–C	A–C
2	A	A	A, B	A, B	B	B	B	B
3	A	A	A	A	B	B	C, D	C, D
4	A	A	B	B				
5					A–C	A–C	B, C	B, C
6	A, C, D	A, C, D	A, C, D	A, C, D	B–D	B–D	B, C, E	B, C, E

Примітки: 1 – образно ігрові вправи: A – перенесення ваги тіла з однієї на другу ногу (колисати ляльку, як немовля); B – похитування руками односпрямовані з боку в бік у характері музики й образу; C – похитування руками односпрямовані уперед, за себе у характері музики і образу;

2 – музично-рухові вправи: A – ходьба один за одним відповідно до характеру музики і пропонованого образу – на орієнтування у просторі; B – ходьба у парах відповідно до характеру музики і пропонованого образу – на орієнтування у просторі;

3 – скарбниця українських традиційних рухів: A – просування рівномірною ходою (на кожен чверть) чи бігом (на кожен вісімку) в характері танцювальної музики і за певним напрямком – вільним (вразі, зграйкою), конкретизованим (по колу – узявшись за руки, по одному, парами); B – виставляння ноги на каблучок вперед та вбік, виводячи руки у напрямку ноги; C – пружинення на кожен чверть такту, тримаючи руки вільно або в одному з танцювальних положень чи з'єднаними з партнером у парі; D – притупування ногою (правою або лівою) на кожен чверть чи половину такту, узгоджуючи притупування з оплесками;

4 – танцювальні рухи народів світу: A – рухи білоруської польки; B – рухи чеської

польки;

5 – рухи спортивних танців: А – уклін хлопчика (дівчинки); В – стати парою в основні положення до різних танців (обличчям одне до одного, поруч і боком одне до одного), по-різному з'єднуючи руки; С – плескання в долоні в різних ритмах у парі;

6 – інноваційні вправи: А – фітбол-танцювальна гімнастика; В – логоритміка; С – ігрофітнес; D – креативна партерна гімнастика; Е – ігротанці.

Водночас в організаційному аспекті побудови занять використовували такі форми діяльності, які дали змогу або індивідуалізувати навчальний процес, або його згрупувати за певними ознаками.

Залежно від виражених форм відхилення мови були сформовані дві підгрупи дошкільнят. Так, у 1-шу підгрупу за результатами проведеного кластерного аналізу увійшли діти середнього і вище середнього рівня розвитку. У 2-гу підгрупу – середнього і нижче середнього рівня.

На підставі аналізу результатів роботи 1-го етапу вносилися корективи у зміст й організацію процесу навчання. Так, було відмічено, що візуальні ознаки позитивних змін мовлення спостерігаються вже через 1,5-2 місяці, що свідчило про поліпшення психічних процесів, когнітивних функцій, і давало можливість вводити додаткові вправи. Підтвердженням цього стало й опитування батьків, яке засвідчило позитивні суб'єктивні відчуття дітей у їхньому фізичному стані.

З огляду на значну тривалість набуття виражених форм відхилення мови, ми розуміли, що поліпшення суб'єктивних відчуттів має лише тимчасовий характер. Тому, якщо на коригувально-ускладнювальному етапі важливим для дітей 1-ої підгрупи було підтримання необхідного рухового і мовного навантаження, то для другої – збільшення навантажень як якісних, так і кількісних. Одночасно здійснювали постійний контроль над правильністю виконання введених нових вправ.

Організація та зміст танцювально-коригувального заняття на коригувально-ускладнювальному етапі.

Підготовча частина.

Удосконалення рухів відповідно до розміру музики, формування виразності рухів, образності у виконанні танцювальних композицій, розвиток творчості, ініціативи, самостійності у виконанні завдань, ритмічного слуху, пластичності та виразності рухів, культури поведінки.

Привітання. Діти заходили до залу вразі – танцювальна казко-терапія «Зимова казка». Кожна дитина займала своє місце. Потім виконували вітання, як і на адаптаційно-організаційному етапі.

Виявляли обсяг уявлень дітей про зиму і зимові явища, вирушаючи в казковий зимовий парк, де були чарівні сніжинки, яких треба зловити. Виконували різноманітні удари четвертої тривалості, на виконання реагували мімікою.

Розминка. Образно-ігрові вправи розвивали дитячу довільну увагу, виховували відчуття мови «Злови сніжинку» (дитина осмислено спостерігала за діями педагога, контролювала свої дії), координацію рухів, моторику рук, рухову пам'ять. Виконували вправи у помірному темпі. Обов'язково хвалили всіх дітей. Для створення радісного настрою і зняття напруження жартували з ними: на останню чверть робили «ріжки», «носик», «вушка», «крильця» та ін.

Основна частина.

Фітбол-танцювальна гімнастика – виконували вправи з м'ячем у положенні сидячи, узгоджували слова з рухами і музичним супроводом, сприяли розвитку швидкісних, швидкісно-силових і координаційних здібностей.

Виконували образно-танцювальну гру на увагу – «Ніс». Розвивали зв'язне мовлення, загальну моторику, пам'ять, художній смак, фантазію, регулювали силу голосу, темп мовлення.

Ігрофітнес починали, опинившись в казковому парку, де попереду була доріжка. Удосконалювали навички ходьби, бігу, утримання рівноваги, розвивали координаційні здібності та витривалість.

Логоритмічні вправи виконували, опинившись на головній алеї парку, де навколо було дуже гарно і де діти уявляли, що з ними був дід Мороз. Розвивали слухову увагу та пам'ять, словесне-логічне мислення, дрібну моторику.

Далі здійснювали постановку танцювальної композиції «Три білих коня». Формували навички спілкування загалом і етикету ввічливого вітання зокрема через відповідне відчуття, найпростіші рухи, доцільну міміку, навчали збереженню прямої постави, розвивали відчуття ритму, координації, викликали позитивні емоції.

Заключна частина.

Вправи креативної партерної гімнастики виконували відпочиваючи, створюючи атмосферу радості і стимулюючи розвиток креативних здібностей, поліпшуючи гнучкість, гарну поставу, рухи відповідали тексту і виконувалися одночасно з мовленням.

Потім були ігротанці «Дід Мороз і діти», де ще й виконувалися вправи на дихання «Дмухни на Діда Мороза».

На прощання, коли вже закінчилася казкова подорож і пора було повертатися, діти кланялися, як на початку заняття, і під музику виходили із залу.

Як уже зазначалося, на цьому етапі – танцювальна казко-терапія «Зимова казка» на занятті спочатку виконували вітання, розминку, образно-ігрові і музично-рухові вправи, далі були вправи фітбол-танцювальної гімнастики, гра на увагу, вправи ігрофітнесу, логоритмічні вправи, танцювальна композиція, вправи креативної партерної гімнастики, ігротанці, музично-рухливі ігри, які були спрямовані на зміцнення основних м'язових груп, що забезпечувало коригування мовленнєвих порушень. До кінця цього етапу здійснювали зміну з одного темпу на інший, поступове прискорення або уповільнення темпу, відображення в русі характеру музики, виконували роботу над музичною формою і фразуванням, які давали можливість планувати рухи в просторі. У завданнях фігурні побудови наочно передавали структуру музичного уривка. Передачу ритмічного малюнка виконували оплесками, кроками, бігом та іншими рухами з дотриманням пауз і синкопованими рухами.

Отже, найважливішим завданням під час підготовки до «Новорічного карнавалу» було зміцнення м'язів пальців, кистей, плечей, спини і черевного преса, розвиток гнучкості, спритності, винахідливості, сили, розвиток почуття

ритму, навчання виконання оплесків простого ритмічного малюнку, передача характеру музики в русі, впевненості в собі. Дошкільнятам хотілося рухатися все більше і більше, і треба було цю потребу в русі розвивати далі, надаючи дітям можливість для виконання все більш складних коригувальних вправ, танцювальних композицій та ін. Освоєння дітьми різних танцювальних фігур дало змогу нам розробити і застосувати різноманітні варіанти постановок: «Три білих коня», «Танець гномів», «Маша і ведмідь», «Зимовий вальс», «Танець сніжинок». Це здійснювалося: підбором різних комбінацій видів вправ; визначенням предметів для виконання; підбором видів танцювальних фігур за ступенем складності; визначенням кількості пар.

Наступний етап був коригувально-стабілізувальним. На цьому етапі використовували вправи з навантаженням помірної інтенсивності на різні групи м'язів і поперемінним акцентом збільшення навантаження на певні основні групи м'язів тулуба і кінцівок. Освоєння дошкільнятами різних видів вправ дало нам змогу розробити і застосувати різноманітні варіанти побудови підготовки до свята 8-го Березня (балу квітів) і комплексу коригувальних вправ у поєднанні з основними рухами.

Здійснювали підбір різних комбінацій видів вправ і їх складності (для встановлення адекватного рівня інтенсивності навантаження).

Організація та зміст танцювально-коригувального заняття на коригувально-стабілізувальному етапі.

Підготовча частина.

Здійснювали коригування когнітивних процесів: концентрації уваги, уяви, пам'яті, мислення, та розвивали зв'язне мовлення, висоту і силу голосу, швидкість реакції. А також здійснювали навчання: релаксації, управління власним тілом, зняття локальних м'язових затисків. Виконували: розвиток цілісного образу, просторового орієнтування, самостійності у виконанні завдань, вдосконалення танцювальних композицій, ритмічного слуху, пластичності і виразності рухів.

Таблиця 4.7

Зміст загальних і спеціальних вправ, що увійшли до коригувально-стабілізувального етапу танцювально-коригувальних занять

№ п/п	Тиждень							
	17-19-й	20-й	21-й	22-й	23-й	24-й	25-й	26-й
1	A	A	A	A				
2					A	A	A	A
3	A	A						
4			A	A				
5	A	A	B	B	C	C		
6	A	A	B	B	C, D	C, D	D, E	D, E
7			A	A	B	B	C	C
8	A	A	A	A	B	B		
9	A	A	B	B	C	C	C	C
10					A	A	A, B	A, B
11							A	A
12	A, B	A, B	C, D	C, D	E, F	E, F	G, H	G, H
13	A–C	A–C	A–C	A–C	A, C	A, C	A, D	A, D

Примітки: 1 – вправи для загального розвитку (ЗРВ) з предметами: А – вправи для рук і плечового поясу;

2 – хореографічна абетка: А – вираження «Таємниці Терпсіхори» в культурі музичного виконання найпростіших рухів;

3 – вправи в ходьбі: А – перехід з ходьби на біг, стрибки у зворотній послідовності;

4 – вправи у бігу: А – біг у парах;

5 – музично-рухові вправи: А – ходьба по великому колу «ланцюжком» в один та інший бік відповідно до характеру музики і пропонованого образу – на орієнтування у просторі; В – ходьба по маленьких колах відповідно до характеру музики і пропонованого образу – на орієнтування у просторі; С – ходьба у ворітця відповідно до характеру музики і пропонованого образу – на орієнтування у просторі та на взаємодію;

6 – образно-ігрові вправи: А – заохочування по плечу, вираження емоції почуття одне до одного ритмізованими жестами під час танцювальної ситуації; В – картання вказівним пальчиком, вираження емоції почуття одне до одного ритмізованими жестами під час

танцювальної ситуації; С – примирення-обнімання, вираження емоції почуття одне до одного ритмізованими жестами під час танцювальної ситуації; D – стрибки (наче м'ячик, пташка, зайчик) – зображення образів; Е – біг легкий за асоціацією зі струмочком, листячком, сніжинкою, пушинкою, що летить і кружляє;

7 – вправи у стрибках: А – стрибки на одній нозі (правій і лівій по черзі); В – перестрибування через предмет; С – зістрибування з висоти (20 см);

8 – вправи у рівновазі: А – утримання рівноваги, стоячи на носках: руки вгору; на одній нозі, друга – зігнута вперед, відведена в сторону, руки в сторони; В – стійка «ластівка»;

9 – шикування і перешиккування: А – повороти ліворуч, праворуч, кругом; В – розмикання у колоні на відстані піднятих рук уперед; С – розмикання у шерензі і колі на відстані піднятих рук в сторони;

10 – скарбниця українських традиційних рухів: А – повороти легким бігом навколо себе в один та інший бік; В – зібратися до купи, звужуючи коло й утворюючи маленький обруч, та вільно розбігатися з кола (обруч великий або луснув обруч);

11 – танцювальні рухи народів світу: А – рухи естонської польки;

12 – рухи спортивних танців: А – виконання рухів руками в ритмі вальсу в одному напрямку, зустрічним рухом, виводячи вперед то одне, то друге плече; В – біг легкий у ритмі польки і вальсу; С – притупування ногою, закінчуючи рухи подвійним чи потрійним притупом; D – повороти навколо партнера під своєю рукою та рукою партнера; Е – кроки бокові приставні без та з напівприсіданням; F – танцювання «па шасе» вперед, фігур «віконечко» з переходом та «зміна партнера»; G – повороти та переходи у парі; H – виконання «па полонезу» у спрощеному варіанті;

13 – інноваційні вправи: А – фітбол-танцювальна гімнастика; В – логоритміка; С – ігрофітнес; D – креативна партерна гімнастика; Е – ігротанці.

Привітання. Діти заходили до залу. Кожен займав своє місце – танцювальна казко-терапія «Весняна подорож до казкової країни». Потім виконували вітання.

Розминка. Виконували образно-ігрові вправи, ставали один за одним і перетворювалися на літаки, створюючи цілу флотилію літаків.

Основна частина.

Логоритмічні вправи на узгодження рухів з текстом. Здійснювали розвиток фонематичного сприйняття. Вимовляли низку слів зі звуком [с] або без нього: мак, сом, кіт, сад, салат, заєць, слон, пила, шишка, жук, дзвін, собака, насос. Якщо

звук [с] в слові не було, то діти сиділи в залі на килимі, якщо звук [с] в слові був, то діти рухалися залом, вимовляючи звук [с], імітуючи рух крил літака.

Здійснювали розвиток дикції й артикуляції, проговорювали останній склад з імітацією рухів рукою, як у грі в бадмінтон.

Здійснювали розвиток дрібної моторики, виконуючи логоритмічну вправу «Слон».

Вправи для загального розвитку (ЗРВ) з обручем проводилися у повільному темпі. Здійснювали розвиток статичної та динамічної координації рухів, точності виконання і пластичності рухів.

Ігрофітнес починали з надівання казкового одягу і швидкого збирання, вирушаючи на іншу галявину, де було багато красивих квітів, які потрібно було рахувати. Учили регулювати висоту і силу голосу, темп мовлення, робити паузи, узгоджувати слова з рухами і музичним супроводом, розвивати загальну моторику, просторову орієнтацію, швидкісні та координаційні здібності, художній смак, фантазію, виховували зосередженість, швидкість реакції.

Заклучна частина.

Далі здійснювали музично-рухливу гру «Де у нас жаба-мандрівниця?», формуючи у дітей навички імпровізації танцювальних рухів, розвиваючи музикальність, творчість, оптимізуючи позитивні емоції, вчили передавати образ персонажів за допомогою міміки і голосу.

Потім були ігротанці, де діти виявляли елементи творчості в танцях, комбінували знайомі рухи у новій послідовності відповідно до характеру музики, прагнули створити новий таночок.

Вправи креативної партерної гімнастики робили як в імітаційній грі, виконуючи ролі тварин чи птахів, комах або наслідуючи казкових героїв. При цьому відбувався розвиток когнітивних функцій і мовлення, вираження почуттів і креативних здібностей.

Так закінчилася весняна подорож і пора було повертатися додому Діти кланялись, як і на початку заняття, і під музику виходили із залу.

Отже, цей етап – танцювальна казко-терапія «Весняна подорож до казкової країни» завершувався виконанням на занятті вітання, розминки, логоритмічних вправ, вправи для загального розвитку (ЗРВ) з обручем й елементами хореографії, музично-рухових й образно-ігрових вправ, ігрофітнесу, креативної партерної гімнастики, ігротанців і поклону, з використанням мовних і рухових вправ з навантаженням помірної інтенсивності на різні групи м'язів і поперемінним акцентом збільшення навантаження на певні основні групи м'язів тулуба і кінцівок.

Крім того, велася підготовка до свята «8 Березня», до завдань якого входили: розвиток обсягу, стійкості, концентрації і розподілу уваги, рухів пальців рук і їх взаємодії, координаційної й артикуляційної моторики, точності і пластики рухів, відчуття ритму. Опанування дітьми різних видів вправ дали нам змогу розробити і застосувати різноманітні варіанти постановок, таких як «Танець квітів», «Танець джентльменів». Це здійснювалося: підбором різних комбінацій видів вправ; визначенням предметів для виконання; підбором видів танцювальних фігур за ступенем складності.

До кінця цього етапу здійснювали перехід з одного темпу на інший, поступове прискорення чи уповільнення темпу, відображення в русі характеру музики, виконували роботу над музичною формою і фразуванням. У завданнях фігурні побудови наочно передавали структуру музичного уривка. Передачу ритмічного малюнка виконували оплесками, кроками, бігом та іншими рухами, з дотриманням пауз, і синкопованими рухами.

Наступний етап був заключно-підсумковий. Всі готувалися до випускного балу, закінчення навчального року, підведення підсумків. Дошкільнята осмислено виконували коригувальні вправи за допомогою рухів, музики і слова, намагаючись їх словесно опосередкувати, проаналізувати. Здійснювали регуляцію темпу, ритму, координації рухів та інших рухових характеристик. Водночас сприяли подоланню основного мовного порушення, розвитку дихання, голосу, артикуляції, а також вдосконаленню основних психофізичних якостей (статичної та динамічної координації, перемиканню рухів, утриманню м'язового тону, розвитку рухової

пам'яті і довільної уваги) у всіх видах моторної сфери (загальної, дрібної, мімічної, артикуляційної).

Таблиця 4.8

Зміст загальних і спеціальних вправ, що увійшли до заключно-підсумкового етапу танцювально-коригувальних занять

№ п/п	Тиждень							
	27-й	28-й	29-й	30-й	31-й	32-34-й	35-й	36-й
1	А	А	А					
2	А	А	А					
3				А	А	А		
4	А	А	А					
5				А, В	А, В	А, В	А, В	А, В
6	А–С	А–С	В–С	В, С	А, С	А, С	А, С	А, С

Примітки: 1 – хореографічна абетка: А – вираження «Таємниці Терпсіхори» в культурі музичного виконання найпростіших рухів;

2 – музично-рухові вправи: А – ходьба у ворітця відповідно до характеру музики і пропонованого образу – на орієнтування у просторі та на взаємодію;

3 – образно-ігрові вправи: А – стрибки (наче м'ячик, пташка, зайчик) – зображення образів;

4 – шикування і перешикування: А – розмикання у шерензі і колі на відстані піднятих рук в сторони;

5 – скарбниця танцювальних рухів: А – танцювальні рухи народів світу; В – рухи спортивних танців;

6 – інноваційні вправи: А – логоритміка; В – креативна партерна гімнастика; С – ігротанці.

Організація та зміст танцювально-коригувального заняття на заключноно-підсумковому етапі.

Підготовча частина.

Результат попередніх етапів – танцювальна казко-терапія «випускний бал».

Привітання. Діти заходили до залу. Кожен на своє місце. Потім виконували вітання.

Розминка. Хореографічна абетка використовувалась з метою розвитку координації, виразності рухів, гнучкості, сили м'язів ніг і тулуба, формування постави і культури рухів.

Абетка музичного руху передбачала виконання найпростіших танцювальних ходів відповідно до музичного ритму і застосовувалася з метою розвитку координації, виразності рухів, гнучкості, сили м'язів ніг і тулуба.

Усі хореографічні вправи були прекрасним засобом формування постави і культури рухів. Так, нами було введено поняття постави, постановки корпусу, положення голови, різні поклони-вітання, позиції ніг.

Діти здійснювали прості і ритмічні оплески, демонстрували положення рук: перед собою, вгорі, внизу, праворуч і ліворуч на рівні голови.

Зображали положення голови: прямо, вгору-вниз; «укласти вушко» вправо і вліво; повороти праворуч і ліворуч; вправи «тік-так» – «укласти вушко» із затримкою з кожного боку з ритмічним малюнком на узгодження рухів з текстом.

Водночас відбувався розвиток когнітивних функцій і мовлення, вираження почуттів. Показували музичні темпи: вальсу, польки. Здійснювали імпровізаційні рухи відповідно до кожного темпу.

Основна частина.

Ігротанці були спрямовані на формування у вихованців танцювальних рухів, що сприяло підвищенню загальної культури дитини, оскільки танці мають велике виховне значення і доставляють естетичну насолоду дітям. Так для розвитку музичних якостей – відчуття ритму, розвитку музичного слуху застосовували оплески під музику; марш з високим підйомом колін, кроки на пів пальцях. Для розвитку когнітивних функцій – уваги, пам'яті, мислення, уяви виконували ігри на перешикування. Для розвитку артистичних якостей виконували етюди на створення образів – «ведмеді», «лисички», «мишки», «лебеді». Для розвитку танцювальних здібностей виконували вправи, які зміцнюють м'язи ніг, спини,

пресу і розвивають гнучкість, виворотність, крок. Здійснювали основні види руху: всі види ходьби, бігу, стрибків, які повинні були опанувати діти дошкільного віку.

Музично-рухливі ігри містили вправи, які застосовували практично на всіх заняттях. Тут використовувалися мислительні операції аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, зв'язного мовлення, прийоми імітації, наслідування, рольові ситуації, змагання.

Креативна партерна гімнастика ґрунтувалася на розвитку м'язової сили і гнучкості, розтяжки й еластичності м'язів ніг, спини, живота, загальної моторики, просторової орієнтації, художнього смаку, фантазії, вправи виконувалися в образно-ігровій формі.

Екзерсис в центрі залу – опанування основних хореографічних позицій і розвиток м'язового корсету. Виконували основні хореографічні позиції рук і ніг і вправи на напруження і розслаблення м'язів тіла, витягування, розгортання і скорочення стопи. Розвивали силу й еластичність гомілкових і литкових м'язів, сприяли розвитку сухожиль, пальців стоп і п'ят, Ахіллового сухожилля, виворотності тазостегнових і гомілковостопних суглобів.

Здійснювали повороти голови для розвитку м'язів шиї; виконували вправи для поліпшення еластичності м'язів плеча та передпліччя, розвивали рухливість ліктьового суглоба; вправи для розвитку гнучкості плечового і поясного суглобів; вправи для зміцнення м'язів черевного пресу, спини і поперекового відділу хребта; вправи для поліпшення гнучкості хребта; вправи для поліпшення рухливості тазостегнового суглоба й еластичності м'язів стегон; вправи для поліпшення гнучкості колінних суглобів; вправи для виправлення постави.

Вводили поняття просторового перешиковування: лінія, колона, коло, орієнтація в залі, малюнки танцю.

Стройові вправи були засобом організації дітей і доцільного їх розміщення у залі, сприяли розвитку вмінь орієнтуватися у просторі:

- ✓ самотійно знаходити вільне місце у залі,
- ✓ перешикуватися у коло,
- ✓ ставати у пари і один за одним,

✓ шикуватися в шеренгу і колону, в кілька кіл.

Заклучна частина.

Танцювально-образна імпрровізація. Здійснювали відпрацювання умінь висловити в імпрровізації своє образне уявлення в рухах, пов'язаних з образом звірів, птахів, людей різних професій (коваль, вишивальниця, водій, художник та ін.), явищ природи і неживих предметів.

Наше завдання полягало в тому, щоб створити умови для пошуку характерних особливостей пластики персонажів, деталей їх поведінки, виразності виконання подібних рухів, відтворення образу в цілому.

Учити дітей складати зв'язну розповідь, використовуючи різні за структурою правильно побудовані речення. В основному це був світ природи, що нас оточує, іграшки, добрі казкові персонажі. Дітям пропонували етюди, невеликі за змістом розповіді, яскраві короткі музичні твори для освоєння образу, завдання для імпрровізації танцювальних рухів.

Прості елементи танцю. Виконували елементи класичного, народного і спортивного танцю. Здійснювали поклони, характерні для класичного, народного і спортивного танцю.

Виконували танцювальні рухи на місці, з просуванням вперед, навколо себе: сценічний крок, крок на пів пальцях, легкий біг, підскоки з різним положенням рук на поясі, в сторони, за спиною.

Здійснювали удари стопою в 6-й і 3-й позиціях; притупування, оплески по одному і в парах. Виконували «ковирялочку» – це був рух ніг з 3-ї позиції в сторону на носок, на п'ятку і потрійне притупування у поєднанні з різними рухами рук.

Здійснювали рухи плечей і тулуба: піднімали плечі в різному темпі і характері, виконували почергове виведення плеча вперед і нахили тулуба вперед, назад, в сторону.

Виконували рух голови: повороти праворуч і ліворуч в різному характері, вгору і вниз, нахили вправо і вліво з різною амплітудою.

Здійснювали бічний галоп – легкі, пружні, польотні рухи; крок польки. Здійснювали стрибки з 6-ї позиції з почерговим викиданням ніг вперед.

Виконували перекладання рук з підготовчого положення в 1-у позицію, в 2-у позицію і назад, розкриття рук з положення на поясі у 1-у позицію, 2-у позицію, повернення рук на пояс через 1-у позицію.

Вивчали положення рук у танцях: руки були на поясі, великий палець обернений назад; взявшись у боки, кисті були стиснуті в кулаки і поставлені на пояс. Виконували дівчатка, притримуючи руками спідничку, руки у ліктях були заокруглені; руки були схрещені перед грудьми; хлопчики – вільно опущені руки, долоні були розкриті назустріч руху, руки прибрані за спину.

Танцювальні етюди і танці були побудовані на танцювальному кроці в різному характері і ритмі. У танцювальній композиції «Чарівний сад» брали участь 12 дівчаток, які зображали 8 кольорів, 2-х метеликів, 2-х бабок.

У танцювальній композиції «Танець дитинства» брали участь 6 пар. Хлопчики і дівчатка, які були попереду в 2-х шеренгах обличчями до глядача.

Використовували за допомогою руху, музики і слова логоритмічні вправи на різні види ходьби і бігу; на розвиток мовного дихання; на регуляцію м'язового тону голосу, дикції, артикуляції, статичної та динамічної координації рухів, дрібної і мімічної моторики; вправи на перемену рухів.

Сприяли виробленню правильного діафрагмального дихання, тривалості видиху, сили. Для цього використовували вправи, в яких дихальні м'язи працювали в екстремальних умовах.

Сприяли розвитку сили, висоти, виразності голосу. Роботу над голосом починали з вимови на вдиху голосних і приголосних звуків. Силу голосу розвивали шляхом вимови голосних голосніше або тихіше, відповідно до звучання музики. Зміна тональності музики сприяла розвитку висотних характеристик голосу. Виразності голосу намагалися домогтися, розвиваючи інтонаційну сторону коротких музично-мовних фраз.

Сприяли чіткій вимові звуків, чіткості мовлення, розвитку артикуляційної моторики. Виконували вправи на артикуляцію голосних звуків без голосу, потім

приєднували голос. Слідом за голосними проговорювали приголосні і склади без голосу і з голосом, поєднуючи з рухами руками, причому кожен рух був руховим образом звуку, який вимовляли.

Здійснювали розвиток обсягу, стійкості, концентрації і розподілу уваги.

Проговорювали лічилки з рухами спочатку в повільному темпі, потім в середньому і швидкому, працювали над темпом.

Пальчикова гімнастика містила в собі вправи, здатні перетворювати навчальний процес в захопливу гру, яка не тільки збагачувала внутрішній світ дитини, а й позитивно впливала на поліпшення пам'яті, мислення і розвиток фантазії дітей. Все це було засадами для розвитку ручної вмілості, дрібної моторики і координації рухів рук.

Ігровий масаж вміщував у собі вправи самомасажу в ігровій формі, від яких діти отримували радість і гарний настрій. Ці вправи сприяли формуванню у дитини свідомого прагнення до здоров'я, розвиваючи навик власного оздоровлення, що стало підґрунтям загартовування і оздоровлення дитячого організму.

Насамкінець діти робили легкий помах вперед, який означав «Ходімо!». Діти вклонялися і під музику виходили із залу.

Як уже зазначалося, на цьому етапі була танцювальна казко-терапія «Випускний бал». На занятті виконували вітання, розминку, хореографічну абетку, музично-рухові й образно-ігрові вправи, шиккування і перешикування та малюнки танцю, логоритмічні вправи, креативну партерну гімнастику, ігротанці, музично-рухливі ігри, танцювально-образну імпровізацію, прості елементи танцю, танцювальні етюди.

Крім того, займалися постановками танців до «випускного балу», велася робота над виконавською майстерністю.

Проводили відкриті заняття, виступи на святах танцю, відкрите заняття для батьків, концерти для вихованців дитячого колективу, спеціально підготовлені танцювальні номери для свят танцю.

Отже, коригування мовленнєвих порушень в цілому здійснювалося різними способами, також і шляхом використання спеціально розроблених нами комплексів вправ. У свою чергу, навантаження на заняттях дозувалась поетапним збільшенням часу виконання, кількістю підходів і раціональним поєднанням статичних і динамічних вправ.

Виконання спеціальних комплексних вправ, що впливають на м'язи практично всіх відділів мовного апарату, тулуба і кінцівок в цілому, дало змогу розвинути, нормалізувати і закріпити їх. Водночас здійснювали формування свідомо чутливої м'язової пам'яті, що ідентифікує відчуття акцентованої виборчої активації певних груп м'язів, що складають структуру правильного мовлення. Це, як відомо, є основою механізму ідеомоторного тренування.

Основним завданням цього етапу роботи було створити певні уявлення у дітей про м'язові напруження, що виникають під час виконання розроблених нами комплексів вправ.

Як ми вже відмічали, поєднання руху, музики і слова передбачало виконання певної роботи у динамічному та ізометричному режимах.

Дітям давалася установка на ідентифікацію відчуттів, що виникали у напружених м'язах, запам'ятовування і відтворення їх під час самостійного виконання.

Аналогічна розумова діяльність здійснювалася і в постановці сюжетно-танцювальних етюдів. Водночас навчали комплексу спеціальних вправ для можливості подальшої імітації саме цих відчуттів під час виконання поза спортивним залом.

Отже, в результаті проведених занять утворився новий нервово-м'язовий зв'язок, представлений у свідомості як цілісність, тобто м'язова (моторна) пам'ять. При цьому поява «сигнального» відчуття була пусковим механізмом до виникнення уявного образу, що зумовлює напруження відповідних м'язів, тобто ідеомоторної пам'яті.

Висновки до розділу 4

Хоча добре відомо, що танцювальні вправи мають величезний потенціал для якісного підвищення рівня розвитку когнітивних функцій і поліпшення стану мовлення у дітей 4–6 з мовними відхиленнями, до нині їх застосування в корекції таких відхилень у дітей дошкільного віку недостатньо науково обґрунтоване і вивчене не повною мірою. Залишаються відкритими багато питань розробки, організації та впровадження коригувальних технологій, метою яких є цілеспрямований і планомірний вплив на поліпшення стану мовлення дітей і розвиток когнітивних функцій.

На підставі результатів констатувального експерименту було обґрунтовано і розроблено технологію проведення танцювально-коригувальних занять з використанням спеціально розроблених комплексів вправ: логоритміки, фітбол-танцювальної гімнастики, танцювальної казко-терапії, ігрофітнесу, креативної партерної гімнастики, ігротанців для дітей 4–6 років з мовними відхиленнями. Її зміст включав 4 етапи: адаптаційно-організаційний, на якому формували когнітивний, танцювальний, фізичний та мовленнєвий розвиток дітей; коригувально-ускладнювальний, на якому здійснювали підвищення стану когнітивних функцій, удосконалювали техніку виконання танцювальних вправ; коригувально-стабілізувальний, який був спрямований на розвиток правильного дихання, артикуляції, голосу, регуляцію таких основних рухових характеристик, як темп, ритм, координація, а також вдосконалення таких психофізичних якостей, як статична й динамічна координація, перемикання рухів, рухова пам'ять, довільна увага тощо в усіх видах моторної сфери (загальної, дрібної, мімічної, артикуляційної); заключно-підсумковий, на якому навчали усвідомленому виконанню коригувальних вправ за допомоги рухів, музики і слів, їх словесного опосередкування й аналізу.

На всіх етапах використовували танцювальні вправи та ігри, спрямовані на коригування мовних функцій: формування швидкості і точності реакції на звукові або вербальні сигнали; опанування різних якостей уваги, всіх видів пам'яті,

словесної регуляції дій на основі узгодження слів і рухів; розвиток вміння реалізовувати запрограмовані дії за умовним сигналом. Залежно від засвоєння необхідних елементів створювали умови для їх ускладнення, включали музичний супровід і ритм, додавали узгодженість слів і рухів, що сприяло корекції порушень мовлення.

Отримані результати дослідження опубліковано в наукових працях 154–156, 158, 159.

РОЗДІЛ 5

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗРОБЛЕНОЇ ТАНЦЮВАЛЬНО-КОРЕГУВАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ ДІТЕЙ 4–6 РОКІВ

5.1 Характеристика змін показників психофізичного розвитку

Оцінювання ефективності розробленої танцювально-коригувальної програми для виправлення мовленнєвих відхилень у дітей 4–6 років здійснювали за допомогою різних методичних підходів. Зокрема, були проаналізовані результати анкетування батьків.

Так, було виявлено, що 100 % батьків підтвердили позитивний вплив танцювально-коригувальних занять (зміст анкети наведено у додатку Г3). Крім того, вони відмітили позитивні зміни у таких когнітивних процесах, як сприйняття, увага, пам'ять, мислення, спілкування, музикальність, творчі вияви. Більшість батьків вказали, що вважають за доцільне використання танцювально-коригувальних вправ в іграх з дітьми у домашніх умовах.

Також проводили суб'єктивне оцінювання фізичного стану: 93 % батьків ОГ відмітили його поліпшення.

Для дослідження психофізичного розвитку дітей 4–6 років на початку і в кінці навчального року обстежили три групи: дві – з мовними відхиленнями: ОГ (12 дітей 4–5 років та 14 дітей 5–6 років) і КГ (18 дітей 4–5 років та 16 дітей 5–6 років), і групу ЗД (13 дітей 4–5 років та 24 дитини 5–6 років).

У КГ і в групі ЗД хореографічні заняття відбувалися за програмою «Дитяча хореографія», рекомендованою МОН України, в ОГ – із залученням до цієї програми комплексу розроблених інноваційних засобів і підходів.

Двоетапні обстеження дітей показали, що в ОГ спостерігалися статистично значущі відмінності рівня показників, які характеризують швидкість рухових дій ($p < 0,01$): тест 1 (пристосувальна ходьба по прямій лінії з «шашечками») і тест 2

(«лягти-встати»); тест 3 – точність (влучання м'ячем у ціль); тест 4 – динамічна витривалість (виконання стрибків спочатку на одній нозі, якомога довше, потім – на іншій) і тест 5 – статична витривалість (в положенні стоячи якомога довше утримання нерухомо витягнутих у сторони рук) ($p < 0,001$) – на початку і в кінці навчального року (табл. 5.1).

Таблиця 5.1

**Статистичні значення показників основних життєво-необхідних рухів у дітей
ОГ до і після педагогічного експерименту**

Тест	Медіана (інтерквартильний розмах) Me (25 %; 75 %) (n = 26)		Статистична значущість, p
	Початок навчального року	Кінець навчального року	
1	7,00 (6,00; 8,00)	8,00 (7,00; 8,00)	$p < 0,01$
2	7,00 (6,00; 8,00)	8,00 (7,00; 8,00)	$p < 0,01$
3	6,00 (4,00; 7,00)	8,00 (6,00; 8,00)	$p < 0,001$
4	7,00 (6,00; 8,00)	8,00 (7,00; 8,00)	$p < 0,001$
5	7,00 (4,00; 7,00)	8,00 (7,00; 8,00)	$p < 0,001$

Примітка: 1 – ходьба «шашками»; 2 – «лягти і встати»; 3 – точність кидків м'яча; 4 – стрибки на 1-2-х ногах; 5 – утримання рук із заплющеними очима.

Результати цієї частини досліджень показали, що спеціальним чином побудовані систематичні танцювально-коригувальні заняття вірогідно поліпшили основні фізичні якості дітей ОГ з мовленнєвими відхиленнями.

Очевидно, це можна пояснити тим, що виконання танцювальних вправ передбачало свідому установку на досягнення результату дії і відповідало конкретним завданням хореографічного виховання коригувальної спрямованості. При цьому у дітей значно активізувалися розумові процеси, рухові подання, пам'ять, увага, уява тощо.

Також за результатами тестування в КГ дітей 4–6 років з мовленнєвими відхиленнями була виявлена позитивна динаміка показників, що характеризують

швидкість рухових дій (тест 1, тест 2) ($p < 0,01$), точність (тест 3), динамічну (тест 4) ($p < 0,05$) і статичну витривалість (тест 5) ($p < 0,01$) на початку і кінці навчального року (табл. 5.2).

Таблиця 5.2

Статистичні значення показників основних життєво-необхідних рухів у дітей КГ до і після педагогічного експерименту

Тест	Медіана (інтерквартильний розмах) Me (25 %; 75 %) (n = 34)		Статистична значущість, p
	Початок навчального року	Кінець навчального року	
1	6,00 (4,00; 7,00)	6,50 (5,00; 8,00)	$p < 0,01$
2	6,00 (5,00; 7,00)	7,00 (5,00; 7,00)	$p < 0,01$
3	5,50 (3,00; 7,00)	6,50 (4,00; 7,00)	$p < 0,05$
4	6,00 (5,00; 8,00)	7,00 (5,00; 8,00)	$p < 0,05$
5	6,00 (5,00; 7,00)	7,00 (5,00; 7,00)	$p < 0,01$

Примітка: 1 – ходьба «шашками»; 2 – «лягти і встати»; 3 – точність кидків м'яча; 4 – стрибки на 1-2-х ногах; 5 – утримання рук із заплющеними очима.

Водночас у дітей КГ прогрес був меншим, ніж у дітей ОГ. При цьому у цих дітей спостерігалися статистично значущі відмінності рівня показників, що характеризують основні фізичні якості.

Як видно з поданих даних (табл. 5.3), в групі ЗД не було виявлено статистично значущих відмінностей рівня показників, що характеризують основні фізичні якості на початку і кінці навчального року ($p > 0,05$).

Аналіз отриманих результатів показав, що, незважаючи на те, що значення показників, які характеризують швидкість рухових дій, точність, динамічну і статичну витривалість, у процесі спостереження практично мали лише тенденцію до зміни, хореографічні заняття сприяли деякому їх зростанню.

На початку навчального року у дітей ОГ і КГ значення показників фізичного розвитку перебували на середньому рівні (5-6,9 балів), а в групі ЗД – на рівні вище середнього (7-8,9 балів).

Таблиця 5.3

Статистичні значення показників основних життєво-необхідних рухів у групи ЗД до і після педагогічного експерименту

Тест	Медіана (інтерквартильний розмах) Me (25 %; 75 %) (n = 37)		Статистична значущість, p
	Початок навчального року	Кінець навчального року	
1	9,00 (8,00; 9,00)	9,00 (8,00; 9,00)	p>0,05
2	9,00 (8,00; 9,00)	9,00 (8,00; 9,00)	p>0,05
3	8,00 (6,00; 9,00)	9,00 (7,00; 9,00)	p>0,05
4	9,00 (8,00; 9,00)	9,00 (8,00; 9,00)	p>0,05
5	9,00 (6,00; 9,00)	9,00 (8,00; 9,00)	p>0,05

Примітка: 1 – ходьба «шашками»; 2 – «лягти і встати»; 3 – точність кидків м'яча; 4 – стрибки на 1-2-х ногах; 5 – утримання рук із заплющеними очима.

У кінці навчального року було виявлено, що ступінь збільшення показників, які характеризують швидкість і точність рухових дій, динамічну і статичну витривалість, в ОГ склала 14 %, в контрольній – 7 %, а в групі ЗД – 1 % (рис. 5.1).

При цьому в ОГ і в групі ЗД значення цих показників перебували на рівні вище середнього (7-8,9 балів), в КГ – на середньому (5-6,9 балів).

Так, діти ОГ і ЗД в кінці навчального року вирізнялися швидкістю і впевненістю рухових дій, у разі невдачі не відступали від мети, а докладали максимум зусиль для досягнення наміченого результату, могли самостійно ухвалювати рішення, знаходити доцільний спосіб дій, стримувати свої почуття і бажання.

Діти КГ у кінці навчального року характеризувалися нерівномірністю розвитку фізичних якостей, різноплановістю рухової поведінки, зниженням

активності дій, тому, попри допущені помилки, не звертали увагу, наскільки якісно вони виконували тестове завдання.

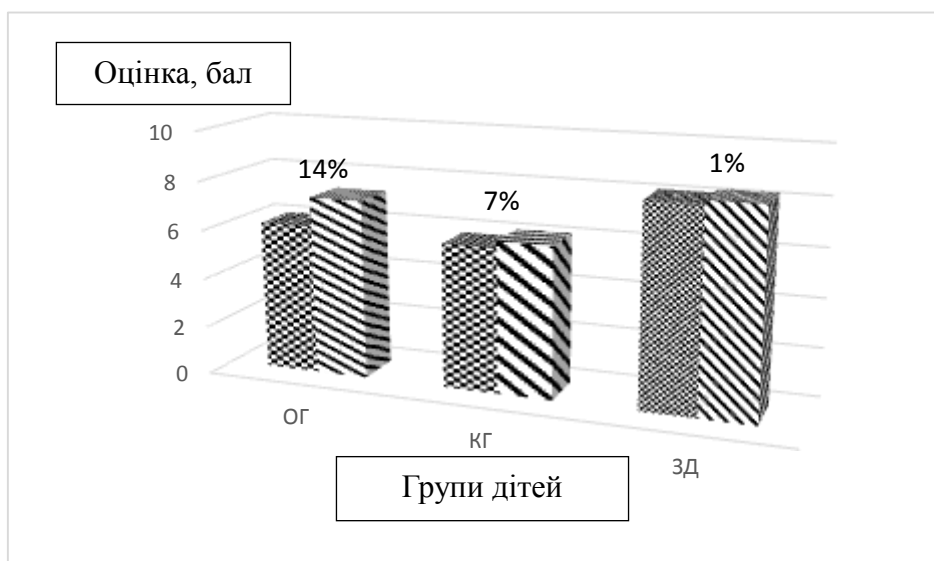

Рис. 5.1. Зміни показників основних фізичних якостей у дітей 4–6 років до і після педагогічного експерименту.

■ А – початок навчального року; ■ В – кінець навчального року

Проведена порівняльна характеристика змін показників основних фізичних якостей дала змогу виявити статистично значуще підвищення у дітей ОГ, що займалися за танцювально-коригувальною програмою, порівняно з КГ ($p < 0,01$) (табл. 5.4).

Очевидно, причина більшого приросту результатів показників фізичних якостей полягала в розходженні умов виконання танцювальних вправ. Так, в групах КГ і ЗД під час використання традиційних методів розвитку фізичних якостей, коли потрібно багаторазово виконувати одні і ті ж вправи, у дітей швидше знижувалася працездатність, наставала втома, що призводило до відмови від виконання вправ.

Застосування танцювально-коригувальної програми, що вміщувала елементи змагання на заняттях, з використанням казко-терапії, фітбол-танцювальної гімнастики, логоритміки, ігрофітнесу, танцювальних ігор і боїв

викликало у дітей ОГ позитивні емоції, стимулювало максимальний прояв фізичних і духовних сил, створювало умови для більш повного розкриття функціональних можливостей організму.

Таблиця 5.4.

Результати змін показників основних фізичних якостей у дітей 4-6 років до і після педагогічного експерименту

Тестування	Медіана (інтерквартильний розмах) Me (25 %; 75 %)		Статистична значущість, p
	ОГ (n = 26)	КГ (n = 34)	
Початок навчального року	6,42 (5,88; 6,54)	5,71 (5,62; 5,85)	p>0,05
Кінець навчального року	7,31 (7,00; 7,38)	6,12 (5,97; 6,24)	p<0,01

Подані результати переконливо свідчать про значущі вірогідні зміни фізичного розвитку дітей ОГ, що доводить позитивний ефект танцювально-коригувальних занять. Тобто за всіма тестовими значеннями діти 4–6 років ОГ з мовленнєвими відхиленнями наблизилися до своїх здорових однолітків.

Проведена порівняльна характеристика змін показників психомоторного розвитку дітей 4–6 років з мовленнєвими відхиленнями також дозволила виявити високу ефективність розроблених й апробованих інновацій в танцювально-коригувальних заняттях.

Було виявлено, що в ОГ спостерігалися статистично значущі відмінності рівня показників, що характеризують статичну (тест 1 – стояння протягом 15с із заплученими очима, руки вздовж тулуба, стопи паралельно) і динамічну (тест 2 – заплучивши очі, торкнутися вказівними пальцями рук по черзі кінчика носа) координацію, швидкість (тест 4 – вкладання монет в коробку) і одночасність (тест 3 – підстрибування), силу (тест 6 – почерговий міцний потиск руки експериментатору) і виразність (тест 5 – протягом 10с горизонтально витягнутими

руками позначити в повітрі кола, однакові для обох рук) виконання рухів на початку і кінці навчального року ($p < 0,01$) (табл. 5.5).

Таблиця 5.5.

Статистичні значення показників психомоторного розвитку у дітей ОГ до і після педагогічного експерименту

Тест	Медіана (інтерквартильний розмах) Me (25 %; 75 %) (n = 26)		Статистична значущість, p
	Початок навчального року	Кінець навчального року	
1	7,00 (5,00; 7,00)	8,00 (6,00; 8,00)	$p < 0,01$
2	6,00 (5,00; 7,00)	8,00 (6,00; 8,00)	$p < 0,01$
3	7,00 (6,00; 7,00)	8,00 (7,00; 8,00)	$p < 0,01$
4	7,00 (6,00; 8,00)	8,00 (7,00; 8,00)	$p < 0,01$
5	7,00 (6,00; 7,00)	8,00 (7,00; 8,00)	$p < 0,01$
6	6,00 (6,00; 7,00)	8,00 (7,00; 8,00)	$p < 0,01$

Примітка: 1 – стояння із заплученими очима; 2 – заплучивши очі, торкнутися кінчика носа; 3 – підстрибування; 4 – вкладання монет в коробку; 5 – руками позначити в повітрі кола; 6 – почерговий міцний потиск руки.

Ймовірно, це можна пояснити тим, що спеціальним чином побудовані систематичні танцювально-коригувальні заняття в ОГ вірогідно поліпшили показники психомоторного розвитку, який передбачає певний взаємозв'язок психічних і моторних процесів, а також їх взаємний вплив, що в підсумку і призвело до послідовних змін у функціонуванні організму дитини і пристосуванні до навколишнього середовища.

Менш значущими були зміни в КГ дітей 4–6 років з мовленнєвими відхиленнями на початку і кінці навчального року.

Так, спостерігалися статистично значущі відмінності рівня показників, що характеризують статичну ($p < 0,05$) (тест 1) і динамічну ($p < 0,01$) (тест 2) координацію, швидкість ($p < 0,01$) (тест 4) й одночасність ($p < 0,05$) (тест 3), силу ($p < 0,01$) (тест 6) і виразність ($p < 0,05$) (тест 5) виконання рухів (табл. 5.6).

У дітей КГ з мовленнєвими відхиленнями прогрес був значно меншим, ніж у дітей ОГ.

Таблиця 5.6.

Статистичні значення показників психомоторного розвитку у дітей КГ до і після педагогічного експерименту

Тест	Медіана (інтерквартильний розмах) Ме (25 %; 75 %) (n = 34)		Статистична значущість, p
	Початок навчального року	Кінець навчального року	
1	6,00 (5,00; 7,00)	7,00 (5,00; 7,00)	p<0,05
2	6,00 (4,00; 7,00)	6,50 (5,00; 7,00)	p<0,01
3	6,00 (4,00; 7,00)	7,00 (5,00; 7,00)	p<0,05
4	6,00 (5,00; 8,00)	7,00 (5,00; 7,00)	p<0,01
5	6,00 (5,00; 8,00)	6,00 (5,00; 8,00)	p<0,05
6	5,50 (4,00; 7,00)	6,00 (5,00; 7,00)	p<0,01

Примітка: 1 – стояння із заплученими очима; 2 – заплучивши очі, торкнутися кінчика носа; 3 – підстрибування; 4 – вкладання монет в коробку; 5 – руками позначити в повітрі кола; 6 – почерговий міцний потиск руки.

Проведене педагогічне тестування показало, що у дітей КГ істотно страждала координація рухів обох рук, була порушена виразність й одночасність, знижена сила і швидкість виконання рухів, що ймовірно можна було пояснити сповільненням утворення у них складних умовних зв'язків у процесі координації рухів, слабкістю замикальної функції кори головного мозку.

Як видно з поданих даних (табл. 5.7), у групі ЗД не було виявлено статистично значущих відмінностей рівня показників, що характеризують статичну і динамічну координацію, швидкість й одночасність, силу і виразність виконання рухів на початку і кінці навчального року ($p > 0,05$).

Аналіз отриманих результатів показав, що у ЗД значення показників, які характеризують психомоторний розвиток, у процесі спостереження практично мали лише тенденцію до зміни – хореографічні заняття сприяли їх збільшенню.

На початку навчального року до ОГ і КГ увійшли діти, значення показників оцінювання психомоторного розвитку яких перебували на середньому рівні (5-6,9 балів), а до групи ЗД – на рівні вищому за середній (7-8,9 балів).

Таблиця 5.7.

Статистичні значення показників психомоторного розвитку у ЗД до і після педагогічного експерименту

Тест	Медіана (інтерквартильний розмах) Me (25 %; 75 %) (n = 37)		Статистична значущість, p
	Початок навчального року	Кінець навчального року	
1	8,00 (6, 00; 9,00)	8,00 (7,00; 9,00)	p>0,05
2	8,00 (6,00; 9,00)	8,00 (6,00; 9,00)	p>0,05
3	9,00 (8,00; 9,00)	9,00 (8,00; 9,00)	p>0,05
4	8,00 (8,00; 9,00)	9,00 (8,00; 9,00)	p>0,05
5	9,00 (8,00; 9,00)	9,00 (8,00; 9,00)	p>0,05
6	9,00 (8,00; 9,00)	9,00 (8,00; 9,00)	p>0,05

Примітка: 1 – стояння із заплученими очима; 2 – заплучивши очі, торкнутися кінчика носа; 3 – підстрибування; 4 – вкладання монет в коробку; 5 – руками позначити у повітрі кола; 6 – почерговий міцний потиск руки.

У кінці навчального року було виявлено, що ОГ і групу ЗД склали дошкільнята, які мали значення на рівні вищому за середній (7-8,9 балів), КГ – на середньому (5-6,9 балів).

Тобто, ці діти вже опанували більш складні рухові вміння і починали виконувати рухи більш усвідомлено і довільно. При цьому значення показників ОГ в середньому збільшилися на 11 %, КГ – на 5 % і групи ЗД – на 2 % (рис. 5.2).

Проведений аналіз переконливо свідчить про позитивні зміни показників психомоторного розвитку дітей 4–6 років, які брали участь в педагогічному експерименті протягом навчального року. Ймовірно таке поліпшення пов'язане з рухом, який, як відомо, є джерелом пізнання, що важливо для нормального психічного розвитку дітей, особливо у дошкільному віці.

Доцільність використання танцювально-коригувальних занять підтвердило проведене нами оцінювання психомоторного розвитку, яке також показало високу ефективність розроблених технологій хореографічного виховання.

Тобто, видно що якісний приріст статичної та динамічної координації, швидкості й одночасності, сили і виразності виконання рухів у дітей ОГ був значно більшим.

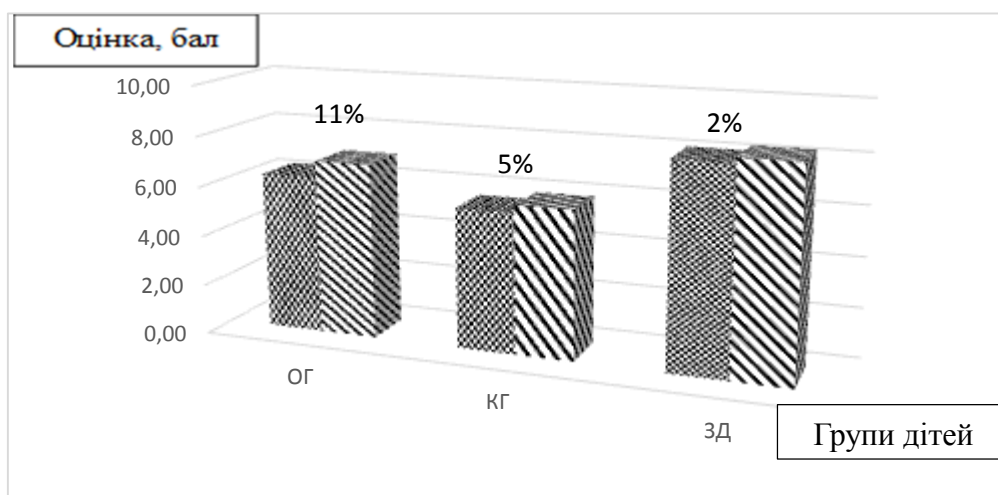

Рис. 5.2. Зміни показників психомоторного розвитку у дітей 4–6 років до і після педагогічного експерименту.

■ А – початок навчального року; ▨ В – кінець навчального року

Проведена порівняльна характеристика змін показників психомоторного розвитку дала змогу виявити статистично значуще його підвищення у дітей ОГ, які займалися за танцювально-коригувальною програмою, порівняно з КГ ($p < 0,01$) (табл. 5.8).

Ця серія досліджень показала високу ефективність використання розроблених технологій хореографічного виховання, які значною мірою сприяли приросту різних якостей фізичної підготовленості дітей дошкільного віку та розвитку моторики, який більш мірою зумовлений природним дозріванням відповідних структур мозку та опорно-рухового апарату.

Позитивна динаміка психофізичного розвитку в ОГ свідчить про ефективність танцювально-коригувальних занять.

Таблиця 5.8.

**Результати змін показників психомоторного розвитку у дітей 4–6 років
до і після педагогічного експерименту**

Тестування	Медіана (інтерквартильний розмах) Me (25 %; 75 %)		Статистична значущість, р
	ОГ (n = 26)	КГ (n = 34)	
Початок навчального року	6,30 (6,10; 6,50)	5,60 (5,40; 5,80)	p<0,05
Кінець навчального року	7,00 (6,80; 7,50)	5,90 (5,80; 6,10)	p<0,01

Показано, що за всіма підтестованими значеннями ОГ дітей 4–6 років з мовленнєвими відхиленнями значно поліпшила всі свої показники і дуже близька до групи здорових однолітків.

5.2 Вплив розроблених засобів відхилень мовлення на розвиток когнітивних функцій і координаційних здібностей

Оскільки в процесі танцювально-коригувальних занять через багаторазове повторення рухів під музику активується багато ділянок кори великих півкуль головного мозку – потилична, скронева, лобова, мозочок, тім'яна, а також зона Брока, що відповідає за мовлення, – в результаті утворюються умовно-рефлекторні зв'язки [205, 206], що може сприяти розвитку процесів мислення і поліпшенню когнітивних функцій.

Наступним завданням нашого дослідження було – визначити вплив занять з використанням танцювально-коригувальної програми на зміну показників когнітивних функцій у дітей 4–6 років, а також на оволодіння музичним ритмом дошкільнятами з мовленнєвими відхиленнями.

На практиці танцювально-коригувальна програма сприяла коригуванню мовленнєвих відхилень у дітей шляхом розвитку нервових структур, активації систем аналізаторів, вдосконалення психофізіологічних властивостей і когнітивних функцій. У цьому контексті важливим завданням було навчити дітей

рухатися у характері музики, передаючи її темпові, динамічні, метроритмічні особливості.

Дослідження когнітивних функцій і координаційних здібностей дітей 4–6 років здійснювали на початку і в кінці навчального року.

Оскільки під час виконання тестових завдань фіксували ще й особливості поведінки дітей, їх відповіді, дії, ставлення до завдань і процесу їх виконання, то показниками сформованості у дошкільнят основних компонентів розумової діяльності були: інтерес до тестового завдання; особливості емоційного ставлення до процесу діяльності і її результату; прагнення продовжити роботу; запас знань і уявлень про навколишній світ; розуміння і прийняття завдання та ін.

Таблиця 5.9.

Статистичні значення показників вербального мислення у дітей ОГ до і після педагогічного експерименту

Тест	Медіана (інтерквартильний розмах) Me (25 %; 75 %) (n = 26)		Статистична значущість, p
	Початок навчального року	Кінець навчального року	
1	6,00 (5,00; 7,00)	8,00 (7,00; 8,00)	p<0,01
2	6,00 (3,00; 7,00)	8,00 (7,00; 8,00)	p<0,01
3	7,00 (5,00; 8,00)	7,50 (6,00; 8,00)	p<0,01
4	6,00 (5,00; 7,00)	7,00 (6,00; 8,00)	p<0,01
5	6,00 (5,00; 7,00)	7,00 (6,00; 8,00)	p<0,01

Примітка: 1 – відповіді на запитання, які закінчують речення; 2 – відповіді на запитання, які характеризують порівняння; 3 – відповіді на запитання *чому?*; 4 – відповіді на запитання *чим?*; 5 – відповіді на запитання, в яких потрібно перелічити чи об'єднати поняття.

Аналіз результатів дав змогу виявити, що в ОГ дітей 4–6 років з мовленнєвими відхиленнями спостерігалися статистично значущі відмінності рівня показників, що характеризують розвиток вербального мислення: тест 1 (відповіді на запитання, які закінчують речення), тест 2 (відповіді на запитання, які характеризують порівняння), тест 3 (відповіді на запитання *чому?*), тест 4 (відповіді на запитання *чим?*), тест 5 (відповіді на запитання, в яких потрібно

перелічити чи об'єднати поняття) на початку і в кінці навчального року ($p < 0,01$) (табл.5.9).

Так, в кінці навчального року, під час виконання тестових завдань, 75 % дітей ОГ завдання зацікавили, у них зберігався позитивний емоційний стан, вони розуміли завдання без додаткових роз'яснень, але іноді просили повторити, водночас розумові операції здійснювали правильно, могли вербально обґрунтувати своє рішення, намагалися міркувати й обдумувати, могли самі помітити і виправити помилки.

У КГ дітей 4–6 років з мовленнєвими відхиленнями також спостерігалися статистично значущі відмінності рівня показників, що характеризують розвиток вербального мислення на початку і в кінці навчального року (табл. 5.10).

Таблиця 5.10.

Статистичні значення показників вербального мислення у дітей КГ до і після педагогічного експерименту

Тест	Медіана (інтерквартильний розмах) Me (25 %; 75 %) (n = 34)		Статистична значущість, p
	Початок навчального року	Кінець навчального року	
1	5,00 (3,00; 7,00)	6,00 (4,00; 7,00)	$p < 0,01$
2	5,00 (3,00; 7,00)	6,00 (4,00; 7,00)	$p < 0,05$
3	5,00 (3,00; 7,00)	6,00 (4,00; 7,00)	$p < 0,01$
4	5,00 (4,00; 7,00)	6,00 (4,00; 7,00)	$p < 0,05$
5	5,00 (3,00; 6,00)	6,00 (3,00; 7,00)	$p < 0,01$

Примітка: 1 – відповіді на запитання, які закінчують речення; 2 – відповіді на запитання, які характеризують порівняння; 3 – відповіді на запитання *чому?*; 4 – відповіді на запитання *чим?*; 5 – відповіді на запитання, в яких потрібно перелічити чи об'єднати поняття.

За показниками відповідей на запитання, які закінчують речення ($p < 0,01$), що характеризують порівняння ($p < 0,05$), в яких потрібно перелічити чи об'єднати поняття ($p < 0,01$) і відповідей на запитання «чому?» ($p < 0,01$), «чим?» ($p < 0,05$) у дітей КГ прогрес був меншим, ніж у дітей ОГ.

Це можна пояснити тим, що в кінці навчального року під час виконання тестових завдань 65 % дітей КГ завдання зацікавили, але вони були готові припинити їх виконання і перейти до нового завдання, потребували постійного заохочення за будь-яке висловлювання ідей і бажання думати, вимагали роз'яснити завдання; розумові операції здійснювали в основному правильно, брали завдання, але їм потрібні були навідні запитання, свої помилки могли помітити самі, але здебільшого за допомогою додаткових запитань і пропозиції подумати.

У групі ЗД 4–6 років була виявлена тенденція до збільшення значень показників тесту 1 (відповіді на запитання, які закінчують речення), тесту 2 (відповіді на запитання, які характеризують порівняння), тесту 3 (відповіді на запитання «Чому?») і тесту 4 (відповіді на запитання «Чим?») ($p > 0,05$); статистично значущі відмінності спостерігалися тільки у значеннях показників тесту 5 ($p < 0,05$) (відповіді на запитання, в яких потрібно перелічити чи об'єднати поняття) – на початку і в кінці навчального року (табл. 5.11).

Таблиця 5.11.

Статистичні значення показників вербального мислення у групі ЗД до і після педагогічного експерименту

Тест	Медіана (інтерквартильний розмах) Ме (25 %; 75 %) (n = 37)		Статистична значущість, p
	Початок навчального року	Кінець навчального року	
1	9,00 (8,00; 9,00)	9,00 (9,00; 9,00)	$p > 0,05$
2	9,00 (8, 00; 9, 00)	9,00 (8,00; 9,00)	$p > 0,05$
3	9,00 (8,00; 9, 00)	9,00 (8,00; 9,00)	$p > 0,05$
4	9,00 (8,00; 9,00)	9,00 (800; 9,00)	$p > 0,05$
5	9,00 (8,00; 9,00)	9,00 (9,00; 9,00)	$p < 0,05$

Примітка: 1 – відповіді на запитання, які закінчують речення; 2 – відповіді на запитання, які характеризують порівняння; 3 – відповіді на запитання «чому?»; 4 – відповіді на запитання «чим?»; 5 – відповіді на запитання, в яких потрібно перелічити чи об'єднати поняття.

Протягом виконання тестових завдань у 70 % ЗД зберігався позитивний емоційний стан, завдання їх відразу зацікавили, вони швидко розуміли, не потребували роз'яснення, всі розумові операції здійснювали правильно і самостійно, могли вербально обґрунтувати своє рішення, міркували, обмірковували, самі помічали і виправляли помилки.

Вихідні показники свідчать, що ОГ і КГ на початку навчального року склали діти, які мали значення показників оцінювання вербального мислення на середньому рівні (5-6,9 балів), а групу ЗД – на високому (9-10 балів) (рис. 5.3).

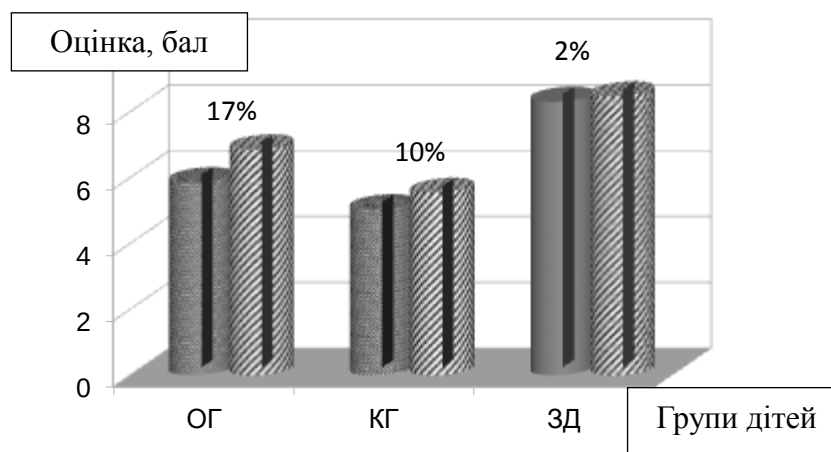

Рис. 5.3. Зміни показників вербального мислення у дітей 4–6 років до і після педагогічного експерименту.

■ А – початок навчального року; ■ В – кінець навчального року

У результаті використання танцювально-коригувальних занять у кінці навчального року повторно були проведені аналогічні визначення значень показників оцінювання вербального мислення у дітей дошкільного віку. Було виявлено, що ОГ склали дошкільнята, у яких значення мали рівень вище середнього (7-8,9 балів), КГ – середній (5-6,9 балів) і групу ЗД – високий рівень (9-10 балів). Водночас у дітей ОГ значення показників оцінювання вербального мислення в середньому зросли на 17 %, КГ – на 10 % і у групи ЗД – на 2 %.

Це можна пояснити тим, що регулярне сприйняття дітьми спеціально підібраної музики покращувало короткочасну пам'ять, а також підвищувало показники вербального і невербального інтелекту. При цьому підвищувалася чутливість не тільки слухового, але й зорового аналізаторів, оптимізувалися функції мозку, поліпшувалася регуляція довільних рухів, прискорювалася обробка інформації, що загалом позитивно позначалося на розумовій працездатності.

Проведена порівняльна характеристика змін показників вербального мислення дала змогу виявити статистично значуще його підвищення у дітей ОГ, що займалися за танцювально-коригувальною програмою, порівняно з дошкільнятами КГ ($p < 0,01$) (табл. 5.12).

Таблиця 5.12.

Результати змін показників вербального мислення у дітей 4-6 років до і після педагогічного експерименту

Тестування	Медіана (інтерквартильний розмах) Me (25 %; 75 %)		Статистична значущість, p
	ОГ (n = 26)	КГ (n = 34)	
Початок навчального року	5,85 (5,85; 5,92)	5,03 (4,79; 5,06)	p<0,01
Кінець навчального року	6,85 (6,69; 7,15)	5,53 (5,50; 5,65)	p<0,01

Подані результати переконливо свідчать про позитивні зміни вербального мислення у дітей ОГ за період навчального року.

Оскільки музично-ритмічна рухова активність є органічним злиттям двох видів мистецтв – музики і танцю, то для дітей з мовленнєвими відхиленнями це мало особливе значення. Організація танцювальних вправ розвивала у дітей увагу, пам'ять, внутрішню зібраність, сприяла формуванню цілеспрямованої діяльності. Це було пов'язане з тим, що властиві їм особливості рухової і психічної сфери добре піддавалися коригуванню. Танцювально-коригувальні заняття за допомогою музичного ритму розвивали пам'ять, увагу, мислення, уяву, пробуджували інтерес до творчої діяльності.

Особливий інтерес має порівняння результатів зміни координаційних здібностей у дітей 4–6 років з мовленнєвими відхиленнями і у здорових. Так здібності дитини до координаційних особливостей у процесі динаміки розвитку здійснювали, враховуючи музикальність (показник – 1), творчі вияви (показник – 2), координацію танцювальних рухів (показник – 3), пластичність (гнучкість) (показник – 4).

Аналіз результатів дав змогу виявити, що в ОГ дітей 4–6 років з мовленнєвими відхиленнями спостерігалися статистично значущі відмінності рівня показників, що характеризують координаційні здібності на початку і кінці навчального року ($p < 0,01$) (табл. 5.13).

Таблиця 5.13.

Статистичні значення показників координаційних здібностей у дітей ОГ до і після педагогічного експерименту

Показник	Медіана (інтерквартильний розмах) Me (25 %; 75 %) (n = 26)		Статистична значущість, p
	Початок навчального року	Кінець навчального року	
1	6,50 (5,00; 7,00)	8,00 (6,00; 9,00)	$p < 0,01$
2	7,00 (5,00; 8,00)	8,00 (6,00; 8,00)	$p < 0,01$
3	7,00 (5,00; 8,00)	8,00 (7,00; 9,00)	$p < 0,01$
4	6,50 (6,00; 8,00)	8,00 (7,00; 9,00)	$p < 0,01$

Примітка: 1 – музикальність; 2 – творчі вияви; 3 – координація танцювальних рухів; 4 – пластичність (гнучкість).

Крім того, під час занять з використанням танцювально-коригувальної програми були виявлені множинні функціональні зміни. Під впливом танцювально-коригувальних вправ у дітей відбувалася не тільки активація координаційних здібностей, а й розвиток когнітивних функцій, які пов'язані між собою.

З одного боку, танцювально-коригувальні вправи мали на увазі залучення короткочасної і довготривалої пам'яті (когнітивних елементів) для

запам'ятовування і відтворення танцювальних фігур. З іншого боку, ці вправи активно впливали на мотонейрони кори головного мозку, розвиваючи рухові центри. Водночас постійні зміни зв'язок і ритмів у танці, вочевидь, могли стимулювати нейрони головного мозку до перемикання, розвиваючи функціональну рухливість нервових процесів [205, 206].

Ця теза підтверджується тим, що діти ОГ змогли самостійно провести випускний концерт. Так, вони вели концерт, показували шоу-номери, співали, читали вірші і танцювали, що свідчить про позитивний вплив розроблених засобів на коригування відхилень мовлення.

Дещо іншим був аналіз результатів в КГ дітей 4–6 років. Як і в ОГ, в КГ спостерігалися статистично значущі відмінності рівня показників, що характеризують музикальність, творчі вияви, координацію танцювальних рухів, пластичність (гнучкість) на початку і в кінці навчального року ($p < 0,01$) (табл. 5.14), але прогрес був меншим, ніж у дітей ОГ.

Таблиця 5.14.

Статистичні значення показників координаційних здібностей у дітей КГ до і після педагогічного експерименту

Показник	Медіана (інтерквартильний розмах) Me (25 %; 75 %) (n = 34)		Статистична значущість, p
	Початок навчального року	Кінець навчального року	
1	5,00 (4,00; 7,00)	6,00 (5,00; 7,00)	$p < 0,01$
2	5,00 (5,00; 7,00)	6,00 (5,00; 7,00)	$p < 0,01$
3	6,00 (5,00; 7,00)	7,00 (6,00; 8,00)	$p < 0,01$
4	5,50 (5,00; 7,00)	7,00 (6,00; 7,00)	$p < 0,01$

Примітка: 1 – музикальність; 2 – творчі вияви; 3 – координація танцювальних рухів; 4 – пластичність (гнучкість).

Отриманий результат, можливо, пов'язаний з тим, що в КГ заняття проводили за стандартною хореографічною програмою без додавання нових коригувальних компонентів (казко-терапії, фітбол-танцювальної гімнастики,

логоритміки, ігрофітнесу, танцювальних ігор і боїв тощо), які використовуються в ОГ. Відповідно стандартна хореографічна програма була досить розвивальною, але менш ефективною, ніж танцювально-коригувальна. У КГ головним завданням процесу хореографічного виховання було забезпечення рекомендованого навчальною програмою ритмо-рухового режиму [219], спрямованого на формування елементарних основ хореографічної культури.

Як бачимо з таблиці 5.15, в групі ЗД 4–6 років не спостерігалися статистично значущі відмінності рівня показників, що характеризують музикальність, творчі вияви, координацію танцювальних рухів, пластичність (гнучкість) на початку і в кінці навчального року, але була виявлена тенденція до збільшення значень цих показників ($p > 0,05$).

Таблиця 5.15.

Статистичні значення показників координаційних здібностей у групі ЗД до і після педагогічного експерименту

Показник	Медіана (інтерквартильний розмах) Me (25 %; 75 %) (n = 37)		Статистична значущість, p
	Початок навчального року	Кінець навчального року	
1	9,00 (6,00; 9,00)	9,00 (7,00; 9,00)	$p > 0,05$
2	9,00 (7,00; 9,00)	9,00 (7,00; 9,00)	$p > 0,05$
3	8,00 (6,00; 9,00)	9,00 (8,00; 9,00)	$p > 0,05$
4	9,00 (8,00; 9,00)	9,00 (8,00; 9,00)	$p > 0,05$

Примітка: 1 – музикальність; 2 – творчі вияви; 3 – координація танцювальних рухів; 4 – пластичність (гнучкість).

Це пояснюється тим, що ця категорія дітей не мала мовленнєвих порушень і виконувала стандартну хореографічну програму.

У групі ЗД, також як і в КГ, головним завданням процесу хореографічного виховання було забезпечення рекомендованого навчальною програмою ритмо-рухового режиму [213], спрямованого на формування елементарних засад хореографічної культури.

У 60 % ЗД була висока рухова активність, хороша координація рухів і здатність до танцювальної імпровізації. Ці діти могли передати характер мелодії, самостійно почати і закінчити рух разом з музикою, змінювати рухи відповідно до кожної частини музики; вони мали стійкий інтерес і виявляли потребу до сприйняття рухів під музику, могли ударами передати ритмічний малюнок, що відповідає високому рівню розвитку координаційних здібностей.

На початку навчального року приблизно у 55 % дітей як ОГ, так і КГ значення показників оцінювання координаційних здібностей мали середній рівень (5-6,9 балів), який характеризувався слабкою творчою активністю, досить простими й однотипними рухами, відтворенням нескладного ритму, передачею тільки загального характеру і темпу музики, але при цьому виразом своїх почуттів у русі, легкою передачею характеру персонажів в образно-ігрових рухах, правильним виконанням вправ на координацію після повторного показу.

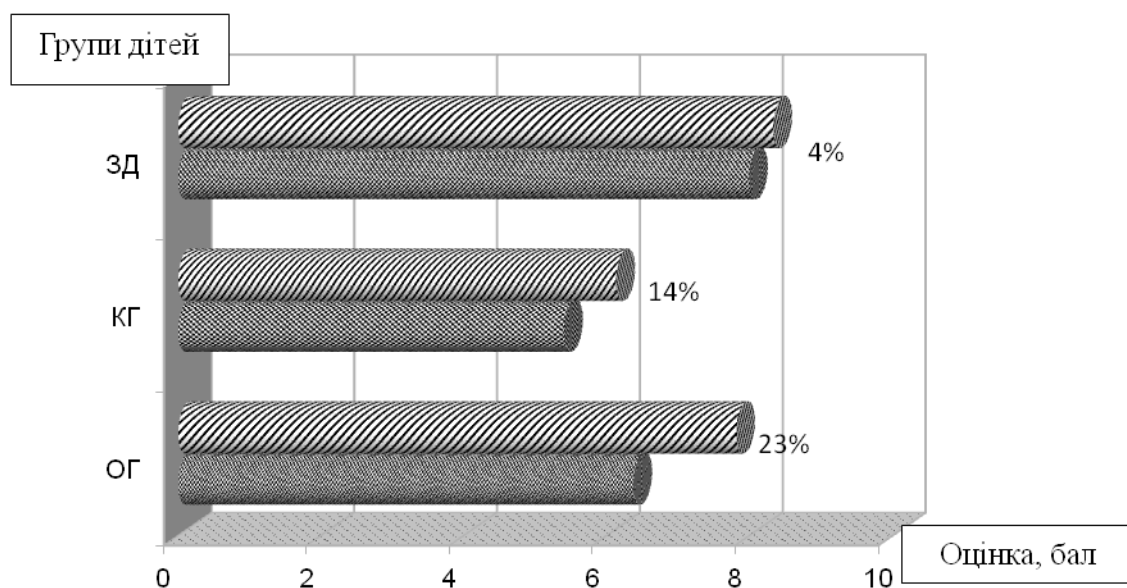

Рис. 5.4. Зміни показників координаційних здібностей у дітей 4–6 років до і після педагогічного експерименту.

■ А – початок навчального року; ■ В – кінець навчального року

У групи ЗД значення показників оцінювання координаційних здібностей мали рівень вище середнього (7-8,9 балів) як на початку, так і в кінці навчального року (рис. 5.4).

У результаті застосування танцювально-коригувальних занять у кінці навчального року були повторно проведені аналогічні визначення значень показників оцінювання координаційних здібностей у дітей дошкільного віку. Було виявлено, що ОГ, як і групу ЗД, склали дошкільнята, які мали значення показників оцінювання координаційних здібностей на рівні вищому за середній (7-8,9 балів), а КГ – на середньому рівні (5-6,9 балів). При цьому значення показників ОГ в середньому збільшилися на 23 %, КГ – на 14 % і групи ЗД – на 4 %.

Як показали дослідження, ОГ дітей 4–6 років з мовленнєвими відхиленнями значно поліпшила всі показники виявлення координаційних здібностей, оскільки розвиваючи свій мозок, вони не просто рухалися, а рухалися вільно, ритмічно, музикально і при цьому проспівували, прораховували, проговорювали, «проплескували» і «протупцювали» різні казково-танцювальні сюжети.

Таблиця 5.16.

Результати змін показників координаційних здібностей у дітей 4-6 років до і після педагогічного експерименту

Тестування	Медіана (інтерквартильний розмах) Me (25 %; 75 %)		Статистична значущість, p
	ОГ (n = 26)	КГ (n = 34)	
Початок навчального року	6,37 (6,24; 6,40)	5,40 (5,32; 5,52)	p<0,05
Кінець навчального року	7,81 (7,58; 8,00)	6,13 (5,90; 6,32)	p<0,05

Розроблена танцювально-коригувальна програма сприяла вияву у дітей таких функцій, як пам'ять, увага, мислення, уява, функціональна рухливість нервових процесів. Крім того вона допомогла залучити дітей з мовленнєвими відхиленнями до творчого процесу і пробудила їх інтерес до діяльності. Головним

досягненням є те, що діти стали краще говорити, активно входити в контакт і відчувати ритм музики.

Проведена порівняльна характеристика змін показників координаційних здібностей дала змогу виявити їх статистично значуще підвищення у дітей ОГ, що займалися за танцювально-коригувальною програмою, порівняно з КГ ($p < 0,05$) (табл. 5.16).

Отже, подані у цьому розділі результати суб'єктивного оцінювання зміни когнітивних функцій у дітей 4–6 років під впливом занять з використанням танцювально-коригувальної програми свідчать про їх позитивне значення у коригуванні відхилень мовлення.

Встановлено вірогідні поліпшення вияву когнітивних функцій і координаційних здібностей у дітей 4–6 років з мовленнєвими відхиленнями. Показано, що за всіма тестованими значеннями ОГ дуже близька до групи здорових однолітків. Позитивна динаміка розвитку когнітивних функцій і координаційних здібностей у дітей з мовленнєвими відхиленнями свідчить про ефективність цієї методики.

Використовуючи отримані дані про психофізичний розвиток, когнітивні функції й координаційні здібності на початку і в кінці навчального року, тобто до і після застосування танцювально-коригувальної програми занять, для визначення зміни однорідності групи дітей (26 осіб), за комплексністю цих характеристик було проведено кластерний аналіз.

Він показав, що на початку навчального року 50 % дітей мали значення показників вищі за середні (7-8,9 балів), 38 % – середні (5-6,9 балів), 12 % – нижчі за середні (3-4,9 балів), а в кінці – 77 % дітей мали значення вищі за середні (7-8,9 балів), 19 % – середні (5-6,9 балів), і лише 4 % – нижчі за середні (3-4,9 балів) (рис. 5.5).

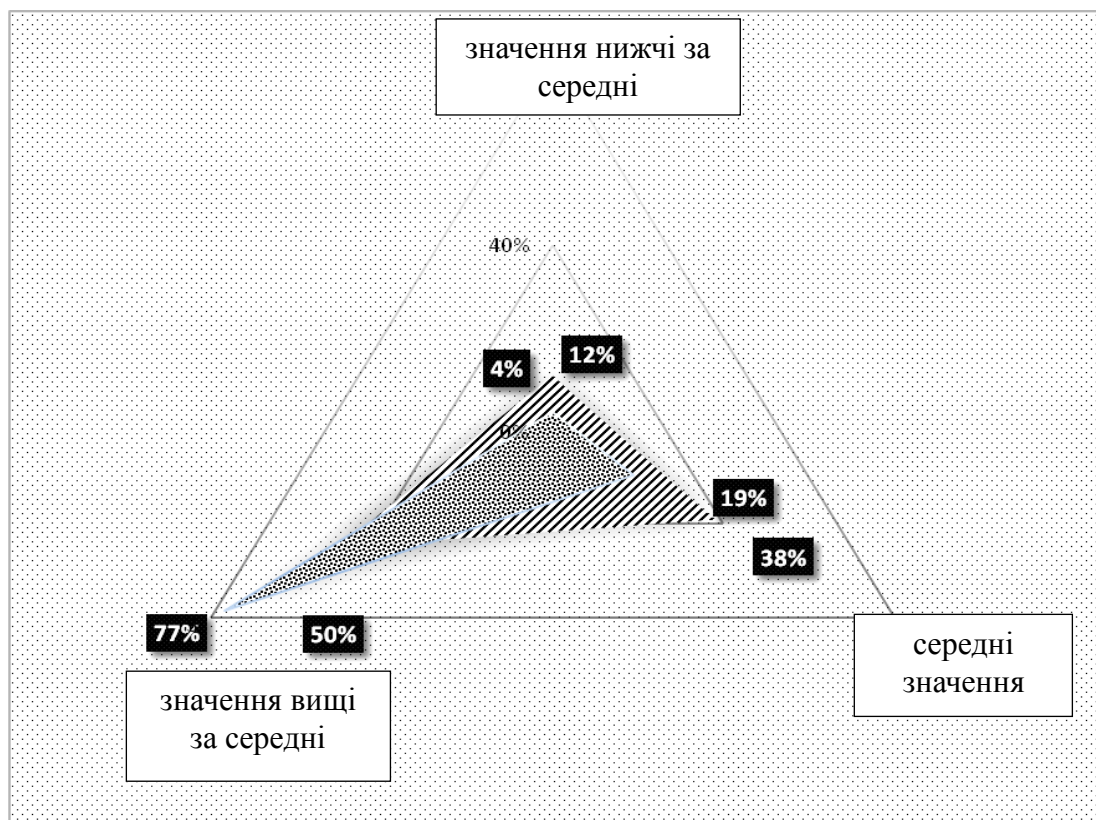

Рис. 5.5. Зміна розподілу дітей ОГ за однорідністю проаналізованих характеристик психофізичного розвитку, когнітивних функцій і координаційних здібностей до і після педагогічного експерименту (за результатами кластерного аналізу).

■ А – початок навчального року; ■ В – кінець навчального року

Результати цієї частини дослідження показали, що як метод для оцінювання ефективності занять з елементами танцювальних вправ може бути використаний кластерний аналіз, який визначає однорідність психофізичного розвитку, когнітивних функцій і координаційних здібностей у дітей ОГ з мовленнєвими відхиленнями.

5.3 Оцінювання стану мовлення

Оцінювання ефективності танцювально-коригувальної програми проведення занять з інтеграцією музики, руху і слова, розробленої для виявлення

якісних змін у розвитку всіх мовленнєвих компонентів, впорядкованості рухової активності у дітей 4–6 років здійснювали за допомогою різних методичних підходів. Так, були проаналізовані результати опитування експертів: логопеда, психолога, музичного керівника, вихователя-методиста і вихователя, які протягом навчального року здійснювали спостереження за зміною психофізичного, когнітивного і мовленнєвого розвитку дітей, після чого давали свою оцінку. Отже, метод експертного оцінювання здійснювався шляхом колективного обговорення результатів вивчення змін стану мовлення дітей 4–6 років під впливом танцювально-коригувальної програми.

Було виявлено, що колективне оцінювання підтвердило позитивний вплив танцювально-коригувальних занять на коригування мовленнєвих відхилень, зміни в когнітивних процесах і психофізичному стані дітей з мовленнєвими відхиленнями.

Приблизно у 89 % дітей експерти відмітили зміни в таких когнітивних процесах, як сприйняття, увага, пам'ять, мислення, спілкування, музикальність, творчі вияви. Думки експертів узгоджені, коефіцієнт конкордації $W = 0,82$ ($p < 0,05$). Більшість з них вказали, що використовують в іграх з дітьми на своїх заняттях танцювально-коригувальні вправи, які сприяють коригуванню мовлення. Також здійснювали суб'єктивне оцінювання фізичного стану, яке показало його поліпшення у 80 % дітей.

Наступним завданням нашого дослідження було провести комплексне оцінювання стану мовлення дітей дошкільного віку з мовленнєвими відхиленнями до і після проведення занять за розробленою нами танцювально-коригувальною програмою та показати її ефективність.

У всіх структурних компонентах танцювально-коригувальних занять застосовувалися ігри та вправи, спрямовані на коригування мовленнєвих функцій: формування швидкості і точності реакції на звукові або вербальні сигнали; освоєння різних якостей уваги, всіх видів пам'яті, словесної регуляції дій на підставі узгодження слів і рухів; розвиток вміння реалізовувати запрограмовані дії за умовним сигналом. Залежно від засвоєння необхідних елементів ускладнювали

вправи, фігури, музичний супровід і ритм, додавали узгодженість слів і рухів, здійснювали реалізацію запрограмованих дій за умовним сигналом, удосконалювалася зорова орієнтація у просторі, концентрувалося подання на виразності образу, створювалися ситуації для виконання спільних дій і творчих завдань.

Діти обстежувалися на початку і в кінці навчального року. Оцінювалися такі компоненти мовлення: показник 1 – граматична складова (зміна іменників за числами); показник 2 – вимова звуків (повторення пропозицій); показник 3 – фонематична складова (аудіювання та візуалізація предмета); показник 4 – лексична складова (ідентифікація предметів і смислове узагальнення); показник 5 – складова структура слів (кількість складів).

На підставі отриманих даних було виявлено, що в ОГ дітей 4–6 років з мовленнєвими відхиленнями спостерігалися статистично значущі відмінності в рівні показників, що характеризують вимову звуків, граматичну, фонематичну і лексичну складові, складову структуру слів на початку і кінці навчального року ($p < 0,01$) (табл. 5.17).

Таблиця 5.17.

Статистичні значення показників стану структурних компонентів мовлення у дітей ОГ до і після педагогічного експерименту

Показник	Медіана (інтерквартильний розмах) Me (25 %; 75 %) (n = 26)		Статистична значущість, p
	Початок навчального року	Кінець навчального року	
1	6,50 (4,00; 8,00)	8,00 (5,00; 9,00)	p<0,01
2	6,50 (4,00; 8,00)	7,50 (6,00; 9,00)	p<0,01
3	6,50 (5,00; 7,00)	8,00 (6,00; 10,00)	p<0,01
4	7,00 (6,00; 7,00)	8,00 (7,00; 9,00)	p<0,01
5	8,00 (7,00; 8,00)	8,50 (8,00; 10,00)	p<0,01

Примітка: 1 – граматична складова; 2 – вимова звуків; 3 – фонематична складова; 4 – лексична складова; 5 – складова структура слів.

Так, у 85 % дітей ОГ в кінці навчального року такі процеси, як аудіювання та візуалізація предмета, зміна іменників за числами характеризувалися правильним виконанням з допомогою дорослого. Під час повторення речень всі звуки діти вимовляли правильно, іноді було нестійке вимовляння одного звуку, однак спостерігалось уповільнене і напружене вимовляння складової структури слова, ідентифікації предметів і смислового узагальнення.

Аналіз результатів дав змогу виявити, що у КГ дітей 4–6 років з мовленнєвими відхиленнями також спостерігалися статистично значущі відмінності рівня показників, що характеризують граматичну ($p < 0,01$) та лексичну ($p < 0,05$) складові, вимову звуків ($p < 0,01$), складову структуру слів ($p < 0,01$) на початку і в кінці навчального року (табл. 5.18). А в рівні показників, що характеризують фонематичну складову не спостерігалися статистично значущих відмінностей ($p > 0,05$), але була виявлена тенденція до збільшення.

Таблиця 5.18.

Статистичні значення показників стану структурних компонентів мовлення у дітей КГ до і після педагогічного експерименту

Показник	Медіана (інтерквартильний розмах) Me (25 %; 75 %) (n = 34)		Статистична значущість, p
	Початок навчального року	Кінець навчального року	
1	5,00 (4,00; 6,00)	6,00 (4,00; 6,00)	$p < 0,01$
2	5,00 (4,00; 5,00)	5,00 (4,00; 6,00)	$p < 0,01$
3	4,50 (4,00; 6,00)	5,00 (4,00; 6,00)	$p > 0,05$
4	6,00 (5,00; 6,00)	6,00 (5,00; 6,00)	$p < 0,05$
5	6,00 (5,00; 6,00)	6,00 (5,00; 7,00)	$p < 0,01$

Примітка: 1 – граматична складова; 2 – вимова звуків; 3 – фонематична складова; 4 – лексична складова; 5 – складова структура слів.

Ймовірно це можна пояснити тим, що особлива увага зверталася на стан зв'язного мовлення у дітей, його правильне лексико-граматичне оформлення, а також уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, оскільки

нерівномірність розвитку мислення, як правило, виявляється у формах, пов'язаних з розвитком мовлення, наочно-образного і словесного мислення, що узагальнюється функцією слова.

Отже, у дітей 4–6 років з відхиленнями мовлення під впливом занять з використанням розробленої танцювально-коригувальної програми були встановлені позитивні мовленнєві зміни.

Підтвердженням позитивних змін в мовленнєвих функціях є результати участі дітей ОГ у святкових ранках. Так, якщо на початку навчального року дітям було важко у публічній мовленнєвій демонстрації, то в кінці навчання вони були і ведучими, і показували шоу-номери, сміливо співали, читали вірші і танцювали. Це може бути пояснене тим, що діти ОГ свідоміше і з великою зацікавленістю ставилися до хореографічних занять.

З вихідних показників бачимо, що ОГ і КГ на початку навчального року склали діти, які мали значення показників, які характеризують зміну іменників за числами, повторення речень, а також аудіювання та візуалізацію предмета, ідентифікацію предметів і їх смислове узагальнення, кількість складів – перебували на середньому рівні (5-6,9 балів).

Очевидно, танцювально-коригувальні вправи сприяли активації короткочасної і довготривалої пам'яті (когнітивних елементів) для відтворення танцювальних фігур, чинили активний вплив на мотонейрони кори головного мозку, розвиваючи рухові центри. Так, постійні зміни танцювальних зв'язок і ритмів в танці стимулювали нейрони головного мозку до перемикання, розвиваючи функціональну рухливість нервових процесів. Водночас, ймовірно, спеціально підібрана музика оптимізувала діяльність мозку, сприяла розвитку вербального і невербального інтелекту.

Щодо цього розроблені нами танцювально-коригувальні заняття допомогли творчо реалізувати потребу у формуванні характеру, розвиток ініціативи, волі, виявлення обдарувань і природних здібностей, розвинути почуття ритму, зміцнити скелет і мускулатуру, стимулювати пам'ять, увагу, мислення й уяву, що було важливим фактором як соматичного здоров'я, так і фізичного розвитку.

Для оцінювання результатів використання танцювально-коригувальних занять у кінці навчального року повторно були проведені аналогічні визначення значень показників стану мовлення у дітей дошкільного віку. Було виявлено, що ОГ склали дошкільнята, у яких значення показників були на рівні вищому за середній (7-8,9 балів), а КГ – на середньому рівні (5-6,9 балів). При цьому значення показників ОГ в середньому збільшилися на 24 %, контрольної – на 7 % (рис. 5.6).

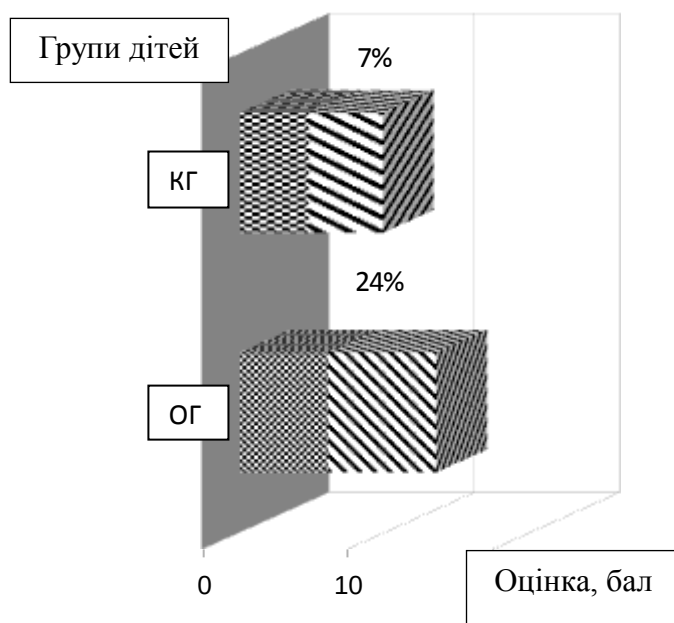

Рис. 5.6. Зміни стану мовлення у дітей 4–6 років до і після педагогічного експерименту.

■ А – початок навчального року; ■ В – кінець навчального року

Оскільки сприйняття музики здійснюється обома півкулями, можна припустити, що у корі головного мозку під час правильно організованих занять з елементами танцювальних вправ виникає складна функціональна система фокусів взаємозалежної активності не тільки в різних сенсорних (слухових, зорових, тактильних, пропріоцептивних тощо), але і в рухових і лобових зонах кори великих півкуль, також і в зоні Брока, яка бере участь у формуванні мовлення.

Проведена порівняльна характеристика змін показників оцінювання стану мовлення дала змогу виявити статистично значуще підвищення у дітей ОГ, що

займалися за танцювально-коригувальною програмою, порівняно з КГ ($p < 0,01$) (табл. 5.19).

Таблиця 5.19.

Результати змін стану мовлення у дітей 4-6 років до і після педагогічного експерименту

Тестування	Медіана (інтерквартильний розмах) Me (25 %; 75 %)		Статистична значущість, p
	ОГ (n = 26)	КГ (n = 34)	
Початок навчального року	6,04 (5,88; 6,27)	4,74 (4,62; 5,24)	$p < 0,01$
Кінець навчального року	7,46 (7,08; 7,50)	5,09 (4,85; 5,47)	$p < 0,01$

Отримані результати підтвердили актуальність використання нетрадиційних різноманітних засобів і методів фізичного, естетичного та музичного виховання дітей. Це дало змогу наситити освітній процес позитивними емоціями, що значною мірою збагатило інтелектуальний та емоційний розвиток дітей. В цілому такий підхід призводить до підвищення ефективності розвитку когнітивних функцій, фізичних якостей і психофізичного розвитку у дітей дошкільного віку з мовленнєвими відхиленнями.

Висновки до розділу 5

Згідно з аналізом результатів оцінки когнітивних функцій було показано, що у дітей дошкільного віку з мовленнєвими відхиленнями відбулося зростання продуктивності і стійкості уваги, пам'яті, мислення та уяви, водночас сформувалася стійка потреба виконувати освоєні вправи. Це підтверджується тим, що в ОГ спостерігалися статистично значущі відмінності рівня показників, що характеризують розвиток вербального мислення, на початку і кінці навчального року ($p < 0,01$).

Проведена порівняльна характеристика змін показників вербального мислення дала змогу виявити статистично значуще його підвищення у дітей ОГ, що займалися за танцювально-коригувальною програмою проведення занять, порівняно з КГ ($p < 0,01$).

За результатами анкетування, 100 % батьків дітей ОГ вважають, що розроблений процес організації танцювально-коригувальних занять сприяв коригуванню мовних відхилень.

Після впровадження танцювально-коригувальних занять у дітей ОГ спостерігалися статистично значущі позитивні відмінності психофізичного розвитку, когнітивних функцій і координаційних здібностей ($p < 0,01$), у процесі формувального педагогічного експерименту у 77 % дітей вони були вищими за середні (7-8,9 балів), у 19 % – середніми (5-6,9 балів), і лише у 4 % – нижчими за середні (3-4,9 балів).

У кінці навчального року було виявлено, що ступінь збільшення показників, що характеризують швидкість і точність рухових дій, динамічну і статичну витривалість в ОГ склав 14 %, в КГ – 7 %, а в групі ЗД – 1 %. Тобто ці діти вже опановували складні рухові вміння і починали виконувати рухи більш усвідомлено і довільно. Аналогічні зміни відбулись в характері статичної і динамічної координації, швидкості й одночасності, сили і виразності виконання рухів: в ОГ – на 11 %, в КГ – на 5 % і в групі ЗД – на 2 %. При цьому координаційні здібності в ОГ у середньому збільшилися на 23 %, в КГ – на 14 % і в групі ЗД – на 4 %.

Проведена порівняльна характеристика основних фізичних якостей, психомоторного розвитку ($p < 0,01$), координаційних здібностей ($p < 0,05$) дала змогу виявити статистично значуще їх підвищення у дітей ОГ, які займалися за танцювально-коригувальною програмою, порівняно з КГ.

Колективне експертне оцінювання також підтвердило позитивний вплив танцювально-коригувальних занять на виправлення мовленнєвих відхилень, зміни у когнітивних процесах і психофізичному стані дітей з відхиленнями мовлення.

Проведена порівняльна характеристика змін показників оцінювання стану мовлення дала змогу виявити статистично значуще підвищення у дітей ОГ, що займалися за танцювально-коригувальною програмою, порівняно з КГ ($p < 0,01$).

Ефективність впровадження розроблених педагогічних технологій в процесі проведення занять з елементами танцювальних вправ з дошкільнятами підтверджується виявленими позитивними змінами у мовленнєвому і психофізичному розвитку, когнітивних функціях і координаційних здібностях.

Результати формувального експерименту свідчать про те, що запропонована танцювально-корекційна технологія на підставі спеціально розроблених комплексів вправ – логоритміки, фітбол-танцювальної гімнастики, танцювальної казко-терапії, ігрофітнесу, креативної партерної гімнастики, ігротанців – позитивно вплинули на стан мовлення і когнітивні функції дітей дошкільного віку з відхиленнями мовлення.

Отримані результати дослідження опубліковано в наукових працях 151–159.

РОЗДІЛ 6

АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналітичне вивчення проблеми мовленнєвих відхилень і ролі танцювальних вправ у їх коригуванні дошкільнят дало змогу виявити таке.

Як відомо [123–125], у процесі розвитку мовлення формуються вищі форми пізнавальної діяльності, здатності до понятійного мислення. Слово є власним узагальненням і не тільки одиницею мовлення, а й компонентом мислення, згідно з теорії розвитку мовлення А. Р. Лурія. Ці значення не тотожні і якоюсь мірою незалежні один від одного. Таким чином, в процесі психічного розвитку дитини виникає складна, якісно нова єдність – мовно-розумова діяльність.

Отже, відхилення мовлення що виникають, тою чи тою мірою негативно впливають на психічний розвиток дитини взагалі, відображаються на її поведінці, діяльності [223, 231]. Відхилення мовлення можуть позначатися на розумовому розвитку, на формуванні вищих рівнів пізнавальної діяльності, обмежувати соціальні (мовні) контакти [41, 64].

Відхилення мовлення й обмеженість спілкування, що виникла через нього, також можуть викликати порушення психіки, негативно впливати на формування особистості дитини, на емоційно-вольову сферу, сприяючи розвитку сором'язливості, нерішучості, відчуженості, відчуття неповноцінності [118, 198, 222]. Все перераховане вище є підставою для того, щоб виявлення й усунення відхилень мовлення здійснювалося у якомога більш ранньому віці.

Фахівці визначають, що хоча інтенсивне становлення мовлення відбувається у період раннього дитинства (1-3 роки) [173, 179, 181, 201, 209], мовленнєві відхилення виявляються дещо пізніше, тобто у дошкільному віці. Своєчасне їх виявлення сприяє швидкому їх усуненню, що позитивно впливає на формування особистості і на психічний розвиток дитини в цілому [43, 51, 78, 96, 111, 132, 187].

Проведений нами літературний пошук показав, що традиційне дошкільне фізичне і хореографічне виховання не передбачає використання спеціальних

педагогічних технологій, що забезпечують коригування мовленнєвих відхилень у дітей.

У вивченні психології дитини жодному явищу не приділяється стільки уваги, скільки мисленню і мовленню, які є основою інтелекту. За М. М. Поддяковим [166], розвиток словесно-логічного мислення у дітей відбувається як мінімум за два етапи. На першому – дитина засвоює значення слів, які стосуються предметів і явищ, вчиться користуватися ними для вирішенні завдань, на другому – пізнає систему понять, які визначають стосунки, а також засвоює логіку судження, що визначає початок шкільного навчання. Якщо у цей період виникають ускладнення у спілкуванні, недостатня фізична активність тощо, то розвиваються порушення, які перешкоджають навчанню.

У логопедії розрізняють поняття норми і порушень мовлення [41, 222]. Під нормою розуміють загальноприйняті варіанти вживання слів у процесі мовленнєвої діяльності. Порушення мовлення визначається як відхилення від мовної норми, яке ускладнює вербальну комунікацію.

Мовленнєві відхилення характеризуються такими особливостями [96]: вони не відповідають віку мовця; не є діалектизмами, безграмотністю мовлення та вираженим незнання мови; пов'язані з відхиленнями у функціонуванні психофізіологічних механізмів мовлення; часто мають негативний вплив на подальший психічний розвиток дитини; носять стійкий характер і самотійно не зникають; вимагають певного логопедичного впливу залежно від їх характеру.

Подальший аналіз літератури показав, що в дитячому віці одним з найпоширеніших психолого-педагогічних порушень є затримка психічного розвитку (ЗПР) [57, 127, 169, 184]. За даними ВООЗ, вона наявна у 30 % дітей, які йдуть до школи. У свою чергу, згідно з визначенням, затримкою психічного розвитку є таке порушення темпу розвитку дитини, коли у неї окремі психічні функції (увага, пам'ять, мислення, воля, емоції, мовлення) нижчі за встановлені норми [19, 86, 169, 184]. Серед найважливіших виявів, що характеризують ЗПР, є порушення не тільки когнітивних процесів: пам'яті, уваги, мислення, але й мовлення [57, 127, 184].

У свою чергу, згідно з численними даними досліджень різних авторів [3, 9, 29, 37–39, 254], розвиток дошкільнят багато у чому пов'язаний з інтенсивністю рухової активності [180, 189, 207, 244, 248, 265].

Аналіз результатів наукових досліджень виявив, що особливе місце у механізмах формування мовлення мають: увага, пам'ять, мислення, уява [18, 19].

Так здійснений нами аналіз дав змогу підтвердити висновки спеціалістів про те, що, максимальне напруження уваги в одних дітей виявляється на початку виконання завдання, потім воно поступово знижується, в інших – зосередження уваги настає у процесі діяльності, у деяких спостерігається його періодичність. У свою чергу, порушення уваги веде до погіршення почерку, а це вже порушення рухової активності. При цьому численні психолого-педагогічні та клінічні спостереження показали, що недостатня сформованість процесів пам'яті часто є головною причиною труднощів у шкільному навчанні [18, 19, 56, 106, 109, 138].

Дослідниками встановлено, що у першу чергу увага і пам'ять впливають на розвиток мислення і мовлення, на сприйняття уявлень про навколишній світ, сформованість механізмів довільних рухів [19, 56, 106, 138, 146]. А якщо говорити про творчу діяльність, крім уваги, пам'яті, мислення потрібно звернути увагу на розвиток уяви, яка лежить в підставі творчої діяльності [56, 106, 138, 146, 163]. Зокрема, нами було виявлено, що у дітей з мовленнєвими відхиленнями уява знижена.

Особливості розвитку когнітивних функцій давно привертають увагу вітчизняних і зарубіжних дослідників [19, 109, 169, 202, 231, 236]. Вони доводять, що ті з когнітивних процесів, які перебувають під меншим генетичним впливом і відповідно значним впливом середовища, краще піддаються розвитку за допомогою спеціальних коригувальних занять [69, 169, 202, 231, 246]. Це має велике значення, а отже, робота з ними більш перспективна для дітей з відхиленнями мовлення. Проведений нами аналіз додатково позначив, що для дитини з мовленнєвими відхиленнями можна підібрати методику, яка допоможе їй відновити когнітивні функції до норми.

На підставі літературного пошуку, участі в майстер-класах, спеціальних тренінгах, семінарах, ми провели аналіз напрямів психокоригувальної роботи з дошкільнятами, які мають мовленнєві відхилення, що дало змогу нам оцінити їх ефективність (тренінги з розвитку здібностей уяви, образотворчих, артистичних, музичних, координаційних здібностей). Було виявлено, що найістотнішим компонентом оволодіння складним комплексом рухових дій і формування спеціальної координації рухів є використання танцювальних вправ. Вони не тільки розвивають різні фізичні якості і пов'язані з ними здібності, наприклад, почуття ритму й інші навички, а й сприяють активізації ділянок моторної зони кори великих півкуль, які відповідають за загальну рухову активність, і тих, які формують довільну регуляцію мовленнєвих функцій.

Цьому сприяє, в поєднанні з танцювально-руховою діяльністю, формування процесів уяви. Для цього ми використовували танцювально-рухову казко-терапію. Хороший ефект був і від поєднання танцювально-рухової казко-терапії з фітбол-танцювальною гімнастикою. Також додатково використовували ігротерапію, рухливі танцювальні ігри та інші засоби.

Для покращення фізичного стану та коригування мовленнєвих відхилень ми рекомендували такі спрямовані впливи танцювальними вправами на подолання мовленнєвих відхилень. У першу чергу, це підбір вправ на різні види ходьби і бігу в поєднанні зі становленням мовного дихання і регуляцією м'язового тону голосу. Окремо здійснювали коригування дикції, артикуляції, статичної та динамічної координації рухів, дрібної і мімічної моторики. Використовували вправи на зміну рухів, створення навичок правильної постави, підвищення загального рівня фізичної підготовленості тощо.

Фахівці у галузі педагогіки рекомендують використовувати органічний зв'язок мови рухів з мовою музики та словом [58, 113, 164, 174, 183]. Тому ми використовували музично-рухливі ігри, логоритміку, фітбол-танцювальну гімнастику. Остання, за даними [182, 190, 192, 205], нормалізує можливості не тільки нервово-м'язової, але й респіраторної і серцево-судинної систем організму, а також покращує пам'ять, увагу, емоційний стан, процеси адаптації.

Отже, можна зробити висновок про те, що хоча проблеми коригування мовленнєвих відхилень, засобів фізичного виховання і спрямованості їх впливу добре відомі, але досі немає технологічних розробок процесу занять з елементами танцювальних вправ для дошкільнят з одночасним коригуванням мовленнєвих відхилень.

Тому наступним етапом нашої наукової діяльності була розробка такої методики занять з елементами танцювальних вправ для дошкільнят, яка, крім оздоровчого ефекту, сприяла повноцінному психофізичному розвитку і коригуванню мовленнєвих відхилень.

Для цього ми розробили навчальну програму танцювально-коригувальної спрямованості для дошкільнят з мовленнєвими відхиленнями.

Представлені результати наукового пошуку фахівців демонструють лише фрагментарні данні, окремі методики у вигляді практичних рекомендацій, тому нашим інноваційним підходом у змісті й організації занять з елементами танцювальних вправ стало використання коригувальних засобів у відповідній послідовності їх застосування.

Перед тим, як сформулювати необхідний для вирішення поставлених завдань процес занять з елементами танцювальних вправ, ми проаналізували стан мовлення, психофізичного розвитку, когнітивних функцій і координаційних здібностей дітей 4–6 років. Також проводили анкетування батьків цих дітей.

Проведені нами попередні дослідження дали змогу підтвердити сформований фахівцями погляд на те, що батьки проводять роботу з розвитку мовлення своїх дітей, але недостатньо.

Нами було розширено спектр дослідження щодо зацікавленості батьків у розвитку мовлення своїх дітей, однак було виявлено, що не всі батьки визначили свою провідну роль в її формуванні та розвитку. Згідно з анкетними даними, 47 % батьків грають з дітьми в ігри, які сприяють розвитку мовлення, при цьому 67 % – здійснюють роботу зі своїми дітьми над вдосконаленням мовлення, 45 % – турбує мовний розвиток своєї дитини, але лише 14 % з них звертають увагу на те, що їх дитина допускає в мові граматичні помилки.

У результаті нашого дослідження знайшли підтвердження дані [223, 231 та ін.] про те, що значний відсоток мовних порушень виявляється у дошкільному віці, який є сенситивним періодом для розвитку мовлення.

Аналіз результатів здійсненого оцінювання показав, що на початку навчального року у дітей 4–6 років з відхиленнями мовлення значення показників відповідали середньому рівню (5-6,9 балів) мовленнєвого розвитку, також у них не була сформована достатня увага до свого фізичного стану, що спричинило недостатню фізичну підготовленість.

Відомо, що основним компонентом фізичного виховання є рухова активність, саме через неї дитина пізнає навколишній світ, внаслідок чого розвиваються її психічні процеси: мислення, увага, воля, самостійність тощо. Чим більшою кількістю різноманітних рухів опанує дитина, тим ширші можливості для формування пізнавальних процесів, тим повноцінніше здійснюється її розвиток [29, 256, 257]. Проведені нами дослідження рухових якостей показали, що в обстежених дітей з мовленнєвими відхиленнями, порівняно зі здоровими дітьми, згідно із запропонованими для порівняння в спеціальній літературі даними [56], були виявлені певні особливості. Нами підтверджено й доповнено наукові дані [12, 14, 29, 40, 208 та ін.] про те, що діти дошкільного віку з мовленнєвими відхиленнями значною мірою відстають від їх здорових однолітків.

Нашим дослідженням підтверджено те, що у більшості дітей з відхиленнями мовлення була плутаність у рухах, пропускання «шашок», перехресний рух ніг, неповне випрямлення тулуба і ніг, тобто швидкість рухових дій у цих дітей набагато нижча, ніж у їхніх здорових однолітків. Також вони поступалися у точності рухових дій і витривалості. Тобто, під час виконання тестових завдань більшість дітей з мовними відхиленнями насилу могли зосередитися на виконанні завдання, у них були напружені і скуті рухи, наявні неточності прицілювання, що було причиною невлучання м'ячем у ціль.

Це свідчить про те, що діти з відхиленнями в мовленнєвому і психомоторному розвитку вимагають певної уваги в плані коригування психофізичного розвитку. Дані проведеного педагогічного експерименту

підтверджують результати досліджень [18, 107, 246 та ін.], де вказано, що мовленнєві відхилення значною мірою обмежують розумовий розвиток, що може створювати подальші труднощі у шкільній освіті.

Виявлені відхилення свідчили про те, що традиційне фізичне виховання не може забезпечити їх коригування, і вони вимагають спеціального підходу до розробки танцювально-коригувальної програми. Ґрунтуючись на попередніх дослідженнях авторів [86, 272 та ін.] нами доповнено дані психолого-педагогічних досліджень про специфічні особливості дітей з мовленнєвими відхиленнями.

На сьогоднішній день розроблено велику кількість методик психокоригувальної роботи з дітьми [127]. Нами доповнено і розширено на практиці – без спеціальних занять мовленнєві відхилення у дітей з відхиленнями мовлення зазвичай посилювалися [86]. Ми підтверджуємо практичне застосування таких методик яке свідчить про те, що зусилля педагогів завжди винагороджуються, а будь-який тренінг є ефективним. Якщо з дитиною цілеспрямовано працювати, у неї неминуче розвинуться певні здібності [20]. Опанування дітьми різних видів вправ допомогло нам розробити і застосувати комплекс коригувальних вправ у поєднанні з основними рухами для підготовки до свят. У результаті дошкільнята осмислено виконували коригувальні вправи за допомогою рухів, музики і слова, намагаючись їх словесно опосередкувати, проаналізувати, здійснювали регуляцію темпу, ритму і координації рухів. Це сприяло подоланню мовленнєвих відхилень, розвитку дихання, голосу, артикуляції, а також вдосконаленню основних психофізичних якостей (статичної та динамічної координації, переключення рухів, м'язового тону, рухової пам'яті й довільної уваги) у всіх видах моторної сфери (загальної, дрібної, мімічної, артикуляційної).

Додаткове дослідження дало змогу зробити висновок, що в методичному плані, коли проводяться заняття з дітьми 4–6 років у закладі дошкільної освіти, потрібно їх розділити за неоднорідністю когнітивних функцій і психофізичних якостей. Проведений кластерний аналіз допоміг встановити факт однорідності

дітей зі збільшеними значеннями показників фізичних якостей, психофізичного розвитку, когнітивних функцій і координаційних здібностей, що результати застосування запропонованої програми проведення танцювально-коригувальних занять з дітьми дошкільного віку з відхиленнями мовлення свідчать про її ефективність.

Нами розширені дані Е. А. Медведєвої [131], яка доводить ефективність психокоригувальної технології для формування передумов й елементів творчої уяви у дошкільнят з відхиленнями мовлення в театралізованих іграх. Також нами доповнено, що використання уяви і творчих здібностей, як основи для розвитку у дітей інших когнітивних процесів, а це пов'язано з тим, що у процесі уяви можуть формуватися образи вищих порядків [19], а також образна сфера, пов'язана з особистісним розвитком дитини [17].

У результаті впровадження занять з елементами танцювальних вправ у дітей ОГ спостерігалися статистично значущі відмінності за рівнем показників, що характеризують психофізичний розвиток, когнітивні функції і координаційні здібності ($p < 0,01$), при цьому в процесі формувального педагогічного експерименту у 77 % дітей значення цих показників були вищими за середні (7-8,9 балів), у 19 % – середні (5-6,9 балів), і лише у 4 % – нижчими за середні (3-4,9 балів). Це частково співпадає з результатами, отриманими іншими дослідниками [32, 37, 38, 72, 106, 137].

Доцільність використання занять з елементами танцювальних вправ підтвердило здійснене нами оцінювання рухових якостей. Було показано високу ефективність розроблених технологій. Тобто, якісний приріст точності виконання рухів, загальної витривалості, швидкості рухових дій у дітей ОГ значно збільшився.

Так, у кінці навчального року було виявлено, що ступінь збільшення показників, що характеризують основні фізичні якості, в ОГ склала 14 %, в контрольній – 7 %, а в групі ЗД – 1 %. Тобто ці діти вже оволоділи більш складними руховими вміннями і почали виконувати рухи більш усвідомлено і довільно. При цьому збільшення значень показників, що характеризують

швидкість і точність рухових дій, динамічну і статичну витривалість, швидкість й одночасність, силу і виразність виконання рухів в ОГ склав 11 %, в КГ – 5 % і в групі ЗД – 2 %, а координаційних здібностей – відповідно 23 %, 14 %, 4 %.

Проведена порівняльна характеристика змін показників основних фізичних якостей, психомоторного розвитку ($p < 0,01$), координаційних здібностей ($p < 0,05$) дала змогу виявити статистично значуще підвищення у дітей ОГ, що займалися за танцювально-коригувальною програмою, порівняно з КГ.

Згідно з аналізом результатів виявлення когнітивних функцій показано, що у дітей дошкільного віку з мовленнєвими відхиленнями відбулося зростання продуктивності та стійкості уваги, пам'яті, мислення та уяви, водночас сформувалася стійка потреба виконувати освоєні вправи.

Статистично значущі відмінності в рівні показників, що характеризують розвиток вербального мислення на початку і кінці навчального року, спостерігалися в ОГ ($p < 0,01$).

Подальший аналіз результатів дав змогу виявити, що у дітей ОГ значення показників оцінювання вербального мислення в середньому збільшилися на 17 %, КГ – на 10 % і у групі ЗД – на 2 %.

Здійснена порівняльна характеристика змін показників вербального мислення показала статистично значуще підвищення у дітей ОГ, що займалися за танцювально-коригувальною програмою, порівняно з КГ ($p < 0,01$).

Колективне експертне оцінювання також підтвердило позитивний вплив занять з елементами танцювальних вправ на коригування мовленнєвих відхилень, зміни в когнітивних процесах і психофізичному стані дітей з відхиленнями мовлення. Приблизно у 89 % дітей експерти відмітили зміни в таких когнітивних процесах, як сприйняття, увага, пам'ять, мислення, спілкування, музикальність, творчі вияви.

Ефективність впровадження розроблених педагогічних технологій у процес занять з елементами танцювальних вправ дошкільнят доведена виявленням позитивних змін у мовленнєвому і психофізичному розвитку, когнітивних функціях і координаційних здібностях.

За результатами анкетування, 100 % опитаних батьків дітей вважають, що запропонований процес занять з елементами танцювальних вправ сприяв коригуванню мовленнєвих відхилень і фізичного стану.

Проведена порівняльна характеристика змін показників оцінювання стану мовлення дала змогу виявити статистично значуще підвищення у дітей ОГ, що займалися за танцювально-коригувальною програмою, порівняно з КГ ($p < 0,01$). При цьому значення показників ОГ в середньому збільшилися на 24 %, КГ – на 7 %.

Відомо, що раціонально організована рухова активність покращує діяльність нервових структур, що забезпечують сенсорну чутливість [21, 145]. Для дошкільнят це має велике значення. Проведені дослідження показали, що у дітей ОГ покращилася диференціація м'язових зусиль, тимчасових інтервалів, відстані, скоротився час простої і складної рухових реакцій. Також зросла здатність збільшувати максимальну кількість рухових дій за короткий інтервал часу, можливість утримувати водночас високу швидкість рухів, протягом навчального року зросла лабільність нервової системи. Хоча цей факт відомий [213, 241, 262], але детального аналізу в такому плані проведено не було.

Проведений аналіз результатів оцінювання батьками стану своїх дітей показав, що розроблені нами інновації в фізичному вихованні дітей 4–6 років із залученням засобів коригування мовленнєвих відхилень, виявилися ефективними.

У процесі дисертаційного дослідження було отримано три групи даних: *що підтверджують, доповнюють раніше підтверджені дані, та абсолютно нові результати*:

- дані, які *підтверджують* результати досліджень низки вчених про незадовільний рівень розвитку когнітивних функцій у дітей дошкільного віку з мовленнєвими відхиленнями (О. В. Шереметьєва, 2012; Ю. Ф. Фасхутдінова, 2013), відставання від здорових однолітків у психофізичному розвитку (Е. М. Парцаліс, 2013; С. Р. Хах, С. А. Хазова, Н. В. Карягіна, 2015; Н. Н. Заваденко, С. А. Немкова, 2016);
- дані, які *доповнюють* висновки дослідників про те, що: використання

різноманітних танцювальних вправ коригувальної спрямованості (логоритміка, казко-терапія тощо) позитивно впливають на розвиток мовлення і когнітивних функцій дітей дошкільного віку з відхиленнями мовлення, водночас ефект застосування цих вправ багато в чому залежить від зацікавленості дітей (Г. В. Валєєва, А. Ю. Меньшова, 2014; В. Ю. Холодкова, 2015). Матеріали нашого дослідження достатньою мірою доповнюють дані низки авторів (І. І. Мамайчук, 2006; Г. А. Волкова, 2010; Т. Н. Березина, 2012; З. А. Латипова, Г. В. Жданова, 2015 та ін.) про характер спрямованості спеціальних вправ для коригування мовленнєвих відхилень;

- абсолютно *нові* дані: науково обґрунтовано, розроблено та реалізовано комплексний підхід до вдосконалення психофізичної підготовленості дітей дошкільного віку з відхиленнями мовлення під впливом занять з елементами танцювальних вправ та інноваційних програм (спеціально розроблених комплексів вправ: логоритміки, фітбол-танцювальної гімнастики, танцювальної казко-терапії, ігрофітнесу, креативної партерної гімнастики, ігротанців), який включає єдність цілей, завдань, змісту, методів і форм фізичного виховання та їх взаємодію з позицій цілісності і системності. Розроблено теоретичне обґрунтування, умови впровадження і зміст навчальної програми танцювально-коригувальної спрямованості, що вміщує мету, завдання, принципи, етапи, спеціально підібрані засоби коригування, методи, критерії ефективності. Також новим є розроблений принцип групування індивідуальних показників мовленнєвого і психофізичного розвитку, когнітивних функцій і координаційних здібностей.

Розроблений нами комплекс засобів фізичного виховання, спрямований на зміцнення здоров'я і коригування мовленнєвих відхилень у дітей, *отримав подальший розвиток* у процесі впровадження розроблених методичних підходів до проведення занять з елементами танцювальних вправ коригувальної спрямованості у навчальний процес закладів дошкільної освіти № 61, 110, 653, а також у практику спеціалізованої школи № 80, у роботу дитячого театру «Спалах» та Міжнародного благодійного фонду «У колі друзів».

Дані, отримані в результаті дисертаційного дослідження, дають можливість оптимізувати процес занять з елементами танцювальних вправ для дітей 4–6 років з відхиленнями мовлення за рахунок коригувальної спрямованості танцювальних вправ, які створюють умови для підвищення рівня мовленнєвого розвитку і когнітивних функцій.

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Розробляючи прийоми коригування порушень мовлення для дітей дошкільного віку, треба враховувати рефлексорну основу навички правильного мовлення, морфофункціональну характеристику цього вікового періоду і необхідність використання комплексного підходу для зміцнення м'язів артикуляційно-мовного апарату, підвищення рівня його функціональних можливостей. Це дасть змогу на тлі підвищення фізичної підготовленості ефективно впливати на типові мовленнєві відхилення і посилить оздоровчу спрямованість навчального процесу.

1. Рекомендується у проведенні занять з елементами танцювальних вправ з дітьми дошкільного віку, які мають різні види мовленнєвих відхилень, використовувати принципи систематичності і послідовності, перспективності й тематичного планування з урахуванням віку і мовленнєвих порушень. Перспективний план повинен містити послідовне ускладнення тем і завдань занять, у заданому темпі і відповідно до музики, що сприяє сформованості необхідного рівня слухо-зорово-рухової координації.

Під час складання тематичного плану рекомендується виділяти такі напрями роботи:

- ✓ для розвитку почуття ритму – ритмічні ігри, мовні ігри з рухами, спрямовані на розвиток почуття ритму і фонематичного сприйняття;
- ✓ формування правильного дихання;
- ✓ розвиток артикуляційної і лицьової моторики (дії мімічних м'язів);
- ✓ розвиток загальної моторики і дрібної моторики – пальчикові ігри та вправи з мовним супроводом.

2. У розробці будь-якого логоритмічного заняття потрібно враховувати головний принцип досягнення ефективності в роботі – індивідуальний підхід до кожної дитини (тобто вікові, психофізіологічні і мовні можливості).

Для успішного проведення занять важливим є виконання психолого-педагогічних умов:

- ✓ створення сприятливої психологічної атмосфери;
- ✓ постійне привернення уваги дітей та пробудження у них інтересу до виконання вправ;
- ✓ правильна організація спілкування з дітьми;
- ✓ доброзичливе, уважне ставлення до кожної дитини – це запорука успішної роботи.

3. Проведення танцювально-коригувальних занять передбачає, що в процесі навчання діти розрізняють музику різного характеру, у них формується уява (діяти в уявній умовній ситуації), активізується пошук засобів виразності образу в динаміці його проявів у сюжетній композиції, передачі різних емоційних станів образу, узгодженості руху з характером музики, структурою музичного твору.

4. Для дітей з фонетико-фонематичним порушеннями мовлення корекційну роботу рекомендується проводити у напрямі:

- ✓ постановки й автоматизації звуків;
- ✓ розвитку фонематичних процесів в поєднанні зі вдосконаленням рухових функцій.

У заняттях слід застосовувати такі засоби, як:

- ✓ різні види ходьби і бігу з одночасним розвитком мовного дихання;
- ✓ регуляцію голосового тембру, дикції, артикуляції;
- ✓ статичну та динамічну координацію рухів;
- ✓ дрібну і мімічну моторику;
- ✓ вправи на перемикання рухів (методичні пояснення дивись в додатку Ж1–10).

5. Для дітей із загальним недорозвиненням мовлення у коригувальній роботі слід приділяти увагу:

- ✓ формуванню розуміння усного мовлення;
- ✓ підготовці до діалогу;
- ✓ знанням у царині словотворення;

- ✓ вживанню присвійних займенників з іменниками;
- ✓ складанню простих речень.

До занять треба залучати такі засоби, як:

- ✓ вправи для оптимізації загального тону організму;
- ✓ вправи для коригування психічних процесів (довільності, концентрації уваги, уваги);
- ✓ вправи для управління власним тілом;
- ✓ релаксаційні вправи;
- ✓ вправи для зняття локальних м'язових затисків;
- ✓ вправи для розвитку цілісного образу тіла;
- ✓ вправи для розвитку просторової орієнтації;
- ✓ вправи для формування комунікативних навичок (методичні пояснення дивись в додатку Ж1–10).

6. Досягнення максимальної ефективності застосовуваних засобів забезпечується постійною спільною діяльністю викладача і дитини на кожному занятті.

Організація спеціальної танцювально-коригувальної форми занять в групі дітей з фонетико-фонематичним порушенням мовлення (ФФНР).

Фонетико-фонематичні недорозвинення мовлення – це порушення у відтворенні звуків рідної мови у дітей з різними мовленнєвими розладами внаслідок дефектів сприйняття й вимови звуків. Коригувальну роботу з такими дітьми проводили в двох напрямках: постановка й автоматизація звуків та розвиток фонематичних процесів. У дітей з фонетико-фонематичною недостатністю спостерігалось деяка недосконалість рухових функцій, корекція яких сприяла більш ефективному та швидкому подоланню основного мовного розладу. У заняттях використовували також такі засоби, як вправи на різні види ходьби і бігу; на розвиток мовного дихання; на регуляцію м'язового тону голосу, дикції, артикуляції, статичної та динамічної координації рухів, дрібної і мімічної моторики; на перенесення рухів.

Організація спеціальної танцювально-коригувальної форми занять у групі дітей із загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ).

Під загальним недорозвиненням мовлення в логопедії розуміється така форма мовленнєвої аномалії, при якій порушено формування всіх компонентів мовлення (фонетико-фонематичного його боку, лексичного складу, граматичної будови). Загальне недорозвинення мовлення може мати різний механізм і, відповідно, різну структуру дефекту.

У дітей із загальним недорозвиненням мовлення спостерігаються труднощі узгодження членів речення, неточне звукове оформлення слів і низький рівень фонематичних процесів. Розвиток зв'язного мовлення проводили за періодами навчання від простого до складного, від умінь відтворювати розповіді викладача до самостійних оповідань за сюжетною картинкою, за серією сюжетних картин та оповідань з елементами творчості. У більшості дітей з ЗНМ відсутнє почуття ритму і знижений звуковисотний слух, наявні істотні відхилення у розвитку моторики (недостатня статична і динамічна координація рухів, слабкий м'язовий тонус, виснаженість рухів, недостатня рухова пам'ять і зниження довільної уваги під час виконання серії рухових завдань). Для коригування цих порушень використовували такі засоби логоритміки: вправи для розвитку дикції та артикуляції, вправи для розвитку голосу, вправи на координацію моторики й мовлення, вправи з предметами і мовним супроводом, вправи з елементами танців, ігри-драматизації.

Організація занять містила: у підготовчій частині – вправи на різні види ходьби і бігу, вправи для розвитку дихання з мовним супроводом; в основній – вправи для розвитку дикції й артикуляції, дрібної моторики, координації рухів і мовлення, з предметами і мовним супроводом, з елементами танцю, гра-драматизація; у заключній – вправи для розвитку м'язового тонусу.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз вітчизняної та зарубіжної спеціальної науково-методичної літератури, практичного досвіду свідчать про те, що система коригування відхилень мовлення у дітей дошкільного віку вимагає якісного оновлення. При цьому показано, що розвиток рухового аналізатора може сприяти усуненню мовленнєвих відхилень. Проте, спрямованість коригувального процесу не компенсує їх у повному обсязі, що негативно відбивається на здоров'ї дітей. Одним з шляхів вирішення цієї проблеми може стати оптимізація рухового режиму на підставі занять з елементами танцювальних вправ, спрямованих на коригування мовленнєвих відхилень, когнітивних функцій і психофізичного розвитку у дітей 4–6 років.

2. Дослідження когнітивних функцій, психофізичного розвитку і координаційних здібностей дітей 4–6 років з відхиленнями мовлення на етапі констатувального експерименту свідчили про те, що у 50 % дітей вони відповідали рівню розвитку вищому за середній (7–8,9 балів), у 38 % – середньому (5–6,9 балів), у 12 % – нижчому за середній (3–4,9 балів). За станом рухових якостей діти 4–6 років з мовленнєвими відхиленнями значною мірою відстають від їх здорових однолітків ($p < 0,001$); спостерігалися статистично значущі відмінності рівня психофізичного розвитку, координаційних здібностей і когнітивних функцій у дітей 4–6 років з мовленнєвими відхиленнями порівняно зі здоровими ($p < 0,001$).

3. Теоретично обґрунтовано та розроблено авторську навчальну програму танцювально-коригувальної спрямованості для таких дітей зі включенням вправ з предметами, спортивних танців, фітбол-танцювальної гімнастики, рухової казко-терапії, логоритміки, дихальних вправ тощо (2 рази на тиждень тривалістю до 25 – 30 хв). Структура програми включала 4 етапи: адаптаційно-організаційний, на якому формували когнітивний, танцювальний, фізичний та мовленнєвий розвиток дітей; коригувально-ускладнювальний, на якому здійснювали підвищення стану

когнітивних функцій, удосконалювали техніку виконання танцювальних вправ; коригувально-стабілізувальний, який був спрямований на розвиток правильного дихання, артикуляції, голосу, на регуляцію темпу, ритму, координацію танцювальних рухів, а також вдосконалення статичної і динамічної координації, переключення рухів, рухової пам'яті, довільної уваги тощо в усіх видах моторної сфери (загальної, дрібної, мимічної, артикуляційної); заключно-підсумковий, на якому навчали усвідомленому виконанню коригувальних вправ за допомоги рухів, музики і слів, їх словесного опосередкування й аналізу. На всіх етапах використовували танцювальні вправи та ігри, спрямовані на коригування мовленнєвих функцій: формування швидкості і точності реакції на звукові або вербальні сигнали; опанування різних якостей уваги, всіх видів пам'яті, словесної регуляції дій на підставі узгодження слів і рухів; розвиток вміння реалізовувати запрограмовані дії за умовним сигналом. Залежно від засвоєння необхідних елементів створювали умови для їх ускладнення, включали музичний супровід і ритм, додавали узгодженість слів і рухів, що сприяло корекції порушень мовлення.

4. Встановлено підвищення показників, які характеризують розвиток вербального мислення, про що свідчили статистично значущі відмінності ($p < 0,01$): так, у дітей основної групи значення показників вербального мислення в середньому достовірно збільшилися на 17 %, контрольної – лише на 10 %. Підтвердженням позитивних змін у когнітивних процесах, творчих виявах було експертне оцінювання, яке показало, що у 89 % дітей з мовними відхиленнями значення цих показників збільшилося.

5. Показано, що під впливом занять з елементами танцювальних вправ у дітей основної групи відбулися статистично значущі позитивні зміни когнітивних функцій, психофізичного розвитку і координаційних здібностей ($p < 0,01$): у 77 % дітей вони стали вищими за середні (7–8,9 балів), у 19 % – середніми (5–6,9 балів) і лише у 4 % – нижчими за середні (3–4,9 балів). При цьому швидкість і точність рухових дій, динамічна і статична витривалість в основній групі склала 14 %, тоді як у контрольній – лише 7 %. Аналогічні зміни відбулись в характері статичної і

динамічної координації, одночасності, сили і виразності виконання рухів (в основній групі – на 11 %, у контрольній – на 5 %), при цьому координаційні здібності відповідно збільшилися на 23 % і на 14 %.

6. З'ясовано, що у 85 % дітей основної групи в кінці навчального року граматична, фонематична і лексична складова характеризувалися правильним виконанням: в основній групі вони збільшилися на 24 % і були на рівні вищому за середній (7–8,9 балів), в контрольній – на 7 % і були на середньому рівні (5–6,9 балів). Підтвердженням позитивних змін в мовленнєвих функціях є результати участі дітей основної групи у святкових ранках, святах танцю: в кінці навчання вони були і ведучими, і показували шоу-номери, сміливо співали, читали вірші і танцювали.

Перспективи подальших досліджень полягають у наукових розробках ефективних програм танцювально-коригувальних занять не тільки для дошкільнят, але і для школярів з мовленнєвими відхиленнями та для осіб різних вікових категорій з метою вдосконалення просторової організації постави, корекції танцювальних рухів тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрианов МА. Философия для детей в сказках и рассказах: пособие по воспитанию в семье и школе. Минск: Современное слово; 2003.
2. Антонік ВІ, Антонік ІІ, Андріанов ВС. Анатомія, фізіологія дітей з основами гігієни та фізичної культури: навч. посібник. Київ: Професіонал; 2009. 336 с.
3. Апанасенко ГЛ. Физическое развитие детей и подростков. Київ: Здоров'я; 1985. 80с.
4. Апанасенко ГЛ. Эволюция биоэнергетики и здоровье человека. Спб.: Петрополис; 1992. 123 с.
5. Аркин ЕА. Ребенок в дошкольные годы. М.: Просвещение; 1968. 475 с.
6. Артемова ЛВ. Вчись граючись. Навколишній світ у дидактичних іграх. Київ: Томіріс; 1995. 112 с.
7. Артемова ЛВ. Формирование общественной направленности ребенка-дошкольника в игре. Київ: Вища школа; 1988. 171 с.
8. Атемаскина ЮВ, Богославец ЛГ. Современные педагогические технологии в ДОУ: учебно-методическое пособие. СПб.: Детство–пресс; 2011.
9. Ашмарин БА. Теория и методика педагогических исследований в физическом воспитании. М.: Физкультура и спорт; 1978. 223 с.
10. Баканова ОИ. Особенности развития детей с задержкой речи и общим недоразвитием речи в инклюзивном пространстве. Концепт. Научно-методический электронный журнал. 2015;37:1-5. URL: <http://e-koncept.ru/2015/95625.htm>.
11. Барабаш ОВ. Організація хореографічного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах. В: Advanced technologies of science and education: матеріали 14-ої Міжнародної наук. інтернет-конф. [Інтернет]; 2018 Квіт 19-21. Доступно: <http://intkonf.org/barabash-ov-organizatsiya-horeografichnogo-vihovannya-v-zagalnoosvitnih-navchalnih-zakladah/>.

12. Баряева ЛБ, и др. Программа воспитания и обучения дошкольников с тяжелыми нарушениями речи: учебное пособие. Санкт-Петербург: ЦДК проф. ЛБ. Баряевой; 2010. 415 с.

13. Белкіна ЕВ, Болтівець СІ, Долгих ВО, Клименко ВВ, Тараканова АП, Уралова ЛТ, та ін. Ритміка і основи танцю: Програми загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів для дітей з психоневрологічними захворюваннями. 1–9 класи: навчальне видання. Київ: РУМК; 1993. 32 с.

14. Белякова ЛИ, Филатова ЮО. Педагогическая модель коррекции речевого и моторного ритмов у детей с нарушениями речи. Наука и школа. 2015;3:114-123.

15. Березин ФМ, Головин БН. Общее языкознание. М.: Просвещение; 1979. 416 с.

16. Березина ТН. Альтруистическое поведение и успех в жизни. Психология и психотехника. 2011;3:67-76.

17. Березина ТН. Исследование внутреннего мира человека методом анализа характеристик мысли и образа. Психологический журнал. 1999;20(5):27.

18. Березина ТН. О взаимодействии физических и интеллектуальных способностей. Психолог. 2012;1:1-24.

19. Березина ТН. Развитие когнитивных способностей как проблема практической психологии. Вестник Московского государственного гуманитарного университета им. М. А. Шолохова. Педагогика и психология. 2009;4:6-19.

20. Березина ТН. Развитие способностей как гуманистическая составляющая образования. Alma mater (Вестник высшей школы). 2009;7:19-25.

21. Бернштейн НА. Очерки по физиологии движений и физиологии активности. М.: Медицина; 1966. с. 233-65.

22. Бобрицька ВІ. Анатомія, вікова фізіологія і шкільна гігієна: навч.-метод. посібник. Київ: Професіонал; 2004. 80 с.

23. Богініч ОЛ. Фізичне виховання дошкільників засобами гри: навч.-метод. посібник. Київ: Шкільний світ; 2007. 120 с.

24. Богініч ОЛ., Бабачук ЮМ. Рухливі ігри та ігрові вправи з елементами спортивних ігор для дітей старшого дошкільного віку: методичний посібник. Тернопіль: Мандрівець; 2014. 224 с.

25. Богініч ОЛ., Машовець МА. Плекаємо здоров'я дитини в сім'ї – проектуємо щасливе майбутнє. Підготовка майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку: компетентнісний підхід: моногр. За заг. ред. Г.В. Беленької, О.А. Половіної. Умань: ВЦП «Візаві»; 2015. с. 41-61.

26. Богініч ОЛ., Гаращенко ЛВ. Здоров'я та фізичний розвиток. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років. Наук. кер. проекту О.В. Огнев'юк; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, Н.І. Богданець-Білокаленко [та ін.]; Мін. осв. і науки України, Київ. ун-т ім. Б.Грінченка. К.: Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2016. 304 с.

27. Боголюбская МС. Музыкально-хореографическое искусство в системе эстетического и нравственного воспитания. М.: ВНМЦНТИКПР; 1986;93с.:ил.

28. Бодуэн де Куртене ИА. Избранные труды по общему языкознанию. М.: Наука; 1963. Т. II.

29. Бойко ВВ, Кириллова АВ. Влияние занятий физической культурой на развитие словесно-логического мышления у детей старшего дошкольного возраста. Успехи современного естествознания. 2013;10. с. 167-68.

30. Брунер Дж. Психология познания. М.: Педагогика; 1997. 412 с.

31. Буренина АИ. Ритмическая мозаика. Парциальная программа по развитию танцевального творчества. СПб.; 2000.

32. Бутенко ГО. Підвищення фізичного стану дітей молодшого шкільного віку засобами оздоровчого туризму в процесі фізичного виховання [автореферат]. Київ: НУФВСУ; 2016. 24 с.

33. Валеева ГВ, Меньшова АЮ. Сказочная жизнь или жизненная сказка. Практикум по сказкотерапии. Челябинск; 2014.

34. Ветлугина НА, и др. Музыкальное развитие ребенка. 1968.

35. Ветлугіна НО. Музичний розвиток дитини. Київ: Радянська школа; 1978. 252 с.

36. Виноградова НФ. Воспитание нравственных чувств у старших дошкольников. М.: Просвещение; 1989. 96 с.

37. Вільчковський ЕС, Денисенко НФ. Організація рухового режиму дітей у дошкільних навчальних закладах: навчально-методичний посібник. Тернопіль: Мандрівець; 2008. 128 с.

38. Вільчковський ЕС, Курок ІО. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: навчальний посібник. Суми: ВТД Університетська книга; 2004. 428 с.

39. Волков ЛВ. Спортивно–игровой метод в физическом воспитании детей дошкольного возраста : программа и методические рекомендации. Переяслав-Хмельницкий; 1990. 32 с.

40. Волкова ГА. Логопедическая ритмика : учебник для студентов высших учебных заведений. СПб.: Детство–пресс; 2010. 352 с.

41. Волкова ЛС, Шаховская СН, редакторы. Логопедия: учебник для студентов дефектол. фак. пед. вузов. М.: ВЛАДОС; 1998. 680 с.

42. Выготский ЛС. Педагогическая психология: учеб. пособие. М.: Педагогика; 1991. 479 с.

43. Выготский ЛС. Развитие устной речи. Собр. соч. в 6-ти т. Т. 3. М.: Просвещение; 1982.

44. Выготский ЛС. Собрание сочинений. Т. 4. Проблемы возраста. М.: Педагогика; 1984. 432 с.

45. Выготский ЛС. Мышление и речь. Психологические исследования. М.: Лабиринт; 1996. 419 с.

46. Гальперин ИР. Текст как объект лингвистического исследования. М.: Наука; 1981. 139 с.

47. Гальперин ПЯ, Запорожец АВ, Карпова СН. Актуальные проблемы возрастной психологии. М.: Изд-во МГУ; 1978. 117 с.

48. Гальперин СИ. Физиологические особенности детей. М.: Высшая школа; 1965. 367 с.

49. Гальтон Ф. Наследственность таланта, ее законы и последствия. Пер. с англ. СПб; 1875. 299 с.
50. Ганонг Вільям Ф. Фізіологія людини: підручник; пер. з англ.; наук. ред. перекладу М. Бісєгацький, В. Шевчук, О. Заячківська. Львів: БАК; 2002. 784 с.
51. Гвоздев АН. Вопросы изучения детской речи. М.: Изд-во АПН РСФСР; 1961. 471 с.
52. Гвоздев АН. Очерки по стилистике русского языка. М.: Просвещение; 1955. 408 с.
53. Гвоздев АН. Усвоение детьми звуковой стороны русского языка. М.: Акцидент; 1995. 64с.
54. Гелецкий ВМ. Теория и методика физической культуры: учебное пособие. Красноярск: Сибирский федеральный университет; 2014. 433 с.
55. Гиндин ЛА. Членение скифских племен по данным лингво-филологического анализа (Геродот, кн. IV). Этногенез народов Балкан и Северного Причерноморья. Лингвистика, история, археология. М.: 1984. 37-42.
56. Глазырина ЛД, Овсянкин ВА. Методика физического воспитания детей дошкольного возраста: пособие для пед. дошк. учреждений. М.: ВЛАДОС; 1999. 176 с.
57. Головей ЛА, Рыбалко ЕФ, редакторы. Практикум по возрастной психологии: учеб. пособие. Спб.: Речь; 2002. 694 с.
58. Головкин АВ. Развитие спортивных способностей на занятиях бальными танцами. Среднее профессиональное образование. 2011;4:24-25.
59. Горелов ИН. Взаимосвязь речевых и неречевых действий в обучении второму языку. Дошкольное воспитание. 1984;3:13-14.
60. Горелов ИН. Избранные труды по психолингвистике. М.: Лабиринт; 2003. 320 с.
61. Горлова ОА. Профилактика коммуникативно-речевых отклонений у детей раннего возраста. Специальное образование. 2012;1:27-34.
62. Готсдинер А. Музыкальная психология. М.; 1993.

63. Грановская РМ. Элементы практической психологии. 6-е изд. СПб.: Речь; 2010. 560 с.

64. Гриншпун БМ, Селиверстов ВИ. Развитие коммуникативных умений у дошкольников в процессе логопедической работы над связной речью. Дефектология. 1988;3:81-5.

65. Гуревич ПС. Клиническая психология. М.: Nota bene; 2001. 509 с.

66. Дарвин Ч. Проблески разума. Биографический очерк ребенка. М.: Университетская типография; 1877. 14 с.

67. Денисова ЛВ, Хмельницкая ИВ, Харченко ЛА. Измерения и методы математической статистики в физическом воспитании и спорте: учебное пособие для вузов. Київ: Олимпийская лит.; 2008. 127 с.

68. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років, наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк; авт. кол.: Г. В. Беленька, О. Л. Богиніч, Н. І. Богданець-Білоskalенко, та ін.; наук. ред.: Г. В. Беленька, М. А. Машовець; Мін. освіти і науки України, Київський ун-т ім. Б. Грінченка. Київ: Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.

69. Дружинин ВН. Психология общих способностей. СПб.: Питер; 2007. 368 с.

70. Дубогай АД. Психолого-педагогические основы формирования здорового образа жизни школьников младших классов [диссертация]. Киев: КГПИ им. А. М Горького; 1991.

71. Дьюи Д. Психология и педагогика мышления: монография; пер. с англ. Н. М. Никольской. М.: Совершенство; 1997. 208 с.

72. Евтушенко ТА. Особенности формирования согласованности двигательных действий юных танцоров. Ученые записки университета им. П. Ф. Лесгафта. 2011;72(2):82-5.

73. Елисеева МБ. Становление индивидуальной языковой системы ребенка. Ранние этапы. М.: Языки славянской культуры; 2015. 344 с.

74. Ермолаев ЮА. Возрастная физиология: учебное пособие. М.: СпортАкадемПресс; 2001. 449 с.

75. Єфименко ММ. Програма з фізичного виховання дітей раннього та дошкільного віку. Казкова фізкультура. Тернопіль: Мандрівець; 2014. 52 с.
76. Єфименко ММ. Теорія фізичного виховання та оздоровлення дошкільнят. Київ: ІСДО; 1995. 84 с.
77. Жинкин НИ. Механизмы речи. М.; 1958. 370 с.
78. Жинкин НИ. Речь как проводник информации. М.: Наука; 1982. 156 с.
79. Заваденко НН, Немкова СА. Нарушения развития и когнитивные дисфункции у детей с заболеваниями нервной системы. Науч.-практ. руководство. М.: МК. 2016. Т. 24;6:362-66.
80. Закон України «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу» від 06.07.2010 р. № 2442–VI. Доступно на: <http://zakon.rada.gov.ua>.
81. Закон України «Про дошкільну освіту». Указ Президента України від 11 липня 2001 р. №2628–III. Доступно на: <http://zakon.rada.gov.ua>.
82. Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 року № 2402–III. Доступно на: <http://zakon.rada.gov.ua>.
83. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» (2009). Доступно на: <http://www.rada.gov.ua>.
84. Запорожец АВ. Избранные психологические труды: в 2-х т. М.: Педагогика; 1986. Т. 1; 320 с. Т. 2; 296 с.
85. Зарецкая Н, Роот З. Танцы в детском саду. М.: Айрис ПРЕСС; 2008.
86. Защиринская ОВ. Психология детей с задержкой психического развития : Учебное пособие. Хрестоматия. 2-ое изд., испр. и доп. СПб.: Речь; 2007. 168с.
87. Зубарева ГН, Шелягина ВВ. Педагогические технологии в дошкольном образовании. Октябрь. 2014.
88. Игра и развитие ребенка в дошкольном возрасте. Ч. 1. Материалы межд. научно-практ. конф. М.: Прометей; 1995. 96 с.
89. Калуська ЛВ. Дивокрай. Вибрані дидактично-методичні матеріали у 2-х книгах для працівників дошкільних закладів. Книга 1. Тернопіль: Мандрівець; 2008.

90. Карабаева СИ. Основные подходы к использованию здоровьесберегающих технологий в дошкольном образовании. Начальная школа плюс до и после. 2011;3:16-20.

91. Карева ИВ, Репникова ЕА. Развитие специальных двигательных способностей для формирования рабочей осанки у юных танцоров на этапе начальной подготовки. Ученые записки университета им. П. Ф. Лесгафта. 2013;3:92-6.

92. Кашуба ВА, Футорный СМ, Голованова НЛ. К вопросу использования информационных технологий в процессе физического воспитания студенческой молодежи. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2011;4:157-63.

93. Козлова СА. Теория и методика ознакомления дошкольников с социальной действительностью. М.: Просвещение; 1998. 163 с.

94. Кононенко ОЛ. Виховуємо соціально компетентного дошкільника: науково-метод. посібник. Київ: Світлич; 2009. 218 с.

95. Кононенко ОЛ. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (системний підхід). Київ: Стилос; 2002. 251с.

96. Конопляста СЮ. Ринолалія від А до Я: монографія. Київ: Книга-плюс; 2015. 312 с.

97. Королева АА. Использование креативных методов арт-терапии в коррекционной развивающей работе психолога с детьми младшего школьного возраста с задержкой психического развития. Специальное образование. 2009;3:37-46.

98. Коц ЯМ, редактор. Спортивная физиология. М.: Физкультура и спорт; 1986. 240 с.

99. Кочубей ТД. Філософія дитинства: соціально-педагогічний аспект. 2015.

100. Крамер Г. Математические методы статистики. М.: Мир; 1975. 648 с.

101. Краснощекова НВ. Сюжетно-ролевые игры для детей дошкольного возраста. Школа развития. Ростов-н/Д.: Феникс; 2007. 251с.

102. Круцевич Т. Ю., Петровский В. В. Управление процессом физического воспитания. Общие основы теории и методики физического воспитания. Киев: Олимпийская лит.; 2003. Т. 1; с. 354-63.
103. Круцевич ТЮ, редактор. Теория и методика физического воспитания. В 2-х т. Т.1. Общие основы теории и методики физического воспитания. Киев: Олимпийская лит.; 2003. 423 с.
104. Круцевич ТЮ. Экспрес-контроль фізичної підготовленості дітей та підлітків в умовах фізкультурно-оздоровчих занять. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2007;1:64-9.
105. Круцевич ТЮ, редактор. Теорія і методика фізичного виховання: у 2-х т. Київ: Олімпійська літ.; 2008. Т.2. Методика фізичного виховання різних груп населення. 390 с.
106. Круцевич Т, Пангелова Н. Організація фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми 3–6 років у дошкільних закладах за кордоном. Спортивний вісник Придніпров'я. 2011;2:156-63.
107. Кулагіна ІЮ. Основи психології і педагогічні психічні процеси: навч.-метод. посібник. Київ: Освіта; 1988. 222 с.
108. Курамшин ЮФ, редактор. Теория и методика физической культуры: учебник. 2-е изд., испр. М.: Советский спорт; 2004. 464 с.
109. Лаврик СЮ, Стародубцев АВ, Шпрах ВВ. Возрастные нормативы и особенности развития когнитивных, сенсомоторных и речевых процессов у детей дошкольного и раннего школьного возраста по данным компьютерного нейропсихофизиологического тестирования. Сибирский медицинский журнал. Иркутск; 2005;53(4):63-66.
110. Латыпова ЗА, Жданова ГВ. Применение здоровьесберегающих технологий на логопедических занятиях. Теоретические и практические вопросы психологии. 2015. с. 308.
111. Левина РЕ. Воспитание речи. (Дошкольники). Здоровье. 1971;3:25-6.
112. Лейбин ВМ. Словарь-справочник по психоанализу. М.: АСТ; 2010.

113. Ленская ЕВ, Сахарова МВ. Одиночное танцевание как этап подготовки начинающих спортсменов в спортивных танцах. Ученые записки университета им. П. Ф. Лесгафта. 2013;9:91-4.
114. Леонтьев АА. Высказывание как предмет лингвистики, психолингвистики и теории коммуникации. Синтаксис текста. М.; 1979. с. 18-36.
115. Леонтьев АА. Признаки связности и цельности текста. Лингвистика текста. М.: МГПИИЯ; 1974. Ч. 1; с. 169-72.
116. Леонтьев АА. Психолингвистические единицы и порождение речевого высказывания. М.: Наука; 1969. 397 с.
117. Леонтьев АА. Психологическая структура значения. Семантическая структура слова. М.; 1971.
118. Леонтьев АА. Язык, речь, речевая деятельность. М.: Просвещение, 1969. 214 с
119. Леонтьев АН. Деятельность и личность. Психология личности: хрестоматия. Самара: Бахрах; 1999. Т. 2; с. 165-88.
120. Леонтьев АН. Проблемы развития психики. М.: Изд-во Моск. ун-та; 1981. 584с.
121. Литвинова ОМ, авт.-сост. Система физического воспитания в ДОУ: планирование, информационно-методические материалы, разработки занятий и упражнений, спортивные игры. Волгоград: Учитель; 2007. 238 с.
122. Ломакина Г. Сказкотерапия. Воспитываем, развиваем, освобождаем ребенка от психологических проблем. Litres; 2017. 560 с.
123. Лурия АР. Основы нейропсихологии: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Т. 3. М.: Академия; 2003.
124. Лурия АР. Речь и интеллект в развитии ребенка (экспериментальные исследования речевых реакций ребенка). М.; 1927.
125. Лурия АР. Язык и сознание. М.: Изд-во Мос. ун-та; 1979.
126. Маляренко ГЮ. Музыка и мозг ребенка. Тамбов: Изд-во ТГУ им. Г.Р. Державина; 1998.

127. Мамайчук ИИ. Психокоррекционные технологии для детей с проблемами в развитии. СПб.: Речь; 2006. 400 с.
128. Маркова ТА. Нравственное воспитание в отечественной педагогике. Дошкольное воспитание. 2006;12:104-10.
129. Маслова ВА. Учение И.А. Бодуэна де Куртенэ о природе языка и его сущности. Филология и культура. 2015;2(40):76-9.
130. Массанова АА. Развитие физических качеств ребенка-дошкольника. Инновационные проекты и программы в образовании. 2011;2. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/razvitie-fizicheskikh-kachestv-rebyonka-doshkolnika>
131. Медведева ЕА. Коррекционная технология формирования предпосылок и элементов творческого воображения у старших дошкольников с ЗПР в театрализованных играх. Восп. и обуч. детей с нарушениями развития. 2002;3.
132. Медико-педагогічні аспекти розвитку мови та корекції мовних дефектів. (Методичні рекомендації для студентів педагогічних вузів). Київ: КДЛУ; 1997. 15 с.
133. Менджерицкая ДВ. Воспитателю о детской игре. М.: Просвещение; 1982. 178 с.
134. Менхин ЮВ, Менхин АВ. Оздоровительная гимнастика: теория и методика: учеб. для вузов. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Физкультура и спорт; 2009. 432 с.
135. Миронов В. Моральное чувство: его формирование с помощью художественной литературы. Дошкольное воспитание. 1993;10:41-2.
136. Михайлова ЕН. Психолого-педагогическое сопровождение в процессе развития речи детей старшего дошкольного возраста с общим недоразвитием речи 3 уровня на логопедических занятиях. Челябинск; 2016.
137. Моисеенко ЛА. Комплексный подход к коррекции речевых нарушений у дошкольников. В: Воспитание и обучение детей младшего возраста: сборник материалов Ежегодной международной научно-практической конференции. 2016;5:777-81.

138. Москаленко НВ. Теоретико-методичні засади інноваційних технологій в системі фізичного виховання молодших школярів. К.; 2009.
139. Москаленко НВ. Фізичне виховання молодших школярів: монографія. Дніпропетровськ: Інновація; 2007.
140. Москаленко НВ, Шиян ОВ. Інноваційні технології у фізичному вихованні школярів: навчальний посібник для студентів вищ. навч. закладів. Дніпропетровськ; 2011. 238 с.
141. Немов РС. Психология: учебн. для студ. высш. пед. учеб. заведений: в 3-х кн. 3-е изд. М.: ВЛАДОС; 1998. Кн. 3: Психодиагностика. Введение в научное психологическое исследование с элементами математической статистики. 632 с.
142. Непомнящая НИ. Становление личности ребенка 6–7 лет. М.: Просвещение, 1992. 160 с.
143. Овчинникова ТС, Черная ОВ, Баряева ЛБ. Занятия, упражнения и игры с мячами, на мячах, в мячах. Обучение, коррекция, профилактика. СПб.: КАРО; 2010.
144. Осипова ТП. Основы методики самостоятельных занятий физическими упражнениями. 1995.
145. Павлов ИП. Полное собрание сочинений. 2-е изд., доп. М.: Изд-во АН СССР; 1951–1954.
146. Пангелова НЄ. Формування гармонійно розвиненої особистості дітей дошкільного віку в процесі фізичного виховання: [монографія] Переяслав-Хмельницький: ФОП Лукашевич О. М.; 2013. 432 с.
147. Пангелова Н. Концептуальні засади гармонійного розвитку особистості дитини дошкільного віку в процесі фізичного виховання. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2015;2:106-14.
148. Пангелова НЄ, Пангелова НЕ. Сутність поняття «гармонійно розвинена особистість дитини дошкільного віку»: духовні та фізичні компоненти. Спортивний вісник Придніпров'я. 2017;3:119-24.

149. Пангелова НЄ, Цапук ДЮ. Східні оздоровчі системи у фізичному вихованні дітей старшого дошкільного віку. Спортивний вісник Придніпров'я. 2018;1:222-26.
150. Парцалис Е. М. Факторы риска нарушения когнитивного развития у детей (обзор). Новые исследования. 2013;2(35):4-22.
151. Петренко НБ. Вплив занять спортивними танцями на когнітивні функції дітей дошкільного віку. В: Індивідуальні психофізіологічні особливості людини та професійна діяльність: матеріали 5-ої Всеукраїнської наук. конф.; 2014 Квіт 16-18; Черкаси. Черкаси; 2014. с. 58.
152. Петренко НБ. Физические качества и когнитивные функции у дошкольников с речевыми отклонениями. В: Молодь та олімпійський рух: матеріали 8-ої Міжнародної наук. конф. молодих учених, присвяч. 85-річчю НУФВСУ [Інтернет]; 2015 Верес 10-11; Київ. Київ; 2015. с. 206-7. Доступно: <http://uni-sport.edu.ua/naukova-robota/naukovi-konferentsiji-seminari.html>
153. Петренко НБ. Физическое развитие и когнитивные функции у дошкольников 4–5 лет с речевыми нарушениями. В: Молодь та олімпійський рух : матеріали 9-ої Міжнародної наук. конф. молодих учених [Інтернет]; 2016 Жовт 12-13; Київ. Київ; 2016. с. 197-8. Доступно: <http://uni-sport.edu.ua/naukova-robota/naukovi-konferentsiji-seminari.html>
154. Петренко НБ. Особенности изменений физического развития и когнитивных функций у детей дошкольного возраста с речевыми отклонениями под влиянием занятий спортивными танцами. Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2015;20: 84-9.
155. Петренко НБ. Методический подход к определению неоднородности когнитивных функций у дошкольников, требующих коррекции речевых нарушений. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2016;2:40-5.
156. Петренко НБ. Особенности овладения музыкальным ритмом дошкольниками с речевыми нарушениями при использовании в занятиях

танцевально-коррекційної програми. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2016;4:23-8.

157. Петренко НБ. Особенности физических качеств и когнитивных функций у детей дошкольного возраста с речевыми отклонениями. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. 2015;3К2(57). с. 257-60.

158. Петренко НБ, Філіппов ММ. Філіппов ММ. Застосування засобів арт-терапії у фізичній реабілітації дітей 4–6 років з мовними відхиленнями. Патологія, реабілітація, адаптація. 2017;15(3):163-70.

159. Петренко НБ, Филиппов ММ. Возможности коррекции речевых отклонений у детей 4–6 лет средствами эрго- и арт-терапии. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2017;2:75-81.

160. Петрова АА. Развитие речи в онтогенезе: проблемы моделирования. Вестник ВолГУ. Серия 2: Языкознание. 2009;1:112-7.

161. Петрюк ПТ, Петрюк АП. Слово об известном психологе Фрэнсисе Гальтоне: биографические и научные аспекты (к 190-летию со дня рождения). Психічне здоров'я. 2014;3:76-82.

162. Пиаже Ж. Роль действия в формировании мышления. Вопросы психологии. 1965;6:33-51.

163. Пивовар АА. Організаційно-методичні основи розвитку фізичних і пізнавальних здібностей дітей старшого дошкільного віку в процесі занять фізичними вправами: навч.-метод. посібник. Переяслав-Хмельницький: Пальміра; 2005. 111 с.

164. Плюхина ГМ. Музыкально-ритмические движения как фактор психомоторного развития детей с задержкой психического развития. Доступно: <http://nsportal.ru/detskii-sad/muzykalno-ritmicheskoe-zanyatie/muzykalno-ritmicheskie-dvizheniya-kak-faktor-psikhomotor>.

165. Поваляева МА. Музыкотерапия в коррекционной педагогике: справочник логопеда. Ростов-н/Д.; 2002. 200 с.

166. Поддьяков НН. Доминирование процессов интеграции – закон развития детей дошкольного возраста. Дошкольное воспитание. 2006;1:73-7.
167. Полякова ВБ. О возможности применения музыки для стимуляции умственной работоспособности. Физиологические характеристики умственного и творческого труда. М.; 1969. с. 103-4.
168. Поніманська ТІ. Дошкільна педагогіка: навч. посібн. Київ: Академвидав; 2006. 456 с.
169. Понявина ВО. Особенности запоминания у детей младшего школьного возраста с задержкой психического развития. Вестник студенческой научной сессии факультета. 2015. с. 182.
170. Потапчук АА. Как сформировать правильную осанку у ребенка. Речь; 2009. 88 с.
171. Потапчук АА, Овчинникова ТС. Двигательный игротренинг для дошкольников. СПб.: Речь; М.: Сфера; 2009.
172. Потапчук АА, Лукина ГГ. Фитбол-гимнастика в дошкольном возрасте: учебно-методическое пособие. СПб.: Изд-во ГАФК им. П. Ф. Лесгафта; 1999.
173. Пре́йер В. Духовное развитие в первом детстве, с указаниями для родителей о его наблюдении. Пер. с нем. П. Каптерева. СПб.: А. Альмединген; 1894. 261 с.
174. Путинцева ЕВ. Структура видов начальной подготовки детей 7–9 лет в спортивных танцах [автореферат]. М.; 2009. 24 с.
175. Раевская Е, Соболева Г, Ушакова З. Музыкально-двигательные упражнения в детском саду. Учпедгиз. Ленингр. отд-ние; 1961.
176. Рібцун ЮВ. Професійний довідник учителя-логопеда дошкільного навчального закладу. Харків: Основа; 2013. 239 с.
177. Романова ЕЕ. Использование методики фитбола на занятиях с дошкольниками 5–6 лет. В: Физическая культура и спорт в системе воспитания юных петербуржцев: материалы науч.-практ.конф. СПб.: ЦПИ; 2000. 48-9.
178. Рубинштейн СЛ. Основы общей психологии. СПб.: Питер Ком; 1999. 720 с.

179. Рубинштейн СЛ. Речь и общение. Функции речи. Развитие речи у детей. В: Рубинштейн СЛ. Основы общей психологии. В 2-х т. М.: Педагогика; 1989. Т. 1; с. 442-60.
180. Рунова МО. Рухова активність дитини в дитячому садку: посібн. для працівників дошк. закл., викладачів і студентів пед. вузів і коледжів; пер. з рос. мови. Харків: Ранок; 2007. 192 с.
181. Рыбников НА. Язык ребенка. М.; 1926.
182. Сайкина ЕГ, Кузьмина СВ. Фитбол-аэробика для детей. Танцы на мячах: учебно-методическое пособие. СПб.: Издательство РГПУ им. А. И. Герцена; 2008. 209 с.
183. Самбурская АА. Музыка интеллекта. Доступно: URL: <http://alicepush.ucoz.ru/index/0-5>.
184. Сергеева ТА. Развитие мышления младших школьников с задержкой психического развития средствами математики. Доступно: <http://festival.1september.ru/articles/594867>.
185. Сивицкий ВГ. Идеомоторика: знакомая незнакомка: монография. Минск: Веды; 2003. 124с.
186. Скворчук Е. Эвритмическая гимнастика старшая группа. Дошкольное воспитание. 2008;5:16-9.
187. Соботович ЄФ. Речевое недоразвитие у детей и пути его коррекции (Дети с нарушением интеллекта и моторной алалией): учеб. пособие для студентов. М.: Классике Стиль; 2003. 160 с.
188. Сокал РР. Кластер-анализ и классификация: предпосылки и основные направления. Классификация и кластер. М., 1980.
189. Стародубцева ИВ. Интеграция умственного и двигательного развития дошкольников 5–7 лет в процессе физического воспитания [диссертация]. Тюмень; 2004. 141 с.
190. Степаненкова ЭЯ. Сборник подвижных игр. Для работы с детьми 2–7 лет. MintRight Inc; 2013.

191. Степаненкова ЭЯ. Теория и методика физического воспитания и развития ребенка: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. 2-е изд., испр. М.: Академия; 2006. 368 с.
192. Суворова ТИ. Танцевальная ритмика для детей. СПб.: Музыкальная палитра; 2006.
193. Сухарев АГ. Здоровье и физическое воспитание детей и подростков: монография. М.: Медицина; 1991. 272 с.
194. Сухомлинов РО, Андреева ОВ. Характеристика показників фізичного розвитку хлопчиків 5-6 років, які займаються у дитячих футбольних клубах. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури, фізична культура і спорт. 2017;7(89):35-8.
195. Сюкрина ВП. Моногранность. Образовательная программа дополнительного образования по хореографии. Козьмодемьянска». 2013.
196. Тидеман Д. Наблюдения за развитием душевных способностей ребенка. 1787.
197. Тимченко ЕС, Рубин ВС. Сравнительная оценка тренировочных программ различной направленности на этапе специализированной базовой подготовки в спортивных танцах. Ученые записки университета им. П. Ф. Лесгафта. 2012;7:130-4.
198. Тихеева ЕИ. Развитие речи детей. М.: Просвещение; 1967.
199. Томенко ОА. Теоретико-методологічні основи неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді [автореферат]. Київ; 2012. 37 с.
200. Троценко ВВ. Педагогічні умови формування емоційної стійкості в дітей 6- і 7-річного віку в процесі занять фізичною культурою [автореферат]. Київ; 2001. 21 с.
201. Ушакова ОС, Струнина ЕМ. Методика развития речи детей дошкольного возраста. М.: ВЛАДОС; 2004. 288 с.
202. Фасхутдинова ЮФ. Мотивация и развитие когнитивных способностей у школьников. Современное образование. 2013;1:140-54.

203. Филатова ЮО, Белякова ЛИ. Педагогическая модель коррекции речевого и моторного ритмов у детей с нарушениями речи. Наука и школа. 2015;3:114-23.
204. Филатова ЮО. Речевые и моторные ритмические процессы и модель их развития у детей с нарушениями речи [диссертация]. М.: 2015.
205. Филиппов ММ. Психофизиология функциональных состояний: навчальний посібник. Киев: МАУП; 2006. 246 с.
206. Філіппов ММ, Цирульников ВА. Фізіологія людини: навчальний посібник. Київ: Персонал; 2013. 386 с.
207. Хах СР. Практика организации физического воспитания дошкольников с общим недоразвитием речи в детском саду. Концепт. 2016;10:316-20.
208. Хах СР, Хазова СА, Карягина НВ. К проблеме использования некоторых систем физического воспитания для коррекции общего недоразвития речи у дошкольников. Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 3: Педагогика и психология. 2015;3:212-7.
209. Хватцев МЕ. Логопедическая работа с детьми дошкольного возраста: пособие для студентов педагогических институтов, методистов и воспитателей детских садов. М.: Учпедгиз; 1961.
210. Хельсинкская декларация Всемирной медицинской ассоциации, 1964. Изменения внесены: на 64-ой Генеральной Асамблее ВМА, Форталеза, Бразилия, Окт 2013.
211. Холодкова ВЮ. Арт-терапия как метод психологической помощи. В: Теоретические и практические вопросы психологи и педагогики: сборник статей Международной научно-практической конференции; 2015 Дек 10; Челябинск. Челябинск; 2015. с. 283-85.
212. Хомич ГО. Дослідження психічного здоров'я дошкільнят. Переяслав-Хмельницький; 2000. 56 с.
213. Хризман ТП, Еремеева ВП, Лоскутова ТД. Эмоции, речь и активность мозга человека. М.: Педагогика; 1991. 231 с.

214. Черемнова ЕЮ. Танцетерапия. Танцевально-оздоровительные методики. М.: Феникс, 2008. 144 с.
215. Чиркина ГВ. Актуальные проблемы развития логопедической науки. Дефектология. 2012;1:3-9.
216. Чуприков АП, Хворова ГМ. Розлади спектру аутизму: медична та психолого-педагогічна допомога. Львів; 2012. 184 с.
217. Швачкин НХ. Развитие фонематического восприятия речи в раннем возрасте. Известия АПП РСФСР. 1948;13. с. 101-33.
218. Шебеко ВН. Вариативные физкультурные занятия в детском саду: пособ. для педагогов дошкол. учреждений. М.: Изд-во Института психотерапии; 2006. 100 с.
219. Шевчук АС. Дитяча хореографія: прогр. та навч.-метод. забезпеч. хореогр. діяльн. дітей від 3 до 7 років: навч.-метод. посіб. К.: Шк. світ; 2008. 128 с.
220. Шевчук АС. Розвиток дошкільнят в музично-руховій діяльності: навчально-методичне забезпечення програми «Дитина». К: дім Шкільний світ: Вид. Л. Галіцина; 2006. 126 с.
221. Шеремет МК. Сучасні підходи до подолання порушення звуковимови. Педагогіка та методика спеціальні: збірник наукових статей НПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ; 2001;1. с.183-92.
222. Шеремет МК, редактор. Логопедія. Підручник. 3-є вид., переробл. та доповн. Київ: Слово; 2013. 672 с.
223. Шереметьева ЕВ. Предупреждение отклонений речевого развития у детей раннего возраста. М.: Национальный книжный центр; 2012.
224. Шиян БМ. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан; 2001. Ч.1. 272 с.
225. Шкуратова МС, упоряд. Фізична культура в дошкільному закладі. Старша група. Харків: Ранок; 2010. 160 с.
226. Штерн В. Психология раннего детства до шестилетнего возраста. Школа и жизнь. 1914.

227. Щербакова ТА. Целевое, содержательное и технологическое обеспечение интеллектуального развития детей старшего дошкольного возраста в процессе физического воспитания [диссертация]. Набережные Челны; 2011.
228. Эльконин ДБ. Избранные психологические труды. М.; 1989. с. 362-405.
229. Эльконин ДБ. Формирование умственного действия звукового анализа слов у детей дошкольного возраста. Доклады АПН РСФСР. Вып. 1. 1957. с.107-10.
230. Якубович МА, Преснова. ОВ. Коррекция двигательных и речевых нарушений методами физического воспитания: пособие для учителя. М.: ВЛАДОС; 2006. 287 с.
231. Amiraghyan M. The Methodical Principles of Child's Speech Development Curriculum. WISDOM. 2016;7(2):168-73.
232. Bayat M. Teaching exceptional children. McGraw-Hill Higher Education, 2012.
233. Belsky J, Nezworski TM, ed. Clinical implications of attachment. Routledge, 2015.
234. Bengtsson SL, et al. Listening to rhythms activates motor and premotor cortices. Cortex. 2009;45(1):62-71.
235. Best JR, Miller PH. A developmental perspective on executive function. Child development. 2010;81(6):1641-60.
236. Bishop DVM, Leonard L, ed. Speech and language impairments in children: Causes, characteristics, intervention and outcome. Psychology press, 2014.
237. Campbell F, et al. Early childhood investments substantially boost adult health. Science. 2014;343(6178):1478-85.
238. Carr KW, et al. Beat synchronization predicts neural speech encoding and reading readiness in preschoolers. Proceedings of the National Academy of Sciences. 2014;111(40):14559-64.
239. Carroll JM, et al. The development of phonological awareness in preschool children. Developmental psychology. 2003;39(5):913.

240. Condon WS, Sander LW. Neonate movement is synchronized with adult speech: Interactional participation and language acquisition. *Science*. 1974;183(4120):99-101.
241. Dawson WJ, Pascual-Leone A: The brain that plays music and is changed by it. *Medical Problems of Performing Artists*. 2002;17(2):100-1.
242. De Los Reyes A, et al. The validity of the multi-informant approach to assessing child and adolescent mental health. 2015;141(4):858-900.
243. Diamond A, Lee K. Interventions shown to aid executive function development in children 4 to 12 years old. *Science*. 2011;333(6045):959-64.
244. Dymment J, et al. The intersection of physical activity opportunities and the role of early childhood educators during outdoor play: Perceptions and reality. *Australasian Journal of Early Childhood*. 2012;37(1):90.
245. Fitzgibbon ML, et al. Hip Hop to Health Jr. for Latino Preschool Children. *Obesity*. 2006;14(9):1616-25.
246. Flook L, et al. Promoting prosocial behavior and self-regulatory skills in preschool children through a mindfulness-based kindness curriculum. *Developmental psychology*. 2015;51(1):44.
247. Fujii S, Wan CY. The role of rhythm in speech and language rehabilitation: the SEP hypothesis. *Frontiers in human neuroscience*. 2014;8:777.
248. Gallahue DL, Donnelly FC. *Developmental physical education for all children*, 2016.
249. Gilbert AG. *Creative Dance for All Ages 2nd Edition*, 2015.
250. Hackman DA, Farah MJ. Socioeconomic status and the developing brain. *Trends in cognitive sciences*. 2009;13(2):65-73.
251. Halberda J, Feigenson L. Developmental change in the acuity of the "Number Sense": The Approximate Number System in 3-, 4-, 5-, and 6-year-olds and adults. *Developmental psychology*. 2008;44(5):1457.
252. Hamre B, et al. Evidence for general and domain specific elements of teacher–child interactions: Associations with preschool children's development. *Child development*. 2014;85(3):1257-74.

253. Harbeck C, Peterson L. Elephants dancing in my head: A developmental approach to children's concepts of specific pains. *Child development*. 1992;63(1):138-49.
254. Hnatiuk JA, et al. A review of preschool children's physical activity and sedentary time using objective measures. *American journal of preventive medicine*. 2014;47(4):487-97.
255. Kirschner S, Tomasello M. Joint drumming: social context facilitates synchronization in preschool children. *Journal of experimental child psychology*. 2009;102(3):299-314.
256. Kuuluvainen S, et al. Cortical speech and non speech discrimination in relation to cognitive measures in preschool children. *European Journal of Neuroscience*. 2016;43(6):738-50.
257. Leventakou V, et al. Dietary patterns in early childhood and child cognitive and psychomotor development: the Rhea mother-child cohort study in Crete. *British Journal of Nutrition*. 2016;115(8):1431-37.
258. Lindahl I. Constructing choreography – a transdisciplinary challenge: children's constructing the choreography of the “Dance of the dinosaurs” US-China Education Review. 2015;5(1):1-14.
259. Lykesas G, Tsapakidou A, Tsompanaki E. Creative dance as a means of growth and development of fundamental motor skills for children in first grades of primary schools in Greece. *Asian Journal of Humanities and Social Studies*. 2014;2(1):211-18.
260. Meltzoff AN, et al. Imitation of facial and manual gestures by human neonates. *Science*. 1977;198(4312):75-8.
261. Norrelgen F, et al. Children with autism spectrum disorders who do not develop phrase speech in the preschool years. *Autism*. 2015;19(8):934-43.
262. Pascual Leone A. The brain that plays music and is changed by it. *Annals of the New York Academy of Sciences*. 2001;930(1):315-29.
263. Petrenko NB, Filippov MM. Change in physical and mental development among preschool children with speech disorders under the influence of dance classes

and correctional programs. *Journal of Education, Health and Sport. Poland.* 2016;6(10):471-84.

264. Petrenko NB, Vasilieva NI. Correction of speech disorders among preschool children under the influence specially designed dance classes. *Journal of Education, Health and Sport. Poland.* 2017;7(1):377-86.

265. Roth K, et al. *Principles and Methods of Adapted Physical Education & Recreation.* Jones & Bartlett Publishers; 2016.

266. Saraiva L, et al. Motor profile of Portuguese preschool children on the Peabody Developmental Motor Scales–2: A cross-cultural study. *Research in developmental disabilities.* 2013;34(6):1966-73.

267. Sevdalis V, Keller PE. Cues for self-recognition in point-light displays of actions performed in synchrony with music. *Consciousness and cognition.* 2010;19(2):617-26.

268. Stinson SW. *What We Teach Is Who We Are: The Stories of Our Lives. Embodied Curriculum Theory and Research in Arts Education.* Springer International Publishing; 2016. c. 65-78.

269. Taguchi HL, Palmer A, Gustafsson L. Individuating ‘sparks’ and ‘flickers’ of ‘a life’ in dance practices with preschoolers: the ‘monstrous child’ of Colebrook's Queer Vitalism. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education.* 2016;37(5):705-16.

270. Trawick-Smith J. *Early childhood development: A multicultural perspective.* Pearson Higher Ed; 2013.

271. Venetsanou F, Kambas A. Environmental factors affecting preschoolers’ motor development. *Early Childhood Education Journal.* 2010;37(4):319-27.

272. Wallace IF, et al. Screening for speech and language delay in children 5 years old and younger: a systematic review. *Pediatrics.* 2015;136(2):474–94.

273. Welsh JA, et al. The development of cognitive skills and gains in academic school readiness for children from low-income families. *Journal of educational psychology.* 2010;102(1):43.

274. Zentner M, Eerola T. Rhythmic engagement with music in infancy. *Proceedings of the National Academy of Sciences*. 2010;107(13):5768-73.

ДОДАТКИ

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації. За темою дисертаційної роботи опубліковано 12 наукових праць. З них 4 праці опубліковано у фахових виданнях України, з яких 3 включено до міжнародних наукометричних баз, 2 публікації у науковому виданні іншої держави, яке увійшло до міжнародної наукометричної бази; 3 публікації апробаційного характеру; 3 публікації, що додатково відображають наукові результати дисертації.

Список публікацій здобувача за темою дисертації

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Петренко Н. Особенности изменений физического развития и когнитивных функций у детей дошкольного возраста с речевыми отклонениями под влиянием занятий спортивными танцами. Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2015;20:84-9. Фахове видання України.

2. Петренко НБ. Методический подход к определению неоднородности когнитивных функций у дошкольников, требующих коррекции речевых нарушений. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2016;2:40-5. Фахове видання України, яке включено до міжнародних наукометричних баз: Web of Science, Index Copernicus.

3. Петренко НБ. Особенности овладения музыкальным ритмом дошкольниками с речевыми нарушениями при использовании в занятиях танцевально-коррекционной программы. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2016;4:23-8. Фахове видання України, яке включено до міжнародних наукометричних баз: Web of Science, Index Copernicus.

4. Петренко НБ, Филиппов ММ. Изменение физического и

психофизического развития дошкольников с речевыми отклонениями под влиянием занятий с использованием танцевально-коррекционной программы = Change in physical and mental development among preschool children with speech disorders under the influence of dance classes and correctional programs. Journal of Education, Health and Sport formerly Journal of Health Science. Poland [Интернет]. 2016;6(10):471-84. Стаття у науковому виданні Польщі, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. Доступно: <http://ojs.ukw.edu.pl/index.php/johs/article/view/3978>. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні дослідження та формулюванні висновків, співавтора – в обробці матеріалів дослідження, оформленні публікації.*

5. Петренко НБ, Васильєва НІ. Корекція мовних порушень у дітей дошкільного віку під впливом спеціально розроблених хореографічних занять = Correction of speech disorders among preschool children under the influence specially designed dance classes. Journal of Education, Health and Sport formerly Journal of Health Science. Poland [Интернет]. 2017;7(1):377-86. Стаття у науковому виданні Польщі, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. Доступно: <http://ojs.ukw.edu.pl/index.php/johs/article/view/4245>. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні дослідження та формулюванні висновків, співавтора – в обробці матеріалів дослідження, оформленні публікації..*

6. Петренко НБ, Филиппов ММ. Возможности коррекции речевых отклонений у детей 4–6 лет средствами эрго- и арт-терапии. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2017;2:75-81. Фахове видання України, яке включено до міжнародних наукометричних баз Web of Science, Index Copernicus. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні дослідження та формулюванні висновків, співавтора – в обробці матеріалів дослідження, оформленні публікації.*

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Петренко НБ. Вплив занять спортивними танцями на когнітивні функції дітей дошкільного віку. В: Індивідуальні психофізіологічні особливості людини та

професійна діяльність: матеріали 5-ої Всеукр. наук. конф.; 2014 Квіт 16-18; Черкаси. Черкаси; 2014. с. 58.

2. Петренко НБ. Физические качества и когнитивные функции у дошкольников с речевыми отклонениями. В: Молодь та олімпійський рух: матеріали 8-ої Міжнар. наук. конф. молодих учених, присвяч. 85-річчю НУФВСУ [Інтернет]; 2015 Верес 10-11; Київ. Київ; 2015. с. 206-7. Доступно: <http://uni-sport.edu.ua/naukova-robota/naukovi-konferentsiji-seminari.html>.

3. Петренко НБ. Физическое развитие и когнитивные функции у дошкольников 4–5 лет с речевыми нарушениями. В: Молодь та олімпійський рух: матеріали 9-ої Міжнар. наук. конф. молодих учених [Інтернет]; 2016 Жовт 12-13; Київ. Київ; 2016. с. 197-8. Доступно: <http://uni-sport.edu.ua/naukova-robota/naukovi-konferentsiji-seminari.html>.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

1. Петренко НБ. Особенности физических качеств и когнитивных функций у детей дошкольного возраста с речевыми отклонениями. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. 2015;3К2(57). с. 257-60.

2. Петренко НБ, Філіппов ММ. Застосування засобів арт-терапії у фізичній реабілітації дітей 4–6 років з мовними відхиленнями. Патологія, реабілітація, адаптація. 2017; 15 (3): 163-70. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні дослідження та формулюванні висновків, співавтора – в обробці матеріалів дослідження, оформленні публікації..*

3. Петренко НБ, автор; Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Літературний письмовий твір практичного характеру “Навчальна програма з позашкільної освіти художньо-естетичного напрямку танцювально-коригувальної спрямованості хореографічного гуртка “QDance”. Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 77371. 2018 Бер 05.

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

№ з/п	Назва конференції, конгресу, симпозіуму, семінару, школи	Місце та дата проведення	Форма участі
1	V Всеукраїнська наукова конференція «Індивідуальні психофізіологічні особливості людини та професійна діяльність»	м. Черкаси, 16-18 квітня 2014 р.	Доповідь та публікація
2	VIII Міжнародна наукова конференція молодих учених, присвячена 85-річчю НУФВСУ «Молодь та олімпійський рух»	м. Київ, 10-11 вересня 2015 р.	Доповідь та публікація
3	IX Міжнародна наукова конференція молодих учених «Молодь та олімпійський рух»	м. Київ, 12-13 жовтня 2016 р.	Доповідь та публікація
4	VI науково-практичної конференції союзу психологів та психотерапевтів України до дня захисту дітей «Розвиток особистості в епоху тривоги та змін»	м. Київ, 3 червня 2016 р.	Доповідь та тренінг

**Фольклорний матеріал залучення дітей до танцювально-рухової активності
(за Е. Ю.Черемноюю)**

Опис	Сюжет	Герої
Казка про Метелика й Струмочок		
Кожна дитина отримує картку з роллю (одного з діючих персонажів казки), і час на підготовку власного танцю. Діти поділяються на дві групи – акторів і глядачів. Ведучий гри починає читати казку та по черзі викликає дітей, які виконуватимуть свої хореографічні ролі, в центр залу. Решта – підтримують їх оплесками, зображуючи глядачів. У підсумку виходить казка, яку діти розповіли за допомогою танцю.	Якось рано вранці вийшло СОНЕЧКО і освітило пустелю. У цій пустелі росло багато-багато КВІТІВ, КАКТУСІВ, ПАЛЬМ. Прилетів МЕТЕЛИК. Йому було дуже жарко й хотілося пити. Тоді МЕТЕЛИК вирушив на пошуки води. В цей час по небу летіла ХМАРИНКА. І МЕТЕЛИК попросив її, щоб вона покликала дощик. Хмарка погодилася, і багато-багато КРАПЕЛЬОК полетіло на землю. Але ж раптом подув ВІТЕР! Й так сильно, що дощик пролетів повз і МЕТЕЛИК не встиг напиться. А попереду з'явилася ЗМІЯ! МЕТЕЛИК спитав її, куди летіти, й ЗМІЯ вказала шлях. Через якийсь час метелик побачив справжні зелені ДЕРЕВА та КУЩІ! А між ними тік дзвінкий, молоденький СТРУМОЧОК. Тож МЕТЕЛИК нарешті напився і все закінчилося добре!	Сонечко, Пустеля, Квітка, Кактус, Пальма, Метелик, Хмаринка, Крапельки, Вітер, Змія, Дерево, Кущик, Струмочок.
М'ячик-невидимка		
Діти стають на відстані один навпроти одного, або по колу. Гра полягає в тому, що всі учасники перекидаються або передають один одному уявний м'ячик.	Потрібно допомогти дітям уявити цей м'ячик і відчутти його в руках. М'яч не повинен бути ні маленьким, ні великим, ні легким, ні важким, гладким і круглим. Варто запропонувати дітям протягом хвилини терти долоню о долоню, а потім повільно розвести долоньки в сторони – в цей момент має виникнути відчуття зв'язку між ними. Цей зв'язок необхідно розширити до розмірів і форми м'ячика, а потім нібито передавати його, поєднуючи цю дію з яким-небудь танцювальним рухом.	Замість уявного м'яча можна також передавати глечик, піднос, тканину, квіти.
Сад		
Кожна дитина отримує своє власне завдання – зобразити за допомогою танцю якусь тварину, рослину чи частину пейзажу. Для створення деяких образів діти можуть об'єднуватися в групи.	«Сад» є груповим танцем, тому загальна картина великою мірою залежить від зусиль кожного. Причому, вбудовування образів в загальну картину танцю відбувається поступово. Тобто, починає танцювати одна група дітей, скажімо, дерева. Потім підключаються тварини, квіти і так до останнього учасника.	Бджола, ластівка, коник, кошеня, ромашка, лілія, яблуня, вишня, сонце, струмочок, хмаринка тощо.

Піноக்கію		
Педагог промовляє заздалегідь підготовлений текст, супроводжуючи його танцювальними рухами. Діти повторюють рухи за ним.	Діти повинні уявити, що перетворилися на ляльку: стати прямо й завмерти в позі дерев'яної ляльки, коли тіло стає твердим і малорухливим, як у Піноக்கію. Потім з ляльок потрібно перетворитися назад в людей – розслабити м'язи й розм'якнути.	Ляльки, люди.
Птах у клітці		
Учасники гри беруться за руки й утворюють коло, що символізує клітку. Хтось один з дітей залишається в центрі – він і стає Птахом, що потрапив у клітку.	В процесі танцю Птах показує, що хоче звільнитися з клітки. Коло дітей підіграє йому, піднімаючи та опускаючи руки, відкриваючи іноді вихід з клітки. Завдання для дітей, що зображують клітку, не перешкоджати Птасі вилетіти, а навпаки – допомогти. Танець Птахи, що прагне вирватися на волю, повинен бути досить виразним.	Птах, діти.
Добудовування фігур		
Діти розбиваються на дві команди. Кожній команді пропонується побудувати свою власну композицію – фігуру. Команди можуть будувати як одночасно, так і по черзі, спостерігаючи за успіхами один одного з позиції глядачів.	Одна дитина виходить з лінії і, зображуючи якусь вигадану ним фігуру, приймає відповідну позу. Наступний в лінії підходить до нього і намагається побудувати поряд свою композицію, прийнявши таку позицію, яка б доповнювала фігуру, створену першим учасником. Він може торкатися нього, стояти близько або на відстані. Головне – створити спільну композицію, що заповнює простір. Потім до них підлаштовується третя людина, четверта і так далі – до самого останнього учасника. В результаті у кожної команди має вийти гарна багаторука-багатонога фігура.	
Танок природи		
Діти стають у пари або розбиваються на групи побільше.	Кожна з пар (груп) готує свій власний танець на загальну тему й під одну й ту саму музику, по черзі демонструючи свій хореографічний номер тим дітям, які виступають в ролі глядачів.	Схід Сонця, морський прибіл, хмари, зірки, вогонь, фонтан.

Анкета 1 для батьків
Індивідуальні та мовні особливості

Стать ____ **Вік** ____ **Група** _____

Запитання	Так	Не завжди	Не можу відповісти	Ні
1. Чи проводите Ви зі своєю дитиною роботу по вдосконаленню його мови?				
2. Чи турбує Вас мовленнєвий розвиток дитини?				
3. Чи оцінюєте в цілому мову Вашої дитини як задовільну?				
4. Ви стежите за тим, як говорить Ваша дитина?				
5. Чи правильно дитина використовує в розмові займенники «я», «ти», «він», «вона»?				
6. Чи допускає дитина в мові граматичні помилки?				
7. Чи задає дитина питання, що починаються словами «хто», «як», «скільки»?				
8. Ви виправляєте помилки в мові своєї дитини?				
9. Чи граєте Ви разом зі своєю дитиною в ігри, які сприяють розвитку мовлення?				

Анкета 2 для батьків
Музично-творче та хореографічне виховання

Стать _____ Вік _____ Група _____

Запитання	Так	Не завжди	Не можу відповісти	Ні
1. Чи влаштовує Вас якість проведення ранків і свят в дитячому садку?				
2. Чи задоволені Ви результатами музичного виховання Вашої дитини в дитячому садку?				
3. Чи виявляються творчі здібності Вашої дитини?				
4. Чи виявляються хореографічні здібності Вашої дитини?				
5. Чи будете Ви і далі займатися музичною освітою дитини?				
6. Чи будете Ви і далі займатися хореографічною освітою дитини?				

*Анкета 3 для батьків**Оцінка ефективності розробленої танцювально-коригувальної програми**Стать _____ Вік _____ Група _____*

Запитання	Так	Не завжди	Не можу відповісти	Ні
1. Чи вважаєте Ви, що процес танцювально-коригувальної форми занять сприяє корекції порушень мовлення?				
• Які позитивні зміни відбулися у Вашої дитини після проведення танцювально-коригувальної форми занять? Поліпшення: - сприйняття; - уваги; - пам'яті; - мислення; - спілкування; - самооцінки; - музичності; - творчих проявів; - координації; - пластичності.				
3. Чи використовуєте Ви танцювально-коригувальні вправи в іграх зі своїми дітьми?				
4. Чи задоволені Ви фізичним станом своєї дитини?				

Додаток Д

Статистичні показники психофізичних якостей у дітей 4–6 років

Пол	Кількість	Вік	Швидкість		Координація		Витривалість	
			Ходьба (с)	«Лягти і встати» (с)	Метання (кількість)	Ходьба «шашками» (кількість)	«Лягти і встати» (кількість)	Динамічна (кількість)
Діти з відхиленнями мовлення								
Хлопчики	19	4–5	12,36±0,61	4,20±0.02	1,1±0,01	1,94±0,009	1,89±0,01	11,05±0,51
Хлопчики	29	5–6	11,11±0,57	6,72±0,021	2,44±0,012	2,27±0,013	2,41±0,011	23,44±0,82
Дівчатка	21	4–5	13,47±0,42	5,23±0,02	1,28±0,011	2,0±0.011	0,8±0,003	17,14±0,61
Дівчатка	20	5–6	10,72±0,46	7,2±0,022	2,9±0,012	2,35±0,013	2,45±0,001	26,5±0,78
Здорові діти								
Хлопчики	5	4–5	38,2±2,1	15,3±0,12	2,0±0,11	15,6±0,78	1,6±0,02	31,8±2,0
Хлопчики	10	5–6	51,1±2,4	21,3±0,27	2,0±0,09	6,73±0,24	1,0±0,01	89,5±3,4
Дівчатка	5	4–5	34,0±1,75	9,1±0,36	0,7±0,01	5,7±0,43	0,8±0,008	33,6±2,0
Дівчатка	10	5–6	52,9±3,1	29,7±0,41	2,8±0,08	12,8±0,61	1,0±0,01	68,0±2,9

Статистичні показники психомоторного розвитку у дітей 4–5 років

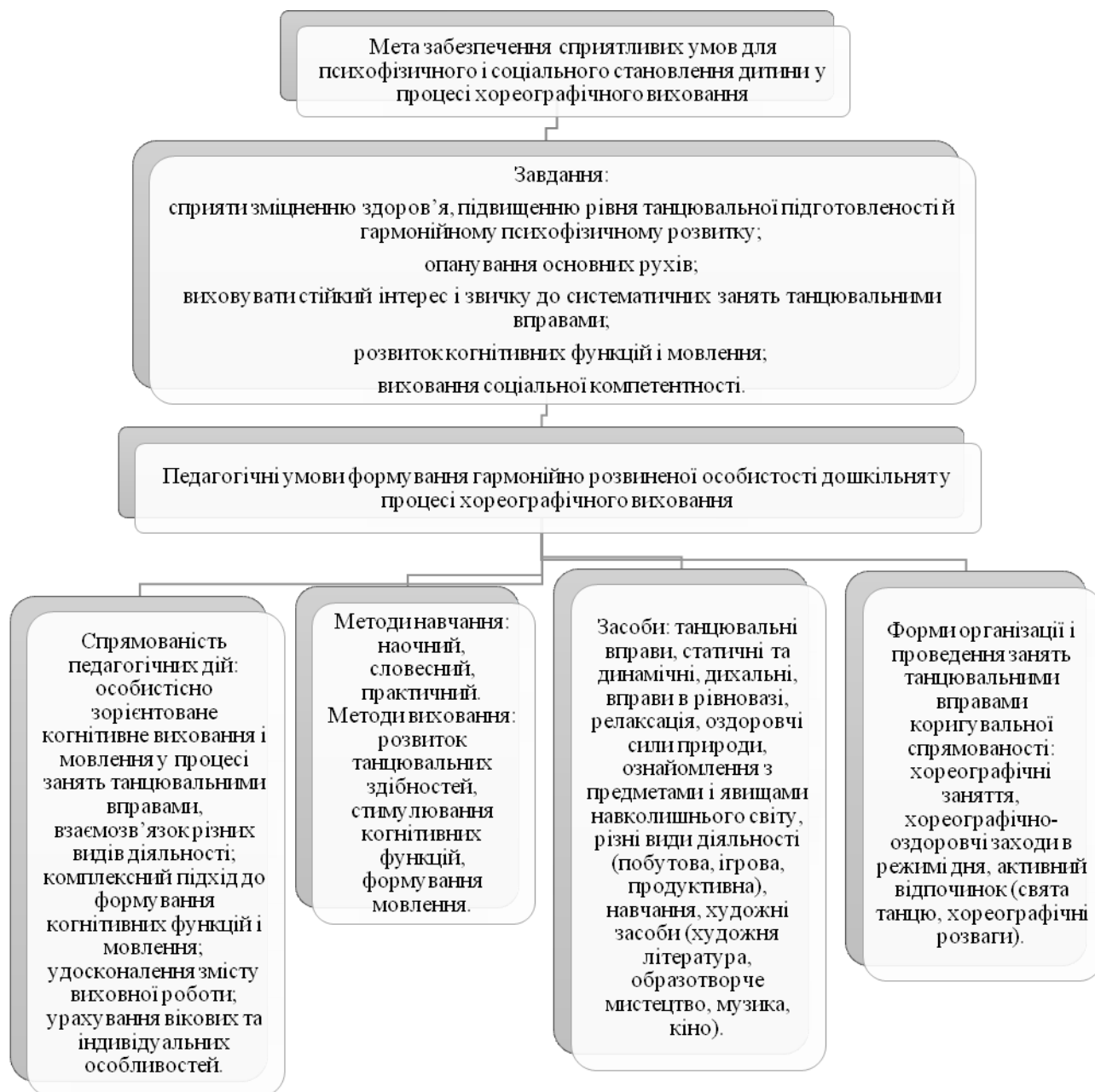
Показники	ОГ (n=12)				КГ (n=18)				ЗД (n=13)			
	Початок навчального року		Кінець навчального року		Початок навчального року		Кінець навчального року		Початок навчального року		Кінець навчального року	
	$\bar{x}$	$\pm m$	$\bar{x}$	$\pm m$	$\bar{x}$	$\pm m$	$\bar{x}$	$\pm m$	$\bar{x}$	$\pm m$	$\bar{x}$	$\pm m$
Ходьба «шашками»	5,92*	0,54	7,25*	0,56	4,67*	0,39	5,56*	0,35	8,23	0,34	8,31	0,32
«Лягти і встати»	6,25*	0,5	7,08*	0,52	5,06*	0,33	5,5*	0,37	8,23	0,34	8,31	0,36
Точність кидків м'яча	6,0*	0,41	7,08*	0,45	4,17*	0,41	5,06*	0,44	7,85	0,41	8,15	0,35
Стрибки на 1–2-х ногах	6,17*	0,54	7,33*	0,57	4,56*	0,38	5,28*	0,41	8,08	0,4	8,31	0,3
Утримання рук із заплученим и очима	6,0*	0,51	6,92*	0,64	4,78	0,4	5,0	0,46	8,08	0,36	8,08	0,32
Тест-1: утримання рук	5,83*	0,53	6,83*	0,64	4,33*	0,41	4,78*	0,47	8,08	0,36	8,15	0,31
Тест-2: дотик носа	5,83	0,5	6,83*	0,64	4,39*	0,42	4,89*	0,53	7,46*	0,42	8,15*	0,39
Тест-3: підстрибування	6,17*	0,48	7,08*	0,47	4,83*	0,36	5,33*	0,42	8,08	0,36	8,08	0,32
Тест-4: збирання монет в коробку	6,25*	0,56	7,33*	0,49	5,17*	0,28	5,72*	0,29	8,23	0,38	8,38	0,34
Тест-5: малювання кіл в повітрі	6,08*	0,52	7,08*	0,52	5,0*	0,36	5,44*	0,39	8,38	0,32	8,46	0,19
Тест-6: потиск рук	6,0*	0,48	7,0*	0,53	4,56*	0,37	5,39*	0,43	8,54	0,25	8,54	0,19

Статистичні показники психомоторного розвитку у дітей 5–6 років з відхиленнями мовлення і здорових

Показники	ОГ (n=14)				КГ (n=16)				ЗД (n=24)			
	Початок навчального року		Кінець навчального року		Початок навчального року		Кінець навчального року		Початок навчального року		Кінець навчального року	
	$\bar{x}$	$\pm m$	$\bar{x}$	$\pm m$	$\bar{x}$	$\pm m$	$\bar{x}$	$\pm m$	$\bar{x}$	$\pm m$	$\bar{x}$	$\pm m$
Ходьба «шашками»	7,1	0,41	7,4	0,3	6,69	0,45	6,75	0,47	8,21	0,29	8,25	0,31
«Лягти і встати»	6,9	0,44	7,6	0,14	7,0	0,33	7,25	0,36	8,17	0,3	8,42	0,25
Точність кидків м'яча	5,4*	0,49	6,7*	0,41	6,63	0,46	6,69	0,44	7,42	0,35	7,88	0,28
Стрибки на 1–2-х ногах	6,6*	0,42	7,6*	0,18	7,31	0,32	7,31	0,34	8,21	0,28	8,33	0,25
Утримання рук із заплученими очима	5,8*	0,67	7,1*	0,43	6,75	0,36	7,06	0,39	7,67	0,35	8,04	0,27
Тест-1: утримування рук	6,4	0,55	6,9	0,47	6,88	0,35	7,06	0,37	7,42	0,36	7,63	0,3
Тест-2: дотик носа	5,6*	0,55	6,8*	0,45	6,56	0,48	6,88	0,44	7,17	0,38	7,33	0,36
Тест-3: підстрибування	6,9	0,37	7,3	0,3	6,75	0,44	6,75	0,46	8,33	0,24	8,42	0,22
Тест-4: збирання монет в коробку	6,9	0,43	7,6	0,14	7,25	0,27	7,38	0,26	7,88	0,3	8,17	0,26
Тест-5: малювання кіл в повітрі	6,8	0,39	7,4	0,21	6,69	0,49	6,81	0,41	8,33	0,24	8,38	0,24
Тест-6: потиск рук	6,1*	0,4	6,9*	0,4	6,38	0,5	6,44	0,44	8,33	0,24	8,38	0,24

Примітка. * - $p < 0,05$ достовірні відмінності після застосування танцювально-коригувальної програми.

Структурна модель формування гармонійного розвитку дошкільнят в процесі хореографічного виховання.

Зміст і методика проведення креативної партерної гімнастики, спрямованої на розвиток танцювальних здібностей і когнітивних функцій дітей 4–6 років з відхиленнями мовлення

Зміст	Танцювальні здібності, які переважно розвиваються	Когнітивні функції, які переважно розвиваються	Методичні рекомендації
			Тривалість, с
1	2	3	4
Морські фігури			
«Морська зірка» – лежачи на животі, вигнувшись, руки в сторони, ноги нарізно;	Спритність	Сприймання	8-10
«Морський коник» – сидючи на п'ятках, руки за голову;	Спритність	Сприймання	8-10
«Дельфін» – лежачи на животі, вигнувшись назад, руки вгору в «замок»;	Гнучкість Спритність	Сприймання Мислення	10-12
«Морський черв'як» – упор стоячи, зігнувшись вперед;	Спритність	Сприймання	8-10
«Равлик» – упор лежачи на спині, торкання ногами за головою;	Гнучкість	Мислення	10-12
«Морський лев» – упор сидючи між п'ятами, коліна нарізно;	Спритність	Уява	10-12
«Медуза» – сидючи, ноги нарізно, з нахилом вперед до торкання руками стопи»;	Гнучкість	Творчість	10-12
«Вуж» – сидючи з гранично розведеними нарізно ногами, руки на поясі.	Спритність	Мислення	8-10
Зоопарк			
«Верблюди» – стоячи на колінах, ноги разом. Повільно нахилити корпус назад до тих пір, поки долоні не торкнуться п'ят. Взятися обома руками за п'яти і просунути корпус злегка вперед, збільшуючи прогин в хребті.	Гнучкість Спритність	Мислення Уява	10-15
«Кішечка» – встати на коліна, випрямленими руками впертися в підлогу на рівні плечей: «вигинає спину» (тягнеться); «сердиться»; «п'є молоко»; «спить» (муркоче, лежачи на боці).	Гнучкість Спритність (почуття рівноваги)	Мислення Творчість Уява	15-20
«Чапля» – стійка на одній нозі.			
«Носоріг» – лежачи на спині, руки закласти за голову, підняти голову, плечі та одночасно підняти одну ногу, згинаючи її в коліні. Намагатися коліном торкнутися носа. Інша нога зберігає пряме положення на підлозі.	Гнучкість Спритність	Мислення Творчість Уява	15-20
«Летюча миша» – сидючи, ноги в сторони якнайширше. Нахилитися вперед, торкнутися підборіддям підлоги. Руки розвести в сторони.	Гнучкість	Сприймання	10-12
«Слон» – стати прямо, ноги разом, прямі руки за спиною. Нахил вперед, намагаючись	Гнучкість		12-15

притиснути лоб до колін. Ноги не згинати. Прямі руки підняти вгору. «Ящірка» – лягти на живіт, руки вздовж тіла, підняти прямі ноги. «Собачка» – сісти на п'яти, руки в упорі ззаду, вигнути спину і відкинути голову назад. Повільно посунути кисті рук назад наскільки це можливо. «Змія» – лягти на живіт, ноги разом, долоні на підлозі на рівні плечей. Прогнутися, піднімаючись на руках наскільки це можливо. «Рибка» – лежачи на животі, долоні покласти на підлогу на рівні плечей. Підняти голову і дотягнутися ступнями до голови. «Лелека» – стоячи, підняти ліву ногу, зігнути назад в коліні, щиколотку обхопити рукою.	Спритність	Мислення Пам'ять Увага	
	Спритність	Сприймання	8-10
	Гнучкість Спритність (почуття рівноваги)	Пам'ять Мислення Увага	12-15
	Гнучкість		8-10
	Гнучкість	Творчість Уява Мислення	8-10
	Спритність (почуття рівноваги)	Уява Мислення	10-12
Ігровий стретчинг			
Вправа «Чарівні палички» В. п. – лежачи на спині, руки спокійно витягнуті уздовж тіла долонями вниз. 1, 2 – повільно підняти обидві ноги вгору; 3, 4 – в. п.	Спритність Сила	Мислення Увага	8-10
Вправа «Молоді і старі олівці» В. п. – сісти в позу прямого кута. Пальці ніг витягнуті. Руки в упорі ззаду. Підняти сильно напружені ноги у вертикальне положення («молоді олівці»). Перекотитися на спину, ноги зігнути в колінах, п'яти максимально наблизити до сидниць. Обхопити коліна руками, голову притиснути до колін («старі олівці»).	Гнучкість Спритність	Пам'ять Творчість Уява Сприймання	10-12
Вправа «Коробочка з олівцями» В. п. – сидючи (поза прямого кута), пальці ніг витягнуті, руки в упорі ззаду. 1, 2 – руки підняти вгору, долонями вперед, не згинаючи ніг, нагнутися, намагаючись прямими руками дістати пальці ніг, грудьми торкнутися ніг; 3, 4 – в. п.	Гнучкість Спритність	Пам'ять Творчість Уява Сприймання	10-15
Вправа «Кільце» В. п. – лягти долілиць, ноги разом, руки зігнути в ліктях, долоні покласти на підлогу на рівні плечей. Плавна, без ривків, розгинаючи руки, підняти голову, груди. Одночасно, згинаючи ноги в колінах, постаратися дотягнутися ступнями до голови.	Гнучкість Спритність	Сприймання Увага	8-10
Вправа «Жаба» В. п. – лежачи на животі, руки під підборіддям, ноги максимально зігнуті в колінах і розкриті, як у жаби. Стегна внутрішньою поверхнею щільно притиснуті до підлоги, як і п'яти.	Спритність Гнучкість	Сприймання Уява Мислення	10-15

Вправа «Летюча миша» В. п. – сісти в позу «прямого кута», розвести ноги в сторони якомога ширше. Нахилитися вперед, намагаючись торкнутися підборіддям підлоги. Руки розвести в сторони паралельно підлозі.	Спритність Гнучкість	Сприймання Уява Мислення	10-12
Вправа «Носоріг» В. п. – лягти на спину, руки закласти за голову, ноги випрямити, пальці ніг витягнути. Підняти голову і плечі, одночасно підняти одну ногу, згинаючи її в коліні. Намагатися коліном торкнутися носа.	Спритність Гнучкість	Сприймання Уява Мислення Пам'ять	10-15
Вправи (асани) для занять з елементами йоги			
«Поза кролика» В. п. – стоячи на колінах. Із видихом згинаємося до торкання чолом колін. Долоні рук кладемо на гомілки. З вдихом випрямляємося до в. п.	Спритність	Сприймання	10-12
«Поза перекладаина» В. п. – стоячи на колінах, витягнути праву ногу в сторону на одну лінію з тулубом і лівим коліном. Ступню цієї ноги розгорнути вправо, ногу в коліні не згинати. Розвести руки в сторони на рівні плечей. З видихом нахилити корпус вправо. Ліву руку перенести через голову і витягнути вправо. На вдиху повернутися в в. п. і повторити вправу в іншу сторону.	Спритність (почуття рівноваги) Сила Гнучкість	Сприймання Уява Мислення Пам'ять Увага Творчість	10-12
«Поза віника» В. п. – сидючи ноги нарізно. Нахилити тулуб вперед, руки помістити попереду ніг, долонями впертися в килимок. Потім перевести руки за спину, зчепити пальці в замок, підняти вгору. З видихом нахилити корпус вперед і торкнутися головою килимка. На вдиху повернутися в в. п.	Гнучкість Спритність	Мислення Уява Творчість Пам'ять	10-12
«Поза палиці» В. п. – лежачи обличчям вниз, ноги на ширині плечей. Зігнути руки в ліктях, покласти долоні по обидві сторони грудей. На вдиху підняти тулуб вгору на 10–15 см, утримуючи його на руках і носках. Тіло пряме, паралельно підлозі, коліна напружені.	Сила Гнучкість	Мислення Уява Творчість Пам'ять	12-15
«Поза алмазу» В. п. – сидючи «по-турецьки», руки покласти на стегна долонями вгору. Перебувати в цій позі якомога довше.	Спритні	Мислення	15-20
«Поза зірки» В. п. – сісти, зігнути ноги в колінах так, щоб підощви обох ніг торкалися одне одного. Взятися руками за ступні і підтягнути їх ближче до тіла. Розсунути стегна ліктями і	Спритність Сила Гнучкість	Сприймання Мислення Уява	20-25

опустити коліна на килимок, випрямити спину та подивитися прямо перед собою. З видихом повільно опускати корпус до тих пір, поки голова не торкнеться пальців ніг.			
«Поза дельфіна» В. п. – стати на коліна, покласти голову на килимок між долонями (утворивши долонями чашу з допомогою сплєтених пальців). Випрямити по черзі ноги в колінах, витягаючи носки й відштовхуючись ногами від підлоги.	Спритність Сила	Мислення Уява	10-12
«Поза озеро» В. п. – лягти на спину, ноги разом, руки вздовж тіла. Зробити повільний видих через ніс і втягнути живіт, наскільки можливо. Утворюється западина. Витримати максимальну паузу, потім зробити повільний вдих і повернутися в в. п.	Спритність	Сприймання	15-20
Вправа для бічних м'язів живота. В. п. – лягти на спину, ноги разом, руки розкинути в сторони на рівні плечей. З видихом підняти ноги вертикально вгору і повільно опускати їх на килимок спочатку вліво, а потім вправо. Намагатися спину від килимка не відривати.	Спритність Сила	Сприймання Увага Пам'ять	15-20
«Поза кішки» В. п. – лежачи на животі. Не відриваючи грудей від килимка, відвести корпус назад, прогинаючись в хребті, як це робить кішка, й, притискаючи груди до килимка, послати корпус вперед. Повернутися в в. п., підняти верхню частину тіла вгору та назад, як в позі змії. Розслабитися, лягти на живіт і відпочити.	Гнучкість Спритність	Мислення Уява Творчість Пам'ять	20-25
«Поза човна» В. п. – лягти на килимок, обличчям вниз, витягнувши руки перед собою. Підняти напружені руки і ноги вгору, прогнувшись у попереку. По черзі опускати і піднімати передню і задню частини тіла, розгойдуючись взад і вперед, не торкаючись обличчям підлоги.	Гнучкість Сила Спритність	Мислення Уява Увага	15-20
«Поза полулотоса» В. п. – сісти на килимок, витягнувши ноги перед собою. Злегка піднявши праве стегно, покласти на нього ліву ступню, а праву ногу зігнути в коліні і покласти так, щоб п'ята лягла на ліве стегно і стосувалася нижній частині живота, долоні вгору.	Спритність	Сприймання	20-25
«Поза цибулі» В. п. – лежачи на підлозі обличчям вниз. Зробити повільний вдих, прогнути спину і захопити обидві щиколотки, Під час вправи дихати повільно.	Гнучкість	Сприймання	10-12

«Поза трикутника» В. п. – стоячи, ноги нарізно. З повним вдихом підняти руки в сторони на висоту плечей долонями вгору. Зробити видих, нахилити тулуб вправо до торкання пальцями правої руки правого носка. У цьому положенні вертикально витягнути руки і повернути обличчя вгору. Випростуючись, зробити видих, а після секундної паузи з видихом повільно нахилитися вліво. «Поза плуга» В. п. – лежачи на спині з руками, розведеними на невелику відстань, долонями вниз. Підняти обидві ноги через голову до торкання носками підлоги. Коліна випрямлені. Потім повільно повернутися в в. п. «Поза кута» В. п. – лежачи на спині, ноги витягнуті уздовж тулуба. Підняти прямі ноги на 5–6 см над рівнем поверхні. Утримувати кут стільки, скільки можна без особливих зусиль. «Поза дерева» В. п. – стоячи, зігнути праву ногу в коліні, взяти стопу руками і покласти її на ліве стегно. Зігнуте коліно повинно знаходитися в площині тіла. Долоні з'єднати і підняти руки вгору над головою. Те саме повторити для лівої ноги. «Поза пальми» В. п. – ноги на ширині плечей. Голова, шия, спина утворюють пряму лінію. Одночасно з вдихом плавно підняти руки вгору, витягнути хребет, стати на носки. Зафіксувати це положення, видихнути й повернутися в в. п. «Поза напівсвічки» В. п. – лежачи на спині, руки вздовж тулуба. Зробити повільний вдих і підняти прямі ноги, не згинаючи їх у колінах. Підняти тулуб і покласти під ребра долоні рук. Підборіддя міцно притиснути до грудей. Дихати животом. «Поза змії» В. п. – лежачи на животі, ноги разом, руки зігнути в ліктях, долоні розташовані на рівні грудей, п'яти разом. На вдиху, спираючись на випрямлені руки, повільно підняти верхню частину тулуба, прогнутися, подивитися на стелю. Нижню частину тулуба від підлоги не відривати. На видиху плавно опуститися, поклавши голову набік, руки вздовж тулуба, розслабитися. «Поза трикутника з поворотом» В. п. – стоячи, ноги на ширині плечей. З	Гнучкість Спритність	Увага Пам'ять Уява Мислення	15-20
В. п. – лежачи на спині з руками, розведеними на невелику відстань, долонями вниз. Підняти обидві ноги через голову до торкання носками підлоги. Коліна випрямлені. Потім повільно повернутися в в. п.	Гнучкість Спритність	Сприймання Уява	10-12
В. п. – лежачи на спині, ноги витягнуті уздовж тулуба. Підняти прямі ноги на 5–6 см над рівнем поверхні. Утримувати кут стільки, скільки можна без особливих зусиль.	Сила Гнучкість	Мислення Увага Пам'ять	15-20
В. п. – стоячи, зігнути праву ногу в коліні, взяти стопу руками і покласти її на ліве стегно. Зігнуте коліно повинно знаходитися в площині тіла. Долоні з'єднати і підняти руки вгору над головою. Те саме повторити для лівої ноги.	Спритність (почуття рівноваги)	Уява Увага Пам'ять	15-20
В. п. – ноги на ширині плечей. Голова, шия, спина утворюють пряму лінію. Одночасно з вдихом плавно підняти руки вгору, витягнути хребет, стати на носки. Зафіксувати це положення, видихнути й повернутися в в. п.	Спритність (почуття рівноваги)	Мислення Увага Пам'ять	10-12
В. п. – лежачи на спині, руки вздовж тулуба. Зробити повільний вдих і підняти прямі ноги, не згинаючи їх у колінах. Підняти тулуб і покласти під ребра долоні рук. Підборіддя міцно притиснути до грудей. Дихати животом.	Гнучкість Сила Спритність	Мислення Увага Пам'ять	10-15
В. п. – лежачи на животі, ноги разом, руки зігнути в ліктях, долоні розташовані на рівні грудей, п'яти разом. На вдиху, спираючись на випрямлені руки, повільно підняти верхню частину тулуба, прогнутися, подивитися на стелю. Нижню частину тулуба від підлоги не відривати. На видиху плавно опуститися, поклавши голову набік, руки вздовж тулуба, розслабитися.	Гнучкість Спритність	Увага Пам'ять	10-15
В. п. – стоячи, ноги на ширині плечей. З	Спритність	Мислення	15-20

видихом нахилити корпус вправо, розгорнути його так, щоб покласти ліву долоню на килимок біля зовнішньої сторони правої ступні. Витягнути праву руку вгору на одну лінію з лівою рукою, дивитися на великий палець правої руки. Ноги в колінах не згинати, плечі розправлені. На вдиху повернутися у в. п. «Поза гвинта» В. п. – сидячи на підлозі, ноги витягнуті. Права п'ята поміщається під ліве стегно. Ліва нога переноситься через право стегно і ставиться на підлогу. Груди повертається вліво, права рука поміщається перед лівим коліном і захоплює ліву кісточку. Повільно повернути спину і голову вліво. Ліву руку завести за спину і захопити нею ліве коліно. Міняти положення рук і ніг, виконуючи вправо в протилежний бік. «Поза лотоса» В. п. – сидячи на підлозі, покласти праву ступню на ліве стегно й ліву ступню – поверх правої, на праве стегно. Чим ближче до живота ступні, тим легше це виконати. «Поза верблюда» В. п. – стоячи на колінах. На вдиху поволі нахилити корпус назад до тих пір, поки долоні оминуть п'яти. Взятися обома руками за п'яти і просунути корпус злегка вперед, збільшуючи прогин в хребті. «Поза черепахи» В. п. – в позі «алмазу». Підняти руки із складеними долонями вгору і, повільно нахилиючи корпус вперед, покласти голову та руки ребрами долонь на килимок, витягнутися якомога далі вперед. Руки, притиснуті до голови, тримати прямими. Сідниці щільно притиснути до п'ят.	(почуття рівноваги) Гнучкість Спритність Гнучкість Спритність Гнучкість Гнучкість Спритність Гнучкість Спритність	Увага Уява Пам'ять Мислення Увага Уява Пам'ять Увага Пам'ять Мислення Уява Мислення Увага Мислення Сприймання	15-20 10-15 10-12 10-12
--	--	--	---

Ігровий масаж

Вправа 1 – «Долоньки». Погладжування окремих частин тіла в певному порядку в образно-ігровій формі. Для кистей і пальців.	
Розітру долоньки щільно,	В.п. – о.с., розтирання долонь
Кожен пальчик покручу,	В.п. – о.с., захопити кожен пальчик і злегка покрутити
Привітаюся з ним сильно,	В.п. – о.с., дія, схожа на викручування основи пальця
Та витягують почну,	В.п. – о.с., тягнути від основи до нігтьової фаланги
Потім руки я помию,	В.п. – о.с., рухи, схожі на миття рук
Пальчик в пальчик я вкладу,	В.п. – о.с., пальці в «замку»
На замочок їх закрию І тепло побережу!	В.п. – о.с., закінчити дію, з'єднавши долоні
Випущу я пальчики –	В.п. – о.с., пальці розчепити
Нехай біжать як зайчики.	В.п. – о.с., перебирати ними

Вправа 2 – «Ліпимо обличчя». В.п. – сидячи, ноги нарізно. Погладжувати лоб, щоки, крила носа (по лицьових лініях). Натиснути на активні точки перенісся, середину брів, поплескати по щоках.

Вправа 3 – «Упругий живіт». В.п. – лежачи на спині. Погладити живіт за годинниковою стрілкою (пощипування, поплескування ребром долоні).

Вправа 4 – «Швидкі ноги». В.п. – сидячи ноги нарізно. Потягнути до себе стопу лівої ноги; розминаючи пальці, розтерти стопу лівої ноги; розминаючи пальці, розтерти стопу; те саме правою. Плескати по п'ятах ребром долоні. Зробити обертальні рухи ступнями ніг (погладжування, пощипування, інтенсивне розтирання гомілки і стегна).

Пальчикова гімнастика

«Павучок»	
Одна з рук – гілочка. Її витягуємо вперед, пальці розчепірені. Друга рука – павучок, який гуляє по гілці.	
Ходив по гілці павучок, А за ним – його внучок.	«Павучки» перебігають передпліччя і досягають плеча іншої руки.
Раптом дощик їх полив,	Кисті вільно опущені, виконується рух, схожий на струшування чогось з пальців (дощик).
Павучків на землю змив.	Легкий удар долонями по колінах.
Сонце стало пригрівати,	Долоні бічними сторонами притиснуті одна до одної, пальці розчепірені, качаємо руками (сонечко світить).
Павучок пішов гуляти, А за ним внучок побіг – Залишитись він не зміг.	«Павучки» повзають по голові.
«Дві мавпи»	
Дві мавпи,	показують 2 пальці, потім «вушка мавпи»
Що читали книжку,	з'єднують обидві долоні з розчепіреними пальцями – «розгорнута книжка»
Раз побилися на ліжку,	затискають кулачки
Одна на одну	з'єднують вказівні пальці
Напада́ли,	показують кулачки
Наче розум вибивали!	палець біля скроні
До них лікар завітав,	пальцями показати хрестик
Сів у крісло	руки поличкою
І сказав:	вказівний палець
«Якщо, будуть мавпи	«вушка мавпи»
битись,	затискають кулачки
Я не стану з цим миритись!»	праву руку різко виставити вперед
«Жук повзе»	
По стежинці жук повзе,	зображують пальчиками жука
Він нічого не несе,	розводять руками

Жук великий, діловитий,	показують пальцями розміри жука
Має вигляд він сердитий.	насуплюють брови
Довгі вуса жук цей має	поворухити пальцями, показуючи вуса
Та куди ж він поспішає?	дивуються, знизуючи плечима
Разом зможемо вгадати – Хоче міст він будувати,	з'єднують вказівні пальці
Або навіть цілий дім!	перші і вказівні пальці разом – як «будинок з дахом»
Ось повзе він далі, втім...	перебирають пальцями рук по ногах
Час зі стежки нам зійти,	ховають руки за спину
Скажемо жуку: «Щастя!»	помахують рукою
«Купимо бабусі курочку»	
Купимо бабусі курочку – Кудах-тах-тах-тах!	стукають по колінах
Купимо бабусі гусочку – Га-га-га-га!	кистями рук поводити з права на ліво, як хвостик гусочки
Купимо бабусі індичат – Гуль-гуль-гуль-гуль!	довільний, хаотичний рух руками
Купимо бабусі рибку – Буль-буль-буль-буль!	хвилеподібний рух рукою
Купимо бабусі свинку – Хрюк-хрюк	торкнутися пальцями руки носа, показуючи «п'яточок»
Купимо бабусі телевізор – Оце трюк!	долоні рук перед обличчям – дивитися телевізор
Що там дикторка нам каже? – Ля-ля-ля-ля-ля-ля-ля!	показати, як рухається язичок
«Замок»	
Нам міцний замок купили,	руки переплітаються «в замочок»
Ключом його ми не відкрили	обертальні рухи кистями рук – намагаємося відкрити «замок»
Ми стукали, так стукали,	б'ємо основами долонь, не розплітаючи пальці
Ми качали, так качали,	не розплітаючи пальців, по черзі піднімати кисті рук вгору – качати
Покружили, покружили –	обертальні рухи кистями рук
Врешті-решт замок відкрили!	розвести руки в сторони – «відкрили замок»

Вправа «Дерево»	
Притиснути руки тильною стороною долонь одна до одної. Пальці розставлені в сторони, руки підняті вгору. Ворушити кистями і пальцями.	
Вправа «Жук»	
Жук летить, дзижчить, дзижчить, Вусами поворушить!	стиснути пальці рук в кулачки, вказівний і мізинець розведені в сторони, дитина має поперемінно ворушити ними
Вправа «Зайчик»	
Зайчик має довгі вушка, З-за кущів стирчать вони. Як почнуть стирчати дужче, Будемо сміятись ми.	пальці рук стиснути в кулачки, підняти вгору вказівний і середній пальці, ворушити ними
Вправа «Пташенята в гнізді»	
Пташка крильцями махає, До гніздечка поспішає. Очікують її давно Пташенята. – Ось зерно!	обхопити всі пальці правої руки лівою долонею і ними ворушити
Вправа «Філін»	
Філін дивиться навколо!	руки стиснуті в кулачки, великі пальці підняти вгору (вуха), вказівні пальці разом, поводити руками зі сторони в сторону
Вправа «Шпаки»	
Педагог: «Помахали ними! У нашого шпака вже підросли пташенята. Ось з'явилися ворожі вовк і лисиця. Вони йдуть до норки зайця! Тут вилетіли шпаки з шпаківні, накинулися на вовка та лисицю, стали їх клювати. Вовкові й лисиці нічого не залишалося, як втекти назад ні з чим».	долоні повернені до себе, великі пальці випрямлені від себе і переплетені (зчеплені один з одним) – це голова шпака, решта пальців – його крила

Зміст і методика проведення ігротанців, спрямованих на розвиток танцювальних здібностей і когнітивних функцій дітей 4–6 років з відхиленнями мовлення

Назва і зміст	Танцювальні здібності, які переважно розвиваються	Когнітивні функції, які переважно розвиваються	Методичні рекомендації
			Тривалість, с
1	2	3	4
«Улюблена іграшка» Діти стають у коло, одна дитина під музику, за власним бажанням, виконує один з танцювальних рухів з іграшкою. Закінчивши дію передає іграшку дитині, що стоїть праворуч. По закінченню кола, коли іграшка повертається до першої дитини, додається ще одна іграшка.	Музикальність Творчість	Мислення Уява	120-150
«Веселі друзі» Діти стають парами обличчям одне до одного, під музику виконують рухи долонями. 1 – оплеск; 2 – оплеск з партнером правими долонями; 3 – оплеск; 4 – оплеск з партнером лівими долонями; 5 – оплеск; 6 – оплеск з партнером правими долонями і відштовхнутися для виконання повороту; 7 – поворот; 8 – оплеск з партнером лівими долонями. Наступна вісімка повторюється те ж саме, починаючи з лівих долоней.	Взаємодія у парі Музикальність	Увага Мислення	25-30
«Чарівне дзеркало» Діти стають парами, під музику один з партнерів виконує танцювальні рухи, а другий є чарівним дзеркалом і повторює їх наче у дзеркальному відображенні. По виконанню чотирьох танцювальних рухів діти міняються ролями.	Взаємодія у парі Музикальність Координація Творчість	Мислення Уява Пам'ять Увага	25-30
«Доповни танок» Діти стають у коло, під музику перший виконує танцювальну фігуру, наступний повторює її і додає свою танцювальну фігуру, третій повторює перші дві танцювальні фігури і додає свою і т. д. Таким чином діти створюють імпровізований танок.	Музикальність Творчість	Мислення Уява Пам'ять Увага	120-15-

«Танцювальний бій» Дітей ділять на дві підгрупи – дівчата і хлопці. На одному боці залу стоять дівчата, на протилежному – хлопці. Під музику першу вісімку хлопці виконують ритмічні полиски, а дівчата виконують танцювальну фігуру. Наступну вісімку дівчата виконують полиски, а хлопці – танцювальну фігуру.	Музикальність Координація	Пам'ять Увага	20-25
«Я танцюю» Імпровізація під музику. Діти самостійно танцюють під будь-яку пісню.	Музикальність Творчість Координація	Мислення Уява	10-12
«Створи образ» При проведенні гри педагог може запропонувати одне або кілька завдань: • пройти по камінцям через струмок, уявляючи себе будь-яким персонажем казки, оповідання чи мультфільму, за власним вибором; • підкрадатися до сплячого звіра – зайця, ведмеда, вовка, лисиці тощо; • ловити метелика або муху, перетілюючись в різні персонажі; • зобразити прогулянку сімейства трьох ведмедів, але так, щоб кожен з трьох ведмедів вів себе і діяв по-різному. Педагог повинен стежити за тим, щоб діти самі помічали відмінності у виконанні ролей своїми друзями і прагнули знаходити оригінальні рухи, міміку.	Координація Творчість Пластичність Спритність (почуття рівноваги)	Мислення Уява Пам'ять Увага	15-20
«Художня галерея» Діти складають фрагменти-сцени з мультфільмів та улюблених казок. Обраний ведучим повинен вгадати представлених в застиглих фігурах героїв казок.	Творчість Спритність (орієнтування у просторі)	Мислення Уява Пам'ять Увага	25-30
«Море хвилюється раз» Під плавну музику діти рухаються, наслідуючи морським мешканцям, в цей час педагог вимовляє текст. На слова «Морська фігура на місці завмири» – діти зупиняються і завмирають в образі якоїсь морської істоти. Та дитина, чия поза більше сподобалася педагогу, виконує певні рухи, зображуючи цю істоту і стає провідним. Гра повторюється 3–4 рази.	Музикальність Координація Творчість Пластичність Спритність (орієнтування у просторі)	Мислення Пам'ять Уява Увага	20-25

«Магазин іграшок» Діти йдуть по колу зі словами: Дин-дин-дин, дин-дин-дин, Відкриваємо магазин! До нас ви завітайте, Ляльку вибирайте. Сенс гри: продавець запитує покупця, що він хоче купити. Покупець відповідає – ляльку. Продавець каже: «Заходьте, заходьте, вибирайте, що хочете!» В цей час всі діти зображують ляльок. Покупець вибирає ту ляльку, яка йому найбільше сподобалася. Той, кого обрали, стає покупцем, а колишній покупець стає в коло.	Координація Творчість Пластичність Спритність (орієнтування у просторі)	Мислення Уява	20-25
«Ай, да я!» Побудова в коло. Ведучий в центрі кола демонструє танцювальні рухи під музику. Всі діти плескають у долоні. Із закінченням музики ведучий вихваляється: «Ай, я молодець!» І, вказуючи на будь-якого з кола, запитує: «А ти?». Наступним ведучим може стати той, на кого вказав попередній ведучий, або будь-яка дитина за бажанням.	Музикальність Координація Творчість Пластичність	Мислення Уява Увага	15-20
«Чарівна паличка» Одна дитина – чарівник, що тримає в руках чарівну паличку. Він обходить дітей і, вказуючи на кожного чарівною паличкою, вимовляє на кого їм перетворитися. Кращій фігурі передається чарівна паличка.	Координація Творчість Пластичність	Мислення Уява Увага	20-25
«Снігова королева» Під музику діти зображують гру зі снігом (кидають сніжки, катаються на санках, ліплять Сніговика). Коли з'являється Снігова королева, діти перетворюються на крижані фігури (завмирають).	Музикальність Координація Творчість Пластичність	Мислення Пам'ять Уява Увага	15-20
«Роззяви» Кілька дітей, тримаючись за руки, йдуть по колу. За сигналом ведучого (це може бути звук дзвіночка, брязкальця, сплеск у долоні або яке-небудь слово) діти зупиняються, плескають чотири рази в долоні, повертаються і йдуть в іншу сторону. Хто не встиг виконати завдання, вибуває з гри. Гру слід проводити під музику або під хорову	Музикальність Координація	Мислення Увага Пам'ять	20-25

пісню. В такому випадку діти повинні плескати в долоні, почувши певне, вибране заздалегідь слово пісні.			
«Слухай сплеск у долоні» Всі йдуть по колу або пересуваються по кімнаті у вільному напрямку. Коли ведучий сплесне в долоні один раз, діти повинні зупинитися і прийняти позу «лелекі» (стоячи на одній нозі, руки в сторони) або будь-яку іншу позу. Якщо ведучий сплесне двічі, гравці повинні прийняти позу «жаби» (присісти, п'яти разом, носки й коліна в сторони, руки – між ступнями ніг на підлозі). На три сплески – відновлення ходьби.	Спритність (почуття рівноваги)	Увага Сприймання	25-30
«Давайте привітаємося» Діти за сигналом ведучого починають хаотично рухатися по кімнаті й вітаються з усіма, хто зустрічається на їхньому шляху (можливо, хтось із дітей буде прагнути привітатися саме з тим, хто зазвичай не звертає на нього уваги). Вітатися треба певним чином: 1 сплеск – вітаємося за руку; 2 сплески – вітаємося плічками; 3 сплески – вітаємося спинками. Різноманітність тактильних відчуттів, що з'являються в процесі гри, дає дитині можливість відчувати своє тіло, зняти м'язову напругу.	Взаємодія у парі Спритність (орієнтація у просторі)	Увага Пам'ять	20-25
«Вправи з долоньками» Педагог говорить дітям, що кожного разу буде плескати в долоні по-різному, а діти повинні постаратися точно повторити його удари. Педагог сидить перед дітьми, сплескуючи в долоні четвертними ударами. Кожна вправа робиться до тих пір, поки більшість дітей не виконуватиме його правильно. Педагог повинен мовчати, реагуючи на виконання мімікою. Вправа змінюється іншою, як тільки більшість дітей впорається з першим завданням. Всі рухи виконуються в дзеркальному відображенні. Якщо педагог робить рух правою рукою, то діти виконують його лівою, і навпаки. Удари долонь виконуються наступним чином: 1. 4 рази – по колінах долонями обох	Координація Музикальність	Увага Пам'ять	60-80

рук; 2. 3 рази – по колінах, 1 раз – у долоні; 3. 2 рази – по колінах, 2 рази – в долоні; 4. 1 раз – по колінах, 1 раз – в долоні; 5. 1 раз – по колінах, 3 рази – в долоні; 6. 4 рази – в долоні; 7. 3 рази – в долоні, 1 раз – по колінах; 8. 2 рази – в долоні, 2 рази – по колінах; 9. 1 раз – в долоні, 1 раз – по колінах; 10. 1 раз – в долоні, 3 рази – по колінах; 11. по черзі правою і лівою рукою по колінах; 12. 2 рази – по одному коліну, 2 рази – по іншому; 13. 3 рази – по одному коліну, 1 раз – по іншому. З 11-ї вправи поміняти руки: якщо починали правої, то почати лівої. Акцент (більш чіткий удар на сильну частку) повинен перейти на іншу руку. Робити вправи слід в стриманому темпі. Щоб зняти напругу й дати дітям хвилинку для веселощів, можна пожартувати: на останню чверть зробити «ріжки», «носик», «вушка», «крильця» і т. д.			
«Плескання в долоні» «Ладоньки»: плескання в долоні попереду або позаду (за спиною) виконується вільними, ненапруженими, зігнутими в ліктях руками, що рухаються назустріч одна одній. «Млинці»: 1 – удар правою долонею по лівій, 2 – навпаки (кисті рук розслаблені, стокатто), з поворотом кисті. Удари можуть бути гучними або тихими, в залежності від динаміки музичного образу. «Тарілочки»: «обтруси ладоньки», або – долоні обох рук імітують ковзаючі рухи оркестрових тарілок (права рука з розмаху рухається зверху вниз, ліва рука – від низу до верху). «Бубен»: ліва долоня опорна (як кришка бубна), пальці правої руки вдаряють по ній. Опорну руку міняти. Удар сильний. «Дзвони»: активні хлопки над головою. Рух яскраво виражений, з великим розмахом злегка зігнутих в ліктях ненапружених рук. Для цього руху	Координація Музикальність	Увага Мислення Пам'ять	15-20

необхідна повна свобода верхнього плечового пояса. «Дзвіночки»: дрібні удари прямими пальцями однієї руки по долоні іншої. Удари легкі, неголосні. Руки можуть бути зігнуті в ліктях, випрямлені або підняті в сторону, вгору (вправо або вліво). Можливі варіанти «дзвіночків», які лунають або коло правого вушка, або біля лівого. «Ловимо комариків»: легкі, дзвінкі удари прямими долоньками справа та зліва від корпусу, вгорі й вниз зігнутими в ліктях руками.			
«Удари в парах» «Стінка»: долоні зігнутих у ліктях (попереді) рук йдуть назустріч рукам партнера. Плескання виконується на середній відстані між дітьми. «Великий бубон»: по черзі один з партнерів тримає відкритими долоні зігнутих в ліктях або витягнутих вперед рук, а інший вдаряє по ним своїми долонями. «Хрестики»: техніка виконання та сама, що і в «бубна», тільки руки партнерів рухаються навхрест (права з правого боку й навпаки).	Взаємодія у парі Координація Музикальність	Увага Мислення Пам'ять	15-20

Сюжетне хореографічне заняття «Подорож в осінній ліс»

Завдання:

1. Освітні: удосконалювати танцювальні рухи під час виконання хореографічних композицій; розвивати: творчість, ініціативу, самостійність, ритмічний слух, пластичність і виразність рухів.

2. Оздоровчі: розвивати швидкісно-силові, швидкісні і координаційні здібності.

3. Виховні: виховання любові до праці, культури поведінки.

Обладнання: квіточки, шишки, гриби.

Хід заняття

Підготовча частина.

Діти входять в зал, розташовуються врозтіч, проте кожна дитина займає своє, заздалегідь визначене місце. Діти тричі виконують уклін.

Першими вітаються хлопчики:

В. п. – п'яти разом, носочки нарізно, руки на поясі. 1 – крок правою ногою в сторону; 2 – ліва нога приставляється до правої; 3 – голова опускається підборіддям вниз; 4 – голова піднімається (у в. п.).

Друге вітання виконують дівчата:

В. п. – п'яти разом, носочки нарізно, руки в підготовчій позиції. 1, 2 – ті ж рухи, що й у хлопчиків; 3 – напівприсяд; 4 – повернутися у в. п.

Потім хлопчики й дівчата виконують всі разом – кожен своє вітання (10-15с).

Хореографічна вправа «Квіточка»: розвиток навичок плавних рухів рук, координації рухів (25-30с).

Педагог:

Наші ніжні квіточкі розкривають пелюстки.

Вітер їх колише, а навколо – тиша.

Гарні наші квіточкі закривають пелюстки.

Тихо засинають, голівками хитають.

Основна частина.

Хореографічна вправа «Балет»: розвиток сили м'язів ніг, формування гарної постави (2-3хв).

Педагог: Сьогодні ми вирушаємо в осінній ліс! Йти нам далеко, тож треба підготувати наші ніжки для подорожі (діти повторюють за педагогом балетні па).

Тепер, діти, ми з вами готові вирушати в осінній ліс, тож давайте згадаємо дорогу, якою підемо. Шикуюмось один за одним, кроком руш! (Діти рушають за педагогом по колу, потім проходять через середину залу).

Вправа на перестроювання: розвиток навичок орієнтування в просторі (3-4хв).

Педагог: А тепер ми повинні розділитися на дві команди (діти розходяться по одному в різні боки). Потім вони йдуть назустріч один одному шеренгами й міняються місцями (перестроювання «гребінець»).

Вправа «підскоки»: вправляння дітей в підскоках, розвиток орієнтування в просторі (25-30с).

Педагог: Ось ми з вами і в лісі, а в лісі живуть білочки, вони стрибають з гілочки на гілочку. А гілочки тоненькі, й щоб не впасти білочки стрибають на носочках (носочок гостренький, спрямований у підлогу).

Пальчикова гімнастика з шишками: розвиток дрібної моторики у дитини (25-30с).

2. Прокатування шишки між долонями рук.

3. По черзі тримати шишку різними пальцями (правої і лівої руки, між великим і вказівним і т. д.).

4. Прокатування рукою шишки по стегну правої, а потім лівої ноги.

Вправа «Стрибки під музику»: вправляти дітей в стрибках (в сторону, вперед), розвивати ритмічний слух, вчити виділяти стрибками сильну частку в такті (8-16 р).

Танцювальна композиція «Грибочки»: розвиток почуття ритму, координації рухів, швидкості реакції, творчої уяви (2-3хв).

Бесіда з дітьми про гриби, показ рухів.

Педагог: Що росте восени в лісі? Які бувають гриби? Як ростуть гриби? (Показ дітьми).

– Що є у грибів?

– (Ноги разом – ніжка гриба, руки над головою капелюшком).

– Як в лісі ховаються гриби?

– (Граємо в хованки – присідання).

– А якби вони вміли танцювати?

– (Обертаємося і виставляємо ногу на п'ятку).

– Зберемо гриби в кошик.

– (Звуження кола – в кошику, розбіглися хто куди – втекли з кошика).

Елементи йоги: розвивати м'язову силу, гнучкість, формувати правильну поставу (2-3хв).

Педагог: Втомилися діти? Пора відпочити, сіли на килим, з'єднали ноги, лягли на спину, руки вздовж тулуба.

Заключна частина.

Ось і закінчилася наша подорож і нам пора повертатися!

Вправа «Поїзд»: розвиток почуття ритму, координації рухів (20-30с).

– Шикування у шеренгу.

Педагог дякує дітям за їх роботу та просить подякувати один одному оплесками за активну участь.

Діти виконують уклін (див. початок заняття) і під музику виходять із залу.

Сюжетне хореографічне заняття «В зоопарку»

Завдання:

1. Освітні: формування навичок сольного виконання знайомих рухів, розвиток почуття ритму, почуття рівноваги, виразності пластики, вміння перебудовуватися в просторі.

2. Оздоровчі: сприяти розвитку координаційних здібностей, швидкісних і швидко-силових.

3. Виховні: виховання любові до праці, взаємодопомоги.

Обладнання: чарівна паличка, великий обруч.

Хід заняття

Підготовча частина.

Діти входять до залу. Тричі виконують вітання у вигляді поклону таким чином: перші – хлопчики, другі – дівчатка, потім – всі разом, кожен своє вітання. Педагог:

– Діти, я добра чарівниця, і сьогодні я поведу вас у зоопарк. Станьмо один за одним і відправимося в гості до тварин.

– (Марш по колу – 30с).

– Але раптом почався дощик. Нам потрібно швидше від нього сховатися.

– (Різний за характером біг по колу – 30-40с).

– Я махну чарівною паличкою, і дощ припиниться. Однак залишилися калюжі! Щоб не замочити ніжки, ми підемо дуже обережно.

– (Кроки на півпальцях, на п'ятках – 30с).

– Через великі калюжі доведеться перестрибувати.

– (Підскоки, галоп – 30с).

– Доріжка нарешті висохла, можна сміливо йти по ній.

– (Бадьорий крок з високо піднятими колінами – 30с).

Основна частина.

Ось ми і в зоопарку. А от і вольєр з птахами. Увага: помахом чарівної палички я перетворюю вас на птахів! Комплекс загально розвиваючих вправ «вольєр з птахами». (Це може бути «лебідь» – робота рук; або «сова» – вправи для голови і корпусу; «чапля» – вправи для ніг і нахили корпусу).

1. Махи руками, імітація рухів птахів – 4-8 р. («летять»);

2. Повороти вправо і ліво, руки в сторони долонями до гори – 4 р. («сушимо крила на сонечку»);

3. Нахили до правої і лівої ноги по черзі – 4 р. («складемо до купи траву»);

4. Нахили тулубу в сторони – 4-8 р. («подув вітер і дерева загойдались»);

5. Нахили тулубу вперед, прогнутись, руки вперед – 4 р. («збираємо гілки і складаємо їх до купи»).

6. Махи руками вперед-назад – 4-8 р. («піднімаємо крила»);

7. Переступання з ноги на ногу, похитуючись – 4-8 р. («милуємось»);

8. Стрибки на місці на двох ногах – 8-16 р. («птахи радіють»).

А тепер помахом чарівної палички з птахів я оберну вас знову в дітей. Ідемо далі! Основні рухи. (Марш, перестроювання – 30-35с).

У зоопарку діти зустрічаються зі зміями – (партерні розтяжки – 4-8 р.), з пантерами – (вигинання хребта, махи ногами – 4-8 р.), ведмедями – (ходьба на зовнішній стороні стопи – 30-35с), мавпами – (стрибки, різноманітні присідання – 8-16 р.).

Увага: помахом чарівної палички діти і педагог утворюють коло, в центрі якого – великий обруч. Це – зачароване коло Терпсіхори.

Танцювальна вправа «Зачароване коло Терпсіхори» – 4-5хв. Дитина, ставши у коло Терпсіхори, одразу «підпадає під її чари» і виконує там свій улюблений рух. Усі можуть плескати в долоні або підтанцювати. Педагог може довільно добирати музику до названих рухів.

Прямо зараз, а не потім давайте з вами пограємо у «Веселий зоопарк»! (Сенс гри в тому, що діти за сигналом педагога завмирають на місці в позі якої-небудь тварини. Або ведучий на початку гри виголошує назву тварини, яку треба показати позою. Той з учасників, хто краще зобразив мешканця зоопарку, стає ведучим. Рухлива гра – 4-5хв.

Варіант іншого фіналу заняття: рухлива гра «Веселий зоопарк» – 4-5хв.

Педагог: Ой, десь загубилася чарівна паличка і тепер я не зумію перетворити вас на дітей. І якщо ви мені не допоможете, ніхто не зможе повернутися в дитячий садок. Але вихід є! Ви повинні швидко згадати всіх звірят, яких ми бачили в зоопарку, та прийняти позу когось з цих тварин. Якщо я вгадаю, хто з вас кого представляє, то ми і без чарівної палички опинимося в дитячому садочку (діти виконують завдання).

Заклучна частина.

– Шиккування у шеренгу.

Педагог дякує дітям за їх спритність, працелюбність, кмітливість і старанність.

На прощання діти виконують уклін, як на початку заняття, і під музику виходять із зали.

Сюжетне хореографічне заняття «Пригоди черепахи»

Завдання:

1. Освітні: розвиток почуття ритму, координації рухів, образного мислення, уяви.
2. Оздоровчі: розвиток швидкості реакції і спритності рухів.
3. Виховні: виховання любові до праці, культури поведінки.

Обладнання: м'ячи (за кількістю дітей).

Хід заняття

Підготовча частина.

Діти входять в зал, розташовуються врозтіч, проте кожна дитина займає своє місце. Діти тричі виконують уклін.

Педагог розповідає про пригоди Черепахи – діти грають у відповідну гру (2-3хв).

Педагог: В далекій Африці, де завжди жарко, жила-була Черепаха, яка дружила з левеням. Друзі часто співали свою улюблену пісеньку (ритмічна композиція під музику). Набридла Черепасі спека, тож вирішила вона полетіти в літаку на Північ.

Гра «Літаки» (25-30с).

За командою «Зліт!» діти біжать по колу, витягнувши руки в сторони; по команді «Посадка!» – опускаються на підлогу, на одне коліно.

Педагог: Вийшла Черепаха з літака і здивувалася: все кругом біле. Сонечка немає, йде сніг, холодно. А дітям весело: катаються на лижах, на ковзанах, на санках, грають в сніжки (25-30с).

Діти імітують ходу на лижах, біг на ковзанах (ковзаючи кроки), катання на санках (легкий біг парами в потилицю, з'єднавши руки).

Педагог: «Добре б і мені на лижах покататися!» – подумала черепаха і стала шукати лижі. Але, коли вона повернулася з лижами, все змінилося! Сніг тане, крапельки дзвенять.

Основна частина.

Ігротанець «Крапель» (2-3хв).

Діти зображують краплі води, що падають (легко сплескуючи в долоні). Горобці голосно цвірінькають, розпушилися, стрибають, чистять пір'ячко, п'ють талу воду (діти, наслідуючи поведінку горобців, стрибають, чистять пір'я, п'ють воду тощо).

Перша квіточка з'явилася. Діти показують, як росте квітка: повільно піднімаються, витягають вгору руки – «Вітаємо тебе, сонечко!».

Діти імітують стрибки через калюжі, пускання на воду паперових корабликів тощо.

Педагог: Черепасі сподобалися паперові кораблики, от вона й вирішила їх наздогнати. Але коли повернулася – все змінилося! Зникли калюжі та струмочки. Все навколо зелене – і листя, і трава. Сонце яскраво світить. В саду повно

метеликів (діти легко бігають по залу, імітуючи політ метеликів маховими рухами розведених в сторони рук). А на пташиному дворі каченята вилупилися (виконується «Танець каченят» – діти ніби плавають в річці, хлюпочуться) (2-3хв).

Гра «М'ячики» (1-2хв).

Під веселу музику діти виконують 8 м'яких стрибків на двох ногах, а потім розбігаються в різні боки – «м'ячики покотилися».

Педагог: Черепаха обожнює метеликів! Вона пішла за сачком, щоб зловити хоч одного. Повернулася – знову все змінилося: колір трави вже не такий яскравий, метелики зникли, листя пожовкло. Подув сильний вітер (дихальна гімнастика «Вітерець») (20-25с).

Гра «Вітерець і вітер» (2-3хв).

Під тиху музику, присівши, діти плавно похитують тільки кистями рук; встають, піднімають руки вгору, гойдаються зі сторони в сторону; коли музика стає голоснішою, діти біжать, прискорюючи рух, – «вітер»; полетіло листя; музика замовкає, діти опускаються на підлогу – «листя опало». Пішов дощ. Але дітям весело (ритмічна композиція «Дощик»).

Педагог: «Ні, – сказала черепаха, – не подобатися мені дощ». І пішла шукати парасольку. А коли повернулася з парасолькою, знову здивувалася, адже навколо все побіліло. Сонечка не видно. Холодно. Йде сніг. А дітлахи знову на лижах, ковзанах, на санках катаються – весело!

І тоді вирішила черепаха повернутися до себе на батьківщину, в Африку. Але літак вирішив зробити зупинку в Іспанії, на сонячному острові Чупа-чупс (ритмічна танцювальна композиція «Екзотичний острів») (1-2хв).

Заключна частина.

«Весело на острові, – подумала Черепаха, – але вдома все ж краще!». Сіла в літак і полетіла в Африку.

Левеня дуже зраділо її поверненню! Сіли вони поруч і знову заспівали свою улюблену пісеньку (20-30с).

– Шикування у шеренгу.

Педагог дякує дітям за їх роботу та просить подякувати один одному оплесками за активну участь.

Діти виконують уклін і під музику виходять із залу.

Сюжетне хореографічне заняття «Лабіринт»

Завдання:

1. Освітні: розвиток почуття ритму, швидкості реакції, образного мислення, уяви, уваги.
2. Оздоровчі: розвиток вміння швидко перебудовуватися в просторі.
3. Виховні: виховання культури поведінки, взаємодопомоги.

Хід заняття

Підготовча частина.

Діти входять в зал, розташовуються врозтіч, проте кожна дитина займає своє місце. Діти тричі виконують уклін.

Педагог: Зараз, діти, ми з вами входимо у великий лабіринт з високими та міцними стінами. Спробуйте дотягнутися до верхнього краю стіни (підйом на півпальцях, потягування руками вгору – 4-8 р.), а тепер до обох стінок лабіринту (розтягування рук в сторони, нахили – 4-8 р.).

Щоб пройти лабіринт, нам доведеться йти дуже довго, так що давайте підготуємо наші ніжки (вправи для роботи стопи – 15-20с).

Тепер ми готові вирушити в дорогу (2-3хв). (Діти крокують: хід з високо піднятими колінами, розмахуючи руками, та в різних напрямках – по колу, по діагоналі, «змійкою»).

Педагог: Ох-ох, як ми втомилися! Далі підемо «перевалюючись», оскільки так нам буде легше (кроки на зовнішній стороні стопи).

Основна частина.

Педагог: Ось уже і спинки наші втомилися, тож сядемо відпочити (низка вправ у положенні сидячи на підлозі):

5. в. п. – руки на поясі. Нахилитися вперед, торкнутися руками носочків ніг – повернутися у в. п. (4-8 р.);
6. в. п. – сидячи, опираючись долонями на підлогу. Підняти пряму ногу вгору – повернутися у в. п. («перевіряємо стелі») (4-8 р.);
7. в. п. – сидячи, витягнувши ноги. Ноги схрестити – повернутися у в. п. (4-8 р.);
8. в. п. – сидячи по-східному, руки на потилиці. Нахилитися вправо – випрямитися; нахилитися вліво – випрямитися (4-8 р.);
9. в. п. – те саме. Пружинистими рухами повертати тулуб направо і наліво (4-8 р.).

Педагог: Відпочили? Тоді пішли далі. Хто у нас буде розвідником?

Вибирається одна або дві дитини, які проходять повз інших учасників гри, зображуючи звивисті доріжки лабіринту. Потім кожен з дітей по черзі повторює траєкторію, намічену першими (2-3хв).

Педагог: Подивіться, лабіринт став дуже вузьким. Щоб не загубитися, давайте візьмемося за руки й підемо далі (наступна група рухів, перебудовувань у просторі, які в результаті утворюють коло).

Знайшли ми широку частину в лабіринті й тепер ми можемо побудувати коло. Пропоную вам гру на увагу (за її допомогою можна здійснити будь-яке інше перестроювання і виконати різні рухи).

Гра на увагу – 2-3хв.

Звертаючись до дітей, педагог говорить, щоб діти доторкнулися пальцем до носа і сказали вголос: «Ніс». Педагог робить те саме декілька разів. Але якщо він скаже: «Лоб», діти повинні доторкнутися до чола.

Педагог: Почали! «Ніс, ніс, ніс, вухо!». Причому, говорячи «вухо», педагог торкається підборіддя, і багато хто з дітей мимоволі робить те ж саме. А той, хто помилився, вибуває з гри.

Ну а тепер давайте визирнемо з-за стіни і подивимося, чи не видно там стінами вихід (стрибки вгору – 15-20с). Дивіться, вихід, здається, з іншого боку – біжимо туди (біг: галоп – 20-25с).

Нарешті вийшли ми з лабіринту: від бігу захекались. Спокійно дихаємо (виконуються різні дихальні вправи – 1-2хв). Наприклад, діти сідають на підлогу, розвивши ноги в сторони, розслабляються. Роблять глибокий вдих, піднімаючи вгору обидві руки. На видиху – різко нахиляються у бік, до правої ноги, одночасно ковзаючи по ній двома руками. Те саме – в іншу сторону.

Заклучна частина.

– Шиккування у шеренгу.

Педагог дякує дітям за їх роботу та просить подякувати один одному оплесками за активну участь.

Діти виконують уклін і під музику виходять із залу.

Сюжетне хореографічне заняття «Весела подорож»

Завдання:

1. Освітні: розвиток гнучкості, образного мислення, уяви, уваги, пам'яті.
2. Оздоровчі: формування рухових умінь, координації рухів, рухливості нервових процесів.
3. Виховні: виховання культури поведінки, взаємодопомоги.

Обладнання: обручі, квіти (за кількістю дітей).

Хід заняття

Підготовча частина.

Діти входять в зал, кожна дитина займає своє місце і тричі виконують уклін.

Педагог: Сьогодні у нас дуже цікаве заняття. Ми вирушаємо в казкову країну на літаках! Давайте станемо один за одним і перетворимося на літаки (2-3хв). (Педагог тихенько торкається плеча дитини, тим самим перетворюючи його в літачок. Зараз заводимо мотори (обертання рук перед грудьми).

Вимовляємо р-р-р-р-р (імітація роботи двигуна). Розправляємо крила літака (руки в сторони). Набираємо висоту (встали на носки) і тихесенько йдемо один за одним. Але не обганяємо і не штовхаємо один одного.

Літаки піднімаються в небо і набирають висоту (повільний біг – 15-20с).

Літаки в небі роблять різні фігури (різноманітні рухи рук і ніг у процесі бігу – 15-20с). Літаки покружляли і на аеродромі казкової країни приземлилися.

Основна частина.

А в казковій країні живуть діти які люблять грати з обручем. Загальнорозвиваючі справи з обручем (4-5хв).

В. п. – стоячи, п'ятки разом, носки нарізно, обруч у двох руках внизу. 1 – обруч вперед; 2 – обруч вгору; 3 – обруч вперед; 4 – обруч вниз.

«Кружок» – в. п.: стійка, ноги нарізно, обруч в правій руці.

1 – руки в сторони, обруч в правій руці; 2 – обруч вгору в двох руках; 3 – руки в сторони, обруч в лівій руці; 4 – в. п.

«Годинки» – в. п., о. с., обруч вгору в двох руках: 1 – нахил тулуба вправо, 2 – нахил вліво.

«Ракета» – в. п., о. с.: обруч в двох руках вгору, тримають долоні тильною стороною. 1 – сплеснути долонями над головою, 2-3 – обернутися навколо себе, 4 – обруч падає на підлогу.

«Носочок-п'ятка» – в. п., о. с.: 1 – носком правої ноги торкнутися обруча; 2 – те саме п'яткою, 3-4 – топ-топ.

«Стрибки в обруч»: 1-2 – стрибок в обруч; 3-4 – стрибок з обруча.

«Вправо-топ, вліво-топ»: 1-4 – два приставних кроки вправо, 5-8 – те саме вліво.

«Полянка»: 1-8 – ходьба навколо обруча.

«Бриджі» – в. п., о. с., стоячи всередині обруча: 1-4 – взяти обруч руками підняти його вгору над головою, надягаємо.

«Кофта» – в. п. о. с., обруч вгору, горизонтально над головою: 1-3 – надягати на себе через голову, 4 – опустити на підлогу.

Педагог: Всі вдягли на себе казковий одяг, швидко зібралися, а зараз вирушаємо на іншу галявину. На ній росте багато красивих квітів. Поклали обручі й порухували 1-7, 8 – заскочили в обруч (15-20с).

Тепер виконаємо іншу вправу – з квіткою: 1-7 – присідання, 8 – стрибки на двох ногах в обруч (15-20с).

Взяли обруч у праву руку й обертаємо його на руці. А тепер, за моїм сигналом (сплеск у долоні), покрутимо його на підлозі (20-25с).

Образно-ігрові вправи (2-3хв).

Педагог: А зараз ми – їжачки. На чотирьох лапках повземо до килимків. Всі сіли, ніжки витягли перед собою, на ніжки подивилися. Всі їжачки, як почують сплеск у долоні, відразу згортаються в клубочки, показуючи круглу з колючками спинку. 1-3 – зігнути ноги в колінах, обхопити гомілки (згрупуватися), 4 – в. п.

А зараз їжачки лягли на спинку, згорнулися в клубочок і похиталися на спинці.

Тепер зробимо це трохи по-іншому. Звернулися в клубочок (упор присівши) і акуратно перевернулися на спинку (перекат на спину), а тепер назад – встанемо на ніжки (упор присівши). Відпочиньте трохи.

Зараз ми відправляємося в зоопарк (повільний біг по колу 30-40с).

Діти перераховують, хто живе в зоопарку: бегемоти (повземо з опорою на долоні та стопи); крокодили (по-пластунськи); павучки (спиною вперед) тощо.

Музично-рухлива гра «Жаба-мандрівниця» (1-2хв).

Діти веселяться, стрибають під музику. Музика замовкає, виходить на полювання чапля.

Педагог: Чапля ходить по болоту, схоже, шукає там когось. Кажуть, що чапля шукає неслухняних жабенят.

«Жаба плаває» – руки вздовж голови, руки і голову підняти, прогнутися (4 р.).

«Корзиночка» – лежачи на животі, обхопити гомілки, погойдатися, перевернутися на спину (4 р.).

«Місток» – в. п., лежачи на спині, ноги прямі: 1–зігнути ноги, стопи поставити на підлогу (на ширині плечей), 2 – зігнути руки, долоні поставити на підлогу, 3 – випрямити ноги і руки підняти тулуб, 4-7 – стояти, 8 – в. п. (2 р.)

«Спасибі, коліночки, носочки»: 1 – руки через сторони вгору, робимо вдих, 2-3 – нахил вперед, 4 – в. п. (4 р.).

«Жучок» – в. п., лежачи на спині, руки і ноги вгору: 1-4 – струснули руками, ногами; 5-8 – повернулись на бік, руки під голову (2 р.).

«Баю-баю-бай» – в. п., лежачи на підлозі руки під голову: 1-7 – діти сплять, 8 – педагог співає «ку-ка-рі-ку!», діти прокидаються.

Заклучна частина.

– Шикування у шеренгу. Педагог дякує дітям за їх роботу та просить подякувати один одному оплесками за активну участь.

Діти виконують уклін і під музику виходять із залу.

Сюжетне хореографічне заняття «Зимова казка»

Завдання:

1. Освітні: розвиток почуття ритму, вчити рухатися відповідно до розміру музики, сприяти формуванню виразності рухів, образності у виконанні.
2. Оздоровчі: формування рухових умінь, координації рухів.
3. Виховні: виховання культури поведінки, почуття колективізму.

Хід заняття

Підготовча частина.

Діти входять в зал, кожна дитина займає своє місце і тричі виконують уклін.

Педагог: Діти, сьогодні у нас непросте заняття, адже ми вирушаємо в зимовий ліс! Опинитися в лісі нам допоможуть чарівні сніжинки, але спочатку нам треба їх зловити. Подивіться, як я буду їх ловити.

«Злови сніжинку» (1-2хв).

Педагог: Уважно спостерігайте за моїми рухами і спробуйте їх повторювати за мною: 3 рази вдарити долонями по колінах, 1 раз – сплеснути у долоні (повторювати до точного виконання).

Ось ми і в лісі, а попереду доріжка. Давайте погуляємо!

10. ходьба «змійкою» за педагогом по вузькій стежці (15-20с);
11. високий крок («переступаємо через замети» – 10-15с);
12. ходьба в положенні сидячи («снігоприбиральні машини»). Снігоприбиральні машини розчистили каток (15-20с);
13. ковзаючий крок з кружлянням на одній нозі («фігурне катання» – 15-20с).

Основна частина.

Педагог: Ох, втомилися ми з дороги, але ще далеко йти. Сіли на саночки і покотилися! (Одна дитина стоїть попереду іншою спиною і подає обидві руки назад. Легкий біг в парах – 20-30с).

Педагог: Ось і приїхали на лісову галявинку. Подивіться, як красиво навколо... Здається ми тут не одні! (З'являється Дід Мороз).

Я – Дід Мороз! Я – чарівник!

До казки я давно вже звик.

І точно, достеменно знаю,

Все буде так, як побажаю!

Танцювально-ритмічна гімнастика «Новорічна ялинка» (1-2хв).

14. «Бурульки». В. п. – лежачи, ноги разом носочки натягнуті, руки підняті над головою, тягнуться вгору;
15. «Сніжинки». В. п. – лежачи на спині, руки в сторони, ноги нарізно;
16. «Кучугури». В. п. – навкарачки, високе положення;
17. «Снігові грудочки». В. п.: сидячи, згрупуватися;
18. «Розтанули грудочки». Вільно лягають на підлогу, релаксація.
19. Вправа на дихання: «подмухаємо на Діда Мороза».

«Сюрпризний момент» (1-2хв). «Дід Мороз і діти»: під веселу музику діти стрибають і танцюють. При появі діда Мороза перетворюються на якусь крижану фігуру.

Ігровий масаж (2-3хв).

Педагог:

Зиму нам мороз приніс,
Ну ж бо всі потерли ніс!
Та зненацька вітер дмúха –
Швидко взялися за вуха!
Покрутили, повертіли –
Наші вуха полетіли!
В когó не відлетіли –
З нами далі полетіли!
Шийками порухали,
По колінках постукали,
По щоках поплеска́ли,
Як зайці застриба́ли!

От і закінчилася наша подорож, тож час повертатися в дитячий садочок.

Заключна частина.

– Шикування у шеренгу.

Педагог дякує дітям за їх роботу та просить подякувати один одному оплесками за активну участь.

Діти виконують уклін і під музику виходять із залу.

Сюжетне хореографічне заняття «Лісова казка»

Завдання:

1. Освітні: формування уявлення про різні темпах музики, розвиток почуття ритму, вчити рухатися відповідно до розміру музики.
2. Оздоровчі: сприяти розвитку координаційних здібностей.
3. Виховні: виховання культури поведінки, вдячності.

Обладнання: обручі та м'ячі (за кількістю дітей), картинки із зображенням лісного лісу, галявини, лісових мешканців.

Хід заняття

Підготовча частина.

Діти входять в зал, кожна дитина займає своє місце і тричі виконують уклін.

Показ ілюстрацій – 1-2хв. «Подивіться, що зображено на картинках? Це – ліс».

«Сьогодні у нас непросте заняття – ми вирушимо в гості до лісових мешканців».

Ходьба: звичайна, на зовнішній стороні стопи (як ведмежата), на носках (як лисичка), з високим підніманням коліна (як чапля). Стрибки на двох ногах: з просуванням вперед (як зайчики), підскоки (як білочки), біг на носочках («побігли по доріжці») – 2-3хв.

Основна частина.

«Ми прийшли в ліс й опинилися на галявинці. А там – багато різних звірів. Давайте спробуємо вгадати, які ж тварини прийшли на галявину?» – діти слухають музичні фрагменти, відгадують тварин і імітують їхні рухи: мишки, зайчики, лисички, вовки, ведмеді, жабки, птахи тощо – 3-4хв.

Загальнорозвиваючі вправи з м'ячом «Колобок».

1. «Жили-були дід і баба». В. п. – о. с., м'яч за спиною. Нахили голови вправо і вліво – 4-8 р.

2. «Полюбляли вони колобки». В. п. – напівприсід, м'яч за спиною. Передавати м'яч з однієї руки у другу – 4-8 р.

3. «Хоч у баби мало сили, баба тісто замісила». В. п. – о. с. м'яч внизу. Присідати – м'яч вперед – 4-8 р.

4. «А бабусина онучка колобок катала в ручках». В. п. – стоячи на колінах, м'яч на підлозі. Присісти, катати м'яч між долонями (вперед, вправо, вліво) – 1хв.

5. «Вийшов рівний, вийшов гладкий, не солоний і не сладкий». В. п. – сид, ноги нарізно, м'яч на підлозі. Покласти м'яч вправо – нахил вперед, покласти м'яч вліво – нахил вперед – 4-8 р.

«Діти, покажіть, як допомоги чарівної палички ви обертаєтеся на улюбленого лісового мешканця!». Запропонувати дітям станцювати – 3-4хв. Для цих танців можна використовувати композиції зі збірки «Ритмічна мозаїка» А. І. Буреніної: «Плюшевий ведмедик», «Білочка» й т. і.

Вправа «швидко–повільно» – 4-5хв.

Педагог: Звірята в лісі дуже люблять слухати музику та відгадувати – швидка вона чи повільна. Давайте ми з вами теж спробуємо! Під швидку музику діти танцюють, а коли чують повільну – слухають, сидячи на підлозі або на лавці.

Вправа «Хвиля подяки» – 4-5хв.

Діти і педагог утворюють коло, сідають на підлогу, трохи відпочивають наприкінці заняття.

2. Педагог підводиться на весь зріст і в ритмі 3/4 дякує усім – «дякую, дякую, дякую всім», нахиляючи чемно голову на четвертому такті. Він сідає. Підводиться інша дитина і дякує усім.

2. Так само дякувати, але використовувати виражальні рухи вдячності замість слів.

3. Усі діти стоять у колі. Разом із звучанням музики педагог прикладає праву руку до серця («дякую»), а на другий такт торкається нею лівої руки сусіда («дякую»). Той повторює такі самі слова і дії. Можуть одразу починати дві особи, що стоять з протилежних боків зали. Виконати вправу можна у повільному темпі вальсу, а надалі – у помірному і навіть із пришвидшенням.

Заклучна частина.

– Шикування у шеренгу.

Педагог дякує дітям за їх роботу та просить подякувати один одному оплесками за активну участь.

Діти виконують уклін і під музику виходять із залу.

Сюжетне хореографічне заняття «Заєць заблукав»

Завдання:

1. Освітні: розвиток образно-ігрових умінь, вміння координувати рух з музикою, орієнтування в просторі.
2. Оздоровчі: сприяти розвитку координаційних, швидкісних і швидкісно-силових здібностей.
3. Виховні: виховання комунікативних навичок.

Хід заняття

Підготовча частина.

Діти входять в зал, кожна дитина займає своє місце і тричі виконують уклін.

Педагог:

Плакав зайчик в коридорі

В нього, бач, велике горе –

В ліс дорогу не знайду!

Де я дітки? – У садку!

Зайчик, ми тебе спасемо,

Свої справи відкладемо,

В ліс тебе відведемо,

І в садочок підемо.

Зайчик сірий поряд йде

Від дітей не відстає! (Хо́да один за одним – 1-2хв)

Щоб до неба виростати,

На носочки слід ставати! (Хо́да на носках – 25-30с)

Ніжки вище піднімай,

Кропиви не зачіпай! (Хо́дьба з високим підніманням колін – 25-30с)

От ми й вийшли на галявинку, а сіре зайча відшукало свій будиночок:
«Спасибі, діти, що допомогли мені знайти дорогу додому. А можна я з вами на галявинці погуляю?».

Педагог: «Зайчик, сідай на пеньок і подивися, як діти грають».

Гра «Зайці і вовк» – 2хв.

Біг з ловлею і утіканням, стрибки на двох ногах.

Вправа «Збери коло» – 3-4хв. Навчити дітей починати і закінчувати рух в музику, перебудовуватися в одне–два кола.

Педагог: На галявинці літають красиві метелики. Витягли руки в сторони, це будуть наші крильця, і побігли один за одним на носочках. Рухатися треба легко, як метелики. Тільки-но музика перестає грати, ми підбігаємо один до одного й беремося за ручки. Полетіли!

Основна частина.

Ритмічна композиція «Курчата» – 4-5хв.

Педагог:

Курчатко вийшло погуляти,

Рясної травки пощипати,
А за нею дітки,
Позбирати квітки.

Після танцю діти сідають на килим – 2хв.

Кожна дитина по черзі називає своє ім'я, повторює його ще раз, акцентуючи склади, намагаючись його «проплескати». Обравши декілька імен, діти «проплескують» їх: тихо, голосно, маленькими групами.

Педагог: Діти, хто до нас сьогодні приходив? (Зайчик)

Де живе зайчик? (В нірці)

Зараз ми з вами зробимо велику нірку. Розвели ноги в сторони, коліна не згинаємо (розтяжка для ніг – 1-2хв).

А тепер давайте покажемо, як зайча ховається в нірці. Зігнули коліна, руками обхопили колінця й сховали голову (групування – 20-30с).

Діти, зайчик дуже любить стрибати з гірки на гірку. Встали на ноги, нахилилися вниз і руками торкнулися підлоги (вправа для м'язів спини «гірка» – 1-2хв).

Молодці, діти, допомогли зайчаті знайти дорогу додому, добре пограли! Зайчик з нами пограв і додому поскакав.

До побачення, зайчик!

Заклучна частина.

– Шикування у шеренгу.

Педагог дякує дітям за їх роботу та просить подякувати один одному оплесками за активну участь.

Діти виконують уклін і під музику виходять із залу.

Сюжетне хореографічне заняття «Подорож в Африку»

Завдання:

1. Освітні: розвиток уміння координувати рухи з музикою, швидкості реакції, почуття ритму.
2. Оздоровчі: сприяти розвитку швидкісно-силових здібностей.
3. Виховні: формування поважного ставлення одне до одного.

Хід заняття

Підготовча частина.

Діти входять в зал, кожна дитина займає своє місце і тричі виконують уклін.

Педагог: Діти, сьогодні ми з вами вирушимо в подорож, в спекотну Африку. Стали один за одним і швиденько пішли по колу (ходьба – 20-30с). Так, йти нам не легко і до Африки далеко. Доведеться летіти літаком.

Музично-рухлива гра «Літаки».

Розправляємо крила літака (руки в сторони – 20-30с). Набираємо висоту (встали на носки – 20-30с) і тихесенько йдемо один за одним. Ми не обганяємо, не штовхаємо один одного. Літаки піднімаються в небо та набирають висоту (повільний біг – 20-30с).

Літаки в небі роблять різні фігури (різноманітні рухи рук і ніг під час бігу – 30-40с). Із закінченням музики діти сідають на одне коліно, руки в сторони («літаки на посадку»). Літаки покружляли і в Африці приземлилися.

Педагог: Які звірі живуть в Африці? (Жирафи, крокодили, тигри, павуки-тарантули).

Основна частина.

Образно-ігрові вправи – 2-3хв.

Педагог: Ми зустріли жирафа (діти нахиляють спину, руки зчіплюють за спиною – «шия жирафа»).

Далі на шляху їм попався павук-тарантул (присівши, руками і ногами вперлися у підлогу, в такому положенні рухаються один за одним).

Підійшовши до річки, діти побачили, зелених крокодилів. Давайте, покажемо, як повзають крокодили (лягти на килим обличчям до низу і проповзти по-пластунські 3-4м)!

Подивіться, діти, на сонечку загоряють левеня і черепаха. Давайте відпочинемо разом з ними!

Танцювально-ритмічна композиція «Я на сонечку лежу» – 2-3хв.

Педагог: У спекотній Африці живуть неслухняні мавпи, які завжди лаються. Давайте з вами пограємо в гру і розповімо, що буває з тими, хто не слухається.

Пальчикова гімнастика «Дві мавпи» – 2-3хв.

Педагог: Які ще живуть в Африці звірі? (Пантери, змії, тигри, верблюди, носороги). Давайте їх покажемо! (Ігротанці – 2-3хв).

Музична гра «Тарган» – 2-3хв.

Педагог: Весело живуть звірі в Африці, але дуже бояться таргана (одна дитина вибирається тарганом).

Звірі під веселу музику танцюють (перед танцем педагог пропонує дітям уявити, як танцює слон, тигр ті інші звірі, а з появою таргана – завмирають і тремтять, зображуючи переляк).

Давайте проженемо таргана, подуємо на нього! Дихальна гімнастика «Вітер» – 30-40с.

Діти, нам пора повертатися назад, а допоможуть нам повернутися наші веселі долоньки (педагог відплескує ритм, а діти по черзі за ним повторюють – 2-3хв).

Ось ми і повернулися, давайте з вами згадаємо всіх, кого зустріли (називають).

Заклучна частина.

– Шиккування у шеренгу.

Педагог дякує дітям за їх роботу та просить подякувати один одному оплесками за активну участь.

Діти виконують уклін і під музику виходять із залу.

Дихальні вправи

Правильне дихання – це повільне, глибоке, діафрагмове дихання, за якого легені заповнюються від найнижчих відділів до верхніх, що складається з чотирьох етапів:

1 – вдих: розслабити м'язи живота, почати вдих, опустити діафрагму вниз, випинаючи живіт уперед; наповнити середню частину легенів, розширюючи грудну клітку за допомогою міжреберних м'язів; підняти грудину й ключиці, наповнити повітрям верхівки легенів;

2 – пауза;

3 – видих: підняти діафрагму вгору і втягти живіт; опустити ребра, використовуючи групу міжреберних м'язів; підняти грудину й ключиці, наповнити повітрям верхівки легенів;

4 – пауза.

Універсальним є навчання чотири фазових дихальних вправ, що містять однакові за тривалістю етапи: вдих – затримка – видих – затримка. Спочатку кожний з них може тривати 2-3с із поступовим збільшенням до 7с, при цьому необхідна фіксація педагогом рук дитини. Педагог повинен уголос відраховувати зазначені часові інтервали з поступовим переходом до самостійного виконання вправ дитиною.

Найкраще починати зі стадії видиху, витримавши природну паузу, зробити глибокий без напруження вдих ротом або носом. Потрібно стежити щоб рухалася діафрагма та залишалися спокійними плечі, не нагинатися вперед. Всі вправи виконуються по 3-5 разів.

1. Зробити повний видих, набрати повітря повільно через ніс. На 2-5с затримати повітря, потім почати видих ротом. Вдихати й видихати плавно, уникаючи поштовхів.

2. Праву руку покласти на область руху діафрагми. Зробити видих і, коли з'явиться бажання вдихнути, із закритим ротом зробити глибокий, без напруження вдих носом. Потім – пауза. Зробити повний видих, повільно й плавно випускаючи повітря через ніс. Пауза.

3. Після видиху почати вдих через ніс, стежачи, чи правильно працюють діафрагма, нижні ребра й м'язи живота, чи спокійні плечі. Витримавши паузу, почати поступовий, плавний видих через вузький отвір, утворений губами. При цьому має виникнути відчуття, начебто струмить повітря. Необхідно стежити за тим, щоб не було напруження. При відчутті напруження треба, розслабившись, повільно покачати головою вправо, вліво, назад, по колу.

4. «Кулька». Можливий образ теплої кульки, розташованої в животі. Дитині пропонується вокалізувати на видиху, приспівуючи окремі звуки ([а], [о], [у], [щ], [х]) та їх сполучення ([з] переходить у [с], [о] – в [у] тощо).

5. «Вітер». На повільному видиху долонею переривати повітряний струмінь так, щоб вийшов звук вітру.

Спортивно-танцювальне виховання

Танцювально-ритмічна гімнастика.

«Петрушки»

1. «Сховайся». В. п. – сидячи, прямі ноги разом, руки в упорі ззаду. 1 – зігнути обидві ноги, обхопити їх руками, лобом торкнутися колін; 2 – в. п. Виконати 4-8 разів.

2. «Покажи п'яти» (активне згинання й розгинання стоп). В. п. – те саме. 1 – носки тягти до себе, п'яти вперед; 2 – в. п. Виконати 4-8 разів.

3. «Долоні на підлогу». В. п. – сидячи, ноги на ширині плечей, руки в упорі ззаду. 1 – нахил вперед, руки через сторони вгору, вниз, долоні на підлогу; 2 – в. п. Виконати 4-8 разів.

4. «Плескання під коліном». В. п. – лежачи на спині, руки вздовж тулуба. 1 – підняти праву ногу, грюкнути під коліном в долоні; 2 – в. п.; 3 – підняти ліву ногу; 4 – в. п. Виконати 4 рази.

5. «Зігни ноги». В. п. – те саме. 1 – зігнути обидві ноги в колінах і підтягнути їх до грудей; 4 – в. п. Виконати 4 рази.

6. «Човник». В. п. – лежачи на животі, прямі руки на підлозі. 1-2 – прогнутися, груди, голову і руки вгору; 3-4 – в. п. Виконати 4 рази.

«Ляльки»

1. «Зігни руку». В. п. – ноги злегка розставлені, руки вниз, долоні розгорнуті вперед. 1 – зігнути праву руку, подивитися на неї; 2 – в. п.; 3-4 – те саме з лівою рукою. Виконати 4 рази.

2. «Повороти». В. п. – те саме, долоні повернені до тіла. 1 – поворот вправо, прямі руки витягнуті перед собою; 2 – в. п.; 3-4 – те саме з поворотом вліво. Виконати 4 рази.

3. «Нахили». В. п. – ноги на ширині плечей, руки вниз, долоні розгорнуті до тіла. 1 – нахил вперед, руки назад, 2 – в. п., 3 – нахил вправо; 4 – в. п.; 5-6 – те саме вліво. Виконати 2 рази.

4. «Напівприсідання» (спина пряма). В. п. – о. с., руки зігнуті в ліктях і підняті до передпліччя, долоні повернені вперед. 1 – присісти долоні розігнути; 2 – в. п. Виконати 4-8 разів.

5. «Кружляння» (ноги в колінах не згинати). В. п. – ноги нарізно, руки вниз, долоні повернені вперед. 1-8 – кружляти вправо, переступаючи з ноги на ногу; 9-16 – те саме вліво.

6. «Стрибки». В. п. – ноги злегка розставлені, руки вниз, долоні повернені вперед. Чотири підстрибування, чотири переступання з ноги на ногу (ноги в колінах не згинати).

«Справжній друг»

1. «Потягнися» (стежити за точним положенням рук). В. п. – о. с., кисті рук біля плечей. 1 – встати на носки, руки в сторони, долоні вгору, 2 – в. п.; 3 – встати на носки, руки вгору; 4 – в. п. Виконати 4 рази.

2. «Повороти голови». В. п. – ноги злегка розставлені, руки за спиною. 1–2 – поворот голови направо; 3–4 – в. п.; 5–6 – поворот голови наліво; 7–8 – в. п. Виконати 4–8 разів.

3. «Нахили в сторони» (не прогинатися в поперековому відділі). В. п. – ноги на ширині плечей, руки вниз, притиснуті до тулуба. 1 – нахил вправо, ліва рука ковзає по тулубу вгору, права – вниз; 2 – в. п., з іншої руки. Виконати 4–8 разів.

4. «Прогнися» (ноги не згинати, підборіддя не опускає, дивитися на пальці рук). В. п. – те саме, руки за спиною. 1 – нахил вперед, прогнувшись, праву руку витягнути вперед, кисть підняти вгору; 2 – те саме з лівої руки; 3 – випрямитися, праву руку захвати за спину; 4 – те ж з лівою рукою. Виконати 8 разів.

5. «Зігни коліно» (опорну ногу не згинати, стежити за поставою). В. п. о. с., руки на поясе. 1 – зігнути праву ногу, притягнути коліна до грудей; 2 – в. п.; 3–4 – то ж лівою ногою; 5 – мах вперед зігнутою правою ногою, хлопок під нею; 6 – в. п.; 7–8 – те саме лівою ногою. Виконати 8 разів.

6. «Торкне статі». В. п. – те саме. 1 – нахил вперед, торкнутися пальцями підлоги; 2 – в. п.; 3 – нахил вперед, хлопок за ногами; 4 – в. п. Виконати 4 рази.

7. «Стрибки» (виконувати ритмічно, торкатися підлоги м'яко, на носки). В. п. о. с., руки вниз. 1 – стрибок в стійку, ноги нарізно, руки на поясі; 2 – стрибок в о. с.; 3 – стрибок в стійку ноги нарізно, руки в сторони; 4 – стрибок в о. с. Виконати 8 разів.

Після закінчення стрибків перейти на ходьбу.

«Осіньні листя»

В. п. – ноги разом, руки з листочками вниз.

1. Ритмічна хода на місці (1–16).

2. Біг на місці з листочками в руках (1–16).

3. Ритмічна хода на місці (1–16).

4. В. п. – ноги разом, руки вниз. 1 – руки з листям витягнуті вперед, 2 – підняті наверх, 3 – в сторони, 4 – вниз. Виконати 8 разів.

5. В. п. – ноги нарізно, руки в сторони. 1 – нахил за листочком в праву сторону, 2 – прямо, 3–4 – те саме вліво. Виконати 4 рази.

6. В. п. – ноги разом, руки вниз. 1 – піднятися на носочки, одночасно підняти руки вгору, 2 – в. п. Виконати 8 разів.

7. В. п. – те саме. 1 – присісти, сховатися за листочки, 2 – встати прямо.

8. В. п. – сидячі на колінах, руки на колінах вниз. 1 – встати на коліна, 2 – в. п. Виконати 8 разів.

9. В. п. – ноги разом, руки вниз. 1 – стрибок, ноги нарізно, руки в сторони, 2 – в. п. Виконати 4 рази.

10. Стрибки на правій нозі (4 рази), на лівій (4 рази), повторити вправу 8 разів.

11. Ритмічна хода.

«Аеробіка для звірят»

1. «Йдемо в зоопарк». Крок з п'яти на носок, зігнути в ліктях руки.

2. «Ведмідь чеше спинку об дерево». Піднімання плечей: поперемінно праве і ліве, потім одночасно.

3. «Мавпа зриває банани з гілки». Піднімання на носки, руки вгору поперемінно.

4. «Їжачок перевіряє свої запаси». Обертання кистями рук, руки в сторони. «Але тут він нас помітив і вирішив пограти в хованки». Прогин у спині.

5. «Красень-павич розкрив свій красивий хвіст і закрив». Зустрічні рухи рук перед собою.

6. «Великий плямистий жираф похитує своєї довгою шиєю». Руки вгорі в замку. Нахили вправо–вліво.

7. «Хижа пантера потягується на сонечку». Прогин у спині, руки в замку вгорі.

8. «Смугастий єнот миє свою мордочку лапами». Руки перед собою, кругові рухи долонями.

9. «Страус з довгою шиєю сховав свою голову в пісок». Нахили вниз і в сторони.

10. «Летять дикі лебеді, махають крилами». Нахили вперед, руки в сторони.

11. «Гордовито походжає по болоту струнка чапля». Доріжка з кроків: ставити ногу в сторону на носок, руки в сторони – 4 кроки вперед, 4 кроки назад.

12. «Маленький поні показує циркові номери». Почергове піднімання правої, лівої ноги, стоячи на навкарачки.

13. «Переступання через каменів, ямки». Хода на місці.

14. «Біг по стежці в глиб лісу». Біг на місці.

15. «Перестрибування через повалене дерево». Підскоки на місці з просуванням вперед.

16. «На галявинці пухнастий зайчик стрибає від кущика до кущика». Стрибки на двох ногах з боку в бік.

17. «Побігли його наздоганяти». Біг по колу.

18. «Зустріли лисичку-сестричку». Хода на носках, на п'ятках. Руки перед собою.

19. «Лисичка побачила нас, злякалася і втекла». Біг по колу.

20. «Вискочили зайчата». Стрибки на двох ногах з просуванням вперед.

21. «Кенгуру втекла із зоопарку». Стрибки з високим підніманням колін.

22. «Проводили кенгуру назад в зоопарк». Хода звичайна. Побудова в три колони. Дихальні вправи.

23. Релаксація

«Веселе слонення»

Діти стають парами по колу, зображуючи слоненят.

Фігура 1. Піднімають руки, зігнуті в ліктях (долоні на рівні вуха, пальці розчепірені – це слонення показує «вуха»).

Фігура 2. 1 – роблять широкий крок правою ногою, переносючи на неї вагу тіла, розводять руки в сторони. 2 – приставляють ліву ногу до правої, злегка присідаючи. Руки згинають в ліктях, пальці розчепірені, спрямовані вгору.

Фігура 3. «Слонення витягує хобот». 1 – відставляють праву ногу назад на носок, одночасно злегка нахиляють корпус вперед, витягаючи перед собою обидві руки і поклавши праву долоню на ліву, долоні дивляться вниз. 2 – приставляють

праву ногу до лівої, злегка присідаючи. Руки згинають в ліктях, пальці розчепірені.

Фігура 4. Обертаються навколо себе, переступаючи з ноги на ногу і перевалюючись з боку на бік, розчепірені пальці тримають на рівні вух.

Фігура 5. Йдуть по колу, похитуючись з боку в бік.

Фігура 6. Виконують напівприсіст з поворотом корпусу вліво, вправо.

Фігура 7. Кругляють навколо себе, перевалюючись.

«Тік-так»

Діти стоять у шаховому порядку.

Фігура 1. Будують трикутний «будиночок» годинника «зозуля» над головою. Для цього чотирма дрібними ривками піднімають руки через сторони вгору, повернувши долоні з зігнутими пальцями вперед, і утворюють над головою трикутник «дах», а лікті рук зігнуті й спрямовані в сторони. Дрібними ривками опускають руки через сторони вниз.

Фігура 2. «Годинник заводиться». Виконують поперемінні рухи руками, коли права рука йде вперед, а ліва одночасно відводиться назад (долоні повернені ребром, пальці зімкнуті, лікті випрямлені). Потім, навпаки, ліва рука йде вперед, а права відводиться назад.

Фігура 3. Виконують чотири високих кроки на місці (носки відтягнуті), продовжуючи зображувати хід годинника руками.

Фігура 4. Зображують «бій годинника». Випрямленими в ліктях руками плескають над головою.

Фігура 5. Сидячі, зігнути ноги в колінах так, щоб підшви обох ніг торкалися одна одну. Тримаючись руками за носки ніг, розгойдуватися з боку в бік.

Спортивно-танцювальне виховання

Музично-рухливі ігри.

«Жуки і бджоли»

Гравці діляться на дві команди: хлопчики – «жуки», дівчатка – «бджоли». За командою «Жуки!» хлопчики бігають по залу зі звуком «ж-ж-ж», по команді «Бджоли!» Дівчата бігають зі звуком «з-з-з».

Правила: звуки вимовляти чітко і дзвінко, уважно слухати команди. Коли жуки літають, бджоли стоять мовчки, і навпаки.

«Квіточки на галявинці»

Діти вибирають собі назви квіток і сідають по всьому залу. Методом жеребкування обирається одна квітка, яка бігає, грається на галявинці, а хтось намагається її наздогнати. Коли квітка відчуває, що її от-от впіймають, вона вигукує назву будь-якої іншої квітки, а сама сідає на підлогу. Гра продовжується.

Правила: квітка, яку зловили змінює свою назву. Не можна повторюватися у назвах квітки, а давати тільки нову.

Варіант: називатися можна не тільки квітами, але і звірами, рибами, птахами тощо.

«Кучугури»

Діти розбігаються по залу під музику, за сигналом збираються групами навколо 3–4 обручів і беруться за руки, або піднімають їх вгору, утворюючи «кучугури».

«Слухай команду»

Звучить спокійна, але не надто повільна музика. Діти йдуть один за одним. Раптово музика припиняється. Всі зупиняються, слухають вимовлену пошепки команду ведучого (наприклад: «Покладіть праву руку на плече сусіда») і негайно ж її виконують. Потім знову звучить музика. І всі продовжують іти. Команди даються тільки на виконання спокійних рухів. Гра проводиться до тих пір, поки група в змозі добре слухати і виконувати завдання. Гра допоможе педагогу заспокоїти бешкетників, а дітям – поступово переключитися на інший, більш спокійний вид діяльності.

«Поміняйся»

Діти стоять по колу, тримаючись за руки. Одна дитина, що веде, стоїть в середині кола. Під музику першої частини (А) діти підскоками просуються по колу, не розчіплюючи коло. Ведучий, стоячи на місці, плескає в долоні в такт музиці.

Під музику другої частини (Б) діти зупиняються і, стоячи на місці, плескають у долоні, а ведучий підскоками рухається по колу.

Під музику третьої частини (В) всі діти, які стоять в колі, опускають руки, а ведучий зупиняється.

Ведучий і дитина, який стоїть навпроти нього, з'єднують долоні правих рук, обходять один навколо іншого два рази простими кроками, на останньому такті

музики вони міняються місцями: ведучий встає в загальне коло, а на його місце виходить дитина, з яким він кружляв. Гра повторюється без зупинки музики.

«Передай хусточку»

Діти шикуються по колу обличчям до центру на відстані однієї витягнутої руки. Музика дуже плавна, м'яка, лірична. У когось з дітей в правій руці знаходиться хустинка.

Протягом 1-го такту дитина повільно передає хустинку (через першу позицію рук) тому, хто поряд і в кінці такту – віддає її і т. д., інші діти відплескують такт. В кінці музичної фрази, та дитина в руці якої опинилася хустинка, виходить в центр кола і на другу частину швидкої музики виконує власну імпровізацію з хусточкою, а всі інші дружно плескають.

Розвиває: музичний слух, точність, акуратність, ввічливість, вміння діяти в характері музики, імпровізувати.

«Горобчики і автомобіль»

На підлозі («галявині») розкладаються обручі («гніздечка») за кількістю дітей. Під музику горобчики літають по всій галявині, клюють зернятка, чистять пір'ячко тощо. Коли музика закінчується, виїжджає автомобіль або два (діти на фітболах), і пташки ховаються в гніздечка (обручі). При повторенні гри педагог прибирає один або два обручі: пташки, яким не вистачило гніздечок, вибувають з гри. Гра продовжується до тих пір, поки не залишиться 2–3 гравці.

«Рибки»

На підлозі з мотузки викладається «будиночок». Для музичного супроводу підбирається плавна, некваплива музика з двома яскраво вираженими частинами. На першу частину музики діти-«рибки» рухаються по залу, а на другу частину – «запливають в будиночок». При повторенні гри «будиночків» стає менше.

«Тин»

Діти стають у дві лінії один навпроти одного, утворивши при цьому «тин». Одна з шеренг починає першою, інша стоїть на місці. Діти починають рух, заданий педагогом (простий крок, крок напівпальцях і т. д.).

Потім те саме робить друга шеренга, а перша стоїть на місці. З нової музичної фрази діти розбігаються по всьому майданчику (музичний супровід – полька).

На сплеск у долоні педагога діти повинні вишикуватися в шеренги в початкове положення.

Розвиває: кмітливість, вправність. Тут присутній елемент змагання: хто швидше побудує тин.

«Чапля і жаби»

Усі гравці – жаби, а одна людина – чапля (стоїть посередині кола). Під веселу музику жаби починають стрибати, квакати, веселитися. Як тільки музика закінчується, жаби присідають і не рухаються. Тих, хто поворухнувся, чапля забирає до себе, і вони допомагають їй ловити інших жаб. Гра проводиться кілька разів. Найобережніші оголошуються царівнами-жабами. Виділяється також найкраща чапля.

«Тихі ворітця»

Під легку, веселу музику двоє з тих, хто веде, стають обличчями один до одного, беруться за руки і піднімають їх нагору. Решта дітей тихо і легко з однієї і тієї ж сторони (щоб не було зіткнення) пробігають через «ворітця». Завдання для тих, хто зображує ворітця, при опусканні рук вниз та із заплющеними очима спіймати тих, хто пробігає у ворітця.

Педагог стежить за тим, щоб ведучі опускали руки не різко, аби не вдарити інших, і щоб НЕ підглядали.

«Зустріч»

Діти стоять обличчям один до одного.

1–2 такти: діти першої шеренги виконують чотири стрибки на зустріч другій шерензі, друга шеренга стоїть на місці.

3–4 такти: друга шеренга стрибає на зустріч.

5–6 такти: перша шеренга повертається на місце.

7–8 такти: друга шеренга повертається на місце.

9–12 такти: стрибають на місці в повороті.

Під час повороту можна сплеснути в долоні.

Стежити за тим, щоби під час стрибків діти зберігали вертикальне положення. Гра розвиває почуття ансамблю, музичальність, пам'ять і вправність.

Спортивно-танцювальне виховання

Ігрофітнес. Спочатку дитина повинна не поспішаючи походити (1-3 хв). Іноді чергують просту ходьбу і ходьбу на п'ята і носочках. Потім дитина виконує біг на місці (1-3 хв). Іноді чергують біг, при якому високо піднімають коліна, і біг з захлестом гомілки. Після бігу потрібно запропонувати дитині пострибати на місці на двох ніжках, потім на кожній по черзі. Руки при виконанні цієї вправи слід тримати на поясі.

Вправа 1 – «Потягушки»

В. п. – широка стійка. 1-2 – руки вгору, з розведеними пальцями, на носки, потягнутися (вдих). 3-4 – в. п., розслабити м'язи (видих). Виконувати 4-5 разів.

Вправа 2 – «Коління дров»

В. п. – широка стійка. 1-2 – руки вгору, долоні в замочок. 3-4 – руки вниз, імітуючи коління дров і вимовляючи «ух». Виконувати 10 разів.

Вправа 3 – «Повороти»

В. п. – широка стійка, руки на поясі. 1-2 – повороти тулуба вліво, 3-4 – те саме вправо. Виконувати 8 разів.

Вправа 4 – «Присідання»

В. п. – о. с. 1-3 – присідання, руки перед собою (видих), 4 – швидко випрямляється, в. п. (видих). Виконувати 5 – 6 разів.

Вправа 5 – «Розмахи руками»

В. п. – о. с., руки в сторони. Обертання руками назад і вперед, те саме із зігнутими в ліктях руками (2 хв).

Вправа 6 – «Крутимо головою»

В. п. – о. с., руки на поясі. Обертання головою в одну сторону по колу три рази, потім в іншу.

Вправа 7 – «Нахили»

В. п. – широка стійка. 1-2 – нахил, доторкнутися підлоги, не згинаючи колін, 3-4 – в. п. Виконувати 5-10 разів.

Вправа 8 – «Розтяжка»

В. п. – сидячи на підлозі, ноги в сторони, руки позаду тулуба на підлозі. 1-2 – дістати пальчики ніг, не згинаючи колін, 3-4 – в. п.

Ігрові вправи зі скакалкою.

1. Обертання скакалки вперед-назад.
2. Обертання скакалки вперед і стрибок на двох ногах через скакалку.
3. Стрибок з «викиданням» однієї ноги вперед, друга – позаду.
4. Стрибки з почерговим підскоком з ноги на ногу.
5. Стрибки через скакалку з просуванням вперед.
6. Стрибки через скакалку у парі.
7. Стрибки на місці через довгу скакалку.

Ігрові вправи з м'ячем.

1. «Сонечко». Підкидати і ловити м'яч обома руками.

2. «Хлопушки». Підкидати м'яч вгору і ловити після одного або двох оплесків.

3. «Відбивалки». Відбивати м'яч від підлоги двома руками або однією рукою.

4. «Правий-лівий». Відбивати м'яч правою-лівою рукою по черзі.

5. «Підскок». Підкидати м'яч вгору і ловити його після відскоку від підлоги.

6. «Хлоп-хоп». Підкидати м'яч вгору і ловити після відскоку від підлоги та оплеску у долоні.

7. «Вертушка». Підкидати м'яч вгору і ловити після відскоку та кружляння.

Спортивно-танцювальне виховання

Фітбол-танцювальна гімнастика.

Фітбол, в перекладі з англійської, означає «м'яч для опори», який використовується в оздоровчих цілях. При виконанні вправ на великих гімнастичних м'ячах важливо звернути увагу на правильну посадку дітей. Дитина повинна сидіти посередині, в центрі м'яча, спина пряма, голова трохи піднята, руки на поясі, ноги впираються в підлогу всією ступнею, ступні паралельні один одному або трохи розведені в сторони, гомілку ноги не стикається з м'ячом, між гомілкою і стегном повинен бути прямий кут. Після того як діти навчилися правильно сидіти на великих м'ячах, можна приступити до виконання вправ.

«Танці на м'ячах»

1. «Пружинка» – дитина, сидячи на м'ячі, робить пружинисті рухи.
2. «Конячки» – пружинка з випрямленням рук вперед і потьохкуванням мовою.
3. «Бокс» – імітація рухів рук при боксі.
4. «Хлопки» – руками над головою, спочатку виконуємо в повільному темпі, потім у швидкому темпі.
5. «Дзига» – переступаючи ногами, повертатися навколо своєї осі поперемінно то в одну, то в іншу сторону.
6. «Рибка» – лежачи на м'ячі на животі, упор робиться розведеними руками і ногами об підлогу, голова опущена вниз, потім руки і голова одночасно піднімаються.
7. «Помахаємо хвостиком» – руки зігнуті в ліктях, трохи відведені в сторони, пальці стиснуті в кулак. Обертальні рухи тазом з боку в бік («виляєм хвостиком»).
8. «Павук» – в. п. – лежачи на м'ячі на животі, руки і ноги прямі, розставлені в сторони. Розгойдування вперед, назад, без відриву рук і ніг від підлоги, голова при цьому рухається вгору-вниз.

Вправи на м'ячах для збільшення рухливості хребта і суглобів.

1. В. п. – сидячи на фітболі, руки в замок за спиною. Підняти руки вгору до максимально можливого рівня. Спина пряма.
2. В. п. – сидячи на підлозі, ноги в сторони, руки на фітболі. Відкотити і прикотити фітбол вперед-назад.
3. В. п. – сидячи на фітболі, права рука через тім'яну частину голови фіксована на лівій скроневій області. Нахилити правою рукою голову вправо, спина пряма. Повторити теж з лівою рукою.
4. В. п. – лежачи на спині на фітболі. Тягнути руки в сторони, вгору, ноги в упорі на підлозі.
5. В. п. – лежачи на спині на фітболі, руки за головою. Згинати і розгинати ноги в колінних суглобах, стопи на підлозі.

6. В. п – сидячи на фітболі, глибокий нахил вперед. Руками обхопити знаходиться між ногами фітбол.

7. В. п. – сидячи на фітболі, одна нога зігнута в колінному суглобі, лежить на іншій нозі. Нахил вперед, руки в упорі на м'ячі ззаду.

Спортивно-танцювальне виховання

Елементи хореографії.

Позиції ніг.

Позиції ніг можуть бути виворотними і не виворотними: в першому випадку носки ніг розгорнуті під кутом 45° , у другому – ноги паралельні й зближені.

- Перша позиція ніг: п'яти з'єднані, носки розведені в сторони під кутом близько 45° . Вага корпусу рівномірно розподіляється на обидві ступні.

- Друга позиція: ступні знаходяться на одній лінії, відстань між п'ятами дорівнює приблизно довжині ступні танцюючого; носки розведені в сторони. Вага корпусу рівномірно розподіляється на обидві ступні або повністю переноситься на одну ногу, яка стає опорною; інша ж нога торкається підлоги тільки носком або п'ятою. Друга позиція може бути і не вивотною, тобто носки ніг паралельні.

- Третя позиція: п'ята правої ноги приставлена до середини стопи лівої ноги, носки розведені в сторони. Вага корпусу рівномірно розподілена на обидві ступні. У третій позиції попереду може бути і ліва нога.

- Шоста позиція: ноги щільно з'єднані; ступні знаходяться на одній лінії; носки спрямовані вперед. Вага корпусу розподіляється на обидві ступні.

Ногами можна виконувати наступні рухи:

1. Виставлення на носок в трьох напрямках (вперед, в сторону, назад і ще раз в сторону).

2. Піднімання ноги в трьох напрямках.

3. Махи ногами.

4. Удари носком об підлогу.

5. Кругові рухи ногою по підлозі і всілякі поєднання цих рухів.

6. Напівприсяди і присяди.

7. Підйоми ніг.

Позиції рук

Підготовча позиція: руки опущені вздовж корпусу; лікті злегка округлені; кисті трохи відведені від корпусу; пальці природно зближені і трохи заокруглені.

Перша позиція: руки підняті так, щоб кисті знаходилися нижче рівня діафрагми; лікті злегка округлені й підняті.

Друга позиція: руки розведені в сторони так, щоб кисті були трохи заокруглені й підняті.

Третя позиція: руки підняті так, щоб кисті виявилися над головою, трохи попереду; лікті злегка округлені.

Руки можна переводити з однієї позиції в іншу, стоячи на місці або крокуючи.

Основні побудови.

Побудова в колону. Це ряд дітей, що стоять в потилицю один за одним з рівними інтервалами.

Колони пар. Побудова з колони по одному, в колону пар і назад – зручно робити, якщо виконавці стоять через одного: хлопчик, дівчинка, хлопчик дві дівчинки.

Дівчата виходять з колони, роблячи крок вправо, другий крок роблять лівою ногою вперед і потім підставляють праву ногу до лівої.

Треба вчити дотримуватися інтервалів. Спочатку можна перевірити за допомоги рук: якщо колона, то руки піднімаються вперед, але не торкаються один одного. Згодом діти вже можуть перевіряти відстань на око.

Побудова в шеренгу. Це ряд дітей, які стоять пліч-о-пліч, обличчям в одну сторону. Спочатку вчать дітей перебудовуватися з колон, повернутися направо або наліво. Пізніше треба розвивати у них вміння підлаштовуватися до своїх товаришів, спочатку в певному порядку, потім вільно. Стоячи в шерензі, потрібно перевірити її правильність – за лінією носків, з дотриманням однакової відстані один між одним.

Побудова ланцюжком. Це колона дітей, які взяли за руки. Краще починати її будувати з шеренги. Тримаючись за руки, діти повертаються направо та наліво і встають в потилицю за ведучим. Потрібно стежити, щоб при перестроюванні з шеренги поверталася не тільки голова і корпус, а й ноги. Краще спочатку будувати короткі ланцюжки, адже в довгому ланцюжку можна загубити відчуття простору й збитися з ритму руху.

Побудова кола.

1. Побудова з шеренги: діти беруться за руки і крайні в шеренгах йдуть назустріч один одному. Потім коло вирівнюється, тобто його розтягують до положення піднятих в сторону рук, потім на око.

2. Побудова з колони: ведучий може йти вправо або вліво, а останній як би залишається останнім.

Вільне розміщення на майданчику. Виконання завдань на вільне розміщення на майданчику виховує у дітей уміння орієнтуватися в просторі, розвиває окомір, кмітливість, ініціативу. Вільне переміщення (хаотичне) за вказівкою педагога допомагає виховати у дитини почуття ввічливості.

Побудова в двох концентричних колах.

1. 3 кола: розрахувавшись на першого другого, внутрішнє коло стає тісніше.

2. 3 пар.

3. 3 двох колон: одна з колон вибудовує внутрішнє коло, а потім друга колона його оточує.

Побудова групи квадратом. Коло ділиться на чотири сектори. Діти в кожному секторі беруться за руки і випрямляють шеренги, підлаштовуючись до дітей, що стоять нерухомо в середині кожного сектора. Положення в парах: «ворітця», «зірочка», «карусель», «кошик», «тин».

«Гребінець»

Діти стоять у шаховому порядку на відстані один від одного та обличчям в одному напрямку.

1-й варіант: спочатку друга шеренга проходить вперед крізь першу, зупиняючись трохи попереду. Потім перша (опинившись позаду) проходить вперед крізь другу, зупиняючись трохи вперед і т. Д.

2-й варіант: перша шеренга йде назад, одночасно друга – рухається вперед. Проходячи один через одного – шеренги міняються місцями.

«Ниточка і голочка»

Гравці будуються в шеренгу, беруться за руки і перебудовуються в колону. Ведучий стоїть попереду: він – «голка», діти – «нитка. Куди голка йде – туди й нитка тягнеться. Ведучий веде дітей по залу, обходячи перешкоди, проповзаючи під чимось, йде «змійкою» по колу, зображуючи рухи голки по тканині.

«Знайди своє місце»

Всі діти стоять у шерензі (колоні).

Під музику діти розбігаються, танцюють, стрибають, бігають. За командою «По місцях!» діти займають свої місця в колоні (шерензі).

«Коло, колона, шеренга»

Діти ходять під марш, але хаотично, врозтіч. За командою «Коло», «Колона» або «Шеренга» діти повинні вишикуватися в названу фігуру, не припиняючи ходьби.

«Збери два, три кола»

Діти під веселу музику літають, як метелики. Із закінченням музики діти вибудовують два або три кола, присідаючи навпочіпки.

Інноваційні методи хореографічно-оздоровчої роботи виховної спрямованості з дошкільниками

План-конспект хореографічного заняття виховної спрямованості
Заняття № 1

Завдання	Зміст інтегрованого навчально-виховного процесу «Подорож до осіннього лісу» танцювальна казкотерапія	Дозування	Організаційно-методичні вказівки	Інвентар
Освітні: розучити комплекси рухів і музично-рухливі забави, комплекс вправ фітбол-танцювальної гімнастики, розвивати музикальність, танцювальність. Закріпити вміння прокочувати м'яч по підлозі обома руками.	Підготовча частина Привітання. ЗРВ з предметами – «осінні листя».	4-5хв 30с 4хв	Дотримуватися одного темпу, переходити з одного темпу на інший, поступово прискорювати або уповільнювати темп.	Осінні листя, м'ячі (за кількістю дітей).
Оздоровчі: розвивати координацію рухів, швидко-силові здібності, виховання правильного мовлення.	Основна частина Хореографічна абетка. «Таємниці Терпсіхори» – ігровий момент: перше, друге положення ніг; нахили і повороти голови в характері музики; переводити руки з одного основного положення в інше; присідати плавно в ритмі вальсу і чітко в ритмі польки; виводити ногу на носок уперед і вбік; стрибати рівномірно, ритмічно. Шиккування і перешиккування. Комплекс вправ фітбол-танцювальної гімнастики. «Танці на м'ячах»: «Пружинка»; «Конячки»; «Бокс»; «Хлопки»; «Дзига»; «Рибка»; «Помахаємо хвостиком»; «Павук».	10-12хв 4хв		
Виховні: виховувати товариські взаємини під час гри, залучати дітей до виконання вправ шляхом емоційного сприйняття дійсності.	Ігротанці – танцювальна композиція «Казкові грибочки». Музично-рухливі забави: кроки з носка в характері маршової, хороводної музики, польки, вальсу; рух по великому колу і врозтіч, звуження і розширення кола, кружляння у маленькому колі.	2хв	Стежити за чіткістю рухів.	
	Заключна частина Логоритмічна вправа «Дощик».	8-16р. 4-8р. 3хв		
	Комплекс вправ креативної партерної гімнастики.	2хв	Стежити за поставою, диханням.	
	Ігрофітнес – вільне фантазування.	2хв		
	Музично-рухлива гра «кішки і мишки».	2хв	Відзначити старанних.	
	На прощання – уклін.	30с		

План-конспект хореографічного заняття виховної спрямованості
Заняття № 2

Завдання	Зміст інтегрованого навчально-виховного процесу «Зимова казка» танцювальна казкотерапія	Дозування	Організаційно-методичні вказівки	Інвентар
Освітні: удосконалення рухів відповідно до розміру музики, формування виразності рухів, образності у виконанні танцювальних композицій. Розучити комплекси рухів і музично-рухливі забави, комплекс вправ фітбол-танцювальної гімнастики.	Підготовча частина Привітання. Образно-ігрові вправи – «Злови сніжинку».	4-5хв 30с 4хв	Виконували вправи у помірному темпі.	Сніжинки (за кількістю дітей).
	Основна частина Шикування і перешиковування. Фітбол-танцювальна гімнастика – комплекс вправ на м'ячах для збільшення рухливості хребта і суглобів. Образно-танцювальну гру на увагу – «Ніс».	10-12хв 1хв 3хв		
Оздоровчі: розвивати танцювальність, координацію рухів, швидкісно-силові здібності, довільну увагу, відчуття мови.	Ігрофітнес: ходьба с середньому темпі «по снігових заметах»; ходьба «змійкою» по вузькій стежині; високий крок – «обережно замети»; ходьба сидячи – «снігоприбиральні машини»; ковзний крок з кружляння – «фігурне катання»; легкий біг в парах, один за одним, руки ззаду – «саночки».	1хв 30с 30с 20с 20с 30с	Обов'язково хвалили всіх дітей.	
	Логоритмічні вправи – «Я веселий Дід Мороз».	30с		
Виховні: виховувати інтерес до танцювальних вправ, художній смак, фантазію.	Постановка танцювальної композиції «Три білих коня».	2хв	Узгоджувати слова з рухами і музичним супроводом.	
	Заклучна частина Комплекс вправ креативної партерної гімнастики.	4хв		
	Ігротанці – «Дід Мороз і діти».	8-10хв 4хв		
	Вправи на дихання – «Дмухни на Діда Мороза».	3хв 2хв		
	На прощання – уклін.	30с		

План-конспект хореографічного заняття виховної спрямованості
Заняття № 3

Завдання	Зміст інтегрованого навчально-виховного процесу «Весняна подорож в казкову країну» танцювальна казкотерапія	Дозування	Організаційно-методичні вказівки	Інвентар
Освітні: розучити комплекс вправ з обручем. Розвиток цілісного образу, просторового орієнтування, самостійності, вдосконалення танцювальних композицій, ритмічного слуху, пластичності і виразності рухів.	Підготовча частина Привітання. Образно-ігрові вправи – «літаки»: «завести мотори» – вимовити звук р-р-р-р-р; «розправити крила» – вимовити звук у-у-у-у-у; «набрати висоту» – вимовити ву-ву-ву-ву-ву; «піднятися в небо» – повільний біг; «увійти в повороти» – біг, з послідовними нахилами в коло, з кола; «йдемо на зниження» – біг у середньому темпі.	4-5хв 30с 4хв	Стежити за поставою. Звернути увагу на чітке виконання вправ.	Обручі (за кількістю дітей).
Оздоровчі: навчання релаксації, управління власним тілом.	Основна частина Шикування і перешиковування. Логоритмічні вправи – «Літак», «Оса», «Слон».	10-12хв 1хв 3хв	Стежити за диханням.	
Виховні: розвивати увагу, уяву, пам'ять, мислення, зв'язне мовлення, швидкість реакції.	ЗРВ з обручем: «Гурток», «Годинник», «Ракета», «Носок-п'ятка», «Бриджі та кофта». Ігрофітнес: «Букет квітів» – порахувати до 5, 6-8 – зістрибнути в обруч, зібрати квіти, вийти з обруча; 1-7 – присідання, зірвати 7 квіток, 8 – зістрибнути в обруч і показати свій букет; «Іжачки» – лягти на спину, згорнутися в клубок, погойдатися.	4хв 3хв	Звернути увагу на емоційний стан дітей.	
	Заклучна частина Музично-рухлива гра «Де у нас жаба-мандрівниця?» Ігроманії – вільне фантазування. Комплекс вправ креативної партерної гімнастики На прощання – уклін.	8-10хв 2хв 2хв 4хв 30с	Стежити за поставою і диханням.	

План-конспект хореографічного заняття виховної спрямованості
Заняття № 4

Завдання	Зміст інтегрованого навчально-виховного процесу «випускний бал» танцювальна казкотерапія	Дозування	Організаційно-методичні вказівки	Інвентар
Освітні: повторення, закріплення і вдосконалення розвитку координації, виразності рухів, гнучкості, сили м'язів ніг і тулуба, формування поведінки і культури рухів. Оздоровчі: розвивати танцювальність, координацію рухів, швидко-силові здібності, довільну увагу, відчуття мови. Виховні: виховувати інтерес до танцювальних вправ, художній смак, фантазію.	Підготовча частина Привітання. Хореографічна абетка: виставляння ноги на носок, піднімання ноги, махи ногами вперед, в сторону, назад, в сторону; удари носком об підлогу; кругові рухи ногою по підлозі; полуприседи, приседи з підйомом на носки.	4-5хв 30с 4хв	Стежити за поставою. Не згинати ноги в коліннях.	Квіти з паперу (за кількістю дітей).
	Основна частина Ігротанці етюди на створення образів – «ведмеді», «лисики», «мишки», «лебеді». Музично-рухливі ігри. Креативна партерна гімнастика. Шикування і перешикування. Танцювально-образна імпровізація.	10-12хв 2хв	Звернути увагу на чітке виконання вправ.	
	Прості елементи танцю: класичного, народного і спортивного танцю. Поклони, характерні для класичного, народного і спортивного танцю. Танцювальні рухи на місці, з просуванням вперед, навколо себе: сценічний крок, крок на півпальцях, легкий біг, підскоки з різним положенням рук на поясі, в сторони, за спиною. удари стопою в 6-й і 3-й позиціях; притупування, оплески по одному і в парах.	2хв 2хв 1хв 3хв	Стежити за диханням.	
	Заклучна частина Танцювальні композиції: «Чарівний сад», «Танець дитинства». Логоритмічні вправи. Вправи на дихання. Пальчикова гімнастика Ігровий масаж На прощання – уклін.	4хв	Рухи виконувати енергійно.	
		8-10хв 2хв	Звернути увагу на емоційний стан дітей.	
		2хв 2хв 1хв 1хв 30с	Стежити за поставою і диханням.	

Сценарій свята танцю «Новорічний карнавал»

- **Завдання:** 1) удосконалювати вміння в танцювальних рухах; 2) розвивати самостійність, волю, наполегливість, впевненість, колективізм.
- **Інвентар:** трон, новорічний дзвоник, чарівна паличка.
- **Попередня робота:** вивчення пісень, танців, віршів; виготовлення костюмів для дійових осіб; підготовка сюрпризів.
- **Дійові особи:** Фея, Снігуронька, Дід Мороз (дорослі); Король, Королева, Мушкетери, Принц, Нічка, Зірки, Буратіно, Мальвіна, Паж, Попелюшка, Червона Шапочка, Вовк, Східні красуні (діти).

ХІД ЗАХОДУ

У святково прикрашеній залі стоїть трон.

- ❖ Звучить «Аллеманда» В. А. Моцарта – до зали заходять Король та Королева, описують коло і зупиняються у центрі зали.
- Король:

У цю ніч багато ласки
І для чарів саме час!
Король і Королева – ми із казки
І поведемо у казку вас!
- Королева:

Ось палац наш крижаний,
Щоб зустріти рік новий,
Ми запрошуємо гостей
І дорослих і дітей!
- Король:

До нас у крижаний палац
Запрошуємо, друзі, вас
- Королева:

Давай у новорічний дзвоник бити
І всіх на свято весело просити.
- ❖ Лунає дзвіночок, під «Марш» П. Чайковського з опери «Лускунчик» – заходять діти до зали парами через середину і розходяться на дві сторони.
- ✓ Танок «Вальс сніжинок» (усі діти).
Після танцю всі діти сідають.
- ❖ Звучить музика, входить Фея.
- Фея:

Я – Фея Півночі чарівна і прекрасна,
Люблю мороз і сонце ясне!
Я все милуюся зимою,
Її холодною красою!
Чи любя вам зима, малята?
Я інтерв'ю бажаю взяти

Бере мікрофон та підходить до дітей.
- Фея: За що ти зиму любиш, друже?
- Дитина:

Зима насипала снігів
І побілила нашу хату!
Для лиж, санчат і ковзанів
Настало довгождане свято.

➤ Фея: А ти за що шануєш зиму?

➤ Дитина:

На вулиці, де я живу,
Все помолодшало від снігу!
Хто ліпить бабу снігову,
Хто в сніжки грається – Потіха!!!

➤ Фея: Тебе зима чим тішить, знаєш?

➤ Дитина:

Якби узимку замість снігу
Летіло з неба крем - брюле,
Якби на річці замість криги
Був мармелад або желе,
Тоді, напевно, втричі більше
Любила б зиму дітвора!
«Зима» – казали б, - найсмачніша
І найчарівніша пора!

➤ Фея:

А знаєте, під Новий рік
Збуваються дива!
І Новорічна казочка
Обійми розкрива!

✓ Звучить музика «Танок Короля і Мушкетерів».
Король та Королева виходять на середину зали.

➤ Королева:

О, мій Король, у нас йде бал -
Дзвінкий веселий карнавал,
А сина нашого нема,
Сьогодні цілий день сама!
Був він похмурим наче дим...
Здається, захворів наш син!

➤ Король:

Покличте лікаря,
Що б знати чим він хворий!

Заходить Принц.

➤ Принц:

Не треба лікаря, мій батьку, я здоровий!

Скажу відверто без образ -
Напевно, принц ваш закохавсь...
І що тепер мені робити?
Не можу я без неї жити!
Спитаєте: «А хто вона?»
Відверто - сам не знаю я...
Доведеться спитати у Феї
Порадитися ще й і з нею.

➤ Фея:

Сумуєш ти, мій друже добрий,
Не плач, хіба ти не хоробрий?

Ти знаєш де живе вона?

- Принц: (*заперечливо хитає головою*)
 Що ж це за дівчина така?
 Ось - залишила в нас на сходах (*показує черевичок*)
 Цей черевичок золотий.
 Такий маленький, чарівний...
- Фея:
 Ну що ж я дам тобі пораду -
 Цей черевичок і зарадить.
 Дівчат сюди ми будем звати,
 Щоб черевичок приміряти.
 Тож паличкою враз змахну -
 І першу гостю запрошу.
 То Нічка Новорічна Зоряного кола,
 А з нею – сестрички, Зіроньки ранкові.
- ❖ Під музику заходить Нічка і Зірочки.
- ✓ Танок Нічки з зірками.
- Нічка:
 Я - Ніч Новорічна, Найкраща у році
 Мені підкоряються інші всі ночі.
 Мене виглядають від року до року,
 Без мене Новий рік не ступить ні кроку!
Принц приміряє черевичок Нічці.
- Принц:
 Дозвольте ніжку, мила дама!

 Ну, що ж Нічко, ти чудова,
 Ти незвичайна і казкова
 Та навіть дуже чепурна.
 (*Звертається до Феї*)
 Та вибач, Фея - Не вона.
Принц сідає біля трону.
- ❖ Під музику Нічка і зірочки виходять з залу.
- Фея. Тож спробуємо ще раз! (*чаклує паличкою*)
- ❖ Під музику заходять Буратіно і Мальвіна.
- Буратіно:
 Впізнали мабуть ви мене
 Веселого хлопчину?
 Звичайно що впізнали всі,
 Смішного Буратіно!
 То ж хочу вам Мальвіну я позвати,
 Щоб вас навчила рахувати,
 Бо від її уроків одна мені завжди морока.
- ✓ Танок Буратіно і Мальвіни.
- Фея. Біда у нас... Принц шукає наречену, і приміряє черевичок кожній гості нашого балу.
- Принц. Дозвольте ніжку, мила дама!
Принц приміряє черевичок Мальвіні.
- Принц:
 Ні, це знову не вона..
 Що робить не знаю я....
- ❖ Під музику Буратіно і Мальвіна виходять.

- Фея. Ну тоді рушаймо далі – наступну дівчину сюди я викликаю.
Заходять Червона Шапочка і Вовк.
- Червона Шапочка:
 - Добрий день!
 - Нині Новорічне свято,
 - Веселяться всі малята!
 - Мене малі й дорослі
 - Здалеку впізнають,
 - Тому Червона Шапочка
 - Мене всі називають!
- Вовк:
 - Не треба лякатись, малята,
 - Не стану її ображати,
 - Бо свято сьогодні незвичне
 - Казкове воно, новорічне!
 - Дивіться, покажемо вам справжнє чудо:
 - З Червоною Шапочкою Вовк затанцює!
- ✓ Танок Вовка і Червоної Шапочки.
Принц приміряє черевичок Червоній Шапочці.
- Принц. Ні, на жаль це не вона. Прощайте!
- Вовк і Червона Шапочка виходять.*
- Фея: Ще одне диво для вас усіх маю, дивних красунь сюди викликаю! *Заходять східні принцеси.*
- ✓ Танок Східних принцес.
- Східна принцеса:
 - Куди ми потрапили?
 - І що це за свято?
 - Кругом так красиво,
 - Людей скрізь багато!
 - І дерево дивне горить на весь зал...
- Король. Принцеси, потрапили ви на наш бал!
- Східна принцеса. Тут свято! Чудово, люблю святкувати!
- Принц. У мене до вас є справа. Дозвольте приміряти черевичок. *Принц міряє черевик Принцесі.*
- Принц. Чарівна принцеса, але не вона. *Східні принцеси виходять.*
- Фея. Ну що нам залишається робити? Тільки хоровод водити, щоб чудо до нашої зали прийшло!
- ✓ Хоровод «Із сніжком ми дружимо», сл. В. Кленця, муз. М. Ведмедері.
- Фея. Які чудові діти! Так гарно танцюєте! А для того, щоб знайти загадкову незнайомку, нам потрібно покликати Діда Мороза! Може, хоч він нам допоможе?
- Діти голосно кличуть Діда Мороза.
- ❖ Під музику на санях заїжджає Дід Мороз.
- Дід Мороз:
 - Здрастуйте, мої малята!
 - Вітаю вас усіх зі святом!
 - Мандрував я довгий час,
 - А тепер прийшов до вас.
 - З Новим роком вас вітаю, Щастя і добра бажаю!
- ❖ Пісня «Дід Мороз». *(Нарешті приїхав любий наш дідусь...)*
- Фея. Дідусь Мороз у нас трапилась біда. Наш Принц закохався у милу незнайомку, яка швидко зникла і загубила свій черевичок. Тепер він приміряє той черевик кожній гості на нашому балу. Тепер наш Принц ніколи не зможе знайти свою принцесу.

- Дід Мороз. Діти, я з задоволенням вам допоможу, але для цього мені потрібна моя онучка - Снігуронька.
- ❖ Звучить музика, заходить Снігуронька з дзвониками.
- Снігуронька. Добрий день вам усім! Що трапилось?
- Дід Мороз. Наш Принц закохався у милу незнайомку, яка швидко зникла і загубила свій черевичок. Тепер він залишиться без принцеси. Що ж робити???
- Снігуронька. Дідусю, це ж дуже просто! Для того, щоб знайти милу незнайомку, нам потрібно всього лише запросити маленького Паж! Паж! Нам потрібна твоя допомога!
- ❖ Під музику заходить Паж.
- Паж:

Я ще не чарівник -
Я тільки вчусь у Феї,
Але добро робити звик,
Цього навчився в неї.
Ось вам усім моя допомога –
Попелюшка на свято прийти вже готова!

Заходить Попелюшка.

- Фея: Ну що, Принц – міряй черевичок!
- Принц. Дозвольте приміряти черевичок. *Принц підходить і міряє черевичок Попелюшці.*
- Фея:

Ось і господарка чарівного черевичка! Нарешті! О, чудо!

- ❖ Звучить бій курантів. *Ялинка загорається.*
Дід Мороз бере мішок з подарунками, що весь час стояв біля ялинки.
- Фея. Дідусю Морозе, сядь відпочинь та послухай віршики, які тобі дітки підготували.
- Вірш «Чи прийде Новий рік?», Н. Козленко.

Чи приходить Новий рік,
Як не випадає сніг?
Адже дід Мороз не в змозі
По асфальтовій дорозі
На санчатах приїздити –
Сумувати будуть діти!
Тож, як сніг не випадає,
І ялинка не засяє?
Подарунків теж не буде?
Новий рік повинен всюди
І до всіх завжди встигати –
На погоду не звертати!
Не хвилюйтесь! Що нам сніг!
Вчасно прийде Новий рік!
Дід Мороз сучасний нині –
Він приїде на машині!

- Вірш «Перший сніг» Г. Бойко
Голуби злетілися біленькі,
Мабуть хтось їм хліба накришив, -
То вночі пройшов сніжок легенький
І усе довкіл запорошив.
Не спурхне сніжок цей голубами,
Як весняне сонце припече,
Він струмком зів'ється між горбами,
І в далеке море утече.

Дід Мороз. Дякую, малята, за цікаві вірші. А за це я вам подаруночки віддам. *Дідусь намагається розв'язати мішок, але він не розв'язується.*

- Дід Мороз. Що за неподобство? Снігуронько, а чому мішок не розв'язується?
- Снігуронька. Дідусю мішечок зможеш розв'язати, коли в гру з дітками пограєш!
- Дід Мороз:

Слухайте, мої малята!
 Щоб веселіше було свято,
 Пропоную: встаньте з місць,
(діти встають біля стільчиків)
 Гратись будемо в «Довгий хвіст».
 Ви за мною всі ставайте,
(діти стають за Дідом Морозом)
 Один одного тримайте,
(треба покласти руки на пояс дитині, яка стоїть попереду)
 І під музику біжіть,
 Обережно, не впадять!
 Озирнусь – всі завмирайте,
 Тупну каблучком – тікайте,
 Та на стільчики сідайте!
 Поїхали!

- Гра з Дідом Морозом «Довгий хвіст».
- Фея. Дідусю, ти подивись, чи розв'язується той мішок?
Дід Мороз розв'язує мішок та роздає усім подарунки.
- Дід Мороз:

У новорічну ніч чудову,
 Забудьте все лихе і зле!
 І посміхніться знову й знову,
 І все погане хай мине!
 Даруйте всім тепло і ласку,
 І весело хай буде вам,
 І всіх любіть, як діти казку,
 І насолоджуйтесь життям!

- Снігуронька:

Прощавайте, любі діти,
 Далі ми йдемо по світу.
 Друзів на землі багато,
 Привітаєм їх зі святом!

- ❖ Під музику Дід Мороз та Снігуронька виходять.
 - ❖ Заключна «Пісня про новий рік», сл. і муз. Н. Май.
За вікном, за вікном падають сніжинки...
 - Фея:
- На цьому наше свято закінчено.
 До побачення! До скорої зустрічі!
- ❖ Під музику діти виходять із залу.

СЦЕНАРІЙ ТАНЦЮВАЛЬНОЇ РОЗВАГИ «ТАНЦЮЮТЬ ВСІ»

Лунає урочиста мелодія, виходить ведуча.

Ведуча: Добрий день, шановні глядачі! Ми розпочинаємо найтанцювальніше шоу країни «Танцюють всі!» Отже, зустрічайте перших учасників нашої програми.

«Танок Джентльменів».

Ведуча: Давайте подякуємо нашим учасникам за блискучий виступ оплесками. Хочу наголосити, що змагатися за звання найкращих будуть малята трьох груп. Давайте познайомимось з учасниками і надамо їм слово.

1 дитина:

В нашій групі всі активні,
Дуже творчі креативні,
В садочку час не гасмо -
Танцювальні ритми вивчаємо!

2 дитина:

Танцюємо польку, вальс, фокстрот -
Сміливо крокуємо до перемог!

Ведуча: Друзі, я бачу, що ви впевнено почуваетесь, тому мені залишається побажати вам успіху. До зустрічі! А я хочу перейти до наступних учасників нашого шоу. І так, зустрічайте.

«Український танок».

Ведуча: Давайте привітаємо оплесками наших наступних танцюристів і надамо їм слово.

3 дитина: Ми малята, що люблять танцювати!

Ведуча: Чому ви вирішили брати участь у нашій програмі?

4 дитина:

Тому, що хочемо зірками танцю стати.
На різних сценах світу виступати.
Тому постійно ми тренуємось,
Та до перемог готуємось!

Ведуча: Зрозуміло. Дозвольте запитати, чи готові ви бути переможцями нашого проекту?

5 дитина: Звичайно готові!

Ведуча: А чому ви так вважаєте?

Діти: Тому що ми найкращі!

Ведуча: Сподіваюсь що ваш запальний танок сподобався нашим глядачам. А зараз до вашої уваги танок – сюрприз від наймолодших. Підтримайте їх, будь - ласка! *(лунають оплески)*.

«Танок Курчат».

Ведуча: Отже, шановні глядачі, ми переходимо до наступних наших конкурсантів. Малята відрізняються наполегливістю і працелюбністю. Вони мріють про зірковий Олімп, тому рішуче налаштовані досягти успіху. Зустрічайте малят оплесками!

«Танок Бджілок».

Ведуча: А ми очікуємо на наступний виступ наших малюків. Цікаво, чим цього разу вони нас здивують?

«Іспанський танок».

Ведуча: Не можу не подякувати малятам за їх неперевершений виступ *(оплески)*, тому на ці оплески вони насправді заслуговують! А на сцену вже готові вийти наші наступні конкурсанти. Пропоную трішки поспілкуватися з ними. Скажіть, а яке з телевізійних талант-шоу вам подобається найбільше? *(діти називають відомі телевізійні програми такі, як «Україна має талант», «Голос країни», «Танцюють всі», «Х - фактор» та інші)*. А в якому з них ви хотіли б прийняти участь? *(відповіді дітей)*. Я вірю, що ваші мрії в майбутньому обов'язково здійсняться.

Танок «Кнопочка».

Ведуча: І знову бурхливі оплески нашим вихованцям! А наші наступні учасники вже готові вийти на майданчик. Вони підготували для нас зворушливий та ліричний танок.

Танок «Вальс».

Ведуча: Отже, настав найбільш хвилюючий момент - час оголосити результати нашого конкурсу (*відкриває конверт та оголошує*).

За підрахунками наших глядачів переможцями шоу «Танцюють всі» стають усі вихованці! Вони довели усім, що вони дійсно найкращі! Дорогі діти, прийміть наші найщиріші вітання! Бажаємо вам успіхів! А наше шоу добігло кінця! До побачення! До нових зустрічей!

УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ ТА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
ПЕЧЕРСЬКОЇ РАЙОННОЇ В МІСТІ КИЄВІ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

ПАЛАЦ ДІТЕЙ ТА ЮНАЦТВА ПЕЧЕРСЬКОГО РАЙОНУ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Педагогічною радою ПДЮ

протокол № 2

від «10» січня 2018 р.

Навчальна програма з позашкільної освіти

художньо-естетичного напрямку

танцювально-корегувальної спрямованості

хореографічного гуртка «QDance»

1 рік навчання

м. Київ-2018

Автор:

Петренко Наталія Борисівна – керівник хореографічного гуртка «QDance».

Рецензенти:

Філіппов Михайло Михайлович – професор кафедри медико-біологічних дисциплін Національного університету фізичного виховання і спорту України, доктор біологічних наук, професор.

Хмельницький Володимир Ілліч – заслужений діяч мистецтв України, доцент, член національної спілки кінематографістів України, художній керівник курсу кафедри режисури телебачення Інституту кіно і телебачення КНУКіМ.

Васильєва Наталія Ігорівна – вихователь-методист, вчитель-логопед закладу дошкільної освіти комбінованого типу № 653 міста Києва.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Хореографічний розвиток дітей дошкільного віку є одним з пріоритетних та інноваційних напрямів сучасної педагогіки. Сенситивним періодом розвитку спеціальних здібностей дитини є вік 4–6 років. В хореографічній діяльності – це період активного фізичного розвитку, становлення почуття ритму та музикальності, пластичного самовираження, формування сюжетності, образності та загальної танцювальності, розвиток усіх психічних процесів. Саме в цей період активний розвиток рухової діяльності найсприятливіший для активного розвитку мовлення дитини.

На сьогодні до ряду проблемних питань в системі розвитку дитини дошкільного віку належить питання щодо зменшення кількості дітей з порушеннями мовлення різного онтогенезу та характеру, за умови збереженого інтелекту і рухового апарату. Адже мовленнєві дефекти (О. А. Горлова, 2012) ускладнюють пізнавальний розвиток, сприяють формуванню нервових реакцій, погіршенню психоемоційного стану дитини, що проявляється в обмеженні спілкування з однолітками, замкнутості й відчуженості (Л. І. Білякова, 2001). Все це призводить до затримки психічного розвитку та порушення рухової активності (Е. Н. Пангелова, 2013). За даними світової статистики, згідно з дослідженнями Е. В. Шереметьєвої, 2012; Ю. О. Філатової, 2014; Л. І. Білякової, З. А. Лапитової, Г. В. Жданової, С. Р. Хах, С. А. Хазанової, Н. В. Корягіної, 2015; Е. Н. Михайлової, Л. А. Мойсеєнко, 2016, протягом останнього десятиліття частка дітей з діагнозом «загальний недорозвиток мовлення» досягла 70 %, тому проблема профілактики і корекції мовленнєвих порушень руховими засобами є актуальною та затребуваною.

Створення навчально-коригувальної програми обумовлено необхідністю своєчасної соціальної адаптації дітей, сприянню їх повноцінному розумовому і фізичному розвитку та в контексті рекомендованого спеціалістами раннього комплексного корекційного впливу, зокрема засобами фізичної культури. В зв'язку з цим розробляються різні методичні підходи, які реалізуються за допомогою інтегрованих занять з поєднанням арт-терапії та елементів танцювальних вправ (А. П. Чуприков, 2012).

Навчальна танцювально-коригувальна програма реалізується в гуртковій роботі художньо-естетичного напрямку, в віковій категорії – діти 4–6 років.

Хореографічні заняття здійснюються відповідно до робочої програми, складеної на основі програм: «Розвиток дітей дошкільного віку в музично-руховій діяльності», «Дитяча хореографія», «Казкова фізкультура», Базовий компонент дошкільної освіти в Україні, «Ритміка і основи танцю», програми виховання і навчання дітей від 2 до 7 років «Дитина».

Корекційний вплив відбувається в процесі хореографічного виховання шляхом поступового введення в спеціальну частину занять практичних корекційних мовних елементів. Одночасно з набуттям необхідних хореографічних навичок, підвищенням функціональних можливостей організму і загальнофізичної підготовленості, застосовуються комплексні корекційні вправи з додатковими засобами рухового впливу.

Удосконалення змісту виховної роботи в процесі хореографічних занять відбувається через застосування таких засобів впливу:

- інноваційні, альтернативні технології і методики («Театр фізичного розвитку», система «Вільного фізичного виховання»);
- технологія максимального розвитку дитини, мобілізація її активності й самостійності під час рухової діяльності;
- метод «дитячого експериментування»;
- методика поєднаного розвитку фізичних і пізнавальних здібностей;
- методики психопрофілактичної роботи – сміхотерапія, казкотерапія, музикотерапія, кольоротерапія;
- адаптовані методики психофізичної гімнастики.

Навчальна танцювально-коригувальна програма дітей 4–6 років з мовленнєвими порушеннями не замінює і не виключає обов'язкових танцювальних вправ. Мова йде про включення у хореографічну роботу елементів інноваційних корекційних педагогічних технологій, які сприятимуть комплексному розвитку її особистості. Отже, в процесі психофізичного розвитку і коригування мовленнєвих порушень дошкільників з мовленнєвими вадами, в процесі хореографічного виховання нами були використані як традиційні хореографічні засоби впливу, так й елементи інноваційних корекційних педагогічних технологій.

Метою навчальної програми є психофізичний розвиток з коригуванням мовленнєвих порушень, розвиток музичних здібностей вихованців, художньо-творчих умінь і навичок дітей дошкільного віку в процесі хореографічних занять.

Завдання корекційної спрямованості, які вирішуються в процесі хореографічних занять:

- 1) своєчасний і систематичний вплив на психофізичний розвиток дитини;
- 2) сприяння руховій активності дитини й підвищення рівня її фізичної підготовленості;
- 3) оволодіння основними танцювальними рухами;
- 4) розвиток когнітивних функцій;
- 5) формування усіх складових мовленнєвого розвитку дитини (фонетико-фонематична, лексична, граматична).

Принципи розробки змісту хореографічних занять корекційної спрямованості: об'єктивності і науковості, наступності і безперервності, систематичності і активності, вікової і культуровідповідності, єдності розвитку, виховання й навчання, диференційний і особистісний підхід.

Навчальна програма орієнтована на опрацювання протягом одного року за початковим рівнем: 144 години на рік, 4 години на тиждень.

Види хореографічних занять за типом організації і кількістю дітей можуть бути: колективними, груповими (14–16), підгруповими (4–8), індивідуально-груповими (1–3).

Основні форми організації проведення занять за програмою – це сюжетні хореографічні заняття, спортивно-ігрова танцювальна підготовка, психопрофілактична робота та активний відпочинок.

Передбачені різні типи хореографічних занять:

- комплексні навчальні корекційно-тренувальні заняття – такі, що спрямовано на формування і вдосконалення музично-рухових умінь та навичок різними вище зазначеними засобами впливу, що послідовно змінюють одні одних;
- сюжетно-ігрові заняття – такі, що побудовані на єдиній сюжетній лінії («Зоопарк», «Космонавти» тощо) та з використанням різноманітних образно-танцювальних ігор, ігор-естафет, спрямованих на досягнення навчально-корекційної мети та формують інтерес до танцювальних занять;
- інтегровані корекційні заняття – такі, що спрямовані на всебічний розвиток дитини різними вище зазначеними засобами, з домінуючим впливом на психічний та мовленнєвий розвиток;
- тематичні заняття – такі, що присвячені, як правило, будь-якому одному виду спортивних ігор або вправ (спортивні танці, футбол тощо).

В процесі проведення хореографічних занять найбільш повно вирішувались оздоровчі, освітні та виховні завдання.

Фізкультурно-оздоровчі заходи в режимних моментах протягом дня представлені образно-танцювальними іграми в приміщенні, на ігрових майданчиках дошкільного закладу з використанням природних та соціальних об'єктів. Образно-танцювальні ігри сприяють не лише гармонійному розвитку організму дитини і вдосконаленню різноманітних умінь, навичок з основних рухів (ходьба, біг, стрибки, рівновага), але й розвитку мовлення, рухової креативності і соціалізації.

Розвиток мовлення і рухової креативності проявляються у виконанні ролей (головна або колективна роль), а також у ініціативності дитини в таких аспектах: при розподілі ролей; в запропонованих рухах; в загальній поведінці; в діях в умовах обстановки, що змінюється; в ігровій варіативності; в імпровізації. Рухова креативність дитини у грі здійснюється в процесі формування вміння самостійно об'єднатися для гри; потреби самостійно організовувати образно-танцювальні ігри; рухової емоційної активності у народних, сюжетних і спортивних іграх; вміння досягати позитивного результату та оптимального рівня рухової підготовленості. Соціалізація відбувається в проявленні дітьми витримки, наполегливому подоланні перепон, усвідомленому виконанні правил, вмінні наслідувати позитивний приклад, вмінні радіти успіхам і співчувати невдачам друзів.

Найбільш ефективними формами активного дитячого відпочинку, які мають значний виховний потенціал, є свята танцю та змагання-розваги.

Свята танцю проводяться 2–3 рази на рік тривалістю від 50 хв до 1 год 20 хв, і є підсумковою формою роботи з хореографічного виховання, де діти демонструють свої досягнення. Свята танцю спрямовані на комплексну реалізацію широкого кола оздоровчих та виховних завдань. Участь в них сприяє виявленню самостійності та ініціативності у виконанні рухових завдань, досягненню кращих результатів в умовах змагань, вихованню колективізму, наполегливості, відповідальності, дисциплінованості та інших морально-вольових якостей. У розробці сценарію свята танцю враховується основна ідея, яка повинна відповідати програмно-методичним вимогам хореографічного, мовленнєвого та естетичного виховання дошкільників.

Змагання-розваги проводяться у другій половині дня, в приміщенні або на майданчику 1–2 рази на місяць. Зміст змагань-розваг складають рухливі ігри та вправи, ігри спортивного характеру, танцювальні вправи. Головною метою змагань-розваг є удосконалення рухових вмінь і навичок дітей в невимушеній ігровій обстановці та залучення до систематичного виконання танцювальних вправ. Тривалість змагань-розваг 30–50 хв.

Процес хореографічного виховання з поступовим ускладненням корекційних вправ здійснюється в 4 етапи, тривалість яких 1,5–2 місяці:

1-й етап – тематичний осінній комплекс (ліс, парк, дача, осінній бал) корекційних вправ в поєднанні з основними імітаційними рухами (різноманітні дії, поведінка птахів та звірів тощо);

2-й етап – тематичний зимовий комплекс з імітацією погодних явищ, оригінальних рухових образів (новорічний карнавал) та особистих емоційних переживань;

3-й етап – тематичний весняний комплекс корекційних вправ у поєднанні з основними рухами (весняні свята, бал квітів);

4-й етап – випускний бал, закінчення навчального року, де корекційні вправи виконуються дітьми усвідомлено, здійснюється регуляція темпу, ритму, рухової координації тощо.

В залежності від засобів комплексного розвитку танцювальних здібностей і когнітивних функцій дошкільників з мовленнєвими порушеннями розроблено відповідне річне планування.

НАВЧАЛЬНО – ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН **початковий рівень, перший рік навчання**

№	Тема	Кількість годин		
		Теорія	Практика	Всього
1	Вступ	2	-	2
2	Танцювальна казкотерапія (психолого-педагогічний аспект)	2	16	18
3	Логоритміка (мовлення, корекційний аспект)	2	16	18

4	Засоби музичної виразності (музично-естетичний аспект)	2	10	12
5	Фітбол-танцювальна гімнастика	-	14	14
6	Елементи класичної хореографії	2	10	12
7	Ігрофітнес (вільне фантазування)	2	10	12
8	Елементи народного, спортивного, сучасного танців	2	16	18
9	Креативна партерна гімнастика (тематичні образно-ігрові вправи)	-	14	14
10	Ігротанці (образно-танцювальні ігри)	-	14	14
11	Свято танцю	-	8	8
12	Підсумки	-	2	2
	Разом	14	130	144

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (2 год)

Ознайомлення вихованців з діяльністю хореографічного гуртка «QDance», вимогами техніки безпеки під час занять та виступів на сцені. Виявлення індивідуальних особливостей когнітивного розвитку дітей.

2. Танцювальна казкотерапія (психолого-педагогічний аспект) (18 год)

Теоретична частина. Бесіда й обговорення казки, де будь-який рух втілює певний фантазійний образ, насичений емоційним змістом.

Практична частина. Відтворення дій і вчинків уявних героїв через образно-імітаційні вправи; ігрові вправи на вираження емоційних станів, почуттів, окремих рис характеру персонажів, задля оволодіння руховою виразністю, формування емоційності та чуттєвості, адекватного спілкування та розуміння почуттів інших.

3. Логоритміка (мовлення, корекційний аспект) (18 год)

Теоретична частина. Бесіда про необхідність тренування артикуляційного апарату. Вивчення термінології.

Практична частина. Вправи корекційно-розвивальної гімнастики, в основі якої поєднання ритмічних закономірностей мовлення, музики, загальнорозвиваючих вправ, базових танцювальних кроків та елементів ігрофітнесу:

- вправи на мовленнєво-рухову координацію;
- вправи на розвиток слухової уваги;
- вправи на просторову орієнтацію;
- ритміко-гімнастичні вправи;
- вправи на розвиток мимічної мускулатури та дрібної моторики рук;
- артикуляційні вправи;
- музичні ігри на розвиток тембру, висоти та сили голосу, мовленнєвого дихання;
- формування виразності мови.

4. Засоби музичної виразності (музично-естетичний аспект) (12 год)

Теоретична частина. Характер музики, засоби музичної виразності: мелодія, динамічні відтінки музики, темпи музики, музичні розміри, музичний ритм тощо. Рухи в характері й ритмі музики.

Практична частина. Виконання музично-ритмічних вправ на розвиток музикальності. Передача в оплесках, рухах загального характеру музики, темпу, ритму, сили звучання музики. Створення рухового образу відповідно музичного.

5. Фітбол-танцювальна гімнастика (14 год)

Практична частина. Віршовані танцювальні вправи з м'ячем: для рук і плечового поясу; для ніг і тазової області, для стопи й гомілки, для збільшення рухливості в суглобах; для зміцнення м'язів передньої, задньої, бокової поверхні тулуба, для збільшення рухливості хребта, для м'язів шиї.

6. Елементи класичної хореографії (12 год)

Теоретична частина. Бесіда про пластичну виразність, вивчення термінології. Поняття «правильна постава». Координація рук і ніг у рухах. Вітання.

Практична частина. Вправи для естетично - виразних положень тулуба, рук та ніг, культури музичного виконання найпростіших рухів: ставати в основне положення і зберігати його під час виконання вправ; тримати руки вільно опущеними уздовж тулуба, переводити їх уперед, угору, розводити у сторони відповідно до зміни музичних фраз; змінювати основні танцювальні положення ніг; виконувати нахили голови під музику; запрошувати до танцю; дякувати за танець.

7. Ігрофітнес (вільне фантазування) (12 год)

Практична частина:

- загальнорозвиваючі вправи (ЗРВ) сюжетного характеру; перешикування в колону, шеренгу, у дві колони, парами, у два і більше кола; робота в команді та в парі; робота з предметами; вправи на розвиток логіки та координацію; вправи на орієнтування в просторі;
- виконання рухів, в яких поєднуються образні, музично-ритмічні, рухові, просторово-координаційні та віршовані компоненти: ритмічно рухатися ходом або бігом відповідно до характеру музики і запропонованого образу, виконуючи завдання на орієнтування у просторі зали; змінювати характер руху, танцювального образу згідно з певними змінами у музиці.
- різномірна ритмічна ходьба, характерна і образна, з різними настроями, в різних музичних жанрах (вальсова, маршова, танцювальна);
- ходьба один за одним відповідно до характеру музики і запропонованого образу з орієнтуванням у просторі;
- ходьба у парах відповідно до характеру музики і запропонованого образу з орієнтуванням у просторі;
- ходьба по великому колу «ланцюжком» в один та інший бік відповідно до характеру музики і запропонованого образу з орієнтуванням у просторі;
- ходьба по маленьких колах відповідно до характеру музики і запропонованого образу з орієнтуванням у просторі;
- ходьба у «ворітця» відповідно до характеру музики і запропонованого образу з орієнтуванням у просторі та на взаємодію.

8. Елементи народного, спортивного, сучасного танців (18 год)

Теоретична частина. Бесіда про українські музично-хореографічні традиції, сприймання народної музики. Ознайомлення з творами музичного мистецтва інших народів. Бесіда про бальну хореографію.

Практична частина. Рухи українського танцю. Вітання українським укланом з рукою до серця. Тримання рук в положенні «руки в боки» (наче вправний козачок або гонорова україночка). Розведення рук в сторони з положення «руки знизу» і «руки на поясі» відповідно до характеру музики. Нахил голови з боку в бік ритмічно – милуватися одне одним. Просування рівномірною ходом (на кожному чверть) або бігом (на кожному вісімку) в характері танцювальної музики і за певним напрямком – вільним (врозтіч, зграйкою), конкретизованим (по колу – узявшись за руки, по одному, парами). Виставляння ноги на каблучок вперед і убік, виводячи

руки у напрямку ноги. Пружинення на кожную чверть такту, тримаючи руки вільно або в одному з танцювальних положень чи з'єднаними з партнером у парі. Притупування ногою (правою або лівою) на кожную чверть чи половину такту, узгоджуючи притупи з оплесками. Повороти легким бігом навколо себе в один та інший бік. Збирання до купи, звужуючи і утворюючи маленьке коло та вільно розбігатися з кола (обруч великий або лопнув обруч).

Рухи білоруської польки: виконувати легкий біг або легкі підскоки; танцювати боковий приставний крок з легким напівприсіданням; активно і по чергово виводити ногу на носок.

Рухи чеської польки: легко пружинити, одночасно нахилити голову з боку в бік; чергувати оплески з легкими стрибками; граційно притупувати ногою; кружляти навкруг себе або у парі.

Рухи естонської польки: плескати обома руками у долоні партнера, по колінах, біля вуха; хлопчику ставати на коліно, а дівчинці танцювати навколо нього.

Основні танцювальні рухи. Робити уклін (хлопчик і дівчинка. Вставання парами в основні положення до різних танців (обличчям одне до одного, поруч і боком одне до одного), по-різному з'єднуючи руки. Плескання в долоні в різних ритмах у парі. Виконання рухів руками в ритмі вальсу в одному напрямку, зустрічним рухом, виводячи вперед то одне, то друге плече. Біг легкий у ритмі польки і вальсу. Притупування ногою, закінчуючи рухи подвійним або потрійним притупом. Повороти навколо партнера під своєю рукою та рукою партнера. Кроки бокові приставні без та з напівприсіданням. Танцювання «Pas Chassé» вперед, фігур «Віконечко з переходом» та «Зміна партнера». Повороти та переходи у парі. Виконання «па полонезу» у спрощеному варіанті.

9. Креативна партерна гімнастика (тематичні образно-ігрові вправи) (14 год)

Практична частина. Вправи в образно-ігровій формі на розвиток м'язової сили і гнучкості, розтяжки і еластичності м'язів ніг, спини, живота, загальної моторики, просторової орієнтації, художнього смаку та фантазії. Виконання ролей тварин, птахів, комах або наслідуючи казкових героїв, як в імітаційній грі - сидячи на підлозі, в партері, що дозволяє зняти навантаження з хребта і більш ефективно впливати на нього, відпочиваючи, створюючи атмосферу радості і стимулюючи розвиток креативних здібностей, поліпшуючи гнучкість, красиву поставу і суглоби, рухи відповідають тексту і виконуються одночасно з вимовою.

10. Ігротанці (образно-танцювальні ігри) (14 год)

Практична частина. Виявлення елементарної креативності в танцях, комбінування знайомих рухів у новій послідовності, в характері музики, формування танцювальних рухів, створення нових таночків, підвищення загальної музичної культури:

- розвиток почуття ритму: оплески під музику, марш з високим підйомом колін, кроки на півпальцях;
- розвиток когнітивних функцій (уваги, пам'яті, мислення, уяви): ігри на перестроювання, хороводи;
- розвиток артистичних якостей: етюди на створення образів («ведмеді», «лисики», «мишки», «лебеді» тощо);
- розвиток танцювальних здібностей: вправи на зміцнення м'язів ніг, спини, пресу і розвиток гнучкості, виворотності, кроку.

Виконання образно-ігрових, виражальних, асоціативних, дієвих рухів:

- передача в оплесках і рухах загального характеру засобів музичної виразності (темпу, ритму, сили звучання);
- плескання у долоні рівномірно, передаючи радісний настрій, радіючи веселій музиці, рухам іншої дитини, що танцює;
- легке обертання кистями рук («веселі ручки»).

Музично-просторові вправи:

- повороти на місці, зі стрибками;
- стрибки (м'ячик, пташка, зайчик) та зображення образів;
- асоціативний легкий біг (струмочок, листячко, сніжинка, пір'ячко);
- перенесення ваги тіла з однієї на другу ногу («гайдати лялечку»);

- похитування руками, односпрямовані з боку в бік у характері музики і образу;
- похитування руками односпрямовані уперед, за себе у характері музики і образу.

Виховання танцювальної культури, вираження емоції, почуття одне до одного ритмізованими жестами під час танцювальної ситуації:

- заохочування оплеском по плечу,
- картання вказівним пальчиком;
- примирення-обнімання.

11. Свято танцю (8 год)

Комплексна реалізація широкого кола оздоровчих та виховних завдань. Демонстрація досягнень, виявлення самостійності та ініціативності у виконанні рухових завдань; виховання колективізму, наполегливості, відповідальності, дисциплінованості та інших морально-вольових якостей. У розробці сценарію свята танцю врахована основна ідея, яка відповідає програмно-методичним вимогам хореографічного, мовленнєвого, естетичного виховання дошкільників.

12. Підсумок (2 год)

Підбиття підсумків. Відкрите підсумкове практичне заняття з дітьми за участі батьків, вихованців і педагогів закладу.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- ✓ поняття: танець, хореографія, хореографічні традиції українського народу, спортивний танець, сучасний танець;
- ✓ назви танцювальних рухів, малюнків танцю, дитячих танців, спортивних танців;
- ✓ назви вправ класичного екзерсису;
- ✓ танцювальний рух, ритмічна вправа виконується під музичний супровід;
- ✓ виражальні засоби музики впливають на ритмічну структуру виконання танцювального руху;
- ✓ правила поведінки під час занять.

Вихованці мають вміти:

- ✓ виконувати різні види кроку, бігу;
- ✓ починати рух із початком звучання музики;
- ✓ визначати темп і характер музики, що супроводжує танцювальні рухи;
- ✓ виконувати танцювальні вправи, поклони;
- ✓ звуки у складі слова;
- ✓ дотримуватися звукової культури мовлення; сприймати на слух, розуміти, запам'ятовувати зміст невеликих текстів, що належать до художнього і розмовного стилів (вірш, казка, діалог, оповідання);
- ✓ виконувати рухи з одночасним мовленнєвим супроводом;
- ✓ визначати тему твору, його зміст, головну думку;
- ✓ виконувати етюди з елементами пантоміми, драматизації;
- ✓ проявляти мовленнєву активність, ініціативність

Вихованці мають набути досвід:

- ✓ мати уявлення про хореографію, як вид мистецтва;
- ✓ орієнтування в просторі, виконання танцювальних рухів, вправ, танців;
- ✓ відтворення танцювальними рухами характеру, темпу, динаміки музики;
- ✓ узгодження рухів із музикою і мовою;
- ✓ поєднання мовно-рухового та слухового аналізаторів із розвитком загальної моторики;
- ✓ розуміння важливості дотримання естетичних вимог до зовнішнього вигляду, здорового способу життя, ставлення до хореографії як джерела позитивних, радісних емоцій.

Додаток К1

АКТ

впровадження результатів наукових досліджень у практику навчального процесу
ДНЗ № 61 м. Києва

Ми, ті, що підписалися нижче, представники дошкільного навчального закладу № 61 директор Н.В. Недашківська та вихователь-методист О.І. Кононенко склали цей акт про те, що за результатами роботи, виконаної, згідно з науковою темою 2.22 «Розробка комплексної системи визначення індивідуально-типологічних властивостей спортсменів на основі прояву геному» (№ держреєстрації 0111U001729) та «Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2011-2015 рр.», Петренко Н.Б. були внесені такі рекомендації та пропозиції:

Назва пропозиції, форма впровадження і коротка характеристика	Наукова новизна та її значення, рекомендації з подальшого використання	Ефект від впровадження
Розробка способу оцінювання взаємозв'язку танцювальних здібностей і когнітивних функцій у дітей 4–6 років. Форма впровадження: проведення хореографічних занять, спрямованих на поліпшення фізичного стану і когнітивних функцій.	Показано позитивний вплив спеціальним чином побудованих хореографічних занять з послідовним об'єднанням танцювальної казкотерапії, логоритміки, креативної партерної гімнастики тощо на психофізичний розвиток і когнітивні функції у дітей 4-6 років.	Підтверджено ефективність розроблених педагогічних технологій в процесі проведення хореографічних занять з дітьми дошкільного віку.

Автор розробки:
Аспірант

 Петренко Н. Б.

Представник установи, де виконувалось впровадження
Директор ДНЗ № 61

Недашківська Н.В.

Вихователь-методист ДНЗ № 61

Кононенко О.І.

«22» жовтня 2015 р.

АКТ

впровадження результатів наукових досліджень у практику навчального - виховного процесу дошкільного навчального закладу № 653 Печерського району м. Києва

Ми, ті, що підписалися нижче, представники дошкільного навчального закладу № 653 завідувач Якущенко І.В. та вчитель - логопед Васильєва Н.І склали цей акт про те, що за результатами роботи, виконаної, згідно з науковою темою 2.8 «Особливості соматичних, вісцеральних та сенсорних систем у кваліфікованих спортсменів на різних етапах підготовки» відповідно до «Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр.» (№ держреєстрації 0116U001632), Петренко Н.Б. були внесені такі рекомендації та пропозиції:

Назва пропозиції, форма впровадження і коротка характеристика	Наукова новизна та її значення, рекомендації з подальшого використання	Ефект від впровадження
Обґрунтування і розробка танцювально-коригувальної програми для дітей 4-6 років – спеціально розроблених хореографічних занять із залученням елементів арт-терапії, спрямованої на коригування мовних відхилень, поліпшення психофізичного стану, а також на розвиток когнітивних функцій. Форма впровадження: передача навчальної програми, проведення занять.	Вперше теоретично обґрунтовано положення про перспективність об'єднаного послідовного підходу до коригування мовних відхилень у дітей 4-6 років. Розроблена авторська програма проведення хореографічних занять з включенням елементів танцювальних вправ, спрямована на коригування мовних відхилень для дітей 4-6 років. Розроблена стратегія і форма проведення хореографічних занять має перспективу подальшого їх використання.	Виявлено позитивний вплив танцювально-коригувальних хореографічних занять на коригування мовних відхилень, зміни у когнітивних процесах і психофізичному стані дітей з мовними відхиленнями.

Автор розробки:
Аспірант

 Н. Б. Петренко

Представник установи, де виконувалось впровадження
Завідувач ДНЗ № 653

Вчитель-логопед ДНЗ № 653

 І. В. Якущенко
 Н.І. Васильєва

«30» серпня 2017 р.

АКТ
впровадження результатів наукових
досліджень у навчальний процес
кафедри медико-біологічних дисциплін
Національного університету фізичного виховання і спорту України

Ми, ті, що підписалися нижче, представники НУФВСУ, проректор з науково-педагогічної роботи, професор О. В. Борисова та зав. кафедри медико-біологічних дисциплін НУФВСУ В. А. Пастухова склали цей акт про те, що за результатами роботи, виконаної за темою 2.8 «**Особливості соматичних, вісцеральних та сенсорних систем у кваліфікованих спортсменів на різних етапах підготовки**» (№ держреєстрації 0116U001632), за період 2016-2017 року, виконавці теми: Філіппов М.М., Петренко Н.Б. запропонували такі рекомендації та пропозиції:

Назва пропозиції, форма впровадження і коротка характеристика	Наукова новизна та її значення, рекомендації з подальшого використання	Ефект від впровадження
Запропоновано метод оцінювання взаємозв'язку психофізичного розвитку і когнітивних функцій у дітей дошкільного віку з мовними відхиленнями. Форма впровадження: звіти, публікації. Нововведення спрямовано на моніторинг механізмів формування психофізичного стану і вербального мислення у дітей 4-6 років.	Наукова новизна полягає в тому, що вперше розроблена програма проведення хореографічних занять з включенням елементів танцювальних вправ, яка спрямована на коригування мовних відхилень. Показано позитивний вплив побудованих хореографічних занять з послідовним об'єднанням танцювальної казкотерапії, логоритміки, креативної партерної гімнастики. Використання програми хореографічних занять з включенням елементів танцювальних вправ рекомендовано для застосування дітям 4-6 років з мовними відхиленнями, оскільки дана програма позитивно впливає на корекцію мовних відхилень та їх психофізичний розвиток і когнітивні функції.	Соціально-економічний ефект від впровадження полягає в вдосконаленні рівня теоретичних знань та підвищенні професійної компетентності у практиці навчального процесу та корекції тренувального процесу. Використання результатів досліджень сприяло удосконаленню навчальних програм, у відповідності до сучасних тенденцій сприяло підвищенню рівня кваліфікації і спеціальних знань для здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» з дисципліни «Вікова анатомія та фізіологія».

Автори розробки:

Н. Б. Петренко, аспірант кафедри медико-біологічних дисциплін НУФВСУ, виконавець теми

М. М. Філіппов, д.біол.н., проф., кафедри медико-біологічних дисциплін НУФВСУ, виконавець теми

Представник університету

Проректор з науково-педагогічної роботи НУФВСУ,
 д.фіз.вих., професор

О. В. Борисова

Представник установи, де виконувалось впровадження

Завідувач кафедри медико-біологічних дисциплін,
 д.мед.н., доцент

В. А. Пастухова

«20» жовтня 2017 р.

АКТ

впровадження результатів наукових досліджень у практику навчального процесу
Міжнародного благодійного фонду «У колі друзів»

Ми, ті, що підписалися нижче, представники Міжнародного благодійного фонду «У колі друзів» віце-президент Бровко О.О. та програмний директор Стасюк О.О. склали цей акт про те, що за результатами роботи, виконаної, згідно з науковою темою 2.8 «Особливості соматичних, вісцеральних та сенсорних систем у кваліфікованих спортсменів на різних етапах підготовки» відповідно до «Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр.» (№ держреєстрації 0116U001632), Петренко Н.Б. були внесені такі рекомендації та пропозиції:

Назва пропозиції, форма впровадження і коротка характеристика	Наукова новизна та її значення, рекомендації з подальшого використання	Ефект від впровадження
Розробка способу оцінювання психофізичного стану і мовного розвитку, когнітивних функцій і танцювальних здібностей у дітей дошкільного та шкільного віку з зартимкою психічного та мовного розвитку. Обґрунтування і розробка танцювально-коригувальної програми для дітей дошкільного віку – спеціально розроблених хореографічних занять із залученням елементів арт-терапії, спрямованої на коригування мовних відхилень, поліпшення психофізичного стану, а також на розвиток когнітивних функцій. Форма впровадження: введення в навчальний процес спеціальних заходів, спрямованих на поліпшення психічного і мовного розвитку, фізичного стану і когнітивних функцій.	Вперше теоретично обґрунтовано положення про перспективність об'єднаного послідовного підходу до коригування мовних відхилень у дітей дошкільного віку. Обґрунтована і розроблена авторська програма проведення хореографічних занять з включенням елементів танцювальних вправ, спрямована на коригування мовних відхилень для дітей дошкільного віку. Розроблена стратегія і форма проведення хореографічних занять має перспективу подальшого їх використання.	Виявлено позитивний вплив танцювально-коригувальних хореографічних занять на коригування психічних і мовних відхилень, зміни у когнітивних процесах і психофізичному стані дітей дошкільного та шкільного віку з зартимкою психічного та мовного розвитку.

Автор розробки:
Аспірант

Петренко Н. Б.

Представник установи, де виконувалось впровадження
Віце-президент МБФ «У колі друзів»

Бровко О.Д.

Програмний директор МБФ «У колі друзів»

Стасюк О.О.

«20» жовтня 2017 р.

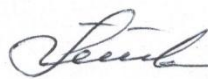
АКТ

впровадження результатів наукових досліджень у практику навчального процесу спеціалізованої школи № 80 м. Києва

Ми, ті, що підписалися нижче, представники спеціалізованої школи №80, директор Н.М. Максимова та заступник директора з виховної роботи І.Я. Носач склали цей акт про те, що за результатами роботи, виконаної, згідно з науковою темою 2.22 «Розробка комплексної системи визначення індивідуально-типологічних властивостей спортсменів на основі прояву геному» (№ держреєстрації 0111U001729) та «Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2011-2015 рр.» та 2.8 «Особливості соматичних, вісцеральних та сенсорних систем у кваліфікованих спортсменів на різних етапах підготовки» відповідно до «Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр.» (№ держреєстрації 0116U001632), Н.Б. Петренко були внесені такі рекомендації та пропозиції:

Назва пропозиції, форма впровадження і коротка характеристика	Наукова новизна та її значення, рекомендації з подальшого використання	Ефект від впровадження
Підхід до оцінки стану психофізичного і мовного розвитку, когнітивних функцій і танцювальних здібностей у дітей дошкільного віку з мовними відхиленнями. Обґрунтування і розробка танцювально-коригувальної програми для учнів початкових класів – спеціально розроблених хореографічних занять із залученням елементів арт-терапії, спрямованої на коригування мовних відхилень, поліпшення психофізичного стану, а також на розвиток когнітивних функцій. Форма впровадження: передача навчальної програми, проведення занять.	Вперше теоретично обґрунтовано положення про перспективність об'єднаного послідовного підходу до коригування мовних відхилень у дітей початкової школи. Обґрунтована і розроблена авторська програма проведення хореографічних занять з включенням елементів танцювальних вправ, спрямована на коригування мовних відхилень для учнів початкових класів. Розроблена стратегія і форма проведення хореографічних занять має перспективу подальшого їх використання.	Виявлено позитивний вплив танцювально-коригувальних хореографічних занять на коригування мовних відхилень, зміни у когнітивних процесах і психофізичному стані дітей з мовними відхиленнями.

Автор розробки:
Аспірант

 Н.Б. Петренко

Представник установи, де виконувалось впровадження:

Директор спеціалізованої школи №80

Заступник директора з виховної роботи

Н.М. Максимова

І.Я. Носач

«20» жовтня 2017 р.

АКТ

впровадження результатів наукових досліджень у практику навчального процесу
дошкільного навчального закладу (дитячого садка) компенсуючого типу (спеціального)
№ 110 Шевченківського району м. Києва

Ми, ті, що підписалися нижче, представники дошкільного навчального закладу (дитячого садка) компенсуючого типу (спеціального) № 110 (далі ДНЗ № 110), в особі завідувач ДНЗ Т.М. Опара та вчителя - логопед О.В. Духненко, склали цей акт про те, що за результатами роботи, виконаної, згідно з науковою темою 2.22 «Розробка комплексної системи визначення індивідуально-типологічних властивостей спортсменів на основі прояву геному» (№ держреєстрації 0111U001729 на 2013-2015 рр. та 2.8 «Особливості соматичних, вісцеральних та сенсорних систем у кваліфікованих спортсменів на різних етапах підготовки» на 2016-2018 рр. (№ держреєстрації 0116U001632), Петренко Н.Б. були внесені такі рекомендації та пропозиції:

Назва пропозиції, форма впровадження і коротка характеристика	Наукова новизна та її значення, рекомендації з подальшого використання	Ефект від впровадження
Підхід до обґрунтування і розробки змісту хореографічних занять з елементами арт-терапії, логоритміки, фітбол-танцювальної гімнастики, ігрової фітнесу, креативної партерної гімнастики, ігротанців. Форма впровадження: введення в навчальний процес додаткових спеціальних заходів, спрямованих на поліпшення, крім мовленнєвих відхилень, фізичного стану і когнітивних функцій.	Вперше обґрунтована і розроблена авторська програма проведення хореографічних занять з включенням елементів танцювальних вправ, спрямована на коригування мовленнєвих відхилень для дітей 4-6 років. Впроваджено рекомендації до подальшого використання програми корекції мовленнєвих порушень.	Підтверджено ефективність розроблених педагогічних технологій в процесі проведення хореографічних занять з дітьми для корекції мовленнєвих відхилень.

Автор розробки:
Аспірант

Петренко Н. Б.

Представник установи, де виконувалось впровадження
Завідувач ДНЗ

Опара Т. М

Вчитель-логопед ДНЗ № 110

Духненко О.В.

«07» лютого 2018 р.

АКТ

впровадження результатів наукових досліджень у практику навчального процесу
дитячого театру «Спалах»

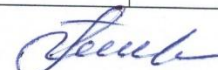
Палацу дітей та юнацтва Печерського району м. Києва

Ми, ті, що підписалися нижче, директор ПДЮ О.О. Компанець та заступник директора з науково - методичної роботи Н.О. Васюра склали цей акт про те, що за результатами роботи, виконаної за темою 2.22 «Розробка комплексної системи визначення індивідуально-типологічних властивостей спортсменів на основі прояву геному» (№ держреєстрації 0111U001729) на 2013-2015 рр. та за темою 2.8 «Особливості соматичних, вісцеральних та сенсорних систем у кваліфікованих спортсменів на різних етапах підготовки» (№ держреєстрації 0116U001632), за період 2016-2018, Петренко Н.Б. були внесені такі рекомендації та пропозиції:

Назва пропозиції, форма впровадження і коротка характеристика	Наукова новизна та її значення, рекомендації з подальшого використання	Ефект від впровадження
Обґрунтування спеціально розроблених хореографічних занять із залученням елементів арт-терапії, спрямованої на коригування мовних відхилень, поліпшення психофізичного стану, а також на розвиток когнітивних функцій у дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. Розробка авторської програми проведення хореографічних занять з залученням елементів арт-терапії. Підхід до оцінки стану психофізичного і мовного розвитку, когнітивних функцій і танцювальних здібностей у дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. Форма впровадження: введення в навчальний процес, передача навчальної програми, проведення занять.	Обґрунтована і розроблена авторська програма проведення хореографічних занять з включенням елементів танцювальних вправ, спрямована на коригування мовних відхилень для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. Розроблена стратегія і форма проведення хореографічних занять має перспективу подальшого їх використання.	Підтверджено ефективність розроблених педагогічних технологій в процесі проведення хореографічних занять з дітьми дошкільного і молодшого шкільного віку.

Автор розробки:

Аспірант

 Петренко Н.Б.

Представник установи, де виконувалось впровадження:

Директор ПДЮ

Заступник директора з науково - методичної роботи

Керівник дитячого театру «Спалах»

 Компанець О.О.

 Васюра Н.О.

 Купчик А.В.

«07» лютого 2018 р.